

Sakarya University
The Institute of Social Sciences, Departments of Islamic Economics and Finance
Research Center for Islamic Economics and Finance

International Congress on Islamic Economics and Finance (ICISEF)
21-23 October, 2015, Sakarya / Turkey

ICISEF 2015 PROCEEDINGS

Volume IV ISLAMIC BANKING

Editors

Assoc. Prof. Şakir GÖRMÜŞ
Assoc. Prof. Fatih YARDIMCIOĞLU
Res. Assist. Mücahit ÖZDEMİR
Res. Assist. Muhammed Emin DURMUŞ
Res. Assist. İsmail BEKTAŞ

ICISEF 2015, 21-23 October, Sakarya/Turkey
International Congress on Islamic Economics and Finance (ICISEF)

Editors

Assoc. Prof. Şakir GÖRMÜŞ
Assoc. Prof. Fatih YARDIMCIOĞLU
Res. Assist. Mücahit ÖZDEMİR
Res. Assist. Muhammed Emin DURMUŞ
Res. Assist. İsmail BEKTAŞ

Typesetting

Res. Assist. Mervan SELÇUK
Res. Assist. İsmail BEKTAŞ

Cover Design

Res. Assist. Salih ÜLEV

Beşiz Publications

Adnan Menderes Cd. 22/A Adapazarı / SAKARYA / TURKEY
Phone: +90 264 273 52 53

ISBN:978-605-9974-28-8

Printed at Sakarya Gelişim: Sakarya Gelişim Ofset Tanıtım Mat. Yay. Rek. Tic. ve San. Ltd. Şti.
Adnan Menderes Cd. 22/A Adapazarı / SAKARYA

Phone : +90 264 273 52 53
e-mail : info@sakaryagelisim.com
Web : www.sakaryagelisim.com

Permission to make digital or hard copies of part or all of the Proceedings Books of ICISEF 2015 for personal or classroom use is granted without fee provided that copies are not distributed for profit or directional commercial advantage. No part of this publication may be reproduced or distributed in any form or by any means, or stored in data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. Permission may be requested from the ICISEF.

Copyright © 2016 by ICISEF

No responsibility for the views expressed by authors and reviews in the Proceedings Books of ICISEF 2015 is assumed by the editors.

Web Page : www.icisef.org
Youtube : icisefsau
Facebook : icisefsau
Twitter : icisefsau

International Congress on Islamic Economics and Finance (ICISEF)

21-23 October 2015
Sakarya, Turkey

Organized by

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

In collaboration with

PESA

Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
Center for Political, Economic and Social Research

www.pesar.org

ORGANIZING COMMITTEE

Prof.Dr. Fatih SAVAŞAN	Sakarya University
Prof. Dr. Mehmet ASUTAY	Durham University
Assoc. Prof. Şakir GÖRMÜŞ	Sakarya University
Assoc. Prof. Ömer KARAOĞLU	Sakarya University
Assoc. Prof. Dr. Fatih YARDIMCIOĞLU	Sakarya University
Prof. Dr. Hacı Mehmet GÜNAY	Sakarya University
Assoc. Prof. Temel GÜRDAL	Sakarya University
Assoc. Prof. Mahmut BİLEN	Sakarya University
Res. Assist. Hakan ASLAN	Sakarya University
Res. Assist. Salih ÜLEV	Sakarya University
Res. Assist. Mücahit ÖZDEMİR	Sakarya University
Res. Assist. Muhammed Emin DURMUŞ	Sakarya University
Res. Assist. Mervan SELÇUK	Sakarya University
Res. Assist. İsmail BEKTAŞ	Sakarya University
Res. Assist. Furkan BEŞEL	Sakarya University
Res. Assist. Nurullah ALTINTAŞ	Sakarya University
Res. Assist. Uğur UYGUN	Sakarya University

SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Ahmet Bostancı	Sakarya University
Prof. Dr. Ahmet Tabakoğlu	Marmara University
Prof. Dr. Arif Ersoy	Yildirim Beyazıt University
Prof. Dr. Fuat Sekmen	Sakarya University
Prof. Dr. Hamdi Döndüren	Uludağ University
Prof. Dr. Hassanuddeen B. Abd. Aziz	International Islamic University of Malaysia
Prof. Dr. M. Kabir Hassan	New Orleans University
Prof. Dr. Mehmet Asutay	Durham University
Prof. Dr. Mehmet Bulut	Sabahattin Zaim University
Prof. Dr. Mohammed Obaidullah	Islamic Research and Training Institute
Prof. Dr. Monzer Kahf	Qatar University
Prof. Dr. Necdet Şensoy	Central Bank of the Republic of Turkey
Prof. Dr. Norma Md. Saad	International Islamic University of Malaysia
Osman Akyüz	Secretary General of Participation Banks Association of Turkey
Prof. Dr. Pervez Zamurrad Janjua	International Islamic University, Islamabad
Prof. Dr. Sabri Orman	Central Bank of The Republic of Turkey
Prof. Dr. Servet Bayındır	Istanbul University
Prof. Dr. Toseef Azid	Qassim University Saudi Arabia
Prof. Dr. Faruk BeŐer	Marmara University
Assoc. Prof. Dr. Ahmet Faruk Aysan	Central Bank of the Republic of Turkey
Assoc. Prof. Dr. Hafız Muhammed Yasin	International Islamic University, Islamabad
Assoc. Prof. Dr. Hakan SarıbaŐ	Bulent Ecevit University
Assoc. Prof. Dr. İbrahim Güran YumuŐak	Sabahattin Zaim University
Asst. Prof. Dr. Süleyman Kaya	Sakarya University
Assoc. Prof. Dr. İsmail Cebeci	Marmara University
Assoc. Prof. Dr. Mahmut Bilen	Sakarya University
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Emin Altundemir	Sakarya University
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Saraç	Istanbul University

Assoc. Prof. Dr. Soner Duman	Sakarya Univerity
Prof. Dr. Temel Gürdal	Sakarya University
Assoc. Prof. Dr. Talat Ulussever	Ankara Social Sciences University, Borsa İstanbul
Asst. Prof. Dr Ali Kabasakal	Sakarya University
Asst. Prof. Dr. Abdullah Durmuş	Istanbul University
Asst. Prof. Dr. Mohamed El- Komı	The American University in Cairo
Asst. Prof. Dr. Muhammed Iqbal Anjum	International Islamic University, Islamabad
Asst. Prof. Dr. Necmettin Kızılkaya	Istanbul University
Dr. Ahmet Albayrak	Kuvet Turk Participation Bank
Dr. Burhan Saiti	University of Kuala Lumpur
Dr. Fahrettin Yahşı	Albaraka Turk Participation Bank
Dr. Nihat Gümüş	World Bank
Dr. Fatih Ermiş	University of Tubingen
Ali Aslan Gmşay	Oxford University

Sunuş

Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi, 2015 yılı Ekim ayında Sakarya Üniversitesi kampüsünde ulusal ve uluslararası düzeyde akademisyen, bankacı ve ekonomistlerin katılımıyla, adigeçen Üniversitenin değerli hocalarının gayret, azim ve özverileri ile gerçekleşmiş ve başarılı bir sonuç elde etmiştir. Kongreye uzak doğu, Avrupa, Amerika ve Ortadoğudan yani dünyanın her bölgesinden bu konuda otorite kabul edilen isimler katılmış, bu durum Kongreye uluslararası nitelik kazandırmıştır. Türkiye Katılım Bankaları Birliği bu değerli Kongreye sponsor kuruluş olarak katılım sağlamış ve bundan da büyük onur ve mutluluk duymuştur.

Dünyada bu kadar, acı, kan, gözyaşı, katliam ve çatışma hüküm sürerken bunların asıl nedeni olan yoksulluk ve eğitimsizliğin azaltılması için Birleşmiş Milletler dahil uluslararası kuruluşlar ve dünya nizamında etkili olan büyük devletler görevlerini yeterince yapmamakta, ateş düştüğü yeri yakmaktadır. Gelir dağılımındaki adaletsizlik giderek azalması gerekirken tam tersi giderek artmaktadır. Bugün dünya Panamada patlak veren ikinci sızma olayının şokunu yaşamaktadır. Özellikle ülkesinin nimetlerini halkından kaçırarak başta bilinen diktatörler olmak üzere bazı zenginler de bu kervana katılmaktadırlar. Kefenin cebinin olmadığını, asıl mutluluk ve mutsuzluğun ebedi dünyada olduğunu idrak edemeyen insanoğlu, bazı bölgelerde yaşanan büyük acılara sessiz kalmaya devam etmektedir.

İslam ekonomisi ve faizsiz finans ümitsizliğe çevrilmiş bir ümit ışığıdır. İslam ekonomisinin temel ilkesi israfın, adaletsizliğin önlenerek insanların giyim, barınma, gıda, eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir ekonomik model oluşturmaktır. İnsanı servetin sahibi değil emanetçisi olarak konumlandırmak, emanetçi olarak elde tutulan serveti insanlığın mutluluğuna hasretmektir. Bu modelde haksız kazanç, faiz, ihtikar, spekülasyon, şans oyunları yasaklanmış vergi ve zekat zorunlu hale getirilerek gelir dağılımının bozulmasının önlenmesi hedeflenmiştir. İşçinin hakkının alınmasını teri kurumadan verilmesi tavsiye edilmiştir.

Faizsiz finansın ana ilkeleri; finansın hiçbir aşamasında faize yer vermemek, haksızlığa ve ihtilafa yol açabileceği için belirsizlik ihtiva eden işlemlere yer vermemek, risk paylaşım esasını benimsemek, yani kara ve zarara katılımı esas almak, sadece gerçek bir ticari ve ekonomik işlem karşılığında finansman sağlamak, ödünç paranın yerine mal alımının finansmanını sağlamak, ödemeyi borçlu yerine satıcıya yapmak, insanlığa zarar verdiği kabul edilen alkollü içecek, tütün, silah, şans oyunları gibi insanlık için zararlı konularda hizmet vermemektir.

Faizsiz finans bütün bu ilke ve özellikleri nedeniyle sağlam ve risklere karşı daha korunaklı bir yapıya sahip bulunmaktadır. Bu durum başta 1987 yılında Uzakdoğu ülkelerinde patlak veren ekonomik kriz ile 2007 yılında başlayıp 2008 Ekim ayında yatırım bankası Lehman Brothers'ın batışı ile zirve yapan büyük finansal ve ekonomik krizlerde gündeme gelmiş ve İslami bankaların krizlerden daha az etkilendikleri kanıtlanmıştır. Bu durum 2001 yılında meydana gelen ve ülkemize büyük zarar veren finans ve ekonomik krizde de kanıtlanmış, klasik bankalar çok büyük zararlarla karşı karşıya gelirken, o zamanki adları özel finans kurumu olan katılım bankalarının ikisi kar ederken üçü az miktarda zarara maruz kalmışlardır.

Bunu sağlayan, yukarıda belirttiğimiz ilke ve esaslardır. Bu ilke ve esaslar bankacılıkta ülkedeki ekonomik varlıkların üzerinde bir büyümeye yani balona imkan vermemektedir. Ayrıca faize, yani geleceğe yönelik taahhüde yer vermeyerek gelecekteki ekonomik belirsizliklere karşı bilançonun pasifini korumaktadır. Banka önceden belirlenen tutarı değil kazandığı tutarı müşteriye ödemektedir. Bilançonun aktifinde ise, aktifin en az % 70'ini oluşturan finansmanın

(kredilerin) ödünç para verme esasına göre değil bir mal, kiralama, veya ortak proje karşılığında kullanılması ve paranın satıcıya ödenmesi o kredinin geri dönüş ihtimalini artırmakta, böylece kredi portföyünün sağlamlığını artırmaktadır. Bilançonun hem aktifinin hem de pasifinin bu şekilde sağlam ilkelere bağlı olması İslami bankaların daha sağlam yapıda olmalarını sağlamaktadır.

Kalkınma ve bölüşümde adalete kadar tüm pozitif özelliklerine rağmen gerek dünyada gerek ülkemizde, İslami finans hak ettiği yerde bulunmamaktadır. Dünya'da hacim olarak 1,7 trilyon dolar dolayındadır ve dünya bankacılığındaki payı % 1.3 seviyesindedir. Gelişimine baktığımızda konvansiyonelden fazla bir yıllık büyüme oranına sahip faizsiz finans endüstrisi, dünyada gelişimini hızla büyütmektedir. Bu çerçevede sektörümüzün dünya standartlarında finansal ürün ve hizmet sunar hale gelmesi Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgemizde belirlediğimiz hedeflerimiz içerisinde yer almaktadır. Misyonumuzu, Türkiye'de katılım bankacılığı sektörünün sağlıklı ve sürdürülebilir şekilde gelişmesi için; ürün çeşitliliği ve gelişimi ile hizmet kalitesini arttırmak, kurumsal iletişim, algı ve itibar yönetimi çalışmalarını geliştirmek, gerekli eğitim, insan kaynağı ve sertifikasyon çalışmalarını arttırmak, katılım bankacılığı prensiplerine uygun mevzuat, standart ve düzenlemeleri geliştirmek ve İstanbul'un önde gelen bir Finans Merkezi olmasına katkıda bulunmak olarak belirledik.

Çalışmalarımızı bu çatı hedefler noktasında da ölçeklendirerek reel sektörü finanse eden, kalkınma odaklı bir bankacılık modeli olarak faaliyetlerimizi sürdürüyoruz. Ülkemizde sektördeki payı aktif toplamında % 5 iken toplanan fonlarda % 6 dolayındadır. 2025 yılı hedeflerimiz arasında %15'lik Türkiye toplam bankacılık sektöründen pay almak var. Zaten İstanbul için de önce bölgesel finans merkezi, sonrasında küresel finans merkezi olma şeklinde bir kademeli ilerleyiş bulunmakta. Katılım bankacılığı sektörü olarak bizler de bu ilerlemenin bir parçası konumundayız.

Sakarya'da yapılan Kongreyi de, sektörümüze yönelik farkındalığın ve akademik bilgi birikiminin artırılması gayretlerinin bir parçası olarak görüyor ve bir Anadolu Üniversitesinde bu tür uluslararası Kongrenin başarı ile yürütülmesinden ötürü memnuniyetimizi belirtir ve emeği geçen herkese teşekkür ederiz.

Osman AKYÜZ
TKBB (Türkiye Katılım Bankaları Birliği)
Genel Sekreteri

Foreword

Discussions around economics and finance based on Islamic principles and values are on the rise. The discipline called Islamic economics and finance which has gained momentum for over thirty years can be seen as a move to bring ethics and social justice into the core. Islamic economics and finance as a distinct and new area of interdisciplinary study has generated substantially important new ideas and applications in the recent past. However, as required in every scientific field, reassessment of achievements of and discussions on likely areas of improvement in Islamic economics and Finance are needed. International Congress on Islamic Economics and Finance (ICISEF) has been organized precisely to meet aforementioned need. I argue that the need for an international and periodical scientific congress on Islamic Economics and Finance to be held in Turkey can be considered vital because it is a country with good potential to contribute to the area and get benefit from it. Turkey lags behind the schedule considerably and needs to stride out to fill the gap. It has been great pleasure to observe that ICISEF-2015 held in 21-23 October, 2015 in Sakarya, Turkey has served to this end.

This publication is one of the four volumes of the proceedings of ICISEF2015. The papers presented in ICISEF-2015 covered many subfields. Volume 1 includes papers on Islamic Economics. Volume 2 and volume 3 covers general Islamic Finance and Sukuk and Takaful, respectively. Volume 4 is on Islamic Banking. Needless to say that for some papers it was very difficult to decide which volume suited well as they were interdisciplinary research.

Taking this opportunity, I would like to extend my sincere gratitude to all 313 colleagues who sent abstracts or full papers to be presented in ICISEF-2015. Unfortunately, the organizing committee could make room for only about 112 papers in the Congress so the scientific committee had to eliminate two third of the papers submitted. Ali al-Karadagi, Mehmet Asutay, Monzir Kahf and M. Kabir Hassan were four leading scholars in Islamic Economics and Finance delivered keynote speeches in the Congress. CEOs of the participation banks in Turkey discussed issues the Islamic banks face and their prospect in the opening panel. In the closing panel, the topic was “the theory of Islamic Economics and Finance and its Applications: Convergence or divergence?”.

While reading throughout the proceedings you will find invaluable discussions around very hot topics, new ideas into important issues and novel techniques dealing with practical difficulties. Those who are interested can also reach the presentations and the talks delivered in ICISEF-2015 via its youtube channel.

ICISEF has become an international platform bringing researchers of Islamic Economics and Finance together to discuss the issues they deem important. I hope to see you in upcoming ICISEFs.

Sincerely yours,
Fatih SAVASAN, Ph.D
Chair, ICISEF-2015

Dear Readers,

We are pleased to hand the first International Congress on Islamic Economics and Finance book (ICISEF) over to you. ICISEF proceeding books are a collection of four books (volume) which classified according to topics. The second volume includes general topics in Islamic finance. I hope the articles included are interesting for you and will enrich the literature on Islamic Economics and Finance in terms of theoretical and application bases.

I would like to thank all our Editorial Board and reviewers for their hard work. I hope that thanks to the help from our Readers, and all people cooperating with us, *ICISEF* aim to be one of the most important and contributed congress about Islamic Economics and Finance in region.

Nice reading!

**Head of Islamic Economics and Finance Department at SAU
Assoc. Prof. Dr. Şakir GÖRMÜŞ**

CONTENTS/İÇİNDEKİLER

Türkiye’deki Katılım Bankalarının Performanslarının AHS ve GİA Yöntemleri ile Analizi <i>Bünyamin Er and Yusuf Güneysu</i>	1
Türkiye Katılım Bankaları ile Malezya İslam Bankalarının VZA ile Etkinliklerinin Karşılaştırması: 2010-2013(16 dönem) Türkiye Malezya Karşılaştırması <i>İsmet Güneş and Ayşe Güneş</i>	13
Technical Efficiency and Stability to Shocks: A Comparison Between Islamic Banks and Conventional Banks in MENA Region <i>Chaffai Mohamed</i>	27
Katılım Endeksi ile Piyasa Faiz Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi <i>Salih Ülev and Mücahit Özdemir</i>	47
The Determinants Of Stock Returns In Islamic Banks: Analyzing By CAPM And Fama And French <i>Monia Ben Ltaifa and Walid Khoufi</i>	55
Kar Payı Oranları ile Mevduat Faiz Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi <i>H. Ali Ata, M. Fatih Buğan and Şemsettin Çiğdem</i>	71
Katılım Bankalarının Kar Dağıtım Metodları ve Bankacılık Sektöründeki Yapısal Analizi <i>Mehmet Levent Erdaş</i>	81
Fiyat İstikrarının Sağlanmasında Katılım Bankacılığın Önemi: Türkiye Örneği <i>Resül Yazıcı and Ayla Yazıcı</i>	97
Islamic Banking: The Malaysian Experiences and Challenges <i>Nik Rahim bin Nik Wajis, Arif Fahmi Md Yusof and Nurul Basirah Razak</i>	111
Credit-Related Practices of Islamic Banks in Comparison with Theory: Case Study of Turkey <i>Z. Hafsa Orhan Aström</i>	121
Risk Management in Islamic Banking: Cahllanges and Approaches <i>Aydin Rashidi, Mahmoud Sabzi, Roya Tizro and Negin Saedi</i>	137
كبدیل للصیرفة التقليدية في ظل الأزمة المالية العالمية 2008 الصيرفة الإسلامي قشرو فتیحة and سماي علي	151
Developing Islamic Liquidity Management Instruments: Resolving the Impasse between Central Bank of Nigeria (CBN) and Jaiz Bank Plc <i>Shehu U.R. Aliyu</i>	165
The Legal Protection for Islamic Bank Customers in Indonesia and Turkey <i>Gemala Dewi, SH, LL.M and Mutiara Hikmah, S.H., M.H</i>	175

Bir Finansman Modeli Olarak Mudârabe'nin Faizsiz Bankacılıkta Etkin Şekilde Kullanılması Sürecinde Sivil Toplum Örgütlerinin Aktif Rol Üstlenmesi	187
<i>M. Salih Kumaş and Elman Abdullayev</i>	
Judicial Aspect of Fines (Gharamah) in Musharakah and Murabaha Contracts on Islamic Banking Practices in Indonesia	199
<i>Gemala Dewi, SH., LL.M, Ahmad Tohir, SH., MH. and Wismar Ain Marzuki, SH., MH</i>	
Islamic Banking and Economic Growth; The Case of Turkey	
<i>Mehmet Adak</i>	212

Preface	
---------	--

Türkiye’deki Katılım Bankalarının Performanslarının AHS ve GİA Yöntemleri ile Analizi

Doç. Dr. Bünyamin ER
Karadeniz Teknik Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İşletme Bölümü, Trabzon, Türkiye
ber@ktu.edu.tr

Arş. Gör. Yusuf GÜNEYSU
Karadeniz Teknik Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
İşletme Bölümü, Trabzon, Türkiye
yusufguneyusu@ktu.edu.tr

Özet

Son finansal kriz ile birlikte tüm dünyada İslami bankacılık sektöründeki gelişmenin arttığı görülmektedir. Dolayısıyla bu bankaların etkin ve verimli çalışabilmesi için performanslarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu çalışmanın amacı, 2010-2014 döneminde Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren katılım bankalarının finansal performanslarını Analitik Hiyerarşi Süreci (AHS) ve Gri İlişkisel Analiz (GİA) yöntemlerini kullanarak değerlendirmektir. . Bu doğrultuda öncelikle AHS yöntemi, kriterlerin (finansal oranlar) ağırlıklarının belirlenmesi amacıyla kullanılmış ve bankaların performanslarının değerlendirilmesinde ana kriterlerden *kârlılık* oranlarının, alt kriterlerden ise *sermaye yeterliliği* standart oranının en fazla öneme sahip olduğu ortaya çıkmıştır. GİA yöntemi ise daha sonraki aşamada bankaları finansal performanslarına göre sıralamak amacıyla kullanılmıştır. Elde edilen bulgular, Türkiye Finans katılım bankasının performans üstünlüğü açısından ilk sırada yer aldığını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Performans Değerlendirme, Katılım Bankaları, Analitik Hiyerarşi Süreci, Gri İlişkisel Analiz

Abstract

It is seen that Islamic (participation) banking sector is improving worldwide with the last financial crisis. Accordingly, assessment the performance of these banks is necessary for activity and efficiency. The aim of this study is to evaluate the financial performance of participation banks which are operated in the Turkish banking sector during the 2010-2014 using the Analytic Hierarchy Process (AHP) and Grey Relational Analysis (GRA) method. In this direction, AHP method has been used to determine the weight of criteria (financial ratios) and have been determined the main criteria of *profitability* ratios and the sub-criteria of *capital adequacy* standard ratio that have the most important in terms of assessing performance of the banks. GRA has been used to rank the banks according to their financial performance. The findings has revealed that Türkiye Finans katılım bankası is the first in terms of financial performance.

Keywords: Performance Assessment, Participation Banks, Analytic Hierarchy Process, Grey Relational Analysis

Giriş

Ekonomide fon arz eden tasarruf sahiplerinin fonlarını, fon talep eden yatırımcılara aktaran finansal sistem, kaynakların etkin bir şekilde ve uygun zamanda yatırımlara aktarılmasını sağlamaktadır. Finansal sistem ayrıca ekonomide mal ve hizmet üretim ve tüketimine de katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle finansal sistemdeki gelişmeler ve sektörün etkin işlemesi ekonominin tamamı açısından büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda fon arz ve talebini dengeleme fonksiyonunu üstlenen finansal araçlar olarak bankalar, finansal sistemde önemli bir rol oynamaktadırlar (Özcan, 2012: 195-196).

İslam fihhına göre bir fonlama kaynağı olan İslami finansın gelişimi global ekonomi kapsamında alternatif bir alan olarak gelişmiştir (Hardy, 2012: 2). 1970'li yıllardan itibaren gelişme gösteren İslami finans sisteminin, 2000'li yıllarla birlikte uluslararası finansla da bütünleşerek günümüzün gereği olarak farklı istek ve ihtiyaçlara cevap verebilecek araç, yöntem ve hizmet sağladığı görülmektedir. Bu gelişmelerde petrol ihraç eden İslam ülkelerindeki fon fazlalarının etkili olduğu söylenebilmektedir (SERPAM, 2013: 3).

İslami finans esas olarak, finansal bir faaliyet olmayıp bir ticaret faaliyetidir. Bu nedenle finansman yöntemleri olarak genelde ortaklık yoluyla doğrudan finansman sağlama yöntemleri (muşaraka ve mudaraba) ve kiralama (icare) veya satış sözleşmeleri (murabaha, selem) kullanılmaktadır (SERPAM, 2013: 4). Ancak bu işlemler içinde katılım bankalarının vazgeçilmez unsuru olması gereken ayrıcalıklı fonksiyon mudaraba sistemidir. Çünkü bu sistem, kar veya zarar ortaklığı sistemi ile İslami finans sisteminde faiz sisteminin yerine ikame edilmektedir. Bununla beraber katılım bankalarının işlemlerinin büyük çoğunluğunu ticarete peşin alıp vadeli satma işlemi olan murabaha oluşturmaktadır (TKBB, 2009: 18).

Son 10 yıl içerisinde, gelişmekte olan ülkelerin dünya ekonomisini sırtladığı ve faizsiz finans sisteminin geliştiği görülmektedir. Faizsiz finans uygulamalarıyla özellikle bankacılık alanında meydana gelen gelişme, geleneksel bankacılık faaliyetlerine tamamlayıcı nitelik oluşturmakta ve önemli bir yenilik olarak değerlendirilmektedir. Daha çok gelişmekte olan ülkelerde uygulanan faizsiz finans sistemi, birçok gelişmiş ülkede de uygulanmaya başlamıştır (TKBB, 2014: 36).

Kar ve zarara katılma esasına göre çalışan ve risk paylaşımını öngören İslami bankacılık sistemi, dünyada daha çok İslami bankacılık ya da faizsiz bankacılık olarak bilinmesine rağmen Türkiye'de katılım bankacılığı olarak bilinmektedir (Parlakkaya ve Çürük, 2011: 397). Ülkemizde ilk İslami bankalar 1983 yılında "Özel Finans Kurumları" adıyla kurulmuş olup, 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile özel finans kurumları 2006 yılında "katılım bankası" adını almıştır (Bulut ve Er, 2012: 25). Katılım bankacılığı, dini inançları dolayısıyla bankalara yatırılmayarak, yurt içinde ve yurt dışında, altın, döviz ve gayrimenkul olarak değerlendirilen, hatta atıl tutulan tasarrufların üretim sürecine dahil edilmesi amacıyla kurulan ve kar-zarar ortaklığı şeklinde faaliyette bulunan bankacılık türü olarak açıklanmaktadır (Özulucan ve Özdemir, 2010: 6).

Türkiye katılım bankacılığı sektörünün toplam aktif büyüklüğü, 2014 yılında %8 büyüyerek 104 milyar TL'yi aşmış ve bankacılık sektörü aktifleri içindeki pazar payı %5,2'ye ulaşmıştır. Ziraat Katılım Bankası'nın faaliyete geçmesinin yanı sıra diğer kamu katılım bankalarının sisteme dahil olmasıyla birlikte katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki aktif hacminin daha da artacağı düşünülmektedir. Ayrıca sisteme dahil olacak bankalar ile birlikte hem katılım bankacılığına erişimin hem de artan şube sayısı ile birlikte istihdamın artacağı tahmin edilmektedir. 2008 küresel finansal krizini ve takip eden dalgalı dönemi başarıyla yöneten ve kriz sonrasında büyümeye devam eden katılım bankalarının reel sektöre kullandırdıkları fonlardaki artış da gelişmeye devam etmektedir (TKBB, 2014: 46-48).

Bankaların performanslarının değerlendirilmesinin önemine dayalı olarak ortaya konan ve daha önce kullanılan yaklaşımlara göre farklı bir kombinasyon kullanılarak literatüre katkıda bulunan bu çalışmada, Türkiye'deki katılım bankalarının 2010-2014 dönemindeki finansal performanslarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışma iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde katılım bankalarının performanslarının değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan çalışmalarla ilgili literatür incelemesine yer verilmiştir. İkinci bölüm ise veri seti, yöntem ve bulguların değerlendirilmesi

kısından oluşturulmuştur. Çalışmanın sonunda elde edilen bulgular doğrultusunda sonuç ve öneriler kısmı ortaya konmuştur.

1.Literatür İncelemesi

Bankacılık sektörü, ekonomik gelişmeyi etkileyen finansal hizmet sektörünün en önemli aktörlerinden birini oluşturmaktadır. Herhangi bir ekonominin istikrarlı ve gelişmiş olması büyük ölçüde bankacılık sektörünün istikrarlı olmasına bağlıdır (Siraj and Pillai, 2012: 123). Bu nedenle bankaların performanslarının değerlendirilmesi ve bu doğrultuda gerekli tedbirlerin alınması, hem bankacılık sektörünün hem de ülke ekonomisinin istikrarı açısından büyük önem arz etmektedir.

Bankaların performanslarının değerlendirilmesinde Oran Analizi, VZA (Data Envelopment Analysis-DEA), AHS (Analytic Hierarchy Process-AHP), TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution), GİA (Grey Relational Analysis-GRA), CAMELS (Capital-Assets-Management-Earnings-Liquidity-Sensitivity) gibi birçok yöntem kullanılmaktadır. Bu başlık altında katılım bankalarının performanslarını değerlendiren tüm yöntemler dikkate alınarak yurtiçinde ve yurtdışında yapılan çalışmalar incelenmiştir. Ancak literatürde daha çok ticari bankalar ile katılım bankalarının performanslarının karşılaştırmalı analizi ile ilgili çalışmalar bulunduğundan dolayı bu araştırmada, iki banka türünü karşılaştırmalı olarak inceleyen çalışmalar ağırlıklı olarak yer almaktadır. Ayrıca ÇKKV yöntemleri ile yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiş, diğer yöntemlerle yapılan çalışmalardan ise isim olarak bahsedilmiştir.

Katılım bankalarının performanslarının değerlendirilmesinde, Abu-Alkheil vd. (2012), Sehrish vd. (2012), Siraj ve Pillai (2012), Babatunde ve Olaitan (2013), Fayed (2013), Thim vd. (2014), Doğan (2013), Erol vd. (2014), Ayriçay vd. (2014) ve Karapınar ve Doğan (2015) ÇKKV haricinde yöntemler kullanarak çalışma yapmışlardır.

Çetin ve Bıtırak (2010), Türk bankacılık sektöründe aktif büyüklük sıralamasındaki ilk 4 özel sermayeli ticari banka ile katılım bankalarının 2005-2007 yılları arasındaki performanslarını AHP ile analiz etmişlerdir. Sonuç olarak; ticari bankalardan Akbank, katılım bankalarından ise Bank Asya en iyi performans gösteren bankalar olmuşlardır. Araştırmacılar ayrıca sermaye yeterliği oranının performans değerlendirmede en önemli karlılık ölçütü olduğunu belirlemişlerdir.

Yayar ve Baykara (2012), Türkiye’de finansal sistem içinde bulunan katılım bankalarının 2005-2011 dönemindeki etkinlik ve verimliliklerini TOPSIS yöntemi ile analiz etmişlerdir. Yapılan çalışmayla, Albaraka Türk’ü en etkin, Bank Asya’yı ise en verimli banka olarak belirlemişlerdir. Sukuk’u ülkede uygulamaya koyan Kuveyt Türk’ün ise etkinlik ve verimliliğinde önemli bir artışın olduğunu gözlemlemişlerdir.

Bağcı (2013) çalışmasında, 2003-2011 döneminde Türk Bankacılık Sektöründe faaliyet gösteren katılım bankaları ile 4 ticari bankanın karlılık performanslarını TOPSIS yöntemi ile karşılaştırmalı olarak değerlendirmiştir. Analiz sonucunda incelenen dönemde Banka Asya ve Finansbank’ın en yüksek, Bank Mellat’ın ise en düşük performansa sahip olduğunu belirlemiştir. Bağcı (2013) çalışmasında ayrıca, genel olarak da katılım bankalarının karlılıklarının ve performanslarının daha yüksek olduğu sonucunu elde etmiştir.

Şamiloğlu vd. (2013), Türkiye’deki 4’ü katılım bankası ve 4’ü ticari banka olmak üzere toplam 8 bankanın 2003-2011 yılları arasındaki karlılık performanslarını TOPSIS yöntemi ile incelemişlerdir. Araştırmanın sonucunda, katılım bankalarının ticari bankalara göre performans skorlarının daha yüksek olduğunu ve daha karlı olduklarını elde etmişlerdir.

Altan ve Candoğan (2014), geleneksel oranları ve GİA yöntemini kullanarak katılım bankalarının 2012 yılının 3. çeyreğinin sonu itibarıyla finansal performanslarını ölçmüşler ve sonuçların iki yöntem açısından farklılık gösterip göstermediğini araştırmışlardır. Uygulanan yöntemlere göre yapılan sıralamaların farklı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Altan ve Candoğan (2014) çalışmalarında ayrıca GİA yönteminin daha doğru sonuçlar verdiğini tespit etmişlerdir.

Sakınç ve Gülen (2014) çalışmalarında, 2010-2013 döneminde Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının performanslarını GİA yaklaşımını kullanarak karşılaştırmalı olarak değerlendirmişlerdir. Çalışmanın sonucunda performans değerlendirmede en fazla öneme sahip olan

oranı sermaye yeterliliği olarak belirlemişlerdir. Ayrıca performans açısından en başarılı bankanın da Kuveyt Türk Katılım Bankası olduğunu tespit etmişlerdir.

1. Veri Seti, Yöntem ve Bulguların Değerlendirilmesi

1.1. Veri Seti

Araştırmanın veri seti, Türkiye’de faaliyet gösteren 4 katılım bankasının 2010-2014 yıllarındaki mali tablolarından elde edilen finansal oranlardan meydana gelmektedir. Bu bankalara ait finansal oranlar Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB)’nin internet sitesinden temin edilen finansal tablo bilgilerinden elde edilmiştir.

Çalışmada 5 ana kriter (sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, likidite, karlılık ve gelir-gider yapısı), 16 adet alt kriter ve 4 alternatif (Albaraka Türk, Bank Asya, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans) yer almaktadır.

1.2. Yöntem

Bankaların finansal performanslarının değerlendirilmesinde kullanılan birçok yaklaşımın yanı sıra TOPSIS, AHS, GİA, ELECTRE gibi teknikleri kapsayan ÇKKV yöntemleri de bulunmaktadır. Bu yöntemler farklı özelliklere sahip alternatiflerin çeşitli kriterlere göre değerlendirilerek sıralanmasını sağlamaktadırlar. Bu çalışmada ÇKKV yöntemlerinden AHS ve GİA teknikleri birlikte kullanılmıştır. GİA yöntemi hem sıklıkla kullanılmasından hem de daha az veri ile daha iyi sonuçlar vermesinden dolayı tercih edilmiştir. Ayrıca GİA’da değişken olarak kullanılan finansal oranların ağırlıklarının belirlenmesi amacıyla da en çok tercih edilen AHS yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmada öncelikle AHS yöntemi kriterlerin ağırlıklarının belirlenmesi amacıyla kullanılmıştır. Buna göre ilk olarak amaç ardından literatür incelemesine dayalı olarak kriterler ve alternatifler belirlenmiştir. İkinci aşamada, hazırlanan anket formu ile bankacılık alanında uzman olan kişilerden kriterlerin, Saaty tarafından önerilen karşılaştırma ölçeği (1: eşit derecede önemli, 3: orta derecede önemli, 5: kuvvetli derecede önemli, 7: çok kuvvetli derecede önemli, 9: son derece önemli ve 2-4-6-8: ara değerler) kullanılarak karşılaştırmalarını yapmaları istenmiştir. Böylece veriler toplanmış ve (nxn) ikili karşılaştırma matrisi oluşturulmuştur. Daha sonra AHS yöntemi kullanılarak kriter ağırlıkları hesaplanmıştır. Son aşamada ise AHS’den elde edilen ağırlıklar GİA’da kullanılarak bankalar performanslarına göre en iyiden en kötü olana doğru sıralanmışlardır. Uygulama kapsamında kullanılan AHS ve GİA yöntemlerine ilişkin teorik çerçeve EK 1 ve EK 2’de ortaya konmuştur.

1.3. Bulguların Değerlendirilmesi

Piyasalarda faaliyet gösteren işletmeler, bankalar ve diğer tüm kuruluşlar, rekabet veya çevresel etkenlerdeki olumsuz değişikliklerin oluşturduğu etkilerden dolayı kazançlarında meydana gelen dalgalanmalara karşı ayakta kalabilmek için etkin ve verimli çalışmak zorundadırlar. Çünkü rekabetin yoğun olduğu dönemlerde ve özellikle de kriz dönemlerinde performans analizi çok önemlidir (Çetin ve Bıtrak, 2010: 1).

1.3.1. Kriter Ağırlıklarının Hesaplanması

Kriterlerin ağırlıklarının bulunması için, bankacılık alanında uzman 7 kişi (4 banka bölge müdürü, 3 akademisyen) ana ve alt kriterleri, anket aracılığıyla ikiyeşerli olarak karşılaştırmıştır. Bu karşılaştırmalar Saaty'nin geliştirdiği ikili karşılaştırmalar ölçeği yardımıyla yapılmıştır. Çalışmada ana ve alt kriterler birden fazla kişi tarafından karşılaştırıldığı için, ortak bir değerlendirmeye tabi tutmak amacıyla ana ve alt kriterlerin geometrik ortalaması alınmıştır. Bu doğrultuda ilk önce çalışmanın ana kriterlerine ait ikili karşılaştırmalar matrisi oluşturulmuş ve ardından bu matrise dayalı olarak öncelik vektörleri elde edilmiştir.

Tablo 1: Ana ve Alt Kriter Ağırlıkları

Ana Kriter	Alt Kriter	Ağırlık
Sermaye Yeterliliği		0,20
	S1	0,66
	S2	0,21
	S3	0,13
Aktif Kalitesi		0,20
	A1	0,21
	A2	0,20
	A3	0,16
	A4	0,43
Likidite		0,21
	L1	0,19
	L2	0,64
	L3	0,17
Kârlılık		0,24
	K1	0,42
	K2	0,38
	K3	0,21
Gelir-Gider Yapısı		0,15
	G1	0,43
	G2	0,36
	G3	0,21

Ana kriterler için uygulanan ve yukarıda belirtilen AHS aşamaları her ana kriterin alt kriteri için de ayrıca uygulanmıştır. Bu kapsamda her ana kritere ait alt kriterler de kendi içinde ikiyeşerli olarak karşılaştırılmıştır. Aynı şekilde elde edilen ikili karşılaştırmalar matrisleri esas alınarak alt kriterlerin de öncelik vektörleri hesaplanmıştır.

Kriter ağırlıklarının hesaplanması sürecinde tüm matrisler için tutarlılık oranları hesaplanmış ve tamamında elde edilen oranların 0,10'dan küçük olduğu tespit edilmiştir. Sonuç olarak ana kriterlere ve bu kriterlere ait alt kriterlere ilişkin elde edilen ağırlıklar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, bankaların performanslarının değerlendirilmesinde en fazla öneme sahip ana kriter %24'lük göreceli ağırlık değeri ile kârlılık oranları ilk sırada, %21 ile likidite oranları ikinci sırada, %20 ile sermaye yeterliliği ve aktif kalitesi oranları üçüncü sırada ve %15'lik oranla gelir-gider yapısı oranları ise son sırada yer almıştır.

Alt kriterler incelendiğinde ise Özkaynaklar / (Kredi + Piyasa + Operasyonel riski için gerekli sermaye yükümlülüğü) yani sermaye yeterliliği standart oranının (S1) %66'lık oranla en fazla öneme sahip alt kriter olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Likit aktifler / Kısa vadeli yükümlülükler (L2) oranının %64 ile önem açısından ikinci sırada yer aldığı görülmüştür. Diğer yandan Takipteki krediler (brüt) / Toplam krediler ve alacaklar (A4) ve Özel karşılıklar sonrası net faiz geliri / Toplam aktifler (G1) oranları %43'lük ağırlıkla üçüncü sırada yer almışlardır.

2.3.2. Bankaların Performanslarının Değerlendirilmesi

Bu çalışmada, katılım bankalarının 2010-2014 yılları arasındaki performansları 5 yıla ait finansal oranların aritmetik ortalaması alınarak değerlendirilmiştir. Böylece bu bankaların incelenen döneme ait performanslarının genel görünümü ortaya koyulmuştur. Çalışmada 4 alternatif (katılım bankası), 5 ana kriter ve bu ana kriterlere ait 16 alt kriter yer almaktadır.

Bu kısımda ilk önce TKBB'nin internet sitesinden alınan finansal oranlar ile katılım bankalarına ait karar matrisleri oluşturulmuştur. Elde edilen bu matrisler diğer hesaplama aşamalarında temel olarak kullanılacak matrislerdir.

Karar matrisleri elde edildikten sonra GİA yönteminin ikinci aşaması olan karşılaştırma matrisleri oluşturulmuştur. Bu amaçla öncelikle veriler normalize edilmiştir. Normalize işlemi yapılırken finansal oranlardan Takipteki Krediler (brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar (A4) oranında amaç daha küçük değer elde etmek olduğundan maliyet durumu, diğer oranlarda ise amaç daha büyük değer elde etmek olduğundan fayda durumu dikkate alınmıştır. Normalize işleminden sonra ilk satıra referans değerleri yazılarak karşılaştırma matrisleri oluşturulmuştur. Referans serileri de alternatif serilerin en büyük (maksimum) değerleri ele alınarak oluşturulmuştur.

Karşılaştırma matrisleri elde edildikten sonra mutlak değer matrisleri oluşturulmuştur. GİA yönteminin üçüncü aşaması olan bu kısımda referans değerler ile diğer değerler arasındaki uzaklıklar hesaplanmıştır.

Mutlak değer matrisleri oluşturulduktan sonra gri ilişki katsayıları hesaplanmıştır. Gri ilişkisel analizin dördüncü aşaması olan bu adımda gri ilişki katsayıları hesaplanmış ve bu hesaplama yapılırken ayrırcı katsayı değeri olarak da 0,5 alınmıştır.

GİA'nın son aşamasında Tablo 2'de verilen AHS ağırlıkları ile gri ilişki katsayıları çarpılarak GİD'ler hesaplanmış ve elde edilen değerlere göre bankalar sıralanmıştır.

Tablo 2: Gri İlişki Dereceleri

Katılım Bankaları	GİD					Genel	Sıra
	Sermaye Yeterliliği	Aktif Kalitesi	Likidite	Karlılık	Gelir-Gider Yapısı		
Albaraka Türk	0,43	0,82	0,46	0,94	0,37	0,60	3
Bank Asya	0,67	0,38	0,36	0,34	1,00	0,55	4
Kuveyt Türk	0,90	0,65	0,89	0,71	0,36	0,70	2
Türkiye Finans	0,86	0,97	0,52	0,84	0,36	0,71	1

Tablo 2'ye göre, Türkiye Finans'ın 0,71 GİD ile en iyi performansa sahip banka olduğu görülmektedir. Bank Asya'nın ise 0,55 GİD ile performansının diğerlerine göre en düşük olduğu belirlenmiştir. Buna karşın Bank Asya'nın gelir-gider yapısı oranlarında tam etkin durumda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular, katılım bankalarının performanslarının üstünlüğünde sermaye yeterliliği ile karlılık oranlarının önemli bir yere sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Sonuç ve Öneriler

Uluslararası literatürde İslami bankacılık olarak bilinen katılım bankacılığı ekonomide bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştır. Çünkü inançları gereği faiz hassasiyeti olan kişiler birikimlerini ticari bankalara yatırmayıp atıl olarak tutmaktaydılar. Bu doğrultuda bu tasarrufların ekonomiye kazandırılması açısından katılım bankacılığına ihtiyaç duyulmuştur. Ayrıca bu bankalar ticari bankalardan farklı olarak yeni finansal araçlarla fonların piyasaya aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadırlar. Dolayısıyla katılım bankaları ticari bankaların tamamlayıcısı olarak düşünülebilir. Günümüzde yaşanan son finansal

krizden sonra İslami bankacılığın etkin ve güçlü yapısı dikkat çekmiş ve tüm dünyada bu bankacılık türüne ağırlık verilmeye başlanmıştır.

Dünyadaki küreselleşme ile birlikte artan rekabet performans değerlendirmesini önemli bir konu haline getirmiştir. Bu bağlamda belirlenen hedeflere ulaşıp ulaşılmadığını görmek, gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak ve gelişmek için bankaların finansal performanslarının ölçülmesi ve elde edilen sonuçların yönetilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda bankacılık sisteminin sağlıklı ve yüksek bir performansa sahip olması ülke ekonomisine ve refahına katkıda bulunmaktadır.

Bu çalışmada Türk bankacılık sektöründe 2010-2014 yıllarında faaliyet gösteren 4 katılım bankasının finansal performansı AHS ve GİA yöntemleriyle ölçülmüş ve değerlendirilmiştir.

Uygulamada ilk olarak AHS yöntemine göre kriterlerin (finansal oranların) ağırlıkları belirlenmiştir. Bu amaçla bankacılık alanında uzman olan 4 banka bölge müdürü ve 3 akademisyenle görüşülerek 5 ana kriter (sermaye yeterliliği oranları, aktif kalitesi oranları, likidite oranları, karlılık oranları ve gelir-gider yapısı oranları) ile bu ana kriterlere ait 16 alt kriter anket yöntemi ile ikişerli olarak karşılaştırılmıştır. Kişiler arasındaki farklılıkların giderilip ortak bir değerlendirmeye tabi tutmak için karşılaştırmalardan elde edilen değerlerin geometrik ortalaması alınmıştır.

Anket sonucu elde edilen değerler AHS'de kullanılarak ana ve alt kriterlere ait ağırlıklar belirlenmiştir. Buna göre ana kriterler açısından bankaların performanslarının değerlendirilmesinde en fazla öneme sahip ana kriter 0,24 göreceli ağırlık değeri ile karlılık oranları olmuştur. Alt kriterler açısından yapılan değerlendirme sonucunda ise sermaye yeterliliği standart oranının 0,66 göreceli ağırlık değeri ile en fazla öneme sahip kriter olduğu görülmüştür. Buradan hareketle sermayenin bankalar açısından önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca yapılan bu analiz ile elde edilen ağırlıkların tutarlılık oranları %10'un altında çıkmış dolayısıyla ana ve alt kriterler kendi içerisinde tutarlı bulunmuştur.

Uygulamada daha sonra kriter ağırlıklarını gösteren AHS katsayıları GİA'da kullanılarak bankalar performans skorlarına göre sıralanmışlardır. GİA yöntemi referans seri kullanması nedeni ile diğer çok kriterli karar verme yöntemlerinden ayrılmaktadır. GİA'da öncelikle TKBB'nin sitesinden katılım bankalarına ait finansal oranlar indirilmiştir. Bu bankaların incelenen dönemdeki genel performansını değerlendirmek amacıyla 5 yıla ait finansal oranların aritmetik ortalaması alınarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Katılım bankalarının GİA sonuçları incelendiğinde, 0,71 gri ilişki derecesi ile Türkiye Finans'ın ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. Buna karşın bu bankanın gelir-gider yapısı oranlarındaki etkinliğinin düşük olduğu görülmüştür. Bu durum Özel Karşılıklar Sonrası Net karpayı Geliri / Toplam Aktifler ve Karpayı Dışı Gelirler (net) / Toplam Aktifler oranlarındaki değerlerin düşüklüğünden kaynaklanmıştır. Dolayısıyla bu doğrultuda gerekli düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Bank Asya ise diğerlerine nazaran en düşük performans sergileyen banka olmuştur. Ancak Bank Asya'nın gelir-gider yapısı oranları açısından tam etkin durumda olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda Bank Asya'nın bu oran dışındaki diğer oranlarda görülen düşük etkinliğin nedenleri araştırılmalı ve gerekli tedbirler alınmalıdır.

Sonuç olarak, katılım bankalarının performanslarının incelenen oranlar itibarıyla iyi bir düzeyde olduğunu söyleyebiliriz. Ancak Bank Asya gelir-gider yapısı oranları haricindekilerde düşük bir performans sergilemiştir. Ayrıca Kuveyt Türk dışındaki bankaların likiditelerinin düşük bir düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka bulgu ise, katılım bankalarının performans üstünlüğü açısından sermaye yeterliliği ve karlılık oranlarının diğer oranlara göre daha fazla öneme sahip olmasıdır.

Bu çalışmada, bankaların performanslarının değerlendirilme kriterleri olarak sadece finansal oranlar dikkate alınmış, dolayısıyla yalnızca finansal performansları değerlendirilmiştir. Gelecek çalışmalarda tüm performans göstergeleri dikkate alınarak bir değerlendirme yapılabilir. Ayrıca farklı yöntemlerin kombinasyonu ile performans değerlendirmesi yapıp elde edilen sonuçlar karşılaştırılabilir.

Kaynakça

- Abu-Alkheil, Ahmad M., Hans, Peter ve Khan, Walayet A. (2012), "Islamic Commercial Banking In Europe: A Cross-Country And Inter-Bank Analysis Of Efficiency Performance", *International Business & Economics Research Journal*, 11, 6, s.647-676.
- Altan, Mikail ve Candoğan, Mehmet Ali (2014), Bankaların Finansal Performanslarının Değerlemesinde Geleneksel ve Gri İlişki Analizi: Katılım Bankalarında Karşılaştırmalı Bir Uygulama", *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14, 27, s.374-396.
- Ayrıçay, Yücel, Yardımcıoğlu, Mahmut ve Demir, Bircan (2014), "Mevduat ve Katılım Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4, 2, s.1-18.
- Athawale, Vijay Manikrao ve Chakraborty, Shankar (2011), "Application of Grey Relational Analysis Method in Solving Supplier Selection Problems", *The IUP Journal of Operations Management*, 10, 1, s.18-28.
- Babatunde, Adegbeni ve Olaitan, Adekola (2013), "The Performance of Conventional and Islamic Banks in the United Kingdom: A Comparative Analysis", *Journal of Research in Economics and International Finance (JREIF)*, 2, 2, s.29-38.
- Bağcı, Haşim (2013), *Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Karlılık Performanslarının TOPSIS Yöntemi ile Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bayrakdaroğlu, Ali ve Ege, İlhan (2008), "Türkiye'deki Bankaların Performansının Analitik Hiyerarşi Süreci ile Değerlendirilmesi Üzerine Bir Model Önerisi", *TÜİK, 17. İstatistik Araştırma Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, s.32-49.
- Bulut, Halil İbrahim ve Er, Bünyamin (2012), *Katılım Finansmanı*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayın No:3, İstanbul.
- Çetin, Ali Cüneyt ve Bıtırak, İbrahim Anıl (2010), "Banka Karlılık Performansının Analitik Hiyerarşi Süreci İle Değerlendirilmesi: Ticari Bankalar İle Katılım Bankalarında Bir Uygulama", *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2, 2, s.77-93.
- Doğan, Mesut (2013), "Katılım ve Geleneksel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: Türkiye Örneği", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 15, 58, s.175-188.
- Ecer, Fatih (2013), "Türkiye'deki Özel Bankaların Finansal Performanslarının Karşılaştırılması: 2008-2011 Dönemi", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13, 2, s.171-189.
- Erol, Cengiz, Baklacı, Hasan F., Aydoğan, Berna ve Tunç, Gökçe (2014), "Performance Comparison of Islamic (Participation) Banks and Commercial Banks in Turkish Banking Sector", *EuroMed Journal of Business*, 9, 2, s.114-128.
- Fayed, Mona Esam (2013), "Comparative Performance Study of Conventional and Islamic Banking in Egypt", *Journal of Applied Finance & Banking*, 3, 2, s.1-14.
- Hardy, Liam (2012), "The Evolution of Participation Banking in Turkey", *Al Nakhlah Online Journal on Southwest Asia and Islamic Civilization*, Winter 2012, s.1-15.
- Karapınar, Aydın ve Doğan, İsmail Çağrı (2015), "An Analysis on the Performance of the Participation Banks in Turkey", *Accounting and Finance Research*, 4, 2, s.24-33.
- Özcan, Abdulvahap (2012), "Türkiye'de Ticari Bankacılık Sektöründe Rekabet Düzeyinin Belirlenmesi (2002-2009)", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3, 1, s.195-211.
- Özulucan, Abitter ve Özdemir, Fevzi Serkan (2010), *Katılım Bankacılığı*, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Parlakkaya, Raif ve Çürük, Suna Akten (2011), "Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği", *Ege Akademik Bakış*, 11, 3, s.397-405.

- Sakınç, İlker ve Gülen, Merve (2014), “The Performance Comparison of the Participation Banks Acting in Turkey via Grey Relations Analysis Method”, *Journal of Economic and Social Thought*, 1,1, s.3-14.
- SERPAM, (Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi), (2013), İslami Finans, http://serpam.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/İslami_Finans.pdf (12.06.2015).
- Sehrish, Saba, Saleem, Faiza, Yasir, Muhammad, Shehzad, Farhan ve Kamran, Ahmed (2012), “Financial Performance Analysis of Islamic Banks and Conventional Banks in Pakistan: A Comparative Study”, *Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business*, 4, 5, s.186-200.
- Siraj, K.K. ve Pillai, Sudarsanan (2012), “Comparative Study on Performance of Islamic Banks and Conventional Banks in GCC region”, *Journal of Applied Finance & Banking*, 2, 3, s.123-161.
- Supçiller, Aliye Ayça ve Çapraz, Ozan (2011), “AHP-TOPSIS Yönetimine Dayalı Tedarikçi Seçimi Uygulaması”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, Sayı: 13, s.1-22.
- Şamiloğlu, Famil, Tükenmez, N. Mine ve Bağcı, Haşim (2013), “Ticari Bankalar İle Katılım Bankalarının Kârlılık Performanslarının TOPSIS Yöntemi İle Karşılaştırılması”, *17. Finans Sempozyumu*, s.263-280.
- Thim, Chan Kok, Choong, Yap Voon, Fie, Yong Gun ve Har, Lam Woon (2014), “Assessing Financial Performance of Malaysian Islamic and Conventional Commercial Banks Using Financial Ratios”, *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 10, 4, s.494-505.
- TKBB, (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), (2009), *Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı*, No.1, Erkam Matbaası, İstanbul.
- TKBB, (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), (2014), Katılım Bankaları 2013, <http://www.tkbb.org.tr/images/Documents/TKBB.pdf> (23.11.2014).
- TKBB, (Türkiye Katılım Bankaları Birliği), (2015), Katılım Bankaları 2014, http://www.tkbb.org.tr/documents/KATILIM_2014_TR_final.pdf (23.06.2015).
- Uçkun, Nurullah ve Girginer, Nuray (2011), “Türkiye’deki Kamu ve Özel Bankaların Performanslarının Gri İlişki Analizi İle İncelenmesi”, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı: 21, s.46-66.
- Yayar, Rüştü ve Baykara, Halid Velid (2012), “TOPSIS Yöntemi ile Katılım Bankalarının Etkinliği ve Verimliliği Üzerine Bir Uygulama”, *Business and Economics Research Journal*, 3, 4, s.21-42.
- EK 1. AHS** (Bayrakdaroğlu ve Ege 2008, Supçiller ve Çapraz 2011, Çetin ve Bıtrak, 2010)

Adım 1: Hiyerarşik Yapının Oluşturulması

AHS uygulamasında ilk önce amaç ve bu amaç doğrultusunda amacı etkileyen faktörler belirlenmektedir. Doğru karar verebilmek amacıyla karar sürecine etki edecek tüm faktörler, anket çalışması veya uzman görüşlerine başvurularak tespit edilebilmektedir.

Adım 2: Hiyerarşinin Değerlendirilmesi

Amaç, kriterler, alt kriterler ve alternatifler belirlenerek hiyerarşik yapı oluşturulduktan sonra ikinci aşamada, Saaty tarafından önerilen karşılaştırma ölçeği (1: eşit derecede önemli, 3: orta derecede önemli, 5: kuvvetli derecede önemli, 7: çok kuvvetli derecede önemli, 9: son derece önemli ve 2-4-6-8: ara değerler) kullanılarak veriler toplanır ve aşağıdaki şekilde (nxn) ikili karşılaştırma matrisi elde edilir.

$$A = \begin{bmatrix} 1 & a_{ij} & \dots & a_{in} \\ 1/a_{ij} & 1 & \dots & \dots \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ 1/a_{in} & \dots & \dots & 1 \end{bmatrix}$$

Yukarıdaki matriste yer alan her bir ölçütün, amaca katkısı açısından göreceli önemleri ve her bir hedefin de ölçütler yönünden üstünlükleri, uygulayıcıların yargılarına göre, ikili karşılaştırma yolu ile

belirlenmektedir. Bu aşamada, uygulayıcılar değerlendirme yapılacak olan alanda (banka, şirket vb.) uzman olan kişilerden seçilmektedir.

Adım 3: Kriterlerin Önem Sıralarının Belirlenmesi

Bu aşamada birinci düzey ikili karşılaştırmalar matrisinin karesi alınarak öncelik vektörleri elde edilmektedir. İkili karşılaştırmalar matrisinin karesi aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$A = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{n1} & a_{n2} & \dots & a_{nn} \end{bmatrix} \rightarrow A^2 = \begin{bmatrix} c_{11} & c_{12} & \dots & c_{1n} \\ c_{21} & c_{22} & \dots & c_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ c_{n1} & c_{n2} & \dots & c_{nn} \end{bmatrix}$$

A matrisinin karesi alınırken şöyle bir yol izlenmektedir:

$$c_{11} = (a_{11} \cdot a_{11}) + (a_{21} \cdot a_{12}) + \dots + (a_{n1} \cdot a_{nn})$$

Aynı işlemler diğer kriterler için de uygulanmaktadır. Daha sonra elde edilen A^2 matrisinin her satırı toplanmakta ve satır toplamaları genel toplama bölünerek satırlar normalize edilmekte ve böylece birinci düzeye ait öncelik vektörleri hesaplanmaktadır.

Adım 4: Tutarlılık İndeksinin Hesaplanması Dördüncü adımda, her ikili karşılaştırma matrisi için tutarlılık oranı (TO) hesaplanır. Bu oran için üst sınırın 0,10 olması istenmektedir. Hesaplanan bu oranın 0,10'un altında olması karar vericinin yaptığı karşılaştırmaların tutarlı olduğunu, 0,10'un üstünde olması ise yapılan karşılaştırmaların tutarsız olduğunu göstermektedir. Bu durumda ikili karşılaştırma matrislerinin yeniden oluşturulması gerekmektedir. Tutarlılık oranının hesaplanması için gerekli olan tutarlılık indeksi ise aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$CI (TI) = (\lambda_{\max} - n) / (n - 1)$$

Bu eşitlikte λ_{\max} en büyük özdeğeri, n ise kriter sayısını ifade etmektedir. λ_{\max} birinci düzey ikili karşılaştırmalar matrisinin sütun toplamalarının öncelik vektörleri ile çarpılarak elde edilmektedir.

Tutarlılık oranının hesaplanmasında gerekli olan başka bir değer ise rastsallık indeksi (RI)'dir. Rastsallık göstergesi de dikkate alındığında tutarlılık oranı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$CR (TO) = \frac{CI}{RI}$$

EK 2. GİA (Athawale ve Chakraborty 2011, Uçkun ve Girginer 2011, Ecer 2013)

Adım 1: Karar Matrisinin Oluşturulması

$X_1, X_2, \dots, X_i, \dots, X_n$ şeklinde m tane alternatifin n tane öğeye/kritere göre değerlerinden oluşan bir matris oluşturulmaktadır.

$$X_i(j) = \begin{bmatrix} x_1(1) & x_1(2) & \dots & x_1(n) \\ x_2(1) & x_2(2) & \dots & x_2(n) \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_m(1) & x_m(2) & \dots & x_m(n) \end{bmatrix}$$

Adım 2: Karşılaştırma Matrisinin Oluşturulması

Karşılaştırma matrisinin oluşturulması için verilerin standardize edilmesi gerekir. Veriler fayda, maliyet ve optimallik olmak üzere üç duruma bağlı olarak normalize edilmektedir.

Fayda Durumu: Amaç daha iyi ya da büyük değer elde etmekse aşağıdaki formül kullanılmaktadır.

$$x_i(j) = \frac{x_i(j) - \min x_i(j)}{\max x_i(j) - \min x_i(j)}$$

Maliyet Durumu: Amaç daha az, daha küçük bir değer elde etmekse aşağıdaki formül kullanılmaktadır.

$$x_i(j) = \frac{\max_j x_i(j) - x_i(j)}{\max_j x_i(j) - \min_j x_i(j)}$$

Optimallik Durumu: Eğer amaç optimal bir değer elde etmekse aşağıdaki formül kullanılmaktadır.

$$x_i(j) = \frac{|x_i(j) - x_{0b}(j)|}{\max_j x_i(j) - \min_j x_i(j)}$$

$$x_{0b}(j) \text{ j. kriterin hedef değerini göstermekte ve } \max_j x_i(j) \geq x_{0b}(j) \geq \min_j x_i(j)$$

aralığında bir değer almaktadır.

Referans serisi $X_0 = (X_0(1), X_0(2), \dots, X_0(j), \dots, X_0(n))$ olarak tanımlanmaktadır. $X_0(j)$, j. kriterin normalize değerleri içindeki en büyük değerini göstermektedir. Referans serisi karar matrisinin ilk satırına yazılarak karşılaştırma matrisi elde edilmektedir.

Adım 3: Mutlak Değer Tablosunun Oluşturulması

Kriterlerin karakteristikleri baz alınarak katsayı farklılıkları hesaplanmaktadır. Katsayı farklılığı, sıra sayısı ile referans değeri arasındaki mutlak farktır.

$\Delta_{0i}(j)$: j. öge için X_0 ve X_i arasındaki mutlak farkı göstermekte ve aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır:

$$\Delta_{0i}(j) = |x_0(j) - x_i(j)| = \begin{bmatrix} \Delta_{01}(1) & \Delta_{01}(2) & \dots & \Delta_{01}(n) \\ \Delta_{02}(1) & \Delta_{02}(2) & \dots & \Delta_{02}(n) \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ \Delta_{0m}(1) & \Delta_{0m}(2) & \dots & \Delta_{0m}(n) \end{bmatrix}$$

Adım 4: Gri İlişki Katsayılarının Hesaplanması

Gri ilişkisel katsayı, $X_i(j)$ değeri ile $X_0(j)$ değerinin ne kadar yakın olduğunu belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Bu katsayı aşağıdaki formül yardımıyla hesaplanmaktadır:

$$\gamma\{x_0(j), x_i(j)\} = \frac{\Delta_{min} + \zeta \Delta_{max}}{\Delta_{0i}(j) + \zeta \Delta_{max}}$$

Formüldeki ζ ayırıcı katsayısı $[0,1]$ aralığında bir değer almakta ve genellikle 0,5 olarak alınması önerilmektedir. Bu ayırıcı katsayı gri ilişki katsayı değerinin aralığını genişletmek veya daraltmak amacıyla kullanılmaktadır. Ayrıca $\Delta_{max} = \max_i \max_j \Delta_{0i}(j)$ ve $\Delta_{min} = \min_i \min_j \Delta_{0i}(j)$ şeklinde elde edilmektedir.

Adım 5: Gri İlişki Derecelerinin Hesaplanması

Gri ilişki dereceleri aşağıdaki formül aracılığıyla hesaplanmaktadır.

$$\Gamma_{0i} = \sum_{j=1}^n W_j \gamma_{0i}(j)$$

Gri ilişki dereceleri aşağıdaki formül aracılığıyla hesaplanmaktadır.

$$\Gamma_{0i} = \sum_{j=1}^n W_j \gamma_{0i}(j)$$

W_j : j. kriterin ağırlığını göstermektedir. Bu ağırlıklar AHS veya entropi yöntemi kullanılarak belirlenebilmektedir. Eğer öğeler için ağırlık söz konusu değilse $W_j = \frac{1}{n}$ ile ortalama olarak alınabilmektedir. Yukarıdaki formül kriterlerin eşit önem düzeyine sahip olduğu varsayıldığında kullanılmaktadır. Ancak kriterler farklı ağırlıklara sahipse aşağıdaki formülden faydalanılmaktadır.

$$\Gamma_{0i} = \sum_{j=1}^n [W_i(j) \gamma_{0i}(j)]$$

**Türkiye Katılım Bankaları ile Malezya İslam Bankalarının VZA ile Etkinliklerinin Karşılaştırması:
2010-2013(16 dönem) Türkiye Malezya Karşılaştırması**

Arş. Gör. İsmet Güneş

Celal Bayar Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü
Manisa, Türkiye
ismet.gunes@cbu.edu.tr

Ayşe Güneş

Celal Bayar Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Muhasebe Finansman ABD
Manisa, Türkiye
a.aslan@gmail.com

Özet

Faizsiz bankacılık yani "Katılım Bankacılığı" veya 'İslam Bankacılığı', tasarruf sahiplerinden toplanan fonların faizsiz finansman prensiplerine bağlı kalınarak ticaret ve sanayide değerlendirilmesi sonucunda oluşan kâr yada zararın tasarruf sahipleri ile paylaşıldığı bankacılık sistemidir. Mali sektörde faaliyet göstererek reel ekonomiyi fonlayan katılım bankaları, ticaret ve sanayi işletmelerinin hammadde, gayrimenkul, makine ve teçhizatın alınmasından, bireylerin; araç, konut, seyahat, alışveriş gibi tüketim ihtiyaçlarının karşılanmasına kadar birçok alanda faizsiz bankacılık prensipleri dahilinde fon sağlayabilmektedirler.

Çalışmanın amacı katılım bankalarının etkinlik ve verimliliğinin ölçülmesi ve buna denk olarak faaliyet gösteren Malezya İslam Bankalarının etkinlik, verimliliklerinin karşılaştırmaya yöneliktir. Bu alanda faaliyetini sürdüren toplam 22 bankanın etkinlik düzeylerini araştırmak ve kıyaslamaktır. Katılım bankalarının etkinliği literatürde VZA (Veri Zarflama Analizi) ismiyle alan ve Charnes, Cooper ve Rhodes 1978 yılında kamu kuruluşlarının teknik verimliliklerini ölçtüğü çalışma örnek olarak alınacak, VZA analiz sonuçlarına göre karşılaştırma ve değerlendirmeler yapılacaktır.

Çalışmada daha önce yapılan etkinlik çalışmaları göz önüne alınarak 2010 ile 2013 yılları arasında faaliyet gösteren 22 bankanın aktif kalitesini belirleyen rasyolardan yola çıkarak VZA analizinin EMS yöntemiyle 7 adet girdi ve bir tane çıktı ile toplam 8 değişkenler kullanılarak elde edilen verimlilik sonuçları değerlendirmeye alınıp, kıyaslanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Katılım Bankaları, Malezya İslam Bankaları, Etkinlik, Verimlilik Veri Zarflama Analizi, EMS

Comparison of Turkey Participation Banks with the Malaysian İslamic Banks DEA Events: 2010-2013 (16 year) Comparison of Turkey Malaysia

Abstract

Interest-free banking "Participation Banking 'or' Islamic Banking ', the funds collected from depositors is interest-free financing principle to by external audit of commerce and industry in the evaluation of banking is shared with the profit or loss of the depositors as a result of the system. With operations in the financial sector to the real economy to fund the participation of banks, raw materials trade and industrial enterprises, real estate, machinery and equipment for the removal of the individuals; car, home, travel, can provide funding within many areas of Islamic banking principles so as to meet the needs of consumer shopping.

The study aims to measure the effectiveness and efficiency and effectiveness of the participation banks operating in Malaysia Islamic Bank as equivalent thereto, it is intended to compare their efficiency. A total of 22 of the bank's activity in this area to investigate the activity level and continued to compare. Participation banks of the effectiveness of DEA in the literature (data envelopment analysis) ismiyle alan ve Charnes, Cooper and Rhodes in 1978 will be taken as a case study that measures the technical efficiency of public institutions, meeting the DEA analysis and evaluation will be made.

Work previously done efficacy studies showing activity between 2013 and considering the 2010 starting from 22 ratio determines the bank's asset quality DEA analysis of EMS process with whether to 7 inputs and one efficiency results obtained using a total of 8 variables and outcome evaluation will be compared.

Key Words: Turkey Participatory Banks, Malaysia İslamic Banks, Efficiency, Data Enveloped Analysis, EMS

Giriş

Türkiye’de bankacılık sektörü, 1980’li yılların başından itibaren benimsenen liberalpolitikalarla birlikte çok önemli yapısal değişikliklere uğramıştır. Selektif kredipolitikalarının kaldırılması, mevduat ve kredi faizlerinin serbest olması, kredi kartlarının kullanımı ve döviz transferlerinin serbest bırakılması gibi politikalar bankaların öneminin artmasını sağlamıştır.

Böylece bankacılık sektörü mali sistemin dolayısıyla da ekonominin en dinamik ve aktif sektörü olmuştur. 16.12.1983 tarih ve 83/7506 sayılı kararname ile “Özel Finans Kurum”ları kurulmaya başlanmış ve böylece faizhassasiyetine sahip ekonomik birimlerin tasarruflarını değerlendirebilecekleri, kredi ve diğer bankacılık ürünleri kullanarak ekonomik işleyişe daha fazla katılabilecekleri kapsamlı bir bankacılık sisteminin alt yapısı oluşturulmuştur. Finansal sistemin en önemli parçası bankacılık sektörüdür. Faize dayalı olarak faaliyet gösteren konvansiyonel bankaların yanında faizsiz sistemle faaliyet gösteren katılım bankaları önemli bir büyüme trendi yakalamıştır.

Katılım bankalarında bankacılık sektörünün önemli öğelerinden biri haline gelmiştir. Finansal kurumların başlıca görevi, bireylerin tasarruflarını toplamak ve bu tasarrufları ekonomiye yansıtmaktır. Tasarrufların ekonomiye aktarılması, sadece ekonomiyi canlandırmakla kalmayıp bireylerin refahını da arttırmaktadır.

Bankacılık sektörünün etkinliği sektörü oluşturan bankaların etkinliğine bağlıdır. Sektör içerisinde payı ve önemi giderek artan katılım bankalarının sektörün genel etkinlik seviyelerine ulaşmaması konusunu bu çalışmada incelenmeye çalışılmıştır.

1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı Bankacılık sisteminin yapısı ve Türkiye’deki katılım bankaları ve Malezya’daki İslam bankaları hakkında bilgiler vermek ve bu bankaların ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında girdi odaklı Veri Zarflama Analizi (VZA) yöntemi ile etkinliklerini ölçmek, elde edilen bulgularla her iki banka grubunun verimliliklerini karşılaştırarak yorumlamaktır. VZA yöntemi, belediyeler, hastaneler, mahkemeler, okullar, sigorta şirketleri, bireysel emeklilik firmaları ve bankalar gibi çeşitli kuruluşların verimlilik ve etkinlik düzeylerini ölçmek için yoğun olarak tercih edilen bir analiz yöntemidir.

Katılım bankalarının verimliliğin ölçülmesi ve katılım bankalarının etkinliğinin karşılaştırılması verimliliği sağlamanın önemli bir adımıdır. Çalışmada Türkiye’deki katılım bankaları ile Malezya’daki aynı işlevi gören İslam bankalarının aktif kalitesi rasyolarının VZA ile etkinlik değerleri ölçülerek verimliliğin artırılmasına yönelik politikalar önerilmektedir.

2. Çalışmanın Yöntemi

Türkiye’deki katılım bankaları ve Malezya’daki İslam bankalarının veri zarflama analizi ile etkinlik karşılaştırmalarının yapıldığı bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde bankacılık kavramı ve tarihi gelişimi, Türkiye ve dünyada bankacılık sistemi ve faizsiz bankacılık ile ilgili bilgiler verilecektir.

İkinci olarak etkinlik, verimlilik ve parametrik olmayan bir etkinlik ölçümü yöntemi olan VZA (Veri Zarflama Analizi)’nin tanımı, matematiksel gösterimi, model türleri ve uygulama alanları hakkında bilgiler verilecektir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, Türkiye ve Malezya’da 2010–2013 yıllarında aralıksız olarak faaliyet gösteren, katılım bankalarının göreceli etkinlikleri, ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında, VZA yöntemi ile ölçülecektir.

Çalışmada 2010 yılı öncesine ait istatistik veri sıkıntısı yaşandığından, daha önceki yılların analizi yapılamamıştır. Bu nedenle çalışmamızda sadece 2010–2013 yıllarına yönelik dönemler itibarıyla etkinlik analizi yapılabilmektedir.

3. Ampirik Literatür

Bankacılık literatüründe etkinlik uygulamaları genelde firma maliyetlerinin minimize edilip edilmediği veya karın maksimize olup olmadığını gösteren işlem verimliliğinin tahmini için yapılmaktadır (Berger, Hunter, v.d. 1993; Maudos ve Pastor, 2003)

Berg ve diğerleri (1991), Norveç bankacılık sektörünün de regülasyon dönemindeki etkinlik değişimini inceledikleri çalışmalarına göre; Norveç bankacılık sektörü (1980-1989) döneminde genel olarak çok büyük üretim artışına sahne olmamışsa da, sektördeki bankaların etkinlik yapıları birbirine yaklaşmış, özellikle etkin olmayan bankalarda daha fazla gelişme görülmüştür. İncelenen dönemde (1980-1989) özellikle büyük ve etkinlik oranları daha düşük olan bankaların yüksek üretim artışları yakaladıkları, uluslararası rekabete hazırlanmak amacıyla varolan atıl kapasitelerinin daha iyi kullandıkları ve süreç sonunda etkinlik konusunda önemli yol aldıkları sonucuna varılmıştır.

Fukuyama (1995) Japon Bankacılık sektörünün etkinliğini ölçtüğü çalışmada elde edilen önemli bir bulgu, 1989 yılından 1991 yılına kadar bankaların genelinde yaşanan performans düşüşünün nedeni olarak hisse senedi fiyatlarının aniden düşüşünün hemen sonrasında başladığı olmuştur. 1989-1990 periyodu için, Berg ve diğerlerinin çalışmasında elde edilen sonuç paralel olarak, Fukuyama'nın bulguları arasında en önemli bulgu incelenen dönemde bankaların üretim artışlarının etkinlik artışı değil teknolojik ilerlemelerden kaynaklanmış olduğudur.

Resti (1997) tarafından İtalyan bankacılık sektörü için yapılan çalışmada İtalyan bankacılık sektörünün sektör payları çok sayıda küçük bankadan oluşması araştırılmayı ilginç kılmıştır. Sektörün en büyük üç bankasının toplam piyasa payları % 17'yi geçmemiştir. Çalışmanın sonucunda belirli bir ölçek büyüklüğünü aşan bankalarda etkinlik problemlerinin olduğu görülmüştür. Çalışmada bankalar arasında büyük verimlilik farkları olduğu ve ülke genelinde bankaların etkinlik açısından iki gruba bölündüğü görülmüştür. Kuzey bölgesindeki bankaların Avrupa standardında olduğu, Orta ve Güney İtalya'daki bankaların ise etkinlik açısından geride kaldıkları sonucuna varılmıştır.

Leong ve diğerleri (2003) tarafından Singapur bankacılık sektörü ile ilgili yapılmış olan yedi yıllık bir döneme ait verileri içeren çalışmada, incelemeye alınan bankaların etkinlik skorlarının ülkenin ve tüm sektörün içinde bulunduğu koşullarla uyumlu olduğu görülmüştür. İncelemeye alınan dönemde bankalar için çok karlı dönemler olduğu gibi çok zor dönemler de olmuştur. 1993-1996 yılları arası dönem finansal hizmetler üretiminde büyük gelişmelere sahne olmuşken, 1997 ve 1998 yılları düşüş dönemleri olarak göze çarparken, 1999 yılında yeniden büyümeye geçilmiştir.

Srairi (2011), çalışmasında 1999-2007 döneminde Körfez İşbirliği Konseyi (CCS) ülkelerinde bankaların verimlilik artışı ve finansal serbestleşmenin etkilerini incelemektedir. VZA ve Malmquist Toplam Faktör Verimliliği Endeksi ölçümü yapılmıştır. Öncel ve Şimşek (2011) Türkiye'nin yirmi altı alt bölgesi karşılaştırmasını, Veri Zarflama Analizi modeli ile gerçekleştirmiştir. Analiz sonucunda kaynaklarını etkin kullanmadıkları tespit edilen bölgelerin durumları, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi sıralamasındaki konumlarına bakılarak değerlendirilmeler yapılmıştır.

4. Veri Seti, Ekonometrik Yöntem ve Bulguların Değerlendirilmesi

a) Karar Verme Birimlerinin Seçilmesi

VZA, gözlemlenen girdi ve çıktılara dayanarak, örneklemede ya da gözlem kümesinde yer alan karar birimlerinin karşılaştırmalı verimlilik oranlarını tespit etmektedir. Verimlilik değerlerinin tespit edilebilmesi için, öncelikle amaçlanan çalışma için uygun karar birimlerinin ne olduğu saptanmalıdır (Özgür, 2007:171).

Karar verme birimleri çalışmanın amacına uygun olarak aynı sektörde faaliyet gösteren ve faaliyet yöntemi nedeniyle diğer karar verme birimleri ile homojen yapıda olan aynı zamanda analiz dönemi boyunca kesintisiz faaliyet göstermiş bankalardan seçilmiştir.

Tablo 1. Karar Verme Birimleri

Türkiye Katılım Bankaları
Albaraka Türk
Kuveyt Türk
Türkiye Finans
Bank Asya
Malezya İslam Bankaları
Affin İslamic Bank
Al Rajhi And Investment Corporation(Malaysia)

Alkhair International İslamic Bank(Malaysia)
Alliance İslamic Bank
Amlslamic Bank
Asian Finance Bank (Malaysia)
Asia Offshore Finance Agency
Bank Islam Malaysia
Bank Muamalat Malaysia
CIMB İslamic Bank
Hong Leong İslamic Banking
HSBC Amanah Malaysia
Kuwait Finance House (Malaysia)
Maybank İslamic
OCBC Al-Amin Bank
Public İslamic Bank
RHB İslamic Bank
Standard Chartered Saadiq Bank(Malaysia)

Kaynak: TKBB, Bank Negara

VZA çalışmalarında KVB (Karar Verme Birimleri)'lerinin sayısı en az girdi – çıktı değişkenlerinin toplamının iki katı ($7+1=8 \times 2=16$) olması istenmektedir. Bu çalışmada ise 7 girdi ile 1 çıktı seçilmiş ve toplam 22 KVB analize dahil edilmiştir. Sonuç olarak KVB sayısı yeterli ve güvenilir bir seviyededir.

b) Girdi ve Çıktı Kümelerinin Belirlenmesi

VZA'da kullanılan girdi ve çıktılar çalışmadaki karar birimlerini karşılaştırmanın temelini oluşturdukları için büyük bir dikkatle belirlenmiştir. Her ne kadar fonksiyonel bir varsayım bulunmasa da, aynı karar birimi için farklı girdi ve çıktı grupları farklı verimlilik oranları alacağından, üretim sürecine nedensel olarak bağlı girdi ve çıktı değişkenleri seçilmiştir. Yani VZA ile güvenilir biçimde ölçüm yapılabilmesi için, sistemi veya sektörü en iyi şekilde ifade edebilecek girdi ve çıktı kümeleri oluşturmuştur.

c) Girdi ve Çıktıların Belirlenmesi

Aşağıda araştırmamızda kullanılacak değişkenler bankaların sermaye yapıları bazında sunulmuştur. Tablolarda;

Girdi (Input) 1: Toplam Fonlar ve Alacaklar / Toplam

Girdi (Input) 2: Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat

Girdi (Input) 3: Takipteki Krediler(Brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar

Girdi (Input) 4: Takipteki Krediler(Net) / Toplam Krediler ve Alacaklar

Girdi (Input) 5: Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler(Brüt)

Girdi (Input) 6: Duran Aktifler / Toplam Aktifler

Girdi (Input) 7: Tüketici Kredileri / Toplam Krediler ve Alacaklar

Çıktı (Output) 1: Finansal Varlıklar / Toplam Aktifler oranlarını ifade etmektedir.

Çalışmada kullanılan aktif kalitesini ölçen oranlar şunlardır (Bank Negara Malaysia, TBB, 2013)

- Finansal Varlıklar (Net) / Toplam Aktifler
- Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Aktifler
- Toplam Krediler ve Alacaklar / Toplam Mevduat
- Takipteki Krediler (Brüt) / Toplam Krediler ve Alacaklar
- Takipteki Krediler (Net) / Toplam Krediler ve Alacaklar
- Özel Karşılıklar / Takipteki Krediler (Brüt)
- Duran Aktifler / Toplam Aktifler

➤ Tüketici Kredileri / Toplam Krediler ve Alacaklar

5. Veri Seti ve Ekonometrik Model

Bu çalışma, Türkiye’de 2010, 2011, 2012 ve 2013 yıllarında aralıksız olarak bankacılık sektöründe faaliyet gösteren dört katılım bankası ile Malezya’da 2010, 2011, 2012 ve 2013 yıllarında aralıksız olarak bankacılık sektöründe faaliyet gösteren onsekiz İslam Bankasını kapsamaktadır. Türkiye Katılım Bankalarının verileri Türkiye Katılım Bankalar Birliğinden alınmıştır.

Malezya İslam Bankasının verileri Bank Negara Malaysia (Malezya Merkez Bankası)’dan alınmıştır. Bu bankaların yılları dört çeyrek dönemde ele alınmış ve kısa süredeki etkinlik değişimleri incelemiştir. 2010 yılı başından itibaren TKBB katılım bankalarının istatistiki verilerini sistematik bir şekilde düzenlemeye başlamış ve bu nedenle de araştırmada ancak bu tarihten itibaren sağlıklı verilere ulaşma imkanı doğmuştur.

Araştırmada veri zarflama analizi yöntemi kullanılmıştır. Yöntemin uygulaması Holger Scheel tarafından geliştirilmiş EMS (Efficiency Measurement System) programıyla yapılmıştır. Uygulamada CCR modeli (Ölçeğe göre sabit getiri varsayımı modeli) tercih edilmiştir.

6. Ekonometrik Yöntem

Veri zarflama analizinin kullanılabilmesi için öncelikle aynı kararların uygulandığı ve benzer organizasyona sahip olan karar verme birimlerinin seçilmesi gerekmektedir. Karar verme birimlerinin etkinliğinin ölçülebilmesi için bu birimlere ait girdi ve çıktı değişkenleri belirlenmelidir. Veri zarflama analizi modelinin ayrıştırma yeteneğinin çok olabilmesi için girdi ve çıktı sayısının çok olması arzulanır. Bu nedenle mümkün olduğunca çok sayıda girdi ve çıktı elemanı seçilmelidir. Ancak seçilen girdi ve çıktı elemanlarının her karar birimi için kullanılıyor olması gerekmektedir. Seçilen girdi sayısı m , çıktı sayısı da s ise en az $(m+s+1)$ tane karar birimi araştırmanın güvenilirliği açısından gerekli bir kısıttır. Diğer bir kısıt ise değerlendirmeye alınan karar verme birimi sayısı, değişken sayısının en az 2 katı olmalıdır (Boussofianee, Dyson ve Rhodes,1991:7-8).

Veri zarflama analizinin göreceli etkinliği ölçme şekli, iki aşamalı olarak kısaca şu şekilde özetlenebilir(Yolalan, 1993:17):

- Herhangi bir gözlem kümesi içinde en az girdi bileşimini kullanarak en çok çıktı bileşimini üreten “en iyi” gözlemleri (ya da etkinlik sınırını oluşturan karar birimlerini) belirler.
- Söz konusu sınırı “referans” olarak kabul edip, etkin olmayan karar birimlerinin bu sınıra olan uzaklıklarını (ya da etkinlik düzeylerini) “oransal” olarak ölçer.

VZA modelleri, farklı kriterler göz önünde bulundurularak, farklı şekilde sınıflandırılabilir. İlk ortaya çıkışında ölçeğe göre sabit getiri varsayımı altında girdiye ve çıktıya yönelik olarak; kesirli ağırlıklı veri zarflama modellerini içine alan CCR modelleri ve bunu takiben ölçeğe göre değişken getiri varsayımını kabul eden BCC modellerinin yanında, bugün pek çok farklı modele farklı sınıflandırmalarla rastlamak mümkündür (Adler, Friedman ve Stern, 2002:249). Lewin ve Seiford tarafından VZA modelleri, Tablo 2’de görüldüğü şekilde sınıflandırmaktadır.

Model	Zarf Yüzeyi	Yönelim
CCR Modeli	CRS	Girdi Ve Çıktı
BCC Modeli	VRS	Girdi Ve Çıktı
Toplamsal Model	CRS Veya VRS	Hiçbiri

Tablo 2: VZA Modelleri

Özellikle girdiye ve çıktıya yönelik model seçimi, karar vericinin girdi ve çıktı üzerindeki denetimi ve kontrol yetisine bağlıdır. Başka bir deyişle; karar vericinin girdi üzerinde denetimi mevcutsa girdiye yönelik, çıktıya üzerindeki denetimi söz konusu ise çıktıya yönelik modeller tercih edilmektedir.

Model tercihinde dikkate alınması gereken bir başka nokta ise; mevcut veri yapısıdır. Analizciler, karar alma sürecinde genel olarak girdi kullanımının birincil faktör olması nedeni ile girdi odaklı modelleri tercih etmektedirler. Öte yandan; bazı endüstrilerde, firmalar, sabit üretim faktörleri ile

faaliyet gösterdiklerinden, bu firmalar veri faktörleri ile mümkün olabilen maksimum çıktıyı üretmektedir. Bu durumda ise, çıktı odaklı modeller tercih edilmektedir(Deliktaş, 2006:10).

Diğer taraftan, KVB'lerin, toplam etkinlik sonuçları ile ilgili bilgiler, CCR modelleri ile elde edilirken, teknik etkinlik değerlerine BCC modelleriyle ulaşmak mümkündür. Tüm bunların yanında, hem ağırlıklı hem de zarflama modelleri; etkinlik ölçülerini ve etkin olmayan KVB'lerin, örnek alacakları KVB'leri gösterirken, zarflama modeli; etkinlik sınırına ulaşmada hedef girdi ve çıktı düzeylerini de göstermektedir. Bunun yanında ağırlıklı model ise, etkinlik ölçüsünün güçlülüğü ile ilgili bilgilere ulaşılmasını sağlamaktadır(Lorcu, 2008:70)

VZA ile etkinlik değerlendirmesi üç aşamalı bir süreçten oluşmaktadır (Golany, Roll, 1989);

1. Analize girecek olan KVB'lerinin tanımlanması ve seçilmesi,
2. Seçilmiş olan KVB'lerinin göreceli etkinliklerinin değerlendirilmesi için uygun girdi ve çıktı faktör değişkenlerinin belirlenmesi,
3. VZA modellerinin uygulanması ve sonuçların analiz edilmesi.

VZA'nın uygulanmasında çok önemli avantajları bulunmakla beraber, bazı zayıf yönleri de mevcuttur. Örneğin, VZA her bir birimin tüm girdi ve çıktıları için, herhangi bir kısıtlama olmaksızın en uygun ağırlığın belirlenmesine olanak sağlar. Bu durum VZA için avantaj sağlamakla birlikte, serbest olarak belirlenen bu ağırlıklar bazen gerçeği yansıtmaz. Aşağıda VZA'nın bazı güçlü ve zayıf yönleri belirtilmiştir.

VZA yöntemi ile belirlenen amaçlara ulaşmayı hedeflediğimiz uygulamalarsonucunda tespit edilen güçlü ve zayıf yönler şöyle özetlenebilir (Yolalan,1993:20).

- Verimlilik analizi, istatistiksel sınır tahminleme yöntemlerinin ortaya çıkardığı ortalama fonksiyonun yerine, en iyi gözlemlerce oluşturulan sınır fonksiyonuna göre yapıldığı için, belirlenen hedefler, en iyi performans göstermiş birimler örnek alınarak yapılmaktadır. Bu da VZA ile yapılan verimlilik analizinin anlamını ve geçerliliğini güçlendirmektedir(Aydemir, 2002:91-92).
- VZA, çok girdi ve çok çıktıyı işleyecek yetenektedir.
- VZA, doğrusal form dışında, girdi ve çıktıları ilişkilendiren bir fonksiyonel forma ihtiyaç duymaz.
- VZA ile etkinlikleri hesaplanan karar birimleri göreceli olarak tam etkinliğe sahip olanlarla kıyaslanır.
- Girdiler ve çıktılar çok farklı birimlere sahip olabilirler. Bu durumda, onları aynı biçimde ölçebilmek için çeşitli varsayımlar kullanmaya, dönüşümler yapmaya gerek yoktur.
- VZA çalışmasında gereksinim duyulan veriler ve analiz sonuçlarını içerecek detaylı bir veri tabanı yaratılabilir. Böylelikle konu ile ilgili belgeleme güçlenir.

VZA 'yı avantajlı kılan bazı özellikler aynı zamanda VZA 'nın zayıflıklarının da kaynağıdır. Söz konusu zayıflıklar şöyle özetlenebilir:

- İlgili girdi ve çıktıların üretim sürecini doğru olarak yansıtabilmesi, yöntemin sağlıklı sonuçlar vermesi açısından hayatsal öneme sahiptir. Kritik bir girdi ya da çıktı inceleme dışı bırakıldığında yöntemin verdiği sonuçlar yanıltıcı ve yanıltıcı olabilir.
- VZA, ekstrem nokta tekniği olarak değerlendirildiği için, ölçüm hatasına karşı çok duyarlıdır.
- VZA, karar birimlerinin performansını ölçmek açısından yeterlidir, fakat bu değerlendirmenin mutlak etkinlik bazındaki yorumu ile ilgili ipucu vermez.
- Başvuru grubuna dahil olan karar verme birimlerinin diğerlerine göre üstünlüğünün göreceli olması, bu birimlerinin kendi başlarında değerlendirildiğinde de gerçekten verimli olup olmadıkları hakkında bir yorum yapılabilmesini güçleştirmektedir. Bu sebeple VZA verimlilik sonuçları, görecelilik çerçevesinde değerlendirilmelidir.
- VZA, parametrik olmayan bir teknik olduğu için, sonuçlara istatistiksel hipotez testlerinin uygulanması zordur.
- VZA, statik bir analiz şeklindedir, bir tek dönemdeki karar birimi verileri arasında bir kesit analizi yapar.

• Her karar birimi için ayrı bir doğrusal programlama modelinin çözümü gerektiğinden, büyük boyutlu problemlerin VZA ile çözümü, hesaplama açısından zaman alıcı olabilir.

7. Bulguların Değerlendirilmesi

Türkiye Katılım Bankaları ile Malezya İslam Bankalarının 2013 yılına ait güncel verileri incelendiğinde etkinlik sonuçlarına göre bankalarla ilgili değerlendirmeler şu şekildedir. Tablo 3 dikkate alındığında Türkiye Katılım Bankaları şekilde özetlenebilecektir.

Tablo 3. 2013 yılı Katılım Bankaları ile Malezya İslam Bankalarının Etkinlik Karşılaştırılması

2013									
	Input 1	Input 2	Input 3	Input 4	Input 5	Input 6	Input 7	Output	Etkinlik
Türkiye Katılım Bankaları									
Albaraka Türk	69,62	95,69	2,33	0,21	90,61	2,67	11,66	5,75	100%
Kuveyt Türk	62,69	95,31	2,35	0,28	88,08	2,82	17,13	5,55	99,10%
Türkiye Finans	69,44	115,23	2,52	4,38	-73,41	4,03	18,94	5,8	96,80%
Bank Asya	74,51	111,84	5,59	3,1	44,47	4,09	23,03	4,36	100%
Malezya İslam Bankaları									
Affin İslamic Bank	28,5	115,3	5,9	0	100	12,6	0,2	47,5	98,80%
Al Rajhi And Investment Corporation	28,9	32,9	5,1	1,8	63,6	1,4	28,3	19,5	99,60%
Alkhair International İslamic Bank	59,4	94,5	2,4	0,1	96,3	3	30,4	9,9	97,60%
Alliance İslamic Bank	9,2	15,4	0	0	0	0,5	0	77,2	99,20%
Amlslamic Bank	51,7	75,8	2,6	0,4	84	3,4	3,2	13,1	97,50%
Asian Finance Bank (Malaysia)	62,4	73,2	0	0	24,8	2,7	69,7	16,5	99,03%
Asia Offshore Finance Agency	62,4	97,5	2,3	0	100	3,4	39,8	12,3	98,04%
Bank Islam Malaysia	73,2	127,4	2,5	0,5	80,3	3	53,7	6	100%
Bank Muamalat Malaysia	61,9	92,6	0,8	0,5	36,3	2,2	36,3	19	97,08%
CIMB İslamic Bank	58,1	90,7	2	0,2	88,5	3,6	1,7	19,1	99,50%
Hong Leong İslamic Banking	75,25	112,29	2,85	4,91	-71,89	4,86	20,08	5,72	100%
HSBC Amanah Malaysia	72,97	99,07	4,76	7,61	-59,94	8,05	22,66	4,06	98,07%
Kuwait Finance House (Malaysia)	28,7	25,4	5,1	1,8	63,6	1,4	28,3	19,5	99,10%
Maybank İslamic	58,9	94	2,1	0,1	96	3	31	9,8	98,65%
OCBC Al-Amin Bank	9	15,7	1	2,7	0	0,5	0	77	97,36%
Public İslamic Bank	50,1	75	2,7	0,3	84	3,2	2,3	13,1	100%
RHB İslamic Bank	68,1	119,1	2,8	0,6	78,3	2,1	0,4	5,8	98,25%
Standard Chartered Saadiq Bank	49,8	82	1,3	0	100	1	12,9	24,2	99,85%

Kaynak: Araştırmacı tarafından TBB istatistiki verileri, TKBB veri seti ve Bank Negara (Malezya Merkez Bankası) İstatistiki verilerinden derlenmiştir.

Albaraka Türk ve Bank Asya'nın tam etkinliği sağlayarak başarılı olduğu görülmektedir. Kuveyt Türk'te Özel Karşılıklar/Takipteki krediler oranı yüksektir, fazla karşılık ayrılması kaynakların atıl kullanımını anlamına gelmektedir, bu yüzden oranın düşürülmesi beklenirken oran yüksek alınmıştır. Bu nedenle tam etkinlik sağlanamamıştır. Türkiye Finans'ın ise toplam mevduatı içinde toplam kredi ve alacaklar oranı yüksektir, bu durum bankanın risk düzeyini yükseltmektedir. Dolayısıyla Türkiye Finans da etkinliği tam olarak sağlayamamıştır.

Malezya İslam Bankaları;Bank Islam Malaysia,Hong Leong Islamic Banking vePublic Islamic Bank tam etkinliği sağlamış 2013 yılını başarılı olarak kapatmışlardır.Affin İslamic Bank'ın Takipteki krediler(net)/Toplam kredi ve alacaklar oranı düşüktür, bu durum bankanın karşılık ayırma politikasında temkinli olduğunu gösterir ayrıca toplam aktifleri içinde Finansal varlıklar oranının yüksek olması bankanın elinde yeterli likit bulundurmadığı izlenimi vermektedir, banka tam etkinlik sağlayamamıştır. Alkhair International İslamic Bank'ın Toplam Krediler ve Alacaklar/ Toplam Mevduat oranı yüksektir, banka yeterli likit bulundurmamakta, risk oranı yüksek düzeyi korumakta ve tam etkinliğe ulaşamamıştır. Alliance İslamic Bank'ın toplam aktifler içinde toplam kredi ve alacaklar oranının düşük olması bankanın esas faaliyet konusu olan kredi verme işlevini gerektiği gibi yerine getirmediğini göstermektedir, toplam kredi ve alacaklar ile ilgili diğer oranlar da anlamlı sonuçlar vermemektedir, tam etkinlik sağlanamamıştır. Amlslamic Bank'ta Toplam Krediler ve Alacaklar/ Toplam Mevduat oranı yüksektir ve tahsilâtında sıkıntıya düştüğü alacakları için ayırdığı karşılık oranı da yüksektir, tam etkinlik düzeyine ulaşamamıştır.

Asian Finance Bank (Malaysia)'ta Tüketici Kredileri/ Toplam Kredi ve Alacaklar rasyosu yüksektir, tam etkinlik sağlanamamıştır. Tüketici kredileri kurumsal kredilerle karşılaştırıldığında takibe düşme ihtimali daha yüksektir, bankanın kurumsal kredi pazarlamasına ağırlık vermesi ve bireysel kredilerde daralma politikası izlemesi önerilmektedir. Bank Muamalat Malaysia'nın toplam aktifler ve toplam mevduatı içinde toplam kredi ve alacaklar oranı yüksektir, tam etkinlik sağlanamamıştır.

CIMB Islamic Bank'ın Tüketici Kredileri/ Toplam Kredi ve Alacaklar oranı çok düşüktür, banka etkin değildir.HSBC Amanah Malaysia'nın Özel Karşılıklar/Takipteki krediler oranı çok düşüktür, toplam kredi ve alacaklar içinde takipteki kredilerinin net ve brüt değerlerine bakıldığında, tahsilat düzeyi yeterli olmadığı halde yeterli oranı karşılık ayırmayarak risk düzeyini yükselttiği görülmektedir, etkinlik sağlanamamıştır.Maybank Islamic'in Finansal Varlıklar (net)/Toplam Aktifler oranı düşüktür, bu durum bankanın elinde fazla likit yada duran varlık bulunduğunu göstermektedir, etkinlik sağlanamamıştır. RHB Islamic Bank'ın Tüketici Kredileri/ Toplam Kredi ve Alacaklar rasyosu düşüktür, etkinlik sağlanamamıştır. Standard Chartered Saadiq Bank'ın Özel Karşılıklar/Takipteki krediler oranı yüksektir, banka tam olarak etkin değildir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında; Türkiye Katılım Bankaları ile Malezya İslam Bankalarının etkin olamamalarında, özellikle kredi ve alacaklarını tahsil etme politikalarında yaşadıkları tıkanıkların ve dolayısıyla özel karşılık oranlarındaki artışlar sonucu kaynaklarını tam olarak kullanamadıkları sonucuna varılmıştır.

8. Sonuç

Bir katılım bankasının faizsiz bankacılık sistemine uygun bularak gerçekleştirdiği bir işlemin diğer katılım bankalarının uygulanmadığı görülmektedir. Bu durum sadece pazar kaybına değil, katılım bankalarının işlemlerini faizsiz bankacılık esaslarına uygun yürütüp yürütmediği konusunda tartışmalara da yol açmaktadır. Bir katılım bankasında faizsiz bankacılık sistemine uygun olmayacağı gerekçesiyle talep ettiği işlemi gerçekleştirilemeyen müşteri aynı işlemi başka bir katılım bankasında gerçekleştirilebiliyorsa, her ne kadar farklı fihki dayanak ve içtihatlar esas alınsa bile yapılan işlem, sistemi tam olarak bilmeyen çevreler tarafından şüheyle karşılanacaktır.

Katılım bankalarının ortak danışma kurulu olmaması, bazı katılım bankalarının bünyelerinde danışma kurulu veya benzer bir fihki istişare kurulunun olmaması, bu sorunun ana nedenini oluşturmaktadır. Birlikte hareket edemeyen katılım bankaları sektörde rakiplerinin pazarından pay almakla birlikte daha çok birbirlerinin rakibi konumunda yer almaktadır. Bu durum katılım bankalarının sektörden aldıkları payın beklenenden düşük seviyelerde kalmasına sebep olmaktadır. 2013 Kasım ayı

BDDK ve TKBB verilerine göre; katılım bankalarının bankacılık sektöründe aktif payı %5,5, kredi payı %6,2, mevduat payı ise %6,5'dir. Katılım bankaları her ne kadar faizsiz bankacılık işlemlerinin hitab ettiği İslami hassasiyetlere sahip kitle hedeflenerek kurulmuş olsa da, bu gün anlayış ve inanışları farklılıklar gösteren, ortak yönü bankacılık işlemi yapmak olan tüm ekonomik birimlere hizmet götürmek zorundadır.

Katılım bankaları rakiplerinin uyguladığı kimi ürünleri faizsiz bankacılık sistemine uygun olmadığı için müşterilerine sunamamaktadır. Finans piyasasındaki her ürünün faizsiz bankacılık sistemine adapte edilmesi mümkün değildir. Katılım bankalarının söz konusu ürünlerden alamadığı payı alternatif ürünleri yaygınlaştırarak tolere etmesi gerekmektedir. Mevcut finans piyasasının güven sorunu yaşadığı, faizsiz bankacılık uygulamalarının dikkatle incelenerek alternatif olarak tüm çevrelerce önerilir hale geldiği bu dönemde, ülkemizdeki katılım bankalarının bu fırsatı iyi değerlendirmesi, diğer bankalardan farklı oldukları hususlardan yani faizsiz bankacılık prensiplerinden ödün vermeden sektörün büyük paya sahip önemli aktörleri haline gelmeleribeklenmektedir.

1983 yılında Malezya devlet başkanı tarafından başlatılan İslamlaştırma politikası ile birlikte faizsiz bankacılığın temelleri atılmıştır. Başta İslam finansı araştırma enstitüsü ve ardından İslami anlayışa uygun olan faizsiz bir bankacılık sistemi faaliyete girmiştir. Malezya'da faizsiz bankacılık araştırma enstitüleri, bilgilendirme merkezleri ve fetva kurulu İslam bankacılığına ivme kazandırmıştır. Malezyada her ne kadar İslam bankacılığı gelişmiş ise de, zamanımızın şartlarına hizmet verecek ölçüde yeterli büyüklüğe ulaşamamıştır.

Malezya İslam bankaları ile Türkiye katılım bankaları karşılaştırıldığında etkinlik değerleri açısından önemli bir fark görülmemektedir. Malezya'da İslam bankalarının sektördeki payı Türkiye'ye göre yüksektir. Bununla birlikte en önemli nedeni Türkiye'de faizsiz bankacılığının yanında konvansiyonel bankalar bulunmaktadır. Türkiye'de faizsiz finansman ile ilgili araştırma merkezlerinin çok az olması ve tanıtımının yapılamaması sektörün büyümesini olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye'de katılım bankaları faizsiz bankacılık estümanlarını kullanamamış ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verememiştir. Malezya ve Türkiye İslam bankacılığı alanında iş birliğini daha da güçlendirerek İslam bankacılığında önemli bir başarıyı yakalayabilecektir.

Kaynakça

- Akan, Y., , Çalmaşur, G., (2009), Etkinliğin Hesaplanmasında Veri Zarflama Analizi ve Stokastik Sınır Yaklaşımı Yöntemlerinin Karşılaştırılması Erzurum Alt Bölgesi Üzerine Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, 27-29 Mayıs, Erzurum.
- Akçan A., (1997), Özel Finans Kurumlarının Türk Finans Sektöründeki Konumu ve Geleceği, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya
- Akdoğan M., (2001), Veri Zarflama Analizi Tekniği ile Sigorta Şirketlerinin Etkinlik Ölçümü: Türkiye Örneği, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Akgündüz A., Öztürk, S., (1999), Bilinmeyen Osmanlı, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul
- Archer, S., Rifaat, A., (eds.), (2002), Islamic Finance: Growth and Innovation, (London: Euromoney Books).
- Ariff, M., (1998), Islamic Banking, Asian-Pacific Economic Literature, Vol. 2, No. 2 (September), pp. 46-62.
- Atan M., (2002), Türkiye Bankacılık Sektöründe Veri Zarflama Analizi ile Bilanço Dayalı Mali Etkinlik ve Verimlilik Analizi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi, Ankara
- Atan, M., Karpat, G. ve Göksel, A., (2002), Ankara'daki Anadolu Liselerinin Toplam Etkinliğinin Veri Zarflama Analizi (VZA) ile Saptanması, XI. Eğitim Bilimleri Kongresi, KKTC Yakın Doğu Üniversitesi, Kıbrıs, ss.1-10.
- Aydağın, A., (2003), Veri Zarflama Analizi, Hutun Yıl Sonu Semineri, Hava Harp Okulu, Havacılık ve Uzay Teknolojileri Enstitüsü, Ankara.
- Aydemir, Z. C., (2002), Bölgesel Rekabet Edebilirlik Kapsamında İllerin Kaynak Kullanım Görece Verimlilikleri: Veri Zarflama Analizi Uygulaması, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- Bakırcı, F., (2006), Sektörel Bazda Bir Etkinlik Ölçümü: VZA ile Bir Analiz, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 2, Erzurum, ss. 199-217.
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2001, Özel Finans Kurumlarının Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik, (20.09.2001 Tarih ve 24529 Sayılı Resmi Gazete'de Yayınlanmıştır.)
- Banxia Software, (1998), Software Review, Frontier Analyst, Glasgow
- Baş, İ. M., Artar, A., (1991), İşletmelerde Verimlilik Denetimi, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları: 435, Ankara
- Baysal, M. E., (1999), Veri Zarflama Analizi ile Orta Öğretimde Performans Ölçümü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Baysal, M. E., (v.d.), (2005), Türkiye'deki Devlet Üniversitelerinin 2004 Yılı Performanslarının, Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Belirlenip Buna Göre 2005 Yılı Bütçe Tahsislerinin Yapılması, SAÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, Sakarya, ss. 67-73.
- Berberoğlu, H., (2004), Faizsiz Bankacılık Nakit Yönetimi, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Malatya
- Cingi, S. ve A., TARIM, A., (2000), Türk Banka Sisteminde Performans Ölçümü VZA – Malmquist TFP Endeksi Uygulaması, Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliği Serisi, Cilt 01, Sayı 2000, Ankara, ss. 1-34.
- Çilli, H., (1993), Economies of Scale and Scope in Banking Evidence From The Turkish Commercial Banking Sector, TCMB Tartışma Tebliği, No: 9308
- Çizakça, M., (1999), İslam Dünyasında ve Batı'da İş Ortaklıkları Tarihi. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları

- Dağ, S., (2011), Türkiye'deki Katılım ve Mevduat Bankalarının Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Karşılaştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Danmarks Nationalbank, (2004), Market-Based Risk Measures for Banks, in Financial Stability (Copenhagen: Danmarks National Bank).
- Darçın, A. C., (2007), Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
- Drake, L. Hall, M. ve Simper, R. (2005), Bank Modelling Methodologies: A Comparative Non-Parametric Analysis of Efficiency in The Japanese Banking Sector, Journal of Banking & Finance, Elsevier, vol. 30(5), pages 1443-1466, May.
- Duran, B., Ertuğrul, C., (v.d.) (2012), İktisadi Düşünceler Tarihi, Lisan Yayıncılık, İstanbul.
- Dyson R.G., Thanassoulis, E., Boussofiene, A., (1990), A Dea (Data Envelopment Analysis) Tutorial, Warwick Bussiness School, Warwick
- Ekren, N., Emiral, F., (2002), Türk Bankacılık Sistemindeki Etkinlik Analizi (Veri Zarflama Analizi Uygulaması), Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Yıl : 4, Sayı : 24
- El Qorchi, M., (2005), Islamic Finance Gears Up," Finance and Development (Washington: International Monetary Fund).
- El-Hawary, D., Grais, W., Iqbal, Z., (2004), Regulating Islamic Financial Institutions: The Nature of the Regulated, World Bank Working Paper 3227 (Washington: World Bank).
- Emiral, F., (2001), Türk Bankacılık Sisteminde Etkinlik Analizi (Veri Zarflama Analizi Uygulaması), Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Bankacılık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul
- BDDK Çalışma Raporları, (2005), Etkinliğin Gelişimi, 2005/10, İstanbul
- Güçlü A., (1999), Türk Silahlı Kuvvetleri Hastanelerinde Teknik Verimlilik Ölçümü: Veri Zarflama Analizi Uygulaması, Genel Kurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Hizmetleri Yönetimi Bilim Dalı, Ankara
- Gürdoğan, N., (1988), Özel Finans Kurumları ve Türkiye Uygulaması Sempozyumu, İstanbul
- Hamilton, L. C., (2002), Statistics with Stata (Belmon, CA: Duxbury). Ainley, Michael, Ali Mashayekhi, Hicks,R., Rahman,A., and Ravalia,A., 2007, Islamic Finance in the UK: Regulation and Challenges (London: Financial Services Authority). İngiltere
- Hassan, M. K., (eds.), (2003), Textbook on Islamic Banking (Dhaka, Bangladesh: Islamic Economic Research Bureau).
- Hesse, H., Čihák, M., (2007), Cooperative Banks and Financial Stability, IMF Working Paper No. 07/02 (Washington: International Monetary Fund).
- International Monetary Fund, (2004), Compilation Guide on Financial Soundness Indicators, (Washington: International Monetary Fund).
- International Organization Of Securities Commissions, (2004), Islamic Capital Market: Fact Finding Report. Report of the Islamic Capital Market Task Force of the International Organization of Securities Commissions (Madrid).
- Iqbal, Z., Mirakhor A., (1987), Islamic Banking, International Monetary Fund Occasional Paper 49 (Washington: International Monetary Fund).
- İnan E. A., (2000), Banka Etkinliğinin Ölçülmesi ve Düşük Enflasyon Sürecinde Bankacılıkta Etkinlik, Bankacılık Dergisi:34

- Jobst, A., (2007), “The Economics of Islamic Finance and Securitization, IMF Working Paper No. 07/117 (Washington: International Monetary Fund).
- Kaçmaz, A., (2009), Katılım Bankalarının 2005-2008 Yılları Arasında Türk Bankacılık Sektöründeki Gelişimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kalirajan, K.P. ve Shand, R.T., (1999), Frontier Production Functions And Technical Efficiency Measures, Journal Of Economic Surveys
- Karacaer, Ş., (1998), Antalya Yöresinde 4 ve 5 Yıldızlı Otellerde Toplam Etkinlik Ölçümü: Bir Veri Zarflama Analizi Uygulaması, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Kaufmann, D., Kraay, A., Mastruzzi, M., (2005), Governance Matters IV: Governance Indicators for 1996–2004. (Washington: World Bank), mimeo.
- Kavuncubaşı, Ş., (1995), Hastanelerde Göreli Verimlilik Ölçümü: Veri Çevreleme Analizinin Uygulanması, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara
- Kaya, Ö., (2010), Katılım Bankacılığının Gelişimi Ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Khalaf, R., (1995), Funds Scooped Up By The West, Financial Times- İslamic Banking , Malezya
- Köseoğlu, A., (2009), Veri Zarflama Analizi ile Türkiye’deki Bireysel Emeklilik Şirketlerinin Etkinliğinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Laeven, L., Levine, R., (2005), Is There a Diversification Discount in Financial Conglomerates?, Journal of Financial Economics, forthcoming.
- Lorcu, F., (2008), Veri Zarflama Analizi (DEA) ile Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinin Sağlık Alanındaki Etkinliklerinin Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Maechler, A., Srobona, M., Worrell, D., (2005), Exploring Financial Risks and Vulnerabilities in New and Potential EU Member States, Second Annual DG
- Marston, D., Shabsigh G., Sundararajan V., (1998), “Monetary Operations and Government Debt Management Under Islamic Banking,” IMF Working Paper No. 98/144 (Washington: International Monetary Fund).
- M., Schaeck, K., Wolfe, S., (2007), “Small European Banks: Benefits from Diversification?” Journal of Banking and Finance, forthcoming. İngiltere
- Moktar, H., Naziruddin, A., Syed Al-Habshi M., (2006), “Efficiency of Islamic Banks in Malaysia: A Stochastic Frontier Approach,” Journal of Economic Cooperation among Islamic Countries, Vol. 27, No. 2, Pp. 37–70.
- Naughton, S.A.J. and M.A. Tahir, (1988), “Islamic Banking and Financial Development,” INCEIF, Malezya
- Özgür, E., (2007), “Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Schaeck, Klaus, Martin Čihák, and Simon Wolfe, (2006), “Are More Competitive Banking Systems More Stable?,” IMF Working Paper 06/143 (Washington: International Monetary Fund).
- Sevimeser, N. C., (2005), “Yabancı Bankaların Gelişmekte Olan Ülkelerdeki Faaliyetleri ve Etkileri: Türkiye Açısından Bir Değerlendirme” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Sole, J., (2007), “Introducing Islamic Banks into Conventional Banking Systems,” IMF Working Paper 07/175 (Washington: International Monetary Fund).

- Sundararajan, Vasudevan, and Luca Errico, (2002), “Islamic Financial Institutions and Products in the Global Financial System: Key Issues in Risk Management and Challenges Ahead,” IMF Working Paper No. 02/192 (Washington: International Monetary Fund)
- Takan M.,(2002), Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim, 2. Baskı, Nobel Yayınları, Ankara
- Takan, M.,(2002), Bankacılık Teori ve Uygulama Yönetimi, Nobel Yayınları Kitabevi, Ankara.
- Tunç, H.,(2010), Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Nesil Yayıncılık, İstanbul.
- Türkiye Bankalar Birliği web sayfası, www.tbb.org.tr (22.04.2014)
- TKBB 2010 Raporu
- TKBB 2011 Raporu
- TKBB 2012 Raporu
- TKBB 2013 Raporu
- Ulufur, S.,(2001), Özel Sermayeli Türk Ticaret Bankalarının Etkinlik Analizi, Bankacılık,cilt:46, Ankara
- www.albarakaturk.com.tr/ (08.05.14)
- www.alomaliye.com/saban_kucuk, (15.12.2010).
- www.bankasya.com.tr/ (08.05.14)
- www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma17.doc, (17.08.2006)
- www.kuveytturk.com.tr/ (08.05.14)
- www.SAGLIK-sigortasi.com/sigorta-pastasini-buyutmek-icin-tekaful, (27.12.2010).
- www.turkiyefinans.com.tr/ (08.05.14)

Technical Efficiency and Stability to Shocks: A Comparison between Islamic Banks and Conventional Banks in MENA Region

Prof. Dr. Chaffai Mohamed

Sfax University

Department of Quantitative Methods Faculty of Economics and Management

lep.chafai@fsegs.rnu.tn

Abstract

Market banking industry is shared by conventional and Islamic Banks in MENA. These latter banks are expanding during the last decade. In an intensive competitive environment, it is interesting to compare banking performances and their resiliency by considering two competing bank groups: Islamic and commercial banks. Using parametric distance function models, hyperbolic and output distance functions, two efficiency measures related to profit and revenue are compared. Results find evidence of technical efficiency differences, some evidence with bank size but reject the common technology assumption. We evaluate the business risk of each bank group by considering the impact of a sharp abrupt deterioration in their activities. Results show that Islamic banks have the lowest resiliency to shocks when compared to the two other banks categories while a shock on non lending activities has a much more impact on Islamic business banks business risk.

Keywords: Technical efficiency, Distance Functions, Business Risk, Banks

1. Introduction

An important wave of the financial institutions efficiency literature has been interested in the comparison of the efficiency of Islamic and conventional banks. Both by considering the experience of one specific country, a group of homogeneous countries or even a larger sample of countries in the world, most of the scholars were motivated by the comparison of their business model orientation, the argument being that Islamic financial institution is still growing its market share within some emerging countries and also in Middle Eastern countries. Indeed, Islamic banks in the world hold billions of dollars in assets and constitute an attractive market. While there is no theoretical argument favoring Islamic bank against conventional banks in terms of performance, for example, Beck et al. (2013) argue that Islamic banks might have lower costs due to lower monitoring and screening costs, but in the same time, their younger age, and the complexity of Islamic banking products may increase their costs. Most of this empirical literature uses either some financial ratios or focuses on more synthetic indexes related to bank efficiency measures in order to compare the performance of the two bank groups. As we will see later and for several reasons, there is no consensus in this empirical literature, whether one bank group outperform the other one. More recently, a handful of papers were concerned by the link between bank resiliency and their performances, and seem to find evidence that Islamic banks are much more resilient because they have higher assets quality or are better capitalized, Beck et al. (2013). Furthermore, Cihak and Hesse (2010) using the Z-score bank measure of soundness, found some link between size and bank status, Islamic banks being more stable when operating on a small scale, but less stable when operating on larger scale. Finally, within this empirical literature on Islamic banks and financial stability, Hassan and Dridi (2010) and Beck et al. (2013) found evidence that Islamic banks are more resilient in terms of risk insolvency compared to conventional banks during the crisis.

The main objective of this empirical study is twofold. First is to conduct an empirical comparison of economic performances between Islamic banks and commercial banks for a sample of 15 countries in MENA region during the period 2002-2009. In our comparison we consider several measures of bank performances, synthetic measures of profit efficiency and revenue efficiency which will provide a more global view of the performances of these banks, instead of using financial ratios. It has been shown that conventional banks which are efficient in controlling revenues are less efficient in controlling costs, Berger et al. (1993). Conventional measures like productive efficiency, cost efficiency, provide only a certain view of the efficiency of the bank managers, while profit efficiency measure is more adequate because it takes into account the ability of the managers to control both costs and revenues. Unfortunately this measure imposes a strong assumption on the behavior of the banks, i.e. profit maximization. This assumption is problematic if it is not shared by all the banks within the sample under study*, for example the case of public banks which do not necessarily have this behavioral objective as they may also implied with other stated social and economic development objectives. Also estimating cost or profit frontier, assumes a precise measure of input and output prices, this is particularly difficult to obtain for heterogeneous sample, particularly those based on Bankscope data. Within this framework, Koetter (2006) compared cost and profit efficiency sensitivity to three prices definitions. He finds that both bank efficiency levels and also German banks ranking are affected when employing alternative input prices. Finally, estimating bank performance is usually based on the construction of a frontier which is assumed to be common to all the banks. In other words, due to bank's business heterogeneity, if the frontiers are multiple, there is difference in productivity owing to the technology adopted, which is not interpreted as technical inefficiency. This is an important issue for economic policy by differentiating between technical inefficiency attributed to inefficient operations with respect to a target, and technology inefficiency, more specific to the production process itself. Furthermore, the link between bank efficiency and bank size is also investigated.

The second issue addressed in this paper is to compare the resiliency of these banks to an adverse depreciation in their activities, by evaluating and comparing their business risk. Based on a recent methodology using distance function developed by Chaffai and Dietsch (2015) for French retail banks, we build on a simulation model in order to evaluate the business risk of each bank type. The main idea

* Non standard profit function could also be used when banks have some market power; in this particular case all the firms in the sample should verify this assumption, which is a very restrictive assumption too.

is to use historical extremes abrupt fall within the sample in terms of profit loss in order to predict their potential impact on bank profitability when these shocks entail a reduction in banks activities. Like a stress tests, several scenarios have been considered, first we evaluate bank business risk when banks are allowed to adjust their costs or not. Second, we evaluate the business risk by considering either the impact of a sharp abrupt deterioration in lending, non lending activities or both, this exercise is important to evaluate the resiliency with respect to each bank activity. Finally, we also consider the link between business risk and bank size.

We use distance function methodology which do not necessitates data on prices to measure banks performances. Distance function has been extensively used in the empirical literature evaluating performance, but very limited in banking. Most of the empirical studies evaluating bank performance use cost frontier models. Several distance functions have been used in the literature on banking performance, (i) input distance functions, (ii) output distance functions or (iii) directional and hyperbolic distance functions. The first model provide an efficiency measure much more related to the cost efficiency, by measuring by how much the inputs could be deflated to reach the efficient frontier while producing the same level of outputs. The second model provides an efficiency measure related to revenue, and measure the expansion of the activities while using the same bank resources. Finally, directional and hyperbolic distance functions, much more recent compared to the previous models, evaluate bank performances while allowing simultaneously both output expansion and input reduction, which offer a more complete measure of performance related to profit. Directional distance function has been recently used to evaluate bank dynamic performances by Park and Weber (2006), while Cuesta and Zofio (2005) employ hyperbolic distance function to evaluate the efficiency of Spanish saving banks, Chaffai and Dietsch (2015) used directional distance function to evaluate business risk of French retail banks. However, radial distance functions (i) and (ii) are much more employed to evaluate banks efficiency. Recent studies using this methodology to evaluate the performance of Islamic and conventional banks include Abudl-Majid et al. (2010) and Jhones et al. (2014)[†]. To our knowledge, using an efficiency measure related to both cost and revenues (iii) to evaluate bank efficiency is much more limited. Bader et al. (2007) compare cost efficiency, revenue efficiency and profit efficiency between Islamic and conventional banks for a panel data including 21 countries. Employing DEA model to construct the frontier envelop, they find no evidence of overall efficiency difference between Islamic banks and conventional banks. The main limit of this study is that DEA model uses proxy for price data in order to evaluate profit efficiency. So, using hyperbolic distance function model to compare the profit efficiency between Islamic and conventional banks in the MENA region without using price data would contribute to this empirical literature.

This paper offer another aspect of the comparison of Islamic banking to conventional banks by providing a global measure of the business risk of each bank type to gross potential shocks on their lending and non-lending activities. Our findings suggest some significant differences in the technology used by the two bank groups, but there is evidence of the superiority of conventional banks to Islamic banks in terms of profit and revenue efficiency but the difference is very small. However, very large banks seem to be more efficient than small or middle size banks. Additionally, Islamic banks are found to be much less resilient in terms of business risk than conventional banks. The low resiliency of these banks is found to be much more linked to non lending activities compared to conventional banks while large banks seems to be more resilient than small banks.

The remainder of the paper is organized as follows: Section two presents a brief overview of the empirical literature and the motivations of this paper, Section three deals with the methodology of the efficiency measure and the evaluation of business risk. Section four discusses the empirical findings and section five concludes.

[†] For an exhaustive list of studies dealing with the comparison of the efficiency between Islamic and conventional banks, see Table 1, page 595 in Johnes et al. (2014)

2. Related Comparative literature

There is a vast comparative empirical literature on bank performances. Most of these studies focus on bank ownership structure, public banks, private banks, foreign banks. The comparison is made within a common country or across countries. The comparative performance literature between Islamic banks and conventional banks follow this wave of banking comparisons and can be divided into two groups according to the methodology used, i.e. financial ratio analysis (FRA) versus synthetic efficiency indexes. FRA, are much popular, focuses on some financial ratios, for example cost to revenue ratio, return on assets, return on equity.. . Using this framework, Bader et al. (2007) explore a larger sample including 43 Islamic banks and 37 conventional banks in three regions. Over the period 1990-2005 they compare banking efficiency through several ratios dealing with cost revenue and profit, but they do not find evidence for the superiority of Islamic banks in terms of performances. More recently Beck et al. (2013) have also used FRA, cost to total assets ratios and cost to income ratios, these authors found that Islamic banks are less efficient than conventional banks even if they have higher intermediation ratio, higher assets quality and are better capitalized which explain why Islamic banks performs better during crises. In the same vein of research Hassan and Dridi (2010) find also superior performance of Islamic Banks during the crisis. These two studies relate efficiency to bank resiliency. The second group of empirical literature employs more synthetic indexes of performances based on efficiency models to compare Islamic and conventional banks. The empirical literature being voluminous, we only provide a sample of these studies related to the Middle East region. The pioneering empirical work is Al Jarrah and Molyneux (2004) who found evidence for Islamic Banks superiority in terms of cost efficiency in 4 countries but for an old period, 1992-2000 and a very limited sample of banks. In the same vein Ariss (2007) compare cost efficiency on a larger sample and more recent data in three Gulf Cooperation Council Countries (GCC), she found that Islamic banks are more cost efficient than conventional banks during the (1993-2003) period, the cost efficiency being (88% and 74%) respectively. The comparison is based on a stochastic cost frontier model where off balance sheet is retained as output. However, Srairi (2010) found that Islamic banks are much less efficient than conventional bank in the (GCC) over the period 1999-2007. Both cost efficiency and profit efficiency (derived from non standard profit function) have been evaluated. Finally, Jhones et al. (2014) found no significant difference in gross efficiency between Islamic and conventional banks and find significant differences between the bank types in the components (managerial efficiency of Islamic banks being higher), the analysis cover MENA banks including some Asian countries over (2004-2009). An important issue related to these empirical studies is that they did not establish a robust result on the superiority of one type of banks against the other. It seems that the conclusions depend on the methodology used to evaluate bank's performance, financial ratios or synthetic efficiency measures. The conclusions are also sensitive to the sample of countries considered. Even with synthetic measure which is commonly used in the empirical literature to evaluate bank performance, the results may depend on which type of efficiency is evaluated, technical efficiency, scale efficiency, cost efficiency, profit efficiency and also on the definition of the outputs and the inputs retained. So many considerations have to be kept in mind before taking a definitive answer on which bank category is performing better.

As it has been shown by Berger (1993), some banks could be highly efficient in making profits, but are not necessarily efficient in terms of costs. It has also been evidenced that banks which are using extra cost are those who accept to increase their costs in order to compensate for extracting higher revenues or additional profits. Furthermore, comparing profit efficiency using frontier models, assumes that banks have a common objective of maximizing profit in a competitive market. Efficiency is then measured by estimating a standard profit frontier model. Sometimes, banks may have market power; Berger et al (1997) suggests estimating a non standard profit frontier which become very popular in estimating profit efficiency in banking. Srairi (2010) used this model to evaluate banks efficiency according to their type in the (GCC).

The comparison is more complicated where heterogeneous behavior is present within the sample of banks under study. As a result, a common frontier has no meaning in terms of efficiency; an inefficient bank could be the result of inadequate access to the technology instead of its inability to optimize costs or profits. Another issue concerns the common technology assumption in order to envelop the data.

Most of the empirical studies dealing with banking comparison assume that Islamic banks and conventional banks share a common frontier but did not test for this assumption.

Another strand of literature but much more limited evaluate some kind of stability of Islamic banks to conventional banks. Focusing on insolvency risk, Cihak and Hesse (2010) evaluate the Z-risk index by considering 19 countries over the period 1993-2004. They show that the Z-score index is on average significantly much higher for Islamic banks compared to conventional banks and they conclude that Islamic banks are more stable. Some differences across bank size have been evidenced while small Islamic banks are found to be more stable than small conventional banks. In another strand of the empirical literature there is some evidence of the high resiliency of Islamic banks compared to conventional banks during the crisis. In this respect, Beck et al. (2013) consider a sample of 22 countries where both Islamic and conventional banks operate over the period 1995-2009 and compare their business orientation. By focusing on their efficiency and asset quality, they found no evidence of one bank type superiority against the other. However, when they compare their business orientation during the historical crisis, by considering both country specific financial crisis and the global financial crisis, they found that Islamic banks are better capitalized, have lower non performing loan ratios and have higher assets quality compared to conventional banks. In the same strand of research, Hassan and Dridi (2010) examine the impact of the last global financial crisis on the profitability the assets and credit growth and external agency rating of Islamic banks and conventional banks in 7 MENA countries plus Malaysia over the period 2007-2010. They find evidence that Islamic banks are on average more resilient than conventional banks during the crisis. Finally, by considering the case of only one MENA country, and by applying a stress test, Elsiefy (2012) assesses the resilience of the Qatari banking sector by considering three risk types, credit risk, interest rate risk and foreign exchange rate risk by considering the case of 5 conventional banks and 3 Islamic banks over the period 2006-2010. He finds evidence that Islamic banks are less resilient compared to conventional banks in this country. Moreover, their results show that credit risk is the major source of vulnerability compared to the other two aforementioned risk types.

Our paper build on these two brand of literature by considering both efficiency and resiliency comparison between Islamic banks and conventional banks by considering a large sample including 15 countries within MENA over the period 2002-2009. First, bank efficiency measures are based on distance function models, hyperbolic distance function and radial output distance functions. The first model measure by how much an inefficient bank could increase its activities while in the same time it could also decrease its resources, a kind of profit efficiency measure. The second model allows only the improvement of the activities while still using the same level of bank resources, a common measure related to revenue efficiency. These two models have the advantage to provide measures of bank performances without imposing specific bank behavior assumption i.e. profit maximization or revenue maximization and using dual cost or revenue functions. Moreover, distance function model require only data on input and output quantities to evaluate banks performance. Unfortunately most of the aforementioned banking studies using cost frontier, non standard profit frontier or even DEA models to estimate profit efficiency use only proxy for inputs or outputs prices which render the efficiency measures questionable. Second, resiliency measure retained for the comparison is a kind of business risk measure recently proposed by Chaffai and Dietsch (2015) to evaluate the bank resiliency of French retail banks. These authors evaluate business risk through simulations. Using frontier methodology, business risk is a measure of profit loss which would result from an important adverse shock on lending and non lending bank activities. More precisely, we compare the observed profit distribution and the simulated one followed by an abrupt fall in bank activities. We evaluate the impact of the shocks according to two scenarios, when the banks are able to contract their resources, or not.

3. Distance Function Methodology

Banks use financial and physical inputs to produce several services, loans, investments, securities.. . Indeed, the usual production function cannot describe entirely the multiproduct production process or derive some efficiency measures. However, to evaluate banks performance, economic literature propose several synthetic indicators, technical efficiency measure, cost efficiency measure, profit efficiency measure among others. These indicators can be constructed while imposing a strong behavioral assumption for the banks i.e. cost minimization, profit or revenue maximization assumption. It is

difficult to assume this kind of assumption when some banks are more active in maximizing profitability like conventional banks compared to other banks like public or Islamic banks where they may also be guided by other social objectives. Remind that Islamic banks focus on profit and loss sharing which is not an objective for conventional banks. Moreover, estimating dual cost or profit functions require precise information on prices, so using proxy for inputs or outputs prices may be problematic for the efficiency scores derived by these models. Non behavioral models based on distance function models are commonly used methodologies to evaluate bank performances avoiding the use of input prices. Several efficiency models have been recently developed: we distinguish between radial distance functions Färe R., Primont(1995), and non radial distance functions Färe et al. (1985), Cuesta and Zofio (2005). There are several distance functions, output oriented, input oriented, hyperbolic distance function and directional distance function Färe et al. (1985) commonly used to evaluate the performance of firms. Given a sample of inputs and outputs of banks, these functions project a bank into the frontier to derive a measure of its technical efficiency. We will focus in this paper on two distance function measures, the output distance function and the hyperbolic distance function. We do not use the directional distance model because it needs to fix a specific direction in order to construct the efficient frontier, hyperbolic distance function does not impose such assumption. The two proposed models offer a vision of the bank efficiency on conducting their business and measure by how much they could increase their activities while using the same level of their resources and an alternative measure which allow the contraction of the resources. Figure 1, illustrates these measures according to the two distance functions retained, taking the particular case of one output and one input.

Output

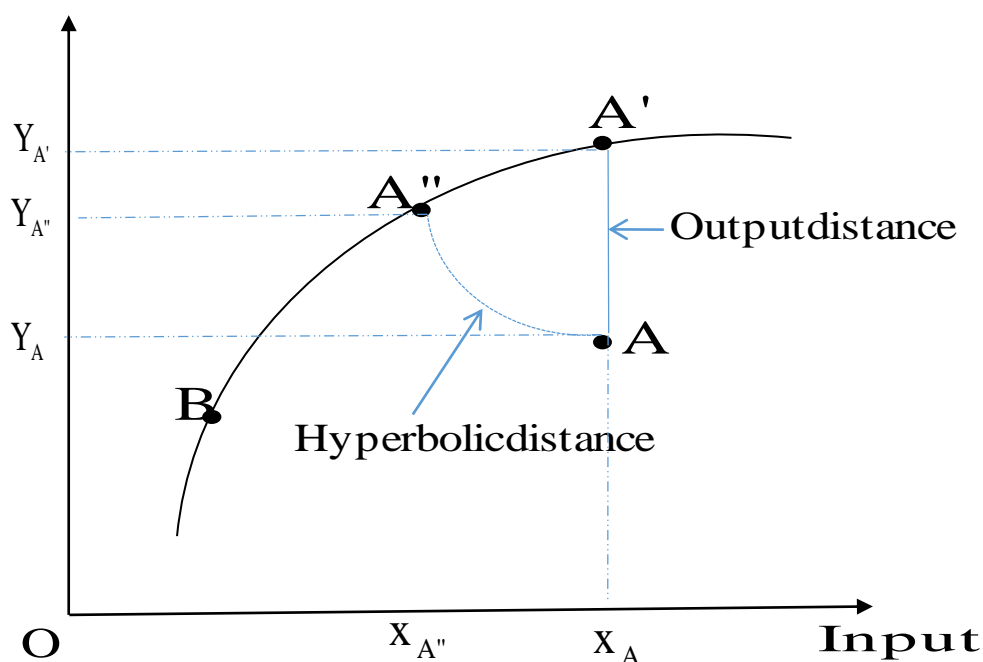

Figure 1: Distance Functions and Efficiency Measures

Bank A inside the production possibility set below the curved line which represent the production frontier envelop, is technically inefficient. This bank could be projected on the frontier to derive a measure of its efficiency score in several ways. First, it can be projected in A', by increasing its level of output while using the same input x_A . Technical efficiency of this bank is $y_A / y_{A'}$, this is the output orientation measure of technical efficiency. Second, we can project the bank on A'' along the hyperbolic path AA''. In this case, it will increase its efficiency by expanding its output and in the same time by contracting its input. Technical efficiency is measured by the ratio $y_A / y_{A''}$. Each distance function derives a specific level of inefficiency score, unless the bank is on the frontier (100% efficient), the case of bank B. For the hyperbolic distance function, any improvement in technical inefficiency of bank A would results in an increase of its profit coming from both the expansion of its revenues and the decline in its costs, while for the output distance function, bank A will just improve its revenue, input

being fixed. Notice that the output distance function is dual to the revenue function while the hyperbolic distance function is dual to the profit function, Färe et al. (1995) and Cuesta and Zofio (2005).

Two commonly used methodologies are proposed to construct the frontier, parametric and non parametric DEA methods. The first approach allows considering random errors terms which are not under the control of the managers but the parameter estimates have standard errors and statistical tests on the technologies can be derived. The second methodology uses linear programming methods but do not allow such investigations. However, the parametric method needs to assume a particular functional form for the distance function, while the non parametric method is functional form free. We will retain the parametric approach in this study because it has the merit to distinguish between random phenomena which are not under the control of the bankers from bank inefficiency which is under their control. O’Donell and Coelli (2005) notice that inefficiency level tend to be overestimated with DEA models because the frontier is biased. This issue is particularly important in this paper when we construct our bank business risk measure. Also it is much easier to conduct usual statistical inference with the parametric approach with panel data structure.

The distance function is an interesting methodology to measure the efficiency of banking multiproduct outputs technology. Consider a vector of M outputs produced $Y = (y_1, y_2, \dots, y_M)$ by a sample of banks which use a vector of K inputs $X = (x_1, x_2, \dots, x_K)$. The production possibility set denoted T, is the set of all the combinations of outputs and inputs for which X can produce Y. For a particular bank which belongs to this set, the distance function projects this point to the frontier and is defined by:

$$D_{\delta}(Y, X) = \inf_{\theta} \left\{ \theta > 0, \left(\frac{Y}{\theta}, \theta^{\delta} X \right) \in T \right\} \quad (1)$$

Where δ is equal 1 for the hyperbolic distance function model, 0 for the output distance function model.

Following Cuesta and Zofio (2005) the stochastic distance along a particular path to the frontier can be represented by a flexible translog functional form:

$$\begin{aligned} \text{Log}(D_{\delta}) = & a_0 + \sum_{j=1}^M \beta_j \text{Log}(y_j) + \frac{1}{2} \sum_{j=1}^M \sum_{j'=1}^M \beta_{jj'} \text{Log}(y_j) \text{Log}(y_{j'}) + \\ & + \sum_{i=1}^k \alpha_i \text{Log}(x_i) + \frac{1}{2} \sum_{i=1}^k \sum_{i'=1}^k \alpha_{ii'} \text{Log}(x_i) \text{Log}(x_{i'}) + \\ & \sum_{j=1}^M \sum_{i=1}^k \gamma_{ji} \text{Log}(y_j) \text{Log}(x_i) + v \end{aligned} \quad (2)$$

v is the random error term, and D_{δ} is the unknown inefficiency term. The hyperbolic distance function should verify some regularity conditions, the most important is the almost homogeneous property which suggests, that if the outputs are multiplied by a certain proportion λ and the inputs deflated by the same proportion the distance to the frontier, i.e the efficiency score remains unchanged. For the output distance function case ($\delta = 0$) linear homogeneity with respect to the outputs imply that the efficiency score is the same if the outputs are multiplied by λ . According to this property, if we deflate the outputs and inflate the input by the first output y_1 retained as the numeraire:

$$\text{Log}(D_{\delta} / y_1) = \ln TL(y_i / y_1, x_j \cdot y_1^{\delta}) \quad (3)$$

Given the homogeneity property, the estimable form of equation (3) is:

$$\begin{aligned}
 -\text{Log}(y_1) &= a_0 + \sum_{j=2}^M \beta_j \text{Log}(y_j / y_1) + \frac{1}{2} \sum_{j=2}^M \sum_{j'=2}^M \beta_{jj'} \text{Log}(y_j / y_1) \text{Log}(y_{j'} / y_1) + \\
 &+ \sum_{i=1}^k \alpha_i [\text{Log}(x_i) + \delta \text{Log}(y_1)] + \frac{1}{2} \sum_{i=1}^k \sum_{i'=1}^k \alpha_{ii'} [\text{Log}(x_i) + \delta \text{Log}(y_1)] [\text{Log}(x_{i'} + \delta \text{Log}(y_1))] + \quad (4) \\
 &\sum_{j=2}^M \sum_{i=1}^k \gamma_{ji} \text{Log}(y_j / y_1) [\text{Log}(x_i) + \delta \text{Log}(y_1)] + v + u
 \end{aligned}$$

Where $u = -\text{Log}(D_\delta) \geq 0$. Technical details are provided in Cuesta and Zofio (2005). Notice that equation (4) is a common stochastic frontier model which could be estimated by maximum likelihood method. Technical efficiency level u could be estimated according to the conditional method of Jondrow et al. (1980), see details in Kumbhakar and Lovell (2000). Notice also, that whatever is the numeraire retained to deflate the outputs, the efficiency score is the same unless the likelihood function does not converge.

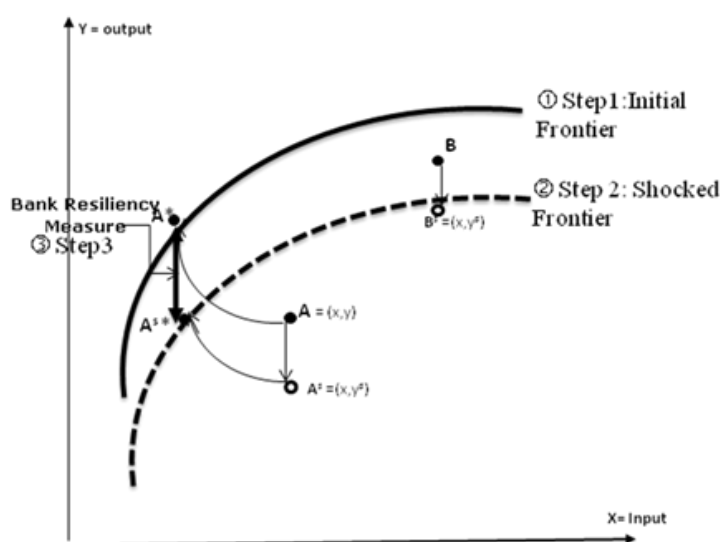

Figure 2: Distance function and bank resiliency measure

The methodology used by Chaffai and Dietsch (2015) for the directional distance function to measure bank business risk is adapted to the hyperbolic distance function case. The main idea according to this methodology is to use historical extreme observed situations in terms of profit loss from the industry in order to simulate their impact on the overall profit within the industry. As mentioned in Chaffai and Dietsch (2015), “shocks imply a decrease in profits which corresponds to an increase of the distance value. In other words, for a given bank, and a given output’s volume shock, the increase in distance represents the decrease in profits owing to the decline in the outputs’ volume”.

We illustrate in Figure 2 the steps used to construct the business risk measure for the case of a frontier model with one output and one input. Step 1 construct the initial frontier by projecting each firm on the frontier along the hyperbolic curve, bank A is projected to A* on the frontier and efficiency scores are derived. In a second step, we apply a random shock on the activity of each bank, let for example a reduction of the output by 20%, point A will move to point A^s, while bank B is moved to point B^s according to another random shock. The shock distribution is obtained by sample drawing in the first percentile (10%) of the inefficiency profit distribution obtained in Step 1, in other words we consider extreme historical and exceptional situations which impacted important loss on the observed banks profit during the observed period 2002-2009. Step 2, the shocked points which are plotted with hollow circles in the Figure 2, are then used as new production possibility sets to estimate a new frontier, called shocked frontier. In Step 3, we measure the distance between the two frontiers as a measure of business risk, the distance A* A^s, the lower is the distance between the two frontiers, the higher is the

resiliency of the bank to a hypothetical reduction in its activities. This exercise in Step2 and Step3 are replicated several times by bank, the business risk measure being the upper percentile of this profit loss distribution (1% or 5%), which can be interpreted as an earning at risk measure. This resiliency measure can be seen as a kind of stress test which assesses the vulnerability of each bank to exceptional events.

Summing up, the simulations we perform proceed in the following steps:

Step1

Estimate the hyperbolic distance function and derive the distance to the frontier for each bank. This step is also used to derive the first decile of the inefficiency bank scores, within this sub sample, only extreme historical shocks on the activities are retained for the simulations. Notice, at this step we will pool the two bank categories in the MENA region, which mean that simulations of banking shocks is as large as possible within the studied period 2002-2009, including the financial banking crisis period 2008.

Step2

For each bootstrapping experience, $b=1,2,..B$, we draw a random sample of shocks in the first decile (Step1), and for each bank we reduce the outputs by the same amount. After constructing the new vector of shocked outputs we re-estimate the frontier. The number of replications used is $B=1000^\ddagger$.

Step 3

The business risk is obtained by evaluating for each drawing and for each bank the distance between the two frontiers (the initial frontier, estimated in Step 1, and the shocked outputs frontier, in Step 3), which provide a measure of business risk. More precisely we retain at each simulation the upper percentile, (1%, 5%), the average values of the B percentiles is the value of the business risk (earning-at-risk).

Let us mention that we consider three cases, the first one is to apply a shock on total loans only, the second scenario consider the shock on the other non lending services (commissions, investments...), the business model retained assumes two outputs produced. Finally we evaluate the impact of the same shock on the two activities. This exercise is interesting because it allows estimating the magnitude of a sudden deterioration of a specific activity on the business risk of each bank type so its resiliency. Moreover, we consider two illustrative scenarios: the first one allows banks which face a deterioration of its activities to adjust cost (hyperbolic distance), the second scenario is to evaluate the bank resiliency where adjusting costs is not possible (output distance).

4. Empirical results

To conduct a comparative analysis, we consider a sample of 1683 observations in MENA region using Bankscope data. The sample includes 262 banks in 15 countries over the period is 2002-2009. The country list (with the number of banks between parentheses) is: Algeria (14), Bahrain (22), Egypt (27), Irak (7), Iran (19), Jordan (13), Kuwait (15), Lebanon (41), Morocco (11), Oman (6), Qatar (11), Saudi Arabia (11), Tunisia (18), United Arab Emirates (24) and Yemen (10). In total, the sample is an unbalanced panel of banks which have been classified in two categories according to their activities: Commercial banks (1388 observations, 262 banks), and Islamic banks (2 observations, 50 banks). Whatever is their stream; these banks compete in the same markets, and have different market shares within each country. Also we retain the intermediation approach for the definition of the outputs and the inputs to evaluate the efficiency performances of these banks. This choice is dictated by the lack of more detailed data on the number of accounts or the number of loans by bank, and also by the fact that most of the comparative studies between banks use this approach, so our results could be compared to most of these studies. We assume that the banks use three inputs, labor measured by personnel expenses, physical input measured by book value of fixed assets, and financial input measured by interest expenses to produce two kinds of outputs, lending activities measured by total loans, and all other financial services (commissions, trading, investments), measured by other earning assets. All the monetary variables have been deflated by each country price index, 2000 being the base year. Table 1 provides the descriptive statistics pooled for all years and banks by bank type. On average Islamic banks produce more loans but

[‡] In fact the number 1000 is the total net number of simulations for which the likelihood function converge.

less other non lending services compared to commercial banks. Furthermore, their physical and financial inputs are higher compared to the other banks. The average total assets of Islamic banks are slightly greater (17.6%) than commercial banks. Preliminary efficiency ratios and financial ratios, net income to total assets and profit to total assets ratio suggest that Islamic banks are more profitable in terms of average income (+25%) and profit (+33%). In the same time, Islamic banks in the sample have higher equity ratio and higher Z-score which suggests that the sampled banks have on average lower risk of insolvency, this result is in line with Beck et al. (2013).

In order to compare bank efficiency according to their type, we estimate both output oriented distance function and hyperbolic distance. In other words, banks which are efficient and active in providing maximum services are not necessarily producing them with great vigilance with respect to their costs. The two definitions have been retained in particular to evaluate the impact of gross shocks on banks activities with respect to their income and also their profit. So it is important to test for the assumption of a common technology according to the banking type.

Table 1: Descriptive Statistics

Variables	Commercial Banks		Islamic Banks		t-test (mean-difference)
	Mean	sd	Mean	sd	p-value
Loans (y1)	3091.5	5727.9	4376.6	6526.5	0.000 ***
Other earnings (y2)	2353	3926.7	1833.5	2675.3	0.03 **
Personnel expenses (x1)	45.8	70.1	72	109	0.000 ***
Book value (x2)	74.6	186	249.7	489.1	0.000 ***
Interest (x3)	170.6	320.4	209.2	340.1	0.063 *
Total assets	6155.9	10006.6	7242.2	2243.6	0.092 *
Total income/ total assets	0.08	0.03	0.10	0.06	0.000 ***
Profit/total assets	0.015	0.02	0.02	0.06	0.006 ***
Equity Ratio	0.13	0.11	0.21	0.24	0.000 ***
Z-score	3.11	1.71	4.86	4.16	0.000 ***
Number of obs.	1388		295		

(All monetary variables are in Billions of US dollars)

We have estimated stochastic hyperbolic and output distance functions according to equation (4), the model includes country dummy variables to take account of environmental and regulation differences, the trend to take account of the shift of the frontier due to technical progress. In the stochastic specification, we assume that the inefficiency term follows a half normal distribution which is one of the most popular used distributions in stochastic frontier modeling. Likelihood ratio test is conducted in order to test for the assumption of a common technology. Under the null hypothesis, the two banking streams are assumed to share a common technology, i.e. the same frontier, while under the alternative the technologies of each bank type has its own technology frontier. We estimate a stochastic frontier for the pooled sample, (under the null), and then a stochastic frontier by banking stream, then we derive the LR test statistics. Results presented in Table 2, reject the common technology assumption at 1% of significance level, so the technologies used are likely to be different across the two bank groups. In other words the technology used to transform resources into financial services differ between Islamic and conventional banks. Moreover, this result is robust to the model retained to represent the technology, i.e. the specification of the distance function when we replace the time trend by temporal dummies. Meta frontier models can be used to decompose global efficiency scores into the technology gaps and net efficiency measures, Jhones et al. (2014), Bos and Schmiedel (2007), but this decomposition is not an objective of this paper.

Table 2: Likelihood Ratio test for common frontier assumption

	Hyperbolic Distance	Output Distance
Pooled sample Banks	493.94	-677.22
Commercial Banks	579.70	-408.75
Islamic Banks	93.94	-107.37
LR Test Statistics	358.61***	322.20***
Degrees of freedom	66	66

(***) significant at 99% level, country specific effects are included and time trend in the frontier

4.2. Efficiency comparison

Estimating separate frontiers is not a useful tool to compare efficiency scores across bank categories since the reference sets are not comparables. So a common frontier has been estimated while dummy bank category has been introduced to capture potential technologies differences, country dummies variables are also included to capture country regulations and environmental differences. We propose estimates of the efficiency scores according to these two different orientations, i.e. contraction of inputs and expansion of outputs, the hyperbolic distance function model, and by only allowing expansion of the outputs, the output distance model. For both orientations, the same stochastic translog frontier has been estimated, and a half normal for the inefficiency distribution has been assumed.

4.2.1. Hyperbolic efficiency measure

The general pattern that emerges in Table 3 is that commercial banks are slightly more efficient (87%) than Islamic (86.2%), but the t-test of the mean difference in efficiency scores is significant. The mean technical efficiency score by bank is close to 86-87% whatever the bank type is. So, during the studied period, MENA banks could on average decrease their resources by about 16-15% and in the same time expand their activities by (13%-13.8%)[§], which could render them more profitable. We have also evaluated bank efficiency according to their size, some empirical literature have evidenced higher efficiency of large banks which has been explained by scale economies, scope economies or market structure. This issue is particularly important since bank categories in MENA differ across countries and size. We construct four subgroups according to the distribution of total assets in the sample, small (<500 millions), moderate (500-1 Billion) large (1-2 Billions), very large (>2 Billions). Some differences in efficiency by bank size prove to be significant in particular for large and very large banks for commercial banks, only very large banks for Islamic banks. Within these classes which include 67.3% and 53.2% of the sampled commercial and Islamic banks respectively, commercial banks outperform Islamic banks. This result suggests than the challenge of Islamic banks in MENA is with very large commercial banks which seem to have an advantage.

We also report the efficiency across country and by bank type in Table 4. Islamic banks are the less efficient in Kuwait, Syria and Bahrain, with an efficiency score close to 80-83%, a level below the average efficiency score of Islamic banks in the region. While Tunisian, Jordanian, Egyptian and Yemenite Islamic banks have the highest level of technical efficiency 92-90% in average. This result is in line with the previous result, since in these countries Islamic banks have a very small size. Islamic banks dominate commercial banks in 8 countries, Tunisia (+5%), Jordan (+4%), Lebanon and Egypt (+3%), Saudi Arabia (+2%) and Yemen (+2%), and Yemen (+7%), United Arab Emirates and Iran (+1%). However, commercial banks outperform Islamic banks in 4 countries, Kuwait (+10%), Bahrain and Syria (+4%), Algeria (+1%), and they are equally efficient in Qatar. This result suggest that there is no evident conclusion in favor of the superiority of one bank type over another, due to country heterogeneity, even if we consider a more homogeneous country group, the (GCC) group of countries for example. Indeed,

[§] As shown by Cuesta and Zofio (2005) the proportional change for an inefficient bank to reach the frontier is not the same for inputs or the outputs. According to the level of the efficiency score D_H , the proportional contraction of inputs is $(1 - D_H)$ and the expansion level of outputs is $(1/D_H)$.

the dominance of Islamic banks in terms of efficiency is mitigated; compare for example Qatar and Saudi Arabia to Bahrain or Kuwait.

Table 3: Technical efficiency by bank category and size in%

Efficiency Measure	Commercial	Islamic	t-test
Small			
Hyperbolic D.(Profit)	84.8	87.4	ns
Output D. (Rev)	65.9	67.9	ns
# obs	269	51	
Medium			
Hyperbolic D.(Profit)	87.5	86.3	ns
Output D. (Rev)	73.2	72.6	ns
# obs	185	38	
Large			
Hyperbolic D.(Profit)	87.1	85.9	*
Output D. (Rev)	73.4	71.4	ns
# obs	218	44	
Very Large			
Hyperbolic D.(Profit)	87.7	86.7	***
Output D. (Rev)	75.3	72.7	***
# obs	717	157	
All Banks			
Hyperbolic D.(Profit)	87.0	86.2	**
Output D. (Rev)	72.9	71.6	*
# obs	1388	295	
Spearman-Correlation(Output-Hyperbolic)	96.8***	97.9***	

t-test is the equality of means test result (one tailed test), *, **, *** significance level,(90%, 95%and 99% respectively; ns, not significant)

4.2.2. Output oriented efficiency measure

For the output oriented model, the efficiency scores represent the percentage by which a bank expands its activities while using the same level of inputs. On average the average efficiency score is equal to 72.7%, in the overall region, banks activities could be expanded by 27.3% with the same resources whatever is their bank group. As reported in Table 3 commercial banks are slightly more efficient than Islamic banks (+1.3%), the difference being higher (+2.6%) for very large banks. Some differences in the efficiency scores are found across country and bank type, Table 4.

If we compare the two inefficiency measures, revenue inefficiency is much higher than profit inefficiency, which means that on average banks revenues could be much more expanded than profit for inefficient banks. Large commercial and Islamic banks and very large banks are more efficient than small banks. Moreover, by size class, there is significant difference in technical efficiency only between large Islamic banks and commercial banks. This result is consistent with our assumption that comparing Islamic and conventional banks depends on the efficiency measure retained and also on bank types. However, the correlation coefficient between the efficiency scores is quite high, which suggests that bank manager which are efficient in terms of maximizing revenue are also efficient in maximizing profit.

Table 4: Technical efficiency across country

Country	Bank-Type	Hyperbolic D. (Profit)				Output D. (Revenue)			
		Mean	min	max	N	Mean	min	max	N
Algeria	Commercial	0.86	0.44	0.96	71	0.70	0.10	0.93	71
	Islamic	0.85	0.81	0.88	7	0.67	0.60	0.75	7
Bahrain	Commercial	0.87	0.60	0.97	73	0.73	0.28	0.94	73
	Islamic	0.83	0.47	0.96	57	0.66	0.15	0.93	57
Egypt	Commercial	0.87	0.70	0.95	186	0.73	0.40	0.92	186
	Islamic	0.90	0.83	0.94	13	0.80	0.64	0.89	13
Iran	Commercial	0.86	0.73	0.96	57	0.71	0.48	0.93	57
	Islamic	0.87	0.79	0.94	56	0.73	0.56	0.89	56
Iraq	Commercial	0.85	0.53	0.95	16	0.71	0.21	0.89	16
	Islamic	-	-	-	-	-	-	-	-
Jordan	Commercial	0.87	0.75	0.93	89	0.73	0.47	0.86	89
	Islamic	0.91	0.86	0.96	13	0.81	0.70	0.91	13
Kuwait	Commercial	0.90	0.81	0.94	54	0.79	0.27	0.89	54
	Islamic	0.80	0.48	0.93	37	0.60	0.17	0.86	37
Lebanon	Commercial	0.87	0.55	0.97	296	0.73	0.20	0.94	296
	Islamic	0.90	0.84	0.96	2	0.77	0.63	0.91	2
Morocco	Commercial	0.87	0.81	0.96	61	0.74	0.61	0.90	61
	Islamic	-	-	-	-	-	-	-	-
Oman	Commercial	0.88	0.84	0.93	43	0.75	0.64	0.84	43
	Islamic	-	-	-	-	-	-	-	-
Qatar	Commercial	0.87	0.78	0.96	50	0.73	0.48	0.93	50
	Islamic	0.87	0.77	0.91	20	0.72	0.50	0.81	20
Saudi Arabia	Commercial	0.87	0.76	0.94	72	0.73	0.50	0.88	72
	Islamic	0.89	0.82	0.94	12	0.78	0.61	0.89	12
Syria	Commercial	0.87	0.74	0.95	34	0.73	0.44	0.92	34
	Islamic	0.83	0.82	0.85	3	0.60	0.57	0.63	3
Tunisia	Commercial	0.87	0.79	0.96	126	0.73	0.52	0.92	126
	Islamic	0.92	0.92	0.94	8	0.82	0.80	0.86	8
United Arab Emirates	Commercial	0.87	0.73	0.97	136	0.73	0.43	0.90	136
	Islamic	0.88	0.78	0.95	46	0.75	0.55	0.91	46
Yemen	Commercial	0.82	0.78	0.87	24	0.64	0.58	0.75	24
	Islamic	0.90	0.71	0.96	21	0.79	0.43	0.91	21

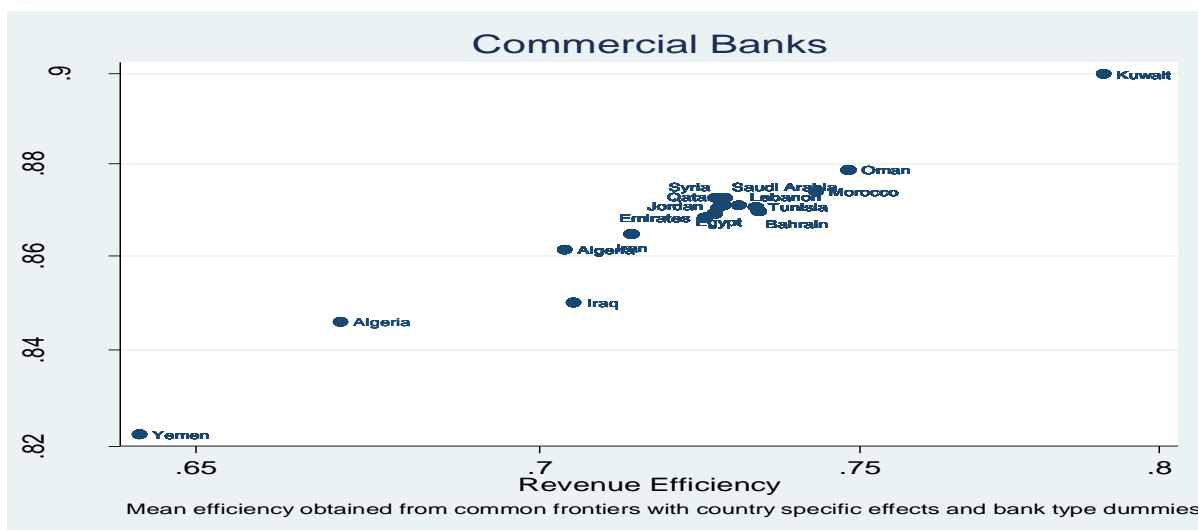

Figure 3: Average efficiency score by country for Commercial banks

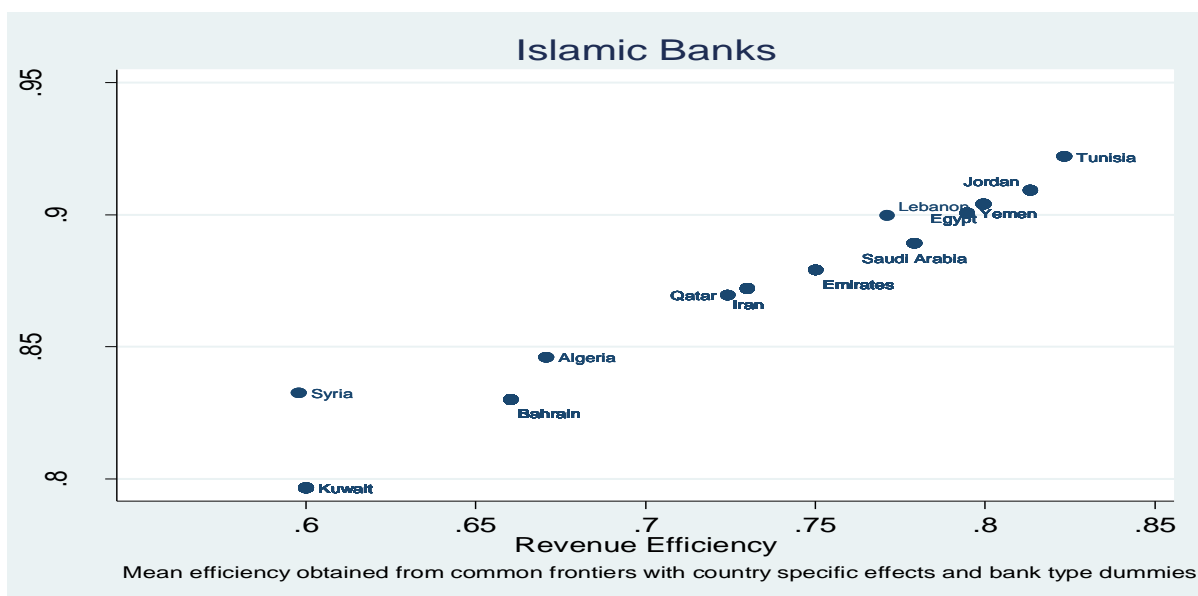

Figure 4: Average efficiency score by country for Islamic banks

However, there are significant differences between the two efficiency measures across countries, and also between Islamic and the two other banks categories as reported in Table 4 and figure 3 and 4 below.

To sum up, size seem to have a positive and a significant impact on bank efficiency for both efficiency models, this result suggests that in MENA region the regulators should encourage small and middle sized banks to increase their size in order to benefit from scale economies and increase their efficiencies.

4.2.3. Bank Resiliency comparison

We also compare the business risk of the two bank groups to a potential reduction in their activities. The methodology is based on applying some important shocks on the banks activities, derived from the historical gross shocks through simulations in order to evaluate the business risk of these banks. The gross shocks distribution is obtained from estimating a common frontier, (hyperbolic distance function), and considering the 10% least inefficient situations. Replications within this distribution are then used to evaluate the impact of these potential shocks on each bank category. Remind, that our previous result find differences in the technologies used, so for all the simulations conducted, specific frontiers have been estimated for each bank category in order to evaluate their business risk. So any differences in the

bank resiliency will be attributed to the bank type of business instead of the impact of the shock itself. Table 5 report the results of our resiliency measure for the overall sampled banks and also by size class.

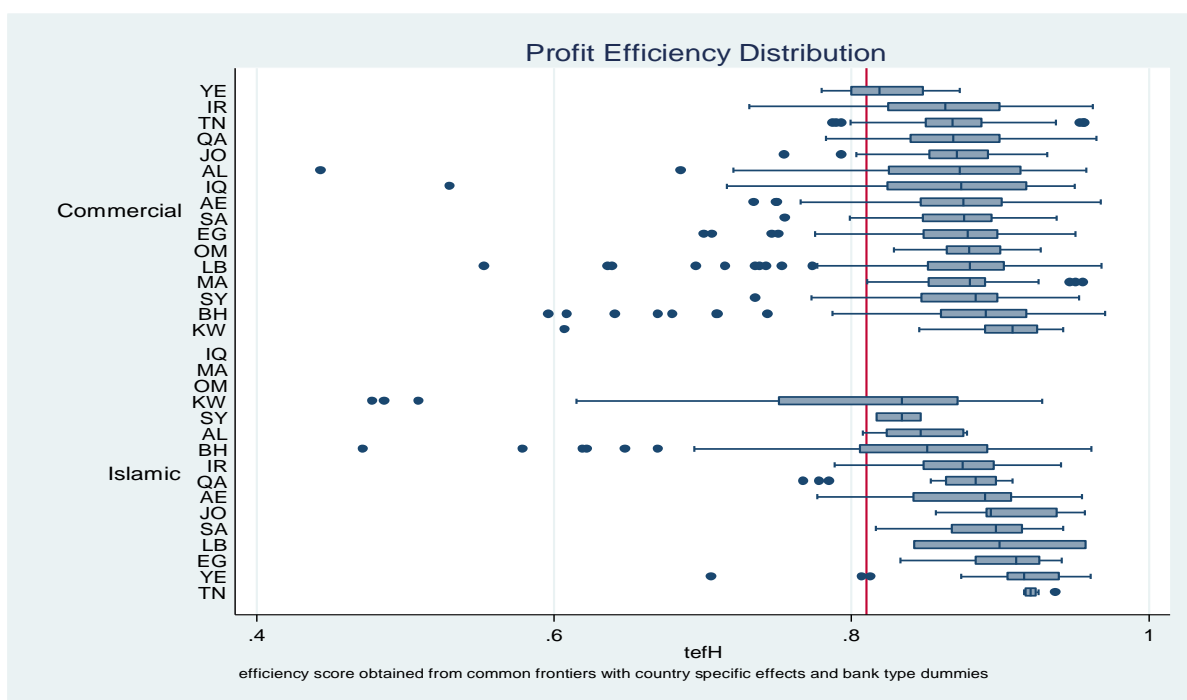

Figure 5: Box plot of the profit efficiency distribution by bank type and country

Figure 5, illustrates the initial efficiency profit distribution by bank type. The first decile varies between 0.44 (the lower level obtained by a commercial bank in Algeria) and 0.83 (a score obtained by several banks, the red line in Figure 5). Let us mention that these exceptional situations within this decile have been observed both by commercial banks and by Islamic banks, which means that our historical shocks will not be restricted to a specific type of bank group. Moreover, most of the countries (except Oman) belong to the first decile of the extreme situation for which our business risk measure will be evaluated, which suggests that the business risk measure is based on most of the exceptional historical events which have affected the sampled banks MENA region as a hole.

Several scenarios have been considered with two cases in order to evaluate banks business risk, the difference focus on the possibility to the banks which face an abrupt reduction in its business activities to adjust costs or not. We evaluate the business risk by bank type, commercial versus Islamic with three possible scenarios, an abrupt reduction in loans activities alone, an abrupt reduction in all other non loan activities alone and finally an abrupt reduction in both activities. This exercise will permit us to evaluate the business risk by bank activity.

Table 5: Bank business risk measures to gross shocks in MENA (2002-2009)

Scenario	Bank Size	Bank type	Percentile	Resiliency to lending services	Resiliency to other non lending services	Resiliency to all services
	Small	Commercial	5%	12.94	9.14	13.39
			1%	16.06	11.56	14.41
		Islamic	5%	14.77	28.11	28.22
			1%	17.19	39.65	32.96
	Medium	Commercial	5%	11.90	7.71	13.16
			1%	14.30	8.97	14.17
		Islamic	5%	16.38	22.66	24.35
			1%	17.99	25.17	25.55

With cost Adjustment	Large	Commercial	5%	12.04	6.57	13.12
			1%	13.41	6.97	13.65
		Islamic	5%	14.26	20.15	23.60
			1%	17.04	22.21	24.56
	Very large	Commercial	5%	11.91	5.94	13.59
			1%	12.67	6.70	22.71
		Islamic	5%	13.54	18.95	22.71
			1%	15.75	22.90	23.94
	All Banks	Commercial	5%	12.02	7.26	13.16
			1%	13.87	9.23	13.92
		Islamic	5%	14.63	22.79	24.67
			1%	17.33	28.18	28.39
Small	Commercial		5%	24.52	18.67	25.07
			1%	30.17	23.18	26.88
		Islamic	5%	28.13	33.55	28.33
			1%	32.53	43.84	31.47
	Medium	Commercial	5%	22.55	15.68	24.57
			1%	27.11	18.58	26.27
		Islamic	5%	31.20	26.26	27.13
			1%	33.83	30.60	28.95
Without cost Adjustment	Large	Commercial	5%	22.90	13.61	24.63
			1%	25.41	14.53	25.34
		Islamic	5%	26.72	22.47	26.60
			1%	32.32	25.78	28.79
	Very large	Commercial	5%	22.66	12.50	24.80
			1%	23.93	14.26	25.56
		Islamic	5%	25.73	19.92	26.31
			1%	29.73	28.35	28.33
	All Banks	Commercial	5%	22.86	14.92	24.82
			1%	26.17	18.89	26.03
		Islamic	5%	27.75	25.12	26.97
			1%	32.76	33.95	30.02

If we consider the general case where banks are able to adjust costs (the first scenario), the simulations reported in Table 5, evaluate the business risk to (13.16%) for commercial banks (24.67%) for Islamic banks. These scores correspond to the potential decrease in total profit evaluated at the 5% percentile of the profit loss distribution. This result suggests that Islamic banks are much less resilient than commercial banks for a global shock on all banks activities. Moreover, some differences in banks resiliency by bank activity and across bank groups are found. Indeed, when shocks are applied to non lending activities (commissions, investment, trading) the risk is even higher for Islamic banks (22.79%) compared to commercial banks being the most resilient (7.26%). Finally the resiliency to lending activities suggests that Islamic banks (14.63%) are also less resilient than commercial banks (12.02%). Summing up, Islamic banks are less stable when shock impacts non lending activities, while commercial banks are less stable when the shocks affects lending activities. The conclusions are robust when we take the lower percentile 1% to evaluate the business risk. Moreover, the banks business risk increases when the costs are more rigid, i.e. quasi fixed, whatever the bank group is. According to this second scenario, the banks which do not have the possibility to adjust rapidly their costs when they face a strong reduction in their activities, for example through a staff redundancy arrangement, by closing some non profitable branches or illiquid assets or when the interest rates are fixed. In other words, in case of extreme shock on the lending and non lending activities, the banks are not able to reduce their operational and financial

costs according to this scenario. In this case both banks types are highly less resilient (24.82%) for commercial banks and (30.02%) for Islamic banks, about two times more important compared to the first scenario with cost adjustment possibilities.

This result is not consistent compared to Beck et al.(2014) and Cihak and Hesse (2010) who found that Islamic banks are more stable in terms of bank insolvency. One possible explanation is as mentioned by Beck et al. (2013) our measure of bank resiliency is based on evaluating disaggregated data on specific products and not on a global effect by considering specific financial ratios. Moreover, our comparison is based on a much larger sample of banks in the region and focus on business risk. However, our results seems consistent with the one obtained by Chaffai and Dietsch (2015) who, using the same methodology to evaluate business risk, these authors found that a shock on lending activities causes the highest decrease in profit of the French retail banks. They also found that the business risk is sustainable when the banks are not able to adjust their costs in the short run. Moreover, our results are therefore in line with those of Elsiefy (2012) who found evidence that credit risk is the major source of bank vulnerability for both Islamic and conventional banks in Qatar, applying the stress tests methodology. They also found that Islamic banks are less resilient than conventional banks in this country.

Another important issue investigated is the question of bank resiliency and its link to the size of the banks. We reconsider the simulation exercise and evaluate the business risk by bank size according to the definition of the size classes used previously. The results reported in Table 5 according to the first scenario with possibility of cost adjustment, found evidence that large banks are much more resilient than small banks for Islamic banks or commercial banks. This result is also consistent under the scenario of separate shocks on lending or non lending activities and with or without cost adjustments. This result is in part in line with the one obtained by Cihak and Hesse (2010) who found that large Islamic banks tend to be less stable than large commercial banks, but we did not find that small Islamic banks are more stable.

5. Conclusion

Our aim in this paper has been to compare the performance of Islamic banks to conventional banks in MENA, during the period 2002-2009 and to evaluate their business risk. Performance is evaluated according to parametric stochastic frontier modeling using distance function methodology, where both profit and revenue efficiencies are investigated. Efficiency comparisons are made by allowing banks to improve their activities with or without possible contraction of their resources, which provide two different measures of technical efficiency. First we test for the common technology assumption which has been rejected, suggesting that Islamic banks are using different technologies compared to conventional banks. Significant differences in technical efficiencies by bank streams have been evidenced, but some differences are found with size, in particular large commercial banks outperform small and medium sized banks in the region, and also some differences have been evidenced in some countries. It is also found that most of the bank inefficiencies in studied sample are coming from revenue inefficiencies instead of profit inefficiencies. In other words to improve their efficiencies, these banks need to reinforce and develop their activities instead of reducing their costs. The comparison also incorporates an important issue related to the bank resiliency comparison through evaluating their business risk. Through simulations, by evaluating the impact of historical shocks on their business, Islamic banks are found much less resilient than commercial banks in the region. Moreover, their profitability may suffer much more from a deterioration of non-lending than from lending activities. Larger banks seem to be more stable than smaller banks. More research is needed to confirm or reverse these findings. In particular, it seems that the issue of low resiliency of Islamic banks to a gross shock on their non lending activity compared to their lending activities remains an open issue for further research. Finally, comparing business risk resiliency bank measure used in this paper to stress tests remains an avenue for further research on bank resiliency.

References

- Färe, R., Grosskopf, S., Lovell, C.A.K., (1985). *The Measurement of Efficiency of Production*. Kluwer-Nijhoff Publishing, Boston, MA.
- Färe R., Primont D., 1995. *Multi-output production and duality: Theory and applications*, Kluwer Academic Publishers.
- Kumbhakar, S., Lovell, C., A., K., (2000). *Stochastic frontier analysis*, Cambridge University Press.
- Abdul-Majid, M., Saal , D. S., Battisti, G. (2010) Efficiency in Islamic and conventional banking: An international comparison. *Journal of Productivity Analysis*, 34(1): 25-43
- Al-Jarrah, I., Molyneux, P. (2004). Efficiency in Arab banking. In: *Islamic Perspectives on Wealth Creation*, M. Iqbal and R.Wilson, 2004.
- Ariss, R.,T., (2007). On the rise of Islamic banking among giant commercial banks: A performance and efficiency analysis. *Journal of International Business and Economics*, vol. 7(1), 70-83
- Bader, M., K., Shamsheer, M., Ariff, M., Taufiq, H. (2007). Cost, revenue and profit efficiency of conventional versus Islamic banks: Financial ratios approach. *Review of Islamic Economics*, 11(1), 89-106
- Bader, M., K., Shamsheer, M., Ariff, M., Taufiq, H. (2008). Cost, revenue and profit efficiency of Islamic versus conventional banks: International evidence using data envelopment analysis. *Islamic Economic Studies*, 15(2), 23-75
- Bashir, A., H.,M., (2003). Determinants of profitability in Islamic banks: Some evidence from the Middle East. *Islamic Economic Studies*, 11 (1), 31-57
- Beck, T., Demirgüç-Kunt, Merrouche, O., (2013). Islamic vs. conventional banking: Business model, efficiency and stability. *Journal of Banking and Finance*, 37, 433-447
- Berger, A., N., Allen, N., Humphrey D., B., Pulley, L., B., (1996). Do consumers pay for one stop banking? Evidence from an alternative revenue function. *Journal of Banking and Finance*, 20, 1601-1621.
- Berger, A., N., Hunter, W., Timme, S., (1993). The efficiency of financial institutions: A review and preview of research past, present, and future. *Journal of Banking and Finance* 17, 221-249.
- Berger, A., N., Mester L., J., (1997). Inside the black box: What explains differences in the efficiencies of financial institutions. *Journal of Banking and Finance*, 21, 895-947.
- Bos, J. W. B., Schmiedel H. (2007) Is there a single frontier European banking market? *Journal of Banking and Finance*, 31, 2081-2102
- Cihak M., Hesse H., (2010). Islamic banks and financial stability. *Journal of Financial Services Research* 38:95-113
- Chaffai M., Dietsch M., 2015. Modelling and measuring business risk and the resiliency of retail banks. *Journal of Financial Stability*, 16, 173-182.
- Cuesta R. A., Zofio J., L., (2005). Hyperbolic efficiency and parametric distance functions: with application to Spanish saving banks. *Journal of Productivity Analysis*. 24,31-48
- Elsiefy E., (2012) Stress test for Islamic and conventional banks using sensitivity scenario test: Evidence from Qatari banking sector. *International Journal of Economics and Management Sciences*, Vol. 1, N12, 44-63
- Färe, R., Grosskopf, S., Noh D.W., Weber, W., (2005). Characteristics of polluting technology: Theory and practice. *Journal of Econometrics*, 126, 469-492
- Hasan, M., Dridi, J. , (2010). The effect of global crisis on Islamic and conventional banks. *Journal of International Commerce, Economics and Policy*, 2, 2, 163-200

- Hassan K. M. (2005) The cost, profit and X-efficiency of Islamic banks. Working paper, ERF, 12th annual conference.
- Hassan, Taufiq, Mohamad, Shamsheer and Bader, Mohammed Khaled I, (2009). Efficiency of conventional versus Islamic banks: Evidence from the Middle East. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 2(1), 46-65.
- Johanes J., Izzeldin M., Pappa V., (2014). A comparison of performance of Islamic and conventional banks. *Journal of Economic Behavior & Organization*, S93-S107
- Jondrow J., Lovell C.A.K, Materov I.S, Schmidt P., (1982). On the estimation of technical inefficiency in the stochastic frontier production function model. *Journal of Econometrics*, 23, 269-274
- Koetter M. (2006) Measurement matters: Alternatives input price proxies for bank efficiency analyses. *Journal of Financial Services Research*, 30, 199-227
- O'Donnell, J. C., Coelli, J. T., (2005) A bayesian approach to imposing curvature on distance functions. *Journal of Econometrics*, 126 (2), 493-523
- Park K. H., Weber L. H., (2006). A note on efficiency and productivity growth in the Korean banking industry: 1992-2002. *Journal of Banking and Finance*, 30 2371-2386
- Srairi S. A., (2010). Cost and profit efficiency of conventional and Islamic banks in GCC countries. *Journal of Productivity Analysis*, 34, 45-62.

Katılım Endeksi ile Piyasa Faiz Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi

Arş. Gör. Salih ÜLEV

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam
Ekonomisi ve Finansı EABD
salihulev@sakarya.edu.tr

Arş. Gör. Mücahit Özdemir

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslam
Ekonomisi ve Finansı EABD
mucahitozdemir@sakarya.edu.tr

Özet

Bu çalışmada Zivot-Andrews birim kök testi ile Toda-Yamamoto nedensellik testi kullanılarak 2011-2014 dönemi itibarıyla Katılım30 endeksi, BİST100 endeksi ve piyasa faiz oranları arasındaki ilişkinin varlığı ve yönü test edilmiştir. Yapılan ampirik uygulamalar sonucunda her üç serinin de düzeyde durağan olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Granger nedensellik analizine dayalı Toda-Yamamoto yöntemi sonucunda ise Katılım endeksi ile piyasa faiz oranları arasında bir nedensellik ilişkisi bulunamamasına karşın BİST100 endeksi ile faiz oranları arasında, faiz oranlarından BİST100'e doğru bir nedensellik ilişkisi belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İslami Endeks, Katılım Endeksi, Toda-Yamamoto Nedensellik Testi, Zivot-Andrews Birim Kök Testi

Abstract

In this study, we analyze the relationship between Katilim30 Index, BIST100 Index and market interest rate over the period 2011-2014. We use Zivot-Andrews unit root test and Toda-Yamamoto causality test to analyze the unit root characteristic of the series by allowing possible structural breaks and casual relationship between the series. Our results show that the series are not stationary. The result of Toda Yamamoto test which is based on Granger Causality analysis show that there is not casual relationship between market interest rate and Katilim Index, but there is unidirectional casual relationship from market interest rate to BIST100 Index.

Keywords: Islamic Indexes, Katilim Index, Toda Yamamoto Casuality Analysis, Zivot-Andrews Unitroot Test

1. Giriş

1970'lerden sonra ortaya çıkan İslami Banka ve Finansal Kuruluşlar Müslüman yatırımcıların fonlarını değerlendirebileceği kurumlar olarak gelişmeye başladı. O tarihten itibaren büyümesini sürdürdü ve aktif büyüklüğü 1,7 trilyon doları aştı. Bu bankalar müslüman yatırımcıların tasarruflarını değerlendirebileceği bir işlev görmesine rağmen yine de yatırım yapılacak alanlar oldukça sınırlıydı. İslami prensiplere uygun yatırım enstrümanları arayışı yatırımcıları menkul kıymet piyasalarında işlem gören hisse senetlerine yönlendirdi. Hisse senetlerine yatırım yapmak 1990'ların sonlarına kadar İslami hassasiyetleri yüksek olan yatırımcılar için meşru bir alan olarak görülmemesine rağmen daha sonra faaliyet alanı İslam'a uygun olan şirketlerin hisse senetlerine yatırım yapılabileceği fikri ortaya çıktı. 1998 yılında Kuveyt ve FTSE Grubun işbirliğiyle İslami prensiplere uygun olarak faaliyet gösteren şirketlerin hisse senetlerini içeren ilk endeks kuruldu. Ertesi yıl Dow Jones Islamic Market Endeks piyasaya sürüldü. Bu endeks faaliyetleri İslam'a uygun olan ve faize Dayalı Borç/ Sermaye oranı yüzde 33'ü geçmeyen şirketlerden oluşuyordu. Belirlenen kriterlere uymayan şirketler endeksten çıkarılıyordu. Daha sonra Standard and Poor's Islamic Index, Kuala Lumpur Islamic Index, gibi İslami endeksler kuruldu ve şu an bu endeksler dışında MSCI Barra, BSE TESIS, Global GCC gibi kurumların yüzden fazla İslami endeksi bulunmaktadır. Türkiye'de ise ilk İslami endeks 2011 yılında Katılım30 adıyla kuruldu. Bu endeks Borsa İstanbul'da İşlem gören ve belli İslami prensiplere uygun faaliyet gösteren 30 şirketin hisse senetlerinden oluşuyordu. 2014 yılında Katılım50 adıyla ikinci bir endeks daha yayınlanmaya başladı.

Dünyada İslami endekslerin sayısının artmasıyla bu endeksler üzerinde akademik çalışmalar yapılmaya başlandı. Bu çalışmalar genellikle İslami endeksin getiri performansı ile muadili olan konvansiyonel endeksin performanslarını karşılaştırmaktadır. Türkiye'de ise katılım endeksini konu edinen akademik bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışmada 2011 yılında kurulan Katılım30 Endeksi, İslami prensipleri dikkate almadan oluşturulan BİST100 endeksi ile gösterge tahvil faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi test edilecek, endekse alınmak için belirlenen faiz kriterinin endeksler üzerindeki etkisi araştırılmaya çalışılacaktır.

Katılım Endeksi

Katılım30 ve Katılım50 endeksleri Borsa İstanbul Ulusal Pazarda işlem gören ve faaliyetlerini İslami prensiplere uygun olarak sürdüren şirketlerin hisse senetlerinden oluşmaktadır. Endeks değeri bu şirketlerin hisse senetlerinin BİST'deki fiyat hareketlerine bağlı olarak seans süresince her 10 saniyede bir hesaplanmakta ve aynı anda yayınlanmaktadır. Katılım30 ve Katılım50 endeksi arasında endeks kuralları açısından temel bir fark bulunmamaktadır. Endekste yer alacak şirketler, hisse senetlerinin değerine göre belirlenmektedir. Hisse senetleri piyasa değeri en yüksek olan ilk 30 şirket Katılım30 endeksini, ilk 50 şirket ise Katılım50 endeksini oluşturmaktadır. Katılım30 ve Katılım50 endeksindeki şirketlerin endeks kurallarına uygunluğu Ocak-Mart, Nisan-Haziran, Temmuz-Eylül ve Ekim-Aralık dönemlerinde periyodik olarak takip edilmektedir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda endekse alınma şartlarını sağlayamayan şirketler endeksten çıkarılmakta ve bir sonraki endeks döneminde o şirketin yerine endeks kriterlerini sağlayan şirketler sıralamasındaki ilk şirket endekse alınmaktadır.

Bir şirketin hisse senedinin Katılım30 endeksine dahil edilebilmesi için iki ana kriter bulunmaktadır. Birincisi şirketin temel faaliyet alanının İslami hükümlere uygun olmasıdır. Şirketin esas faaliyetinin konvansiyonel finans, faize dayalı ticaret, faize dayalı hizmet, faize dayalı aracılık (bankacılık, sigorta, finansal kiralama, faktoring vb.); alkollü içecek; kumar, şans oyunu; domuz eti ve benzer gıda; turizm, eğlence; tütün mamulleri; silah; vadeli altın, gümüş ve döviz ticareti gibi İslam'a uygun olmayan faaliyetleri içermemesidir. Birinci kriterdeki şartları sağlayan şirketler ikinci kriter gereği eleme tabii tutulur. İkinci kriter ise şirket finansal oranlarının bazı şartları sağlamasıdır. Bu kriter gereği bir şirketin endekse girebilmesi için;

- Toplam faizli kredilerinin şirket piyasa değerine oranı yüzde 30'dan küçük olması,
- Faiz getirili nakit ve menkul kıymetlerinin şirket piyasa değerine oranı yüzde 30'dan küçük olması,
- Şirketin ana faaliyet alanı İslam'a uygun fakat İslam'a uygun olmayan yan faaliyetleri varsa bu faaliyetlerden elde ettiği geliri toplam gelirlerinin yüzde 5'inden az olması, (Katılım Endeksi,

Tablo 1: Katılım30 Endeksinde Yer Alan Şirket Hisseleri

HİSSE KODU	HİSSE ADI	HİSSE KODU	HİSSE ADI
AFYON	Afyon Çimento	GOODY	Good-Year
AKCNS	Akçansa	KONYA	Konya Çimento
ALBRK	Albaraka Türk	LOGO	Logo Yazılım
ALKIM	Alkim Kimya	NUHCM	Nuh Çimento
AYGAZ	Aygaz	PARSN	Parsan
BIMAS	Bim Mağazalar	PETUN	Pınar Et ve Un
BOLUC	Bolu Çimento	PNSUT	Pınar Süt
BUCIM	Bursa Çimento	SELEC	Selçuk Ecza Deposu
CIMSA	Çimsa	SODA	Soda Sanayii
EGEEN	Ege Endüstri	TATGD	Tat Gıda
EGSER	Ege Seramik	THYAO	Türk Hava Yolları
ENKAI	Enka İnşaat	TKNSA	Teknosa İç ve Dış Ticaret
ERBOS	Erbosan	TMSN	Tümosan Motor ve Traktör
EREGL	Ereğli Demir Çelik	TTRAK	Türk Traktör
FROTO	Ford Otosan	ULKER	Ülker Bisküvi

Kaynak: Katılım30 Endeks Şirketleri, http://www.katilimendeksi.org/subpage/19/endeks_sirketleri, Erişim Tarihi 07.10.2015

Faiz Oranı

Faiz oranlarının, özellikle kapitalist ekonomilerde önemli bir işlevi olduğu kabul edilir. Faiz oranları, işletmelerin borçlanma maliyetini gösteren temel bir oran olarak görülür ve işletmelerin yatırım planlamasında dikkate alınan en önemli ölçütlerden biridir. Günümüzde şirketlerin borçlarının büyük kısmı faize dayalı borçlardır. Bundan dolayı faiz giderleri bir şirketin finansal riskini belirleyen en önemli faktörlerden birisidir. İşletmelerin faiz giderleri normal koşullarda piyasa faiz oranlarıyla aynı yönde hareket eder(SAYILGAN,2008, s.199). Dolayısıyla faiz giderleri fazla olan şirketlerin piyasa faiz oranlarından daha fazla etkilenmesi, faiz giderleri düşük olan şirketlerin ise piyasa faiz oranlarından daha az etkilenmesi beklenir. Katılım endeksinde alınmak için belirlenen ikinci kriter de şirketlerin faize dayalı varlıklarının veya borçlarının belirli bir düzeyde tutulmasını istemektedir. Buna göre Katılım endeksinde alınan şirketlerin piyasa faiz oranlarından muadili olan BİST100 endeksinde göre daha az etkilenmesi beklenir. Çünkü BİST100 endeksindeki şirketler faizle ilgili herhangi bir elemeye tabi tutulmamışlardır. Dolayısıyla, BİST100 endeksindeki şirketlerin sermaye maliyetlerinin piyasa faiz oranlarına daha bağımlı olduğu düşünülebilir.

Bu çalışma temel olarak piyasa faiz oranlarının Katılım30 ve BİST100 endeksleri üzerindeki etkisini görmeye odaklanmaktadır. Bu amaçla piyasa faiz oranıyla hem Katılım30 hem de BİST100 endeksi arasındaki ilişki Granger Nedensellik analizine dayalı Toda-Yamamoto yöntemi ile test edilecektir. Çalışmada piyasada faiz oranını temsilen işlem hacminin yoğunluğu ve sağlıklı fiyat oluşumuna imkan verdiği için devlet tahvillerinin ikinci el piyasada alım-satımıyla belirlenen faiz oranı olan gösterge faiz oranı verileri kullanılmıştır.

2. Literatür Özeti

Bu konudaki ilk çalışmalardan birini yapan Naughton and Naughton (2000), çalışmasında İslami hisse senedi piyasalarının gelişmesindeki zorluklardan bahsetmiştir.

Kabir Hassan(2002) DJIMI in 1996-2000 yılları arasında piyasa etkinliğini ve risk-getiri ilişkisini incelemiş, Serial corelation, varyans oranı gibi bazı istatistiksel testler yaparak DJIMI'in etkin olduğunu ve getirilerinin normal dağıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Hakim ve Rashidian(2004) DJIMI'yi Wilshire 5000 ve 3 aylık hazine bonusu faiz oranları ile ilişkisini araştırmıştır. Birim kök testi uygulayarak hem DJIMI hem de W5000 endeksinin etkin piyasalar olduğu sonucuna varmış, DJIMI'in W5000 ve Hazine bonusu faiz oranları arasındaki eş

bütünleşme ilişkisini test ederek, DJIMI'nin ne W5000 ile ne de Hazine bonusu faiz oranları ile herhangi bir eşbütünleşme ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Khaled A. Hussein(2004) FTSE Global Islamic index ile FTSE All World Index'in getiri performanslarını 1996-2002 yılları arasında karşılaştırmış, Boğa piyasası periyodunda FTSE İslami endeksinin önemli derecede anormal pozitif getiri performansı gösterdiğini fakat ayı piyasası döneminde FTSE All World endeksinin performansının gerisinde kaldığı sonucuna ulaşmıştır.

Khaled A. Hussein (2007) Dow Jones Islamic index ile FTSE Islamic endeksin getiri performanslarını belirli dönemlere ayırarak analiz etmiştir. 1993-2004 yılları arasında Giriş periyodu, boğa(1) periyodu, ayı periyodu ve boğa(2) periyodu olmak üzere belirli alt dönemlere ayırarak endekslerin performans karşılaştırmasını yapmış, kullandığı testlerle genel olarak her iki islami endeksin giriş ve boğa (1) döneminde muadili olan konvansiyonel endeksten daha iyi performans gösterdiğini, ayı ve boğa(2) döneminde ise daha düşük performans gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Girard(2008) FTSE Global Index, FTSE Asia Pasific Index, FTSE İslamic Amerika Index, FTSE İslami Avrupa Index, FTSE İslami Avrupa indekslerinin performansını Jenson, Sharpe, Treynor, Jenson ve Fama gibi yöntemler kullanarak analiz etmiş ve bu sonuçları İslami endeksin muadili olan konvansiyonel endeksle karşılaştırmıştır. Ayrıca İslami endeksler ile konvansiyonel endeks arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığını da sınamış, Hakimin çalışmasının tersine FTSE İslami endeks ile konvansiyonel endeksinin eş bütünleşik olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Abdul Rahim ve Ahmad(2009) Güney Doğu Asya'daki İslami endeksler arasındaki korelasyonu ve bilgi transferini araştırmıştır. Malezya'daki Kuala Lumpur Syariah endeksi ile Jakarta Islamic endeks arasında düşük seviyede bir korelasyon bulmuş, Kuala Lumpur Syariah endeksinden Jakarta Islamic endeksine doğru getiri ve volatilitiyi etkileyen tek yönlü bir bilgi transferinin olduğu sonucuna ulaşmıştır.

3. Ekonometrik Yöntem

Bu çalışmada Granger nedensellik analizine dayalı Toda-Yamamoto nedensellik testi kullanılmıştır. Bu yöntemde iki seri arasındaki nedensellik ilişkisinin test edilebilmesi için serilerin durağan olup olmadıkları, durağan değilse serilerin kaçınıcı mertebede durağan hale geldiklerinin bulunması gerekmektedir. Serilerin durağanlığını test eden bir çok test bulunmakla birlikte bu çalışmada serilerin durağanlığını yapısal kırılmayla birlikte test eden Zivot-Andrews birim kök testi kullanılmıştır.

3.1. Zivot-Andrews Birim Kök Testi

ADF(1979) ve PP(1988)) testi gibi ilk birim kök testleri yaygın olarak kullanılmasına rağmen, bu testlerde yapısal kırılmalar dikkate alınmaz. Halbuki örnek dönemde önemli olayların gerçekleşmesi değişkenlerin ortalamasında önemli değişmelere yol açabilir. ADF(1979,1981) ve PP(1988) birim kök testleri bu önemli olayların etkisini dikkate almadan serinin birim köklü olup olmadığını test eder. Bu da gerçekte durağan olan bir serinin durağan olmadığı sonucuna ulaşılmasına neden olabilir. Perron(1989,1990) krizler gibi önemli gelişmelerin verilerin ortalamasında önemli değişikliklere neden olduğunu tespit etmiş ve birim kök testini yaparken kriz yılları için oluşturulan kukla değişkenleri modele eklediğinde durağan olmayan pek çok serinin yapısal kırılmayla birlikte durağan olduğu sonucuna ulaşmıştır. Perron'un(1989,1990) geliştirmiş olduğu test yapısal kırılma tarihlerinin önceden bilinmesine dayanmaktadır. Zivot-Andrews(2002) testinde ise Perron'un testini aksine yapısal kırılma tarihleri önceden bilinmez. Bu testte yapısal kırılmalar içsel olarak belirlenir(Yavuz 2006).

Zivot-Andrews birim kök testinde serilerde birim kökün varlığı üç farklı test istatistiği hesaplanmaktadır.

Model A:

$$y_t = \mu + \beta_t + \delta y_{t-1} + \theta_2 DU(\lambda) + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta y_{t-i} + e_t$$

Model B:

$$y_t = \mu + \beta_t + \delta y_{t-1} + \theta_2 DT(\lambda) + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta y_{t-i} + e_t$$

Model C:

$$y_t = \mu + \beta_t + \delta y_{t-1} + \theta_2 DUT(\lambda) + \theta_1 DU(\lambda) + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta y_{t-i} + e_t$$

Model A sabitte, Model B trendde ve Model C sabitte ve trendde kırılmayı test eder.

3.2 Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi

Toda-Yamamoto(1995) değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini gecikmesi artırılmış VAR(k+dmax) yöntemiyle araştırmanın daha üstün sonuçlar verdiğini belirtmişlerdir. Birim kök ve eşbütünleşme gibi ön testlerin değişkenler üzerinde çok fazla kısıt oluşturduğunu ve bu kısıtların değişkenler arasındaki ilişkilerin bozulmasına neden olmaktadır. Toda ve Yamamoto yönteminde serilerin bütününe mertebeleri ve aralarındaki eşbütünleşme ilişkisi testin geçerliliğini etkilemez. TY için VAR modelin gecikme uzunluğu ile serilerin maksimum bütününe dereceleri analize dahil edilmektedir(Yılancı 2009).

TY testinde ilk olarak birim kök testinden faydalanılarak değişkenler için maksimum bütününe mertebesi bulunur. Daha sonra VAR model için optimum gecikme sayısı(k) tespit edilir. Son olarak ise VAR model (k+dmax) gecikme sayısı(k) ile tahmin edilerek, değişkenler arasındaki ilişki Wald testi ile tahmin edilir. TY nedensellik testinin matematiksel gösterimi şöyledir:

$$y_t = \gamma_0 + \sum_{i=1}^{k+d_{\max}} a_{1i} y_{t-1} + \sum_{i=1}^{k+d_{\max}} \beta_{1i} x_{t-1} + e_{1t} \quad (1)$$

$$x_t = \gamma_0 + \sum_{i=1}^{k+d_{\max}} a_{2i} y_{t-1} + \sum_{i=1}^{k+d_{\max}} \beta_{2i} x_{t-1} + e_{2t} \quad (2)$$

İlk modelde temel hipotez, $H_0 : a_{2(i+d)} = 0$ olarak belirtilir ve X değişkeninin, Y değişkeninin Granger nedeni değildir şeklinde ifade edilir. Alternatif hipotez için ise $H_1 : a_{2(i+d)} \neq 0$ X, Y'nin Granger nedeni değildir şeklinde ifade edilir (AYDIN and Sari 2014).

4. Veri ve Model Sonuçları

Çalışma Ocak 2011 ile Ocak 2015 arasındaki dönemi kapsamaktadır. BİST 100 endeksi, Katılım30 endeksi ile gösterge tahvil faiz oranları arasındaki nedenselliğin varlığını araştırmak amacıyla günlük endeks değerleri ve günlük gösterge tahvil faiz oranları kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler Forex programından elde edilmiş ve bu veriler doğal logaritmaları alınmak suretiyle analizlere dahil edilmiştir. Öncelikli olarak her bir serinin durağan olup olmadığı test edilmiş, daha sonra ikili testlerle üç veri setinin birbirleriyle olan nedensellik ilişkisi sınanmıştır.

4.1. Zivot-Andrews Birim Kök Testi Sonuçları

Veri setleri için ZA birim kök testi sonuçları Tablo 1'de verilmiştir. ZA Birim kök testi hem sabitte hem de trendde kırılmayı dikkate Model C ile hesaplanmıştır. Testte en uygun gecikme uzunlukları Schwarz bilgi kriterine göre tespit edilmiştir. Tablo 1'e göre üç veri setinin de yapısal kırılmayla birlikte birim köklü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Serilerin birinci farkları alındığında her üç seri de durağan hale gelmektedir. Serilerin bütününe mertebeleri Toda-Yamamoto nedensellik testi için önemlidir. Burada serilerin maksimum bütününe derecelerinin(dmax) 1 olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Her üç veri setinde bulunan yapısal kırılma tarihleri farklıdır. Katılım30 endeksi için 17 Aralık 2013, BİST100 endeksi için 1 Ocak 2012, faiz oranları için ise 29 Mayıs 2015 yapısal kırılma yaşanan

tarihlerdir. Katılım endeksi için bulunan 17 Aralık 2013 tarihi hükümete yönelik rüşvet ve yolsuzluk adı altında yapılan siyasi operasyonun başladığı tarihtir.

Tablo 2: ZA Birim Kök Testi Sonuçları

Model C		
Değişken	t-ist.	Kırılma Tarihleri
<i>Katılım Endeksi</i>	-3.83976	17.12.2013
<i>Bist100 Endeksi</i>	-3.36554	01.06.2012
<i>Faiz Oranı</i>	-4.06598	29.05.2013

Not: Tablo kritik değerleri Model C için %1; -5.57, %5; 5.08 ve %10;-4.82'dir. En uygun gecikme uzunlukları Schwarz bilgi kriterine göre tespit edilmiştir.

4.2. Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi Sonuçları

Katılım endeksi, BİST100 endeksi ve faiz oranlarının birbirleriyle olan nedensellik ilişkisi Toda-Yamamoto yöntemiyle test edilmiştir. Tablo2'de yer alan test sonuçlarına göre Faiz oranları ile Katılım30 endeksi arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. Buna karşın BİST100 ile faiz oranları arasında tek yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Burada nedenselliğin yönü faiz oranlarından BİST100 endeksine doğrudur. Faiz oranları ile Katılım endeksi arasında nedensellik ilişkisinin çıkmayıp, BİST100 endeksi ile çıkması BİST100 endeksinin faiz oranlarının etkisinde bulunduğuna işaret etmektedir. Katılım endeksi ile BİST100 endeksi arasındaki nedenselliğin sonucuna baktığımızda ne Katılım endeksinden BİST100'e ne de BİST100'den Katılım endeksine doğru herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır.

Tablo 3: TY Nedensellik Testi Sonuçları

Temel Hipotez	Gecikme Uzunluğu	χ^2 İstatistiği
<i>LNFAİZ</i> \nrightarrow <i>LNKATILIM</i>	(p=4)+(d _{max} = 1)=5	6.386028(0.1721)
<i>LNKATILIM</i> \nrightarrow <i>LNFAİZ</i>	(p=4)+(d _{max} = 1)=5	4.354172(0.3602)
<i>LNFAİZ</i> \nrightarrow <i>LNBİST100</i>	(p=4)+(d _{max} = 1)=5	12.17130(0.0161)
<i>LNBİST100</i> \nrightarrow <i>LNFAİZ</i>	(p=4)+(d _{max} = 1)=5	8.352040(0.0795)
<i>LNKATILIM</i> \nrightarrow <i>LNBİST100</i>	(p=1)+(d _{max} = 1)=2	0.398486(0.5279)
<i>LNBİST100</i> \nrightarrow <i>LNKATILIM</i>	(p=1)+(d _{max} = 1)=2	0.395418(0.5295)

Not: Parantez içindeki değerler, test istatistiğinin olasılık değerleridir. Uygun VAR modeli için p değeri Schwarz Bilgi Kriterine göre tespit edilmiştir.

5. Sonuç

Bu çalışmada İslami hassasiyeti olan yatırımcıların sermaye piyasalarında yatırım yapabilecekleri bir alternatif olarak 2011 yılında oluşturulan katılım endeksi ele alınmıştır. İslam iktisadının araçlarından biri olarak görülen İslami finanstan sermaye sahiplerini pür finansal faaliyetlerden kazanç sağlamak yerine reel yatırımlara yönelterek büyüme ve kalkınmaya hizmet etmesi beklenir. Katılım endeksinde yer alan şirketlerin pür finansal faaliyetlerin temelinde yer alan faizle olan münasebetlerinin sınırlı olması, onların faaliyetlerinin büyük kısmının reel yatırıma yönelik faaliyetler olmasını gerektirir. Bu şirketlerin uymak zorunda oldukları finansal kriterler gerçekten onların faiz oranları ile olan ilişkilerini sınırlı tutar mı? Bu şirketler piyasa faiz oranlarından nasıl etkilenir? BİST100 endeksinin faiz oranlarına tepkisi ile katılım endeksinde yer alan şirketlerin tepkisi arasında bir fark var mıdır? Bu çalışmada bu gibi sorulara cevap aranmaya çalışılmış ve bu amaçla piyasa faiz oranları ile hem Katılım endeksi hem de BİST100 endeksi arasındaki nedensellik ilişkisi test edilmiştir. Ayrıca her iki endeks arasındaki nedensellik

ilişkinin araştırılmaması da ihmal edilmemiştir. Çalışma sonuçlarına göre piyasa faiz oranları ile BİST100 endeksi arasında bir nedensellik ilişkisinin tespit edilmesine karşın faiz oranları ile Katılım endeksi arasında bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. Katılım endeksi ile BİST100 arasında da herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Katılım endeksinin ne faiz oranları ile ne de BİST100 endeksi ile arasında bir nedensellik ilişkisinin olmaması, Katılım endeksinin her iki serideki değişimlerden etkilenmediğini göstermektedir. Bu sonuç Katılım endeksindeki şirketlerin faize duyarlılığının BİST100’de işlem gören şirketlere göre daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Faiz oranları ile Katılım endeksi arasında bir nedensellik ilişkisinin çıkmayıp, BİST100 endeksi ile bir nedensellik ilişkisinin bulunmasında Katılım endeksine girebilmek için oluşturulan kriterlerin etkisi olabilir. Çünkü endekse girebilmek için şirketlerin faizli kredilerinin şirket piyasa değerine oranı %30’un altında olması, faiz getirili menkul kıymetlerinin şirket piyasa değerine oranının %30’dan küçük olması ve şirketin faize dayalı gelirinin oranının toplam gelirlerinin %5’ini geçmemesi gerekmektedir. Bütün bu kriterler katılım endeksindeki şirketlerin faize dayalı işlemlerinin daha sınırlı olmasını gerektirir.

Faiz oranları ile hem Katılım hem de BİST100 endeksi arasındaki nedensellik sonuçları endeks şirketlerine yatırım yapan yatırımcıların yatırım tercihlerindeki değişikliği açıklamada bir gösterge olabilir. Tahvil faiz oranları arttığında, hisse senetlerine yatırım yapan yatırımcıların hisse senetlerini satarak bu tahvillere yatırım yapması beklenebilir. Faiz oranları ile BİST100 endeksi arasında nedensellik ilişkisinin bulunması, BİST100 yatırımcılarının faiz oranlarını dikkate alarak hisse senetlerini alıp almama konusunda bir tercihte buldukları söylenebilir. BİST100 yatırımcıları tahvil faiz oranları arttığında ellerindeki hisse senetlerini satıp tahvile yatırım yapmak konusunda daha istekli olabilirler. Fakat aynı durum katılım endeksi için geçerli değildir. Faiz oranları ile Katılım endeksi arasında bir nedensellik ilişkisinin söz konusu olmaması Katılım endeksi yatırımcılarının tahvil faiz oranlarından etkilenmediği, faizin artması veya azalması endeksteki şirketlerin hisse senetlerine yatırım yapan yatırımcıların tercihlerini etkilemediği, bu yatırımcıların endeksteki şirketlere yatırım yapmaktan vazgeçip faize dayalı menkul kıymetlere yatırım yapmayı tercih etmediklerini gösterebilir. Katılım endeksi yatırımcılarının piyasa faiz oranlarına bakarak faize dayalı menkul kıymetlere yatırım yapmak konusunda daha isteksiz davrandıkları söylenebilir.

Kaynakça

- Aydin, M. And M. Sari (2014). "Relationship Between Gdp And Export In Turkey." *Annals-Economy Series*: 282-288.
- Dickey, D. A. and W. A. Fuller (1979). "Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root." *Journal of the American statistical association* **74**(366a): 427-431.
- Girard, E. C., & Hassan, M. K. (2008). Is there a cost to faith-based investing: Evidence from FTSE Islamic indices. *The Journal of Investing*, 17(4), 112-121.
- Hakim, S. And M. Rashidian (2004). Risk And Return Of Islamic Market Indexes. Makalah Seminar Di Malaysia.
- Hassan, M. K. (2002). Risk, return and volatility of faith-based investing: the case of Dow Jones Islamic Index. Paper presented at the paper in Proceedings of 5th Harvard University Forum on Islamic Finance, Harvard University
- Hussein, K. (2004). Ethical investment: empirical evidence from FTSE Islamic index. *Islamic Economic Studies*, 12(1), 21-40.
- Hussein, K. A. (2007). Islamic investment: evidence from Dow Jones and FTSE indices. *Islamic Economics and Finance*, 387.
- Katılım Endeksi. Erişim Tarihi:07.10.2015, <http://www.katilimendeksi.org>
- Naughton, S., & Naughton, T. (2000). Religion, ethics and stock trading: The case of an Islamic equities market. *Journal of Business Ethics*, 23(2), 145-159.
- Phillips, P. C. and P. Perron (1988). "Testing for a unit root in time series regression." *Biometrika* **75**(2): 335-346.
- Sayilgan, G. (2008). "Soru Ve Yanıtlarıyla İşletme Finansmanı, 3." Bası, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Abdul Rahim, F., Et Al. (2009). "Information Transmission Between Islamic Stock Indices In South East Asia." *International Journal Of Islamic And Middle Eastern Finance And Management* 2(1): 7-19.
- Toda, H. Y. and T. Yamamoto (1995). "Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes." *Journal of econometrics* **66**(1): 225-250.
- Yavuz, N. Ç. (2006). "Türkiye'de turizm gelirlerinin ekonomik büyümeye etkisinin testi: yapısal kırılma ve nedensellik analizi."
- Yılancı, V. (2009). "Yapısal kırılmalar altında Türkiye için işsizlik histerisinin sınanması."
- Zivot, E. and D. W. K. Andrews (2002). "Further evidence on the great crash, the oil-price shock, and the unit-root hypothesis." *Journal of Business & Economic Statistics* **20**(1): 25-44.

The Determinants of Stock Returns in Islamic Banks: Analyzing By CAPM and Fama and French

Dr. Monia Ben Ltaifa

Sfax University
Faculty of Economic Sciences and
Management of Tunisia
monia_mbl@yahoo.fr

Prof. Walid Khoufi

University of Sfax
Higher Institute of Trade Studies of Sfax
Tunisia
walid.khoufi@yahoo.fr

Abstract

The purpose of this paper is to examine the determinants of stock returns of Islamic banks. We use the *Capital Asset Pricing Model (CAPM)* and Fama and French model. In this study, we employ sample composed by 14 Islamic banks during the period from March 31, 2004 to March 18, 2014. We devise the period of study into three periods before the crisis (from March 31, 2004 to December 31, 2007), during the financial crisis of 2008 (from January 01, 2008 to December 30, 2011), and after the financial crisis (from January 02, 2010 to March 18, 2014). The empirical results show that the market risk (Mkt) has a negative impact on stock return of banks characterized by small sizes and a positive impact on banks with big sizes in the case of two models; CAPM and Fama and French. The risk of size (SMB) has a positive impact on small Islamic banks and a negative impact on banks with big sizes. Finally, the risk related to the market value (HML) has a positive impact on small and large Islamic banks.

Keywords: Islamic banks, CAPM, Fama and French (1993), stock returns, market risk.

Introduction

There are a few decades, another financial system has emerged, that of Islamic finance. First, this finance is only for Muslims, then, it became a system that can no longer ignore. The rapid growth of Islamic finance has allowed him to find in the financial market with products compliant with Sharia' and with Islamic market indices.

So, the Islamic financial markets, has become a very rich discipline that resulted from multiple thoughts and research. The ambition of this research paper is to clarify various aspects of Islamic banking in the financial market that is still little known by the majority. We will make an empirical analysis that allows us to deliver the stock returns determinants of Islamic banks.

Our finding in this study is to conduct an empirical estimate using the CAPM model and Fama and French models to detect determinants stock returns in case of Islamic banks.

In this context, the main objective of this paper is to examine the determinants of the Islamic bank returns. Then, we employ the *Capital Asset Pricing Model (CAPM)* and the model of Fama and French to study the determinants of the Islamic bank returns. In this study, we employ sample composed by 14 Islamic banks during the period from March 31, 2004 to March 18, 2014. We devise the period of study into three periods before the crisis (from March 31, 2004 to December 31, 2007), during the financial crisis of 2008 (from January 01, 2008 to December 30, 2011), and after the financial crisis (from January 02, 2010 to March 18, 2014).

For the econometric methodology, we use 3SLS models (Tri Stages Least Square models) to estimate the CAPM and Fama and French models. The empirical finding show that that the market risk (Mkt) has a negative shock on stock return of Islamic banks characterized by small sizes and a positive impact on banks with big sizes in the case of two models; CAPM and Fama and French. The risk of size (SMB) has a positive effect on small Islamic banks and a negative impact on banks with big sizes. Finally, the risk related to the market value (HML) has a positive shock on small and large Islamic banks.

The rest of the paper is organized as follow; in Section 2, we present a review of related literature on the determinants of stock returns using the two models CAPM and Fama and French. In section 3, we describe the data used for empirical evidence. In Section 4, we expose the methodology. Section 5 shows the empirical results and a discussion of the study. Concluding remarks are presented in section 6.

1. Literature review

The banks' performance in the financial markets is still an important issue that requires study and research in particular with the presence of Islamic banks. In this part, we will present a review of the literature regarding the CAPM model application and Fama and French model in the financial market.

CAPM allows for a positive linear relationship between the profitability of a security and its systematic risk. Several empirical studies have addressed the CAPM. Various studies have confirmed on its validation as the Black studies, Jensen and Scholes (1972), other studies such as studies of Fama and French (1992) confirmed its invalidation.

The model of Fama and French is an extension of the Capital Asset Pricing Model (CAPM), it allows expressing the performance of a financial asset and giving as much information to properly measure and predicting the performance, which will give a better valuation of assets. In the FF model, there are three factors that can influence the performance of the assets: the premium market risk, the ratio Book Value/Market Value (VC/VM ratio) and Market capitalization (CB).

Banz (1981) studied the model of CAPM from a sample of companies listed on the New York Stock Exchange (NYSE), he found that the market risk represented in the CAPM is not the only factor explaining stock returns. He is the first author to demonstrate a negative relationship between the profitability of securities and size of companies measured by market capitalization.

On another side, Fama and French (1992, 1993) conducted a study on the US market and found that the two added variables (market capitalization and VC/VM) can explain a significant portion of profitability. The results obtained by these researchers say these two added variables are capable of giving

a performance much better explanation than the market portfolio. Comparing these variables (market capitalization and VC/VM ratio), Fama et French (1993) noticed that the VC/VM ratio is statistically significant; and the VC/VM ratio has a more powerful effect, and dominant to the Market Capitalisation as to influence the behavior of securities. This means that companies with VC/VM ratio the most important should be associated with high rates of expected return.

Several researchers have applied the model of Fama and French on the French market namely Molay (2000), Bellalah and Besbes (2006). These researchers found that the market portfolio is more important compared to the Market Capitalisation and VC/VM ratio. On the other hand, other researchers have applied this model to the Canadian market (L'Her et al., 2002; Francoeur, 2006; Carmichael et al., 2007). L'Her et al. (2002) verified the presence of the size effect and VC/VM ratio. Moreover, Carmichael et al. (2007) added the momentum factor to the model of Fama and French. They came to validate the Fama and French model and they also mentioned that Variable momentum allows better explain the performance of Canadian equities. While Francoeur (2006) has only used the Fama and French model in order to study the long-term abnormal returns.

Calvet and Leffol (1988) examined the relationship between profitability and risk in the Canadian market. These authors worked for a period from 1963 to 1982 from the case of monthly yield data of shares of the Toronto Stock Exchange. They found that the risk premium is positive, and that the gap between the estimated and observed values parameters was not statistically significant, these results are in accordance with the result of Sharpe and Lintner.

On the other hand, Black, Jensen and Scholes (1972), worked with portfolios to test the CAPM, they used data on monthly stock returns over a period from 1926 to 1966. They estimated the beta each of the first title, then, they have them grouped into 10 portfolios, classifying them according to their beta ascending order. Finally, they applied the regression formula of the approach with time series (regression of portfolio risk premium on the market risk premium).

With this analysis, the results obtained show that the constant positive and was significantly different from zero when beta is less than 1 and it is negative when it is larger than 1, and that the beta coefficient was significantly lower the average market risk premium.

In addition, other studies by Douglas (1968) and Lintner (1965), which have focused on testing whether the systematic risk is the only factor that significantly influences the performance of stocks. For this, they have worked on quarterly performance data 616 companies for a period that goes from 1926 to 1960, Douglas (1968) arrived at the conclusion that the average yield for each security was more affected by the variance by the systematic risk. Lintner (1965) analyzes the effect of systematic risk and unsystematic risk effect on the average yield of each title, came to the conclusion that the yield of a security positively depended on two types of risk (systematic and unsystematic). The results of these two authors are in contradiction with the results supported by the CAPM; their studies were among the first empirical studies to reject the claims of the latter model.

Following the publication of the study by Fama and French (1992), various studies were proposed in response to criticism of the CAPM such as Black's (1993) and Chan and Lakonishok (1992).

Thus, in their work, Chan and Lakonishok (1992) made various empirical tests for the analysis of the theory of the risk premium of the CAPM. Both authors analyzed the monthly differences between the estimated risk premium (with their model) and the risk premium observed for a period between 1932 and 1991. They reached a conclusion that the results obtained did not allow to reject the theory of the risk premium of the CAPM, without confirm.

Various empirical tests of the CAPM have been made in European countries. One of the first tests is that performed by Pogue and Solnik (1974). Their study focuses on daily data of 229 shares for a period which runs from March 1966 to March 1971 for seven countries (Germany, Belgium, France, Italy, Netherlands, UK and Switzerland). According to the results of their work, there is a positive correlation between the average risk of the shares and their yields, and betas are highly statistically significant in all countries and they explain to a horizon of one month between 30 % and 60% of the risk premium observed in European countries (Pogue and Solnik, 1974).

More recent studies, such as Basu and Chawla (2010) tested the validity of the CAPM in the Indian market. They used data from weekly returns of shares of 50 companies that cover a period from January 2003 to February 2008. The authors conclude that the model is flawed in explaining the risk premium of the Indian market. According to them, this failure could be attributed to factors such as the imperfection of the stock index selected to approximate the market portfolio or tax effects.

Another study, we can mention is that of Michailidis et al. (2006), which conducted an analysis on the Athens Stock Exchange for a period from 1998 to 2002. This study aimed to test the validity of CAPM for the Greek financial market. These authors concluded that the results of the tests did not allow rejecting the validity of the CAPM.

For the literature on Islamic markets, Ismail and Shakrani (2003) examined the relationship between return and beta for Islamic Fund in Malaysia. They found a significant relationship between the beta and the risk premium, while the analysis of conditional CAPM allows generating a significant positive relationship between beta and returns. Their findings also suggest that Islamic investment funds investors are risk averse because of their willingness to invest in the indices that have a low level of risk.

Raphie and Roman (2011) studied the risk and return of 145 Islamic funds (Islamic equity funds) during a period from 2000 to 2009. By using the version of Jensen (1968) of the CAPM, they estimated performance adjusted risk (alpha) and the systematic risk (beta) for each Islamic fund. The results indicated that Islamic funds are underperforming as conventional funds during the period 2000 to 2009. According to the result of Hayat and Kraeussl (2011), they showed that this underperformance is increased during the crisis.

The application of CAPM on Islamic financial market makes finding difficulties at the risk-free asset. In fact, the CAPM includes the risk-free asset R_f . This concept does not exist in the Islamic financial system, while efforts have been made to the replacement or removal of the risk-free asset R_f .

According Tomkin and Karim (1987), elimination of R_f is essential. According to them, the interest does not exist in the Shari'ah, for it can be removed f and the equation becomes as follows:

$$K = \beta R_m \quad (1)$$

Hanif (2011) presented a capital asset pricing model Sharia compliant '(SCAPM), the purpose of his article is to test the explanatory power of CAPM and SCAPM in Pakistan. To determine the most appropriate model in the case of Pakistani markets, Hanif used a sample of 100 firms for a period of nine years (July 01, to June 10). The results of the study suggest that (SCAPM) has slightly better explanatory power than traditional CAPM.

Hanif has developed two equations to test the model of asset pricing (CAPM) and the traditional pricing model Shari'a compliant assets (CMPS):

$$R_p - R_f = \beta_0 + \beta (R_m - R_f) + \varepsilon_t \quad (2)$$

$$R_p - N = \beta_0 + \beta (R_m - N) + \varepsilon_t \quad (3)$$

where, β_0 is the intercept, R_p represents the return, R_m market performance, β is beta, N is inflation, ε_t is the random error and R_f is the risk free rate. Hannif used the inflation rate instead of the risk-free rate for Islamic financial assets.

Lean and Parham (2012) studied the relationship between return and market risk for Islamic stocks in Malaysia; they came to provide further guidance on the performance of Islamic equity market in Malaysia.

2. Data

This study is devoted to the study of Islamic banks on the existing financial market in the Gulf countries and the countries of MENA. As for the study period, she began to April 2004 to March 2014, or 2,567 days.

Our study covers a more recent period than those covered by the other studies as she was interested in the study of Islamic banks listed. We will divide the study period into three periods:

- Before the financial crisis from 31/03/2004 to 31/12/2007 (1-947) to be 947 days.
- The crisis period from 01/01/2008 to 30/12/2010 (948-1741) are 794 days.
- After the crisis period from 02/01/2011 to 03/18/2014 (1742-2567), were 826 days.

Our sample consists of 14 Islamic banks operating in different countries; Saudi Arabia, Bahrain, Qatar, United Arab Emirates, Kuwait, Malaysia and Egypt (either 35938 observations). The list of banks used in this paper is summarized in table 1.

Table 1: List of Islamic banks

Country	Bank	Code
Bahreïn	Bahrain Islamic Bank	1
Bahreïn	Gulf Finance House	2
Egypte	Faisal Islamic Bank	3
Egypte	Al Baraka Bank Egypt	4
Kuwait	Kuwait International Bank	5
Kuwait	Boubyan Bank	6
Kuwait	Kuwait Finance House	7
Malaisie	Bimb Holding	8
Qatar	Qatar International Islamic Bank	9
Qatar	Qatar Islamic Bank	10
Saudi Arabia	Rajhi Bank	11
UAE	Dubai Islamic Bank	12
UAE	Abu Dhabi Islamic Bank	13
UAE	Sharjah Islamic Bank	14

Unlike most previous research that has focused on banks in the developed countries (the French banks, American, Canadian ...), our study will focus on the existing banks in emerging countries.

These financial and accounting data used are extracted from a database, financial publications and annual reports of Islamic banks. It contains financial and accounting information on all the sample banks in the period from 2004 to 2014. The narrowness of listed Islamic financial markets stock market has led us to retain only 14 banks over the period studied.

3. The model

In our paper, we will consider two types of model:

3.1. The CAPM

The CAPM model is presented as follows:

$$R_{it} - R_{ft} = \alpha_i + \beta_i Mkt_t + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

where, $R_{it} - R_{ft}$ is the excess return of the portfolio (bank) i relative to the risk-free rate at time t . $Mkt = R_{mt} - R_{ft}$ is the proxy for market risk at time t . β_i is the coefficient estimate on the Mkt variable time t . α_i is the abnormal return of portfolio i at time t . ε_{it} is the residual term on the portfolio i at time t .

3.2. The uni-scale model of Fama and French (1993)

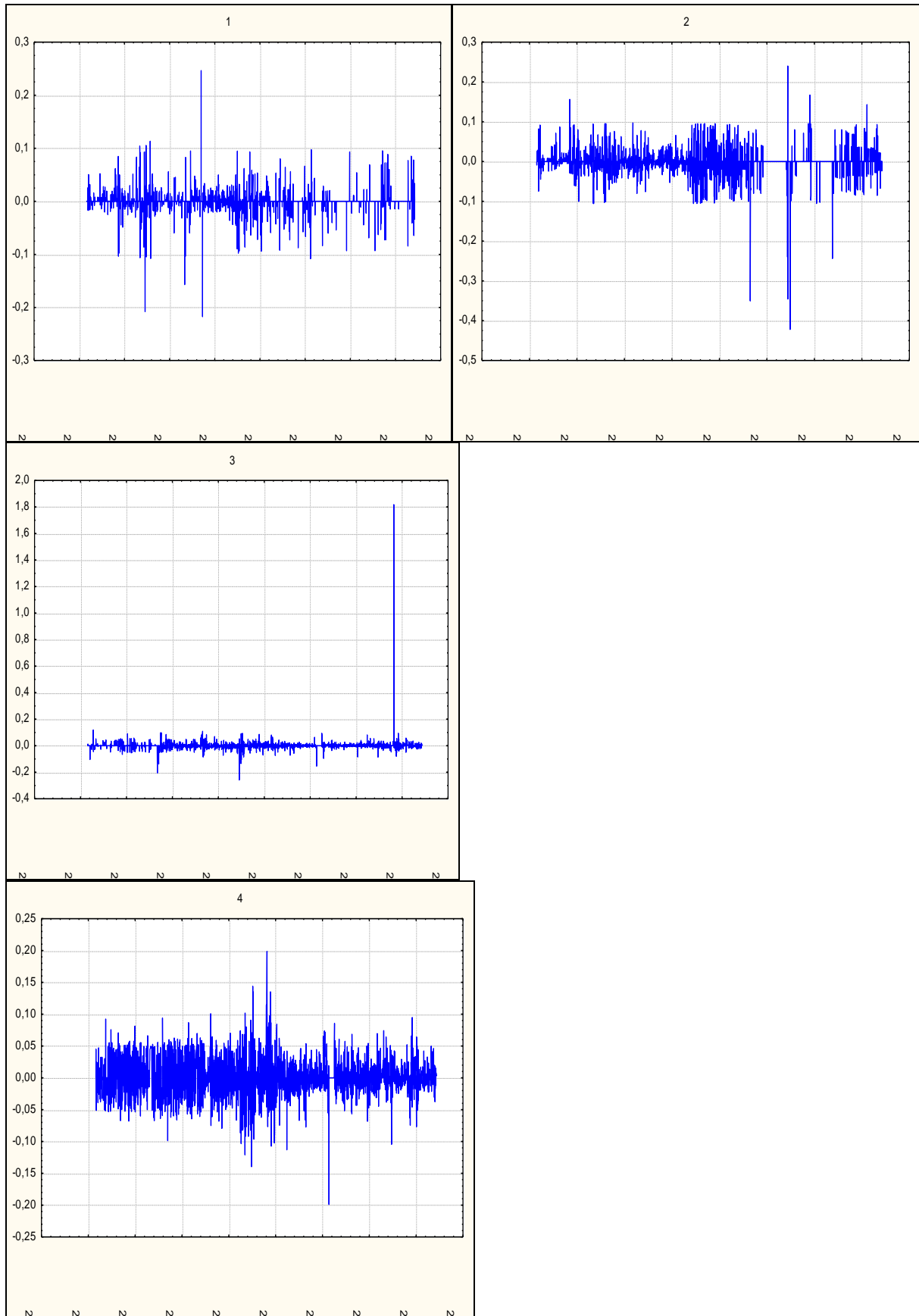
The uni-scale model of Fama and French (1993) is presented as follows:

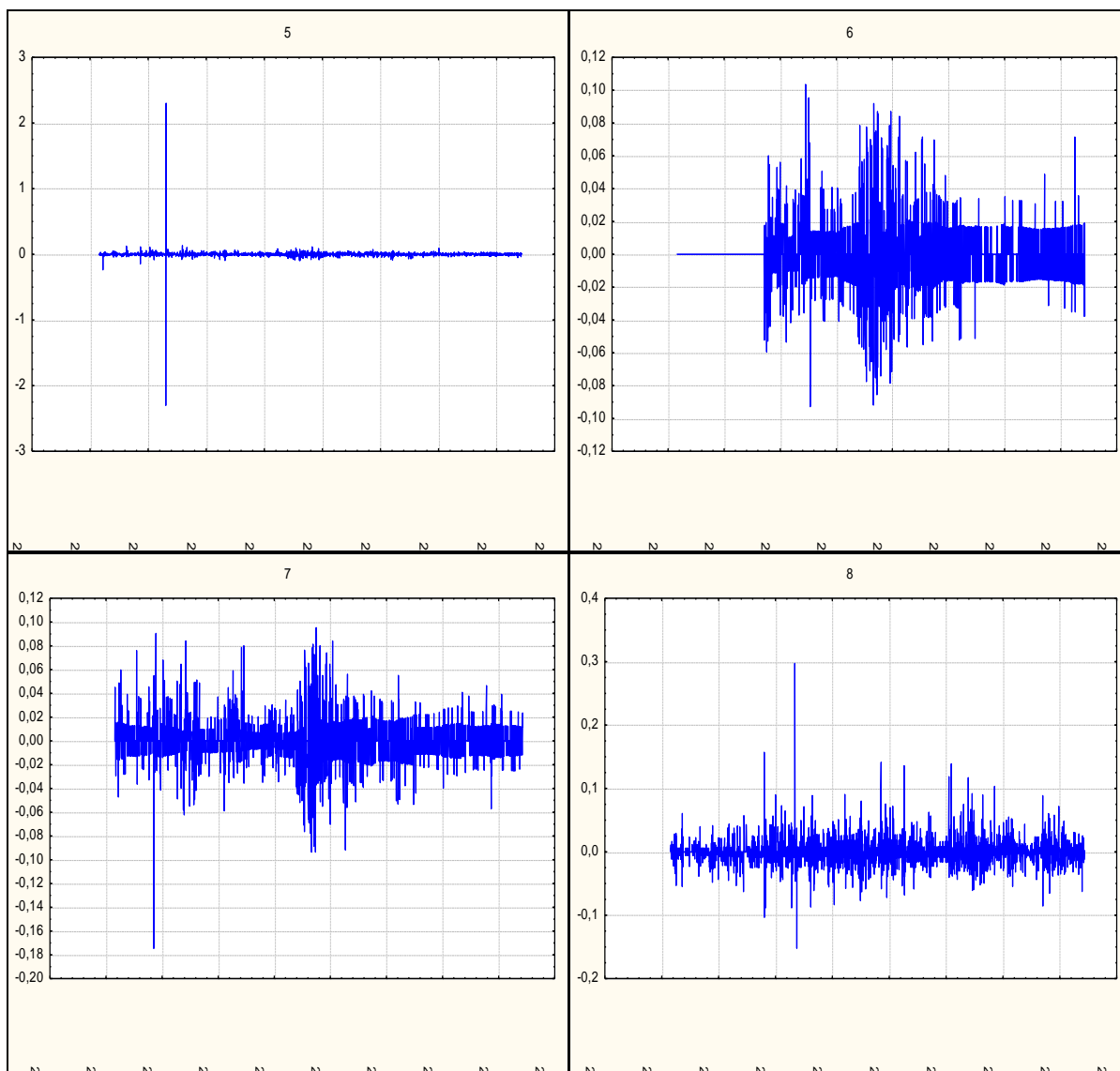
$$R_{it} - R_{ft} = \alpha_i + \beta_i Mkt_t + \gamma_i SMB_t + \delta_i HML_t + \epsilon_{it} \quad (5)$$

where, $R_{it} - R_{ft}$ is the excess return of the portfolio (bank) i relative to the risk-free rate at time t . $Mkt = R_{mt} - R_{ft}$, SMB and HML are the proxies for market-related risk, size and value at time t , respectively. β_i , γ_i and δ_i are the coefficients to be estimated in relation to Mkt , SMB and HML variables at time t , respectively. α_i is the abnormal return of portfolio i at time t . ϵ_{it} is the residual term on the portfolio i at time t .

We will use the technical 3SLS (Tri Stages Least Square) to estimate the different models used.

We present in the figure 1 the volatility of the Islamic banks returns. Following to this figure, we can show that the Islamic banks returns are very volatile

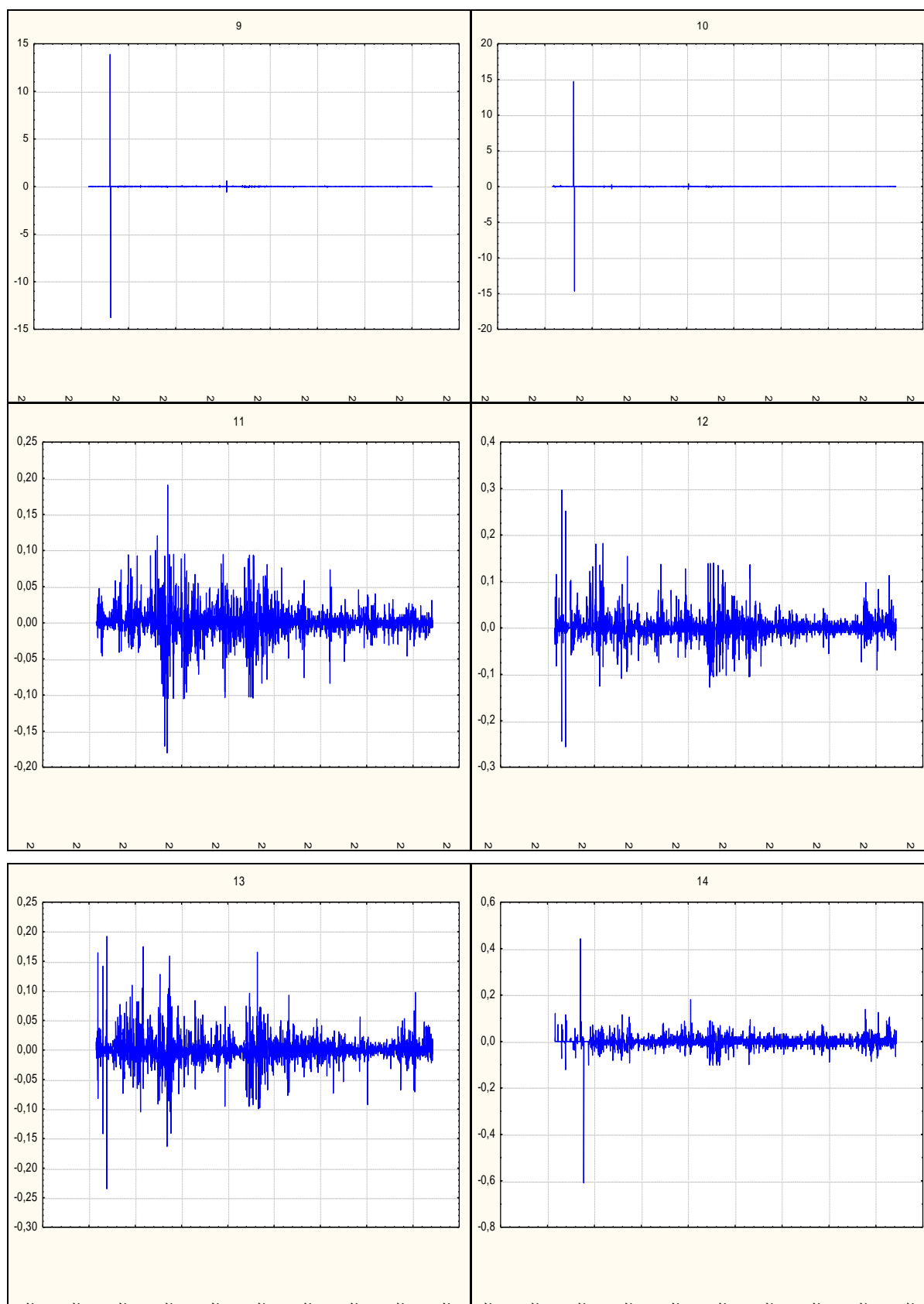

Figure 1: Volatility of Islamic banks returns

4. Empirical results

4.1. Descriptive statistics

In this part we will try to analyze and interpret the different results obtained from the estimates made on both models.

Table 2 summarizes the descriptive statistics for each variable used in our estimate. For the entire period, the variable Rit, which represents the return bank i at time t, Can reach a maximum value 14.72049. As its minimum value is (-14.65294) meaning the existence of loss yields in all withholding banks. The risk is measured by the standard deviation is 0.1537631. This corresponds to a less volatile rate of returns; it is the consequence of the principle of sharing of profit and loss that regulates the allocation of their result.

During the crisis period the average yield for Islamic banks was decrease from 0.0009817 before the crisis to (-0.0001585). This shows that Islamic banks have been affected by the crisis.

The Rmt variable, which measuring market performance, May reach a maximum the value of 21.72049. As its minimum value is (-7.652937) that verifies the existence of the returns overall deficit deductions banks. His risk is measured by the standard deviation is 3.457321. The variable Rmt also decreased during the crisis period and passes to 5.403001;

SMB variable, which measure the level of risk related to the size, Can reach a maximum value 0. As long as the minimum value is (-9.493228) for all the selected banks. The risk measured by the standard deviation is 0.2309762.

The HML variable, which measures the level of risk associated with the value, can reach a maximum value of 7.360243. As its minimum value is (-7.321449) which means the existence of loss yields in all selected banks. His risk is measured by the standard deviation is 0.2073537. HML this value is less than 1 (0.0004766). Therefore, the stock returns of Islamic banks are on average overvalued by the market.

For the three selected periods, Table 2 summarizes the descriptive statistics for each variable.

Rm, recorded a higher annual average profitability of 5.944286 to that observed for the fundamental variables SMB (-0.0489949) and HML (0.0004766). It was mentioned that L'Her et al. (2002) found that HML has a monthly average yield (5.09%) which is higher than that of SMB (5.08%) and the premium market (4.52%). However, these authors indicate that the market premium is more volatile, it has a standard deviation (15.23%) higher than HML (12.72%) and that of SMB (10.97%).

During the three sub-periods, the portfolio has the highest average yield is that of BM. Additionally, this variable has decreased during the crisis, but it remains the highest. Arguably large Islamic banks were affected by the crisis, but they can still resist.

The most volatile portfolio is that of BH (0.4785817) before the crisis and BL (0.051637).

Table 2: Descriptive statistics

The whole period							
Variable	Average	Median	Max	Min	Std.Div	Skewness	Kurtosis
Rit	0.0002609	0	14.72049	-14.65294	0.1537631	0.8358613	8281.911
Rf	5.944403	6.7	13.95	0.6	3.453434	0.3309575	2.700706
Rmt	5.944286	6.692485	21.72049	-7.652937	3.457321	0.3315885	2.723935
SL	-0.0200704	-0.0109016	0.0490866	-0.4219944	0.0291966	-4.008231	36.18038
SM	-0.0280525	-0.0168071	0.0356272	-13.78075	0.2763946	-48.21594	2389.783
SH	-0.022603	-0.0101524	0088	-14.65294	0.2898696	-50.0918	2528.164
BL	0.0212773	0.0112741	1.818316	-0.0471468	0.0439233	27.0539	1092.713
BM	0.030309	0.017392	13.88591	-0.0249389	0.2784984	48.19011	2388.497
BH	0.0247555	0.0115936	14.72049	-0.0631997	0.2913479	49.99787	2521.832
SMB	-0.0489949	-0.0355985	0	-9.493228	0.2309762	-33.33265	1225.651
HML	0.0004766	8.74e-06	7.360243	-7.321449	0.2073537	0.2367483	1224.148
Before the financial crisis							
Variable	Average	Median	Max	Min	Std.Div	Skewness	Kurtosis
Rit	0.0009817	0	14.72049	-14.65294	.2508858	0.4856926	3170.886
Rf	6.869231	7	13.4	1.6	3.250704	0.2476863	2.686583
Rmt	6.870213	7.012713	21.72049	-7.652937	3.260341	0.2460044	2.767639
SL	-0.0198351	-0.0131062	0.0223569	-0.2173829	0.0247808	-2.581862	15.60737
SM	-0.0381307	-0.0155003	0	-13.78075	0.4540494	-29.44585	887.8934
SH	-0.0366181	-0.0134851	0.0325402	-14.65294	0.4763163	-30.5486	937.4433

BL	0.0239867	0.0176094	0.246524	-0.0103094	0.0256375	1.65458	9.634997
BM	0.041757	0.0174695	13.88591	0	0.4572481	29.47117	889.0806
BH	0.0413241	0.0168415	14.72049	-0.0477804	0.4785817	30.50692	935.7405
SMB	-0.0672172	-0.0412716	0	-9.493228	0.3779603	-20.49497	459.9297
HML	0.0002772	-0.0010318	7.360243	-7.321449	0.3387261	0.1683587	466.4577
In times of financial crisis							
Variable	Average	Median	Max	Min	Std.Div	Skewness	Kurtosis
Rit	-0.0001585	0	1.818316	-0.5878429	0.0266319	13.65611	997.0192
Rf	5.403759	5.4	13.95	0.6	3.454055	0.4498881	2.824192
Rmt	5.403001	5.404383	14.04411	0	3.45464	0.4499109	2.824084
SL	-0.0202128	-0.0098354	0.0490866	-0.4219944	0.0314975	-4.319091	38.77922
SM	-0.0221765	-0.0170944	0.0356272	-0.5878429	0.0239885	-8.921839	193.5385
SH	-0.0144142	-0.0092962	0088	-0.4053264	0.0219492	-5.056422	68.81793
BL	0.0197045	0.0092237	1.818316	-0.0471468	0.051637	26.33527	909.3359
BM	0.0236246	0.0173919	0.6023561	-0.0249389	0.026379	7.56502	146.9391
BH	0.0150871	0.0098898	0.4131551	-0.0631997	0.0225395	5.187292	68.8387
SMB	-0.0383627	-0.0324007	0	-0.6430978	0.0285294	-7.281443	131.5916
HML	0.0005966	0.0006127	0.2213675	-0.9030506	0.0336562	-11.4464	326.1027
After the financial crisis							
Variable	Average	Median	Max	Min	Std.Div	Skewness	Kurtosis
Rit	0.0005388	0	1.818316	-0.4219944	0.0246645	33.92725	2568.288
Rf	5.271185	5.4	13.95	0776	3.49906	0.9977397	3.700885
Rmt	5.271724	5.395595	14.04411	0.5330056	3.499717	0.9975178	3.700332
SL	-0.0158045	-0.0053359	0	-0.4219944	0.0308069	-6.089874	62.53035
SM	-0.0175231	-0.0161078	0.0019436	-0.1045286	0.0146972	-1.723445	7.975237
SH	-0.009729	-0.006873	0.0194811	-0.0924652	0.0118708	-2.803776	15.08879
BL	0.0184946	0.0057266	1.818316	-0.0112996	0.0672208	23.35375	622.5406
BM	0.0190431	0.0162711	0.1388364	0	0.0178647	2.491612	13.04686
BH	0.0110499	0.0082422	0.1127955	-0.0204985	0.0129551	2.648737	15.36251
SMB	-0.0305481	-0.0265694	0	-0.6430978	0.0270795	-14.50392	318.8649
HML	-0.0006846	0	0.214854	-0.9030506	0.0381705	-15.63644	380.5104

4.2. The correlation matrix

The results in Table 3 show no coefficient exceeding the tolerance limit (0.7) with the exception of the correlation coefficients between the variables, which does not cause problems when estimating the two models. By comparing our correlation coefficients with those obtained by Fama and French, we find that the correlation between the market premium and HML is (-0.38), that between SMB and HML is (-0.08) and that between the market premium and SMB is 0.32. Similarly, L'Her et al. (2002) achieved very different correlation coefficients with ours. In fact, their correlation coefficients are as follows: 0.12 ($R_m - R_f$ and SMB), (-0.36) ($R_m - R_f$ and HML), (-0.39) (SMB and HML).

Table 3: The correlation matrix

	Rit	Rf	Rmt	SL	SM	SH	BL	BM	BH	SMB	HML
Rit	1.0000										
Rf	0.0012 (0.8177)	1.0000									
Rmt	0.0457 (0.0000) *	0.9989 (0.0000) *	1.0000								
SL	0.0300 (0.0000) *	-0.0246 (0.0000) *	-0.0233 (0.0000) *	1.0000							
SM	0.2626 (0.0000) *	0.0004 (0.9362)	0.0121 (0.0217) **	0.0002 (0.9663)	1.0000						
SH	0.2631 (0.0000) *	-0.0036 (0.4979)	0.0081 (0.1237)	0.0016 (0.7628)	0.9806 (0.0000) *	1.0000					
BL	0.0272	0.0169	0.0181	0.0828	0.0025 (0.6407)	0.0054 (0.3069)	1.0000				

	(0.0000) *	(0.0013) *	(0.0006) *	(0.0000) *							
BM	0.1314 (0.0000) *	-0.0004 (0.9449)	0.0055 (0.2992)	0.0137 (0.0095) *	0.0029 (0.5856)	0.0028 (0.5964)	-0.0033 (0.5348)	1.0000			
BH	0.1371 (0.0000) *	0.0017 (0.7460)	0.0078 (0.1386)	0.0131 (0.0132) **	0.0014 (0.7917)	0.0023 (0.6577)	-0.0028 (0.5896)	-0.0010 (0.8560)	1.0000		
SMB	0.1040 (0.0000) *	-0.0040 (0.4508)	0.0006 (0.9055)	0.0267 (0.0000) *	0.8072 (0.0000) *	0.8071 (0.0000) *	-0.0541 (0.0000) *	-0.3984 (0.0000) *	-0.4178 (0.0000) *	1.0000	
HML	0.2752 (0.0000) *	-0.0014 (0.7974)	0.0109 (0.0390) **	-0.0689 (0.0000) *	0.6861 (0.0000) *	0.6999 (0.0000) *	-0.1099 (0.0000) *	0.0007 (0.8992)	0.7036 (0.0000) *	0.2745 (0.0000) *	1.0000
✓ (*), (**), and (***) are significant values in threshold level of 1%, 5% and 10%, respectively.											

5. Estimation results

The panel structure is homogeneous. In this case, we will apply the method 3SLS (Tri Stages Least Square). Therefore, we estimated two models in which we adopted the variable R_{it} as a dependent variable. The results of the estimate by 3SLS the two models used are shown in Tables 5 and 6.

First, we conducted a test of the unit root panel data. Thus, we used the test Levin Lin Chu. The null hypothesis of this test is H_0 : all series are non-stationary and the alternative hypothesis is H_1 : all series are stationary. Acceptance or rejection of the null hypothesis is based on the value of the p-value. This value is compared to a 10% threshold. If the value of the p-value is less than 10%, then H_0 is rejected and the value of the p-value is greater than 10%, we accept H_0 .

Table 4 summarizes the results of the unit root test. We noticed that the p-values of values for different variables used are below 10%. For this, one rejects H_0 and thereafter all these variables are stationary.

Table 4: Test the unit root

Variables	Statistic	p-value
Rit	-1.5e + 02	0.0000
Rf	-6.7557	0.0000
Rmt	-14.9243	0.0000
SL	-1.1e + 02	0.0000
SM	-1.5e + 02	0.0000
SH	-1.5e + 02	0.0000
BL	-1.3e + 02	0.0000
BM	-1.5e + 02	0.0000
BH	-1.5e + 02	0.0000
SMB	-1.4e + 02	0.0000
HML	-1.5e + 02	0.0000

In this test the p-value is compared to 10%. If p-value <10% therefore we reject H0 and p-value > 10% then H0 is accepted. With H0: all series are non-stationary.

In addition, we conducted other tests to confirm the validity of our models and to justify the significance of the estimates. We tested the correlation between the explanatory variables and residuals. This type of test is based on the value of (Prob> chi2). If this probability is less than 5%, we accept H0 that verifies the absence of correlation between the residuals and the explanatory variables. If this probability is greater than 5%, in this case there would be a correlation between residues problem and the explanatory variables we should fix it.

In all estimated models and used for the different periods, the probability values (Prob> chi2) are all less than 5%. Therefore, we have no correlation problems between the explanatory variables and residuals.

The significance test of the model is based on the probability of Fisher. We noticed that all Fisher probabilities values are less than 5% in all estimates of both models. So we can confirm that the estimates of each model are globally significant.

We noticed that the R² determination coefficient for both models is greater than 0.7, so the models (1) and (2) are characterized by a good linear fit.

We conducted our research in the estimation of two models (CAPM and Fama and French) for different periods chosen:

Table 5: Estimates From CAPM

Panel A: The estimate for the whole period from 31/03/2004 to 18/03/2014						
	α_i	t (α_i)	β_i	t (β_i)	R ²	Prob> chi2
SL	-0.0200698	-130.37 *	0.0050244	5.28 *	0.7808	0.0000
SM	-0.0280024	-19.83 *	0.4259035	48.84 *	0.7622	0.0000
SH	-0.0225505	-15.23 *	0.446987	48.88 *	0.8623	0.0000
BL	0.0212781	91.87 *	0.0070059	4.90 *	0.8007	0.0000
BM	0.0303343	20.81 *	0.2144905	23.83 *	0.8156	0.0000
BH	0.0247831	16.26 *	0.234548	24.92 *	0.8170	0.0000
Panel B: The estimate for the first time: Before the financial crisis from 31/03/2004 to 31/12/2007						
	α_i	t (α_i)	β_i	t (β_i)	R ²	Prob> chi2
SL	-0.0198282	-92.19 *	0.0014175	1.65 ***	0.7702	0.0000
SM	-0.0385723	-10.15 *	0.4782568	31.55 *	0.8698	0.0000
SH	-0.0371028	-9.31 *	0.5023743	31.59 *	0.8700	0.0000
BL	0.0239667	107.68 *	0.0009581	1.08	0.8001	0.0000
BM	0.0415098	10.55 *	0.2393318	15.25 *	0.7172	0.0000
BH	0.0410392	9.97 *	0.2613232	15.92 *	0.7188	0.0000
Panel C: The estimate for the second period: The period of crisis from 01/01/2008 to 30/12/2010						
	α_i	t (α_i)	β_i	t (β_i)	R ²	Prob> chi2
SL	-0.020188	-96.77 *	0.0326711	10.84 *	0.8008	0.0000
SM	-0.0221567	-139.49 *	0.0261191	11.38 *	0.7622	0.0000

SH	-0.0143955	-99.07 *	0.0247485	11.78 *	0.7623	0.0000
BL	0.0197446	57.73 *	0.0528769	10.70 *	0.7007	0.0000
BM	0.0236407	135.17 *	0.0213616	8.45 *	0.7156	0.0000
BH	0.0151064	101.24 *	0.02549	11.82 *	0.7170	0.0000
Panel D: The estimate for the third period: After the crisis period from 02/01/2011 to 18/03.2014						
	α_i	$t(\alpha_i)$	β_i	$t(\beta_i)$	R ²	Prob> chi2
SL	-0.01589	-55.91 *	0.1585565	13.76 *	0.7161	0.0000
SM	-0.0175503	-128.85 *	0.0504181	9.13 *	0.7072	0.0000
SH	-0.0097569	-88.88 *	0.0516609	11.61 *	0.7115	0.0000
BL	0.0181935	29.73 *	0.558729	22.52 *	0.7420	0.0000
BM	0.0189979	115.11 *	0.0838183	12.53 *	0.7134	0.0000
BH	0.0110166	92.06 *	0.0616933	12.72 *	0.7138	0.0000
✓ Significant value to a threshold level of (*) 1%; (**) 5% and (***) 10%.						
✓ ^ω The Wall test is used to test the correlation between the explanatory variables and residuals. comparing the probability of (Prob> chi2) to a threshold of 5% with H0: absence of correlation between variables.						

For the CAPM model, we noticed that the variable Mkt (related to β coefficient) is statistically significant at the 1% level in four periods except the SL during the period before the crisis that is significant to a threshold 10% while during the same period BL is not significant. For the different types of banks, Mkt variable has a positive impact on the 6 selected portfolios in the four selected periods.

In this case, the level of market risk linked positively affects the stock returns of Islamic banks in the case of our sample.

Moreover, we noticed that the constant has a negative and significant impact on a threshold of 1% over the first three portfolios (SL, SM and SH) and for different periods. Similarly, this factor has a positive and significant impact on a threshold of 1% over the last three portfolios (BL, BM and BH) and for different periods. So the abnormal return has a significant impact on the stock performance of Islamic banks.

According to the CAPM, the smaller banks SL, SM and SH have a negative abnormal return for Islamic banks for the entire period. α and β the coefficients of Islamic banks decreased during the crisis period. For example, the HS portfolio increased from 0.5023743 to 0.0247485.

The second model used is that of Fama and French. Table 6 shows the estimate of the model.

Table 6: Estimating of the Fama and French model

Panel A: The estimate for the whole period from 31/03/2004 to 18/03/2014										
	α_i	$t(\alpha_i)$	β_i	$t(\beta_i)$	γ_i	$t(\gamma_i)$	δ_i	$t(\delta_i)$	R ²	Prob> chi2
SL	-0.0197662	-125.89 *	0.0086296	8.79 *	0.0060578	8.77 *	-0.0133078	-16.78 *	0.8091	0.0000
SM	0.0107948	21.60 *	0.0961698	30.79 *	0.798985	363.50 *	0.6506963	257.77 *	0.8880	0.0000
SH	0.0178748	36.37 *	0.0944861	30.76 *	0.8327906	385.35 *	0.7045682	283.88 *	0.9015	0.0000
BL	0.0210337	89.36 *	0.0160988	10.94 *	-0.0052526	-5.07 *	-0.0249689	-21.00 *	0.8160	0.0000
BM	0.0045734	3.38 *	0.2511763	29.71 *	-0.524803	-88.21 *	0.1100929	16.11 *	0.8917	0.0000
BH	-0.0166154	-33.38 *	-	-22.38 *	-0.8319956	-380.11 *	1.257132	500.10 *	0.9000	0.0000
Panel B: The estimate for the first time: Before the financial crisis from 31/03/2004 to 31/12/2007										
	α_i	$t(\alpha_i)$	β_i	$t(\beta_i)$	γ_i	$t(\gamma_i)$	δ_i	$t(\delta_i)$	R ²	Prob> chi2
SL	-0.0217415	-103.15 *	0.0038105	4.18 *	0.0002877	4.45 *	-0.0045711	-6.20 *	0.8091	0.0000
SM	0.014551	14.22 *	0.0888356	20.07 *	0.8030319	258.49 *	0.6629833	185.24 *	0.8880	0.0000
SH	0.0188753	18.84 *	0.0868117	20.03 *	0.8373282	275.30 *	0.7167011	204.54 *	0.9015	0.0000
BL	0.0234436	114.28 *	0.0034147	3.85 *	0.0016531	2.65 *	-0.0057831	-8.06 *	0.8160	0.0000
BM	0.0056169	1.95 **	0.2538341	20.39 *	-0.5254633	-60.14 *	0.1082782	10.76 *	0.8917	0.0000
BH	-0.0171902	-16.93 *	-	-18.09 *	-0.8353999	-271.04 *	0.272921	358.48 *	0.9000	0.0000
Panel C: The estimate for the second period: The period of crisis from 01/01/2008 to 30/12/2010										
	α_i	$t(\alpha_i)$	β_i	$t(\beta_i)$	γ_i	$t(\gamma_i)$	δ_i	$t(\delta_i)$	R ²	Prob> chi2
SL	0.0061837	25.79 *	0.0287593	14.30 *	0.67847	133.77 *	-0.5811294	-135.11 *	0.8091	0.0000
SM	-0.0062457	-25.96 *	0.0291358	14.43 *	0.4138028	81.31 *	-0.0571202	-13.24 *	0.8880	0.0000
SH	-0.005091	-22.27 *	0.029312	15.28 *	0.2443054	50.52 *	0.119401	29.12 *	0.9015	0.0000

BL	-0.0107796	-38.64 *	0.0269969	11.53 *	-0.8105143	-137.35 *	-0.9871945	-197.27 *	0.8160	0.0000
BM	0.005528	21.06 *	0.0195459	8.88 *	-0.4697243	-84.61 *	0.1533638	32.57 *	0.8917	0.0000
BH	0.0004615	2.18 **	0.0274748	15.49 *	-0.3769272	-84.28 *	0.3124801	82.39 *	0.9000	0.0000
Panel D: The estimate for the third period: After the crisis period from 02/01/2011 to 18/03/2014										
	α_i	$t(\alpha_i)$	β_i	$t(\beta_i)$	γ_i	$t(\gamma_i)$	δ_i	$t(\delta_i)$	R^2	Prob> chi2
SL	0.0062463	25.68 *	0.0276388	13.63 *	0.6838211	132.82 *	-0.589979	-134.22 *	0.9091	0.0000
SM	-0.0061981	-25.45 *	0.0283153	13.95 *	0.4195186	81.40 *	-0.0567794	-12.90 *	0.8880	0.0000
SH	-0.005753	-27.65 *	0.0265901	15.33 *	0.216616	49.20 *	0.0787132	20.94 *	0.9015	0.0000
BL	-0.0114534	-42.87 *	0.0240083	10.78 *	-0.8365895	-147.95 *	-0.026434	-212.61 *	0.8160	0.0000
BM	0.0056062	21.03 *	0.01918	8.63 *	-0.467143	-82.80 *	0.1506693	31.28 *	0.8917	0.0000
BH	0.0005118	2.42 **	0.0260933	14.82 *	-0.3699701	-82.77 *	0.3050883	79.94 *	0.9000	0.0000
✓ Significant value to a threshold level of (*) 1%; (**) 5% and (***) 10%. ✓ ^{wo} The Wall test is used to test the correlation between the explanatory variables and residuals. comparing the probability of (Prob> chi2) to a threshold of 5% with H0: absence of correlation between variables.										

Jensen alpha (α) is the measure of over or under performance and has been widely applied to assess the performance of the shares. If alpha is greater than (less than) 1, performance would consistently positive (negative). A positive alpha is generally interpreted as a measure of high performance quality and a negative alpha reflecting lower performance.

For the Fama and French model, we found that alpha has a negative and significant impact on a threshold of 1% of both types of SL and BH banks for the period before the crisis. It is transformed into a positive impact during the crisis and after the crisis period. Unlike banks kinds of SM, SH, BL and BM, this variable has a positive and significant impact on a threshold of 1% and negative changes sign during the crisis period.

Because the abnormal return has a significant impact (positive and negative) on the performance of the portfolios of Islamic banks. The negative sign denotes a lower performance explained by the presence of uninformed investors on the market.

The Mkt variable is statistically significant at the 1% level in four periods. For the different types of banks, Mkt variable has a positive impact on the 5 types selected; SL, SM, SH, BL and BM during the four selected periods. This impact is negative and significant in the case of BH type of bank for the four periods. In this case, the level of market risk positively affects the performance of Islamic banks in our sample.

Also, we noticed that the SMB variable that measures the risk related to the size has a positive and significant impact on a threshold of 1% for the first three (SL, SM and SH) and during different periods selected in this study.

Similarly, we noticed that this variable has a negative and significant impact on a threshold of 1% over the last three types of banks (BL, BM and BH) and during different periods. So, the risk related to the size has a significant impact (positive / negative) on the stock performance of Islamic banks.

The HML variable measuring the risk value has a positive and significant impact on a threshold of 1% for portfolios SM, SH, BM and BH for different periods.

Similarly, this variable also has a negative and significant impact on a threshold of 1% on the SL and BL banks in the different periods. So the risk value has a significant impact (positive / negative) on the stock performance of Islamic banks.

Conclusion

The main objective of this paper is to examine the determinants of the Islamic bank returns. Then, we employ the *Capital Asset Pricing Model (CAPM)* and the model of Fama and French to study the determinants of the Islamic bank returns.

Then, we use sample composed by 14 Islamic banks (in the MENA countries) during the period from March 31, 2004 to March 18, 2014. We devise the period of study into three periods before the crisis (from March 31, 2004 to December 31, 2007), during the financial crisis of 2008 (from January

01, 2008 to December 30, 2011), and after the financial crisis (from January 02, 2010 to March 18, 2014).

For the econometric methodology, we use 3SLS models (Tri Stages Least Square models) to estimate the CAPM and Fama and French models.

The empirical results show that the market risk (Mkt) has a negative shock on stock return of Islamic banks characterized by small sizes and a positive impact on banks with big sizes in the case of two models; CAPM and Fama and French. The risk of size (SMB) has a positive effect on small Islamic banks and a negative impact on banks with big sizes. Finally, the risk related to the market value (HML) has a positive shock on small and large Islamic banks.

References

- Abdullah, F., Hassan, T., Mohamad, S. (2007). *Investigation of performance of islamic Malaysian unit trust funds: Comparison with conventional unit trust funds*. Managerial Finance, Vol. 33, pp. 142-153.
- Ahmad, Z., Ibrahim, H. (2002). *A study of performance of the KLSE Syariah Index*. Malaysian Managerial Journal, Vol. 6, pp. 25-34.
- Albaity, M., Ahmad, R. (2008). *Performance of Syariah and composite indices: Evidence from Bursa Malaysia*. Asian Acad. Manage. Journal of Accounting and Finance, Vol. 4, pp. 23-43.
- Boujelbene, A.M. (2012). *Risk and Return of Islamic and Conventional Indices*. International Journal of Euro-Mediterranean Studies, Vol. 5, No. 1, pp. 1-23.
- Hakim, S., Rashidian, M. (2004). *Risk and return of stock market indexes islamic*. Proceedings of the international seminar of nonbank financial institutions: Islamic alternative, March 1-3, 2004, Kuala Lumpur, Malaysia
- Hanif, M. (2010). *Application testing of CAPM on KSE-Pakistan: A case study on tobacco Sector*. Management Accountant. Available at SSRN
- Hasan, M.Z., Kamin, A.M., Baten, M.A. (2011). *A validity test of the capital asset pricing model for Dhaka stock exchange*. Journal of Applied Sciences, Vol. 11, pp. 3490-3496.
- Hashim, N. (2008). *The FTSE Global islamic and the risk dilemma*. AIUB Bus Econ Working Paper Series, No. 2008-08.
- Hayat, R., Kraussl, R. (2011). *Risk and return characteristics of equity funds islamic*. Emerging Markets Review, Vol. 12, pp. 189-203.
- Hussein, K.A. (2004). *Ethical investment: Empirical evidence from islamic FTSE index*. Islamic Economic Studies, Vol. 12, pp. 21-40.
- Ismail, A.G., Shakrani, M.S. (2003). *The conditional capm and cross-sectional evidence of return and beta for islamic unit trusts in Malaysia*. IIUM Journal of Economics and Management, Vol. 11, pp. 1-31.
- L'Her, J.F., Masmoudi, T., Suret, J.M. (2002). *Size effects and book to market in Canada*. Canadian Investment Review.
- Raphie, H., Roman, K. (2011). *Risk and return characteristics of Islamic equity funds*. Emerging Markets Review, Vol. 12, No. 2, pp. 189-203.
- Reinganum, M.R. (1981). *A New Perspective on the Empirical CAPM*. Journal of Financial and Quantitative Analysis, Vol. 16, pp. 439-462.
- Sadeghi, M. (2008). *Financial performance of Shariah-compliant investment: Evidence from Malaysian stock market*. Int. Res. J. Financial Economics, Vol. 20, pp. 15-26.
- Tomkin, C., Karim, A. (1987). *The Shari'ah and Its Implications for Islamic Financial Analysis: An Opportunity to Study Interactions Among Society, Organization, and Accounting*. American Journal of Islamic Social Sciences, Vol. 4, No. 1, pp. 101-115.
- Venardos, A.M. (2005). *Islamic Banking and Finance in South-East Asia: Its Development and Future*. World Scientific Publishing Co., Singapore.

Kar Payı Oranları ile Mevduat Faiz Oranları Arasındaki Nedensellik İlişkisi

Doç Dr. H. Ali Ata
Gaziantep Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
Gaziantep/Türkiye
ata@gantep.edu.tr

Arş. Gör. M. Fatih Buğan
Gaziantep Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
Gaziantep/Türkiye
mfbugan@gantep.edu.tr

Arş. Gör. Şemsettin Çiğdem
Gaziantep Üniversitesi
İİBF, İşletme Bölümü
Gaziantep/Türkiye
scigdem@gantep.edu.tr

Özet

Modern bankacılık sisteminde bankalar, topladıkları fonlara karşılık fon sahiplerine mevduat faizi nispetinde faiz öderler. Katılım bankacılığında ise katılma hesaplarında toplanan fonlara karşılık kar payı oranları nispetinde kar payı ödenir. Fon sahiplerinin fonlarını ödünç verme neticesinde elde edecekleri gelirin belirleyicisi, klasik bankacılık sisteminde mevduat faizi oranı iken katılım bankalarında kar payı oranı olmaktadır. Yapılan çalışmalarda her iki oran arasında yüksek korelasyon olduğu görülmektedir. İki değişkenin birlikte hareket ediyor olması, istatistiksel açıdan aralarında nedensellik ilişkisi olduğu anlamını gelmemektedir.

Bu çalışmada, analiz dönemi olan 2004-2014 yılları arasında Türkiye’de konvansiyonel bankaların uygulamış olduğu aylık ağırlıklı ortalama mevduat faiz oranları ile katılım bankalarının aylık ortalama kar payı oranları arasında nedensellik ilişkisinin varlığı ve yönü Hacker ve Hatemi (2006) Nedensellik Testi ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Analiz sonucunda 1, 3 ve 6 ay vadeli mevduat faiz oranlarından kar payı oranlarına doğru tek yönlü, 12 ay vadeli oranlar arasında ise çift yönlü nedensellik ilişkisine rastlanmıştır. Ayrıca kayan pencerelerde nedensellik testi sonucunda her iki oranın bileşenleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Kar Payı Oranları, Çok Kırılmalı Eşbütünleşme Testi, Kayan Pencerelerde Nedensellik Testi

Abstract

Banks pay interest to fund holders for collected money from them in proportion to deposit rates in modern banking system. However it is paid dividend for funds collected in participation accounts in proportion to participation rate in participation banking. The determining factor of fund holders’ income is deposit rate in modern banking system while it is dividend rate in participation banking. Previous studies indicate that there is a high correlation between the both ratios. It does not mean that there is a causal relationship between two variables moving together.

In this study it is tested if there is a causality relationship between the monthly weighted average interest rates of conventional banks and the monthly average dividend rates of participation banks, and it’s direction via Hacker & Hatemi Causality Test during the period 2004-2014. It was found one-way causality from deposit interest rates to dividend rates for 1, 3, and 6 months maturity and mutual causality for 12 month maturity. In addition it was determined two-way causality between all maturities of both rates as a result of Rolling window causality test.

Keywords; Participant Bank, Islamic TDRs, Multibrake Cointegration Test, Rolling Window Causality Test

Giriş

İslami bankacılık (katılım bankacılığı-faizsiz bankacılık) özellikle 2008 küresel krizinden sonra ilgi odağı haline gelmiş ve dünya çapında popülaritesini artırmıştır. 2008 yılında yaşanan kriz, finans sektörünün reel sektörden ayrı olarak 5–6 kat büyüklüğünde balon oluşturmasından ve bu balonun içinde sorunlu varlıkların birikmesinden kaynaklanmıştır. İslami bankacılık sektörü böyle bir varlık yapılanmasına izin vermez. Çünkü bu sistemde alacağın menkul kıymetleştirilmesi uygulaması söz konusu değildir. Ayrıca, riski fazla olan finansal işlemlere ve manipülasyona da izin verilmez (TKBB, 2010). Bu nedenle özellikle kriz sonrası dönemde sorunlu varlıkların piyasaları ciddi anlamda sıkıntıya sokabileceği anlaşılmış ve geleneksel finansal modellerin yanı sıra İslami bankacılık gibi geleneksel olmayan uygulamaların da değerlendirilmesi gerektiği üzerinde durulmaya başlanmıştır (Ertürk ve Yüksel, 2013).

İslami finans sektörü 2012 yılı sonu itibariyle dünyada 1,6 trilyon dolarlık bir büyüklüğe ulaşmıştır. Bu tutarın 2020 yılında 4 trilyon dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir (Ergeç ve Kaytancı, 2014). Toplam tutarın 1,296 trilyon dolarlık kısmını bankacılık sektörü oluşturmaktadır. Geriye kalan tutarın 224 milyar dolarlık kısmını sukuk (kira sertifikaları), 62,4 milyar dolarını faizsiz yatırım fonları, 17,6 milyar dolarını ise faizsiz sigortacılık alanları oluşturmaktadır (Deloitte, 2014). Türkiye’de İslami bankalar (katılım bankaları) 38 milyar dolarlık varlık büyüklüğüyle bankacılık sektörünün % 6’sını oluşturmaktadır. Sektördeki büyüme yıllık % 12 civarında iken katılım bankalarındaki büyüme yıllık % 25 seviyesine ulaşmıştır (Saraç ve Zeren, 2015).

İslami finans sektörünün popülaritesinin artmasında ayrıca; Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerde Şer’i hükümlere uygun ürünlere olan talep, İslami finans için yasal düzenleyici çerçevenin güçlenmesi, geleneksel yatırımcıların portföy çeşitlendirme adına farklı ürünler talep etmesi ve sektörün kurumsal ve bireysel yatırımcıların ihtiyaçlarını karşılayabilecek çeşitlilikte ürün geliştirebilecek kapasiteye ulaşması gibi faktörler de rol oynamaktadır (Hasan ve Dridi, 2010).

İslami bankacılık sisteminin esasını İslam dininin izin verdiği uygulamalar oluşturmaktadır. İslam’da faizin haram oluşu ve bununla birlikte ticaretin övülmesi Müslümanları mevcut piyasa şartlarında farklı uygulamalar geliştirmeye yöneltmiştir (Ito, 2013). Piyasada faiz sistemi olarak kendini gösteren “meysir (kumar) ve garar (belirsizlik-risk)” dan kaçınmak isteyen Müslümanlar kendi aralarındaki para alışverişlerinde kullanmak üzere İslam dinine uygun olarak “mudaraba” ve “muşaraka” kavramlarını geliştirmişlerdir. Bu iki kavram İslami bankacılığın temelini oluşturmaktadır. Mudaraba, sermaye ve girişim ortaklığını ifade ederken muşaraka ise sadece sermaye ortaklığını ifade etmektedir (Yusoff, 2013).

Konvansiyonel bankacılık sisteminde bankalar, mevduat hesaplarına belirli bir miktardaki parayı, belirli bir vadede ve belirli bir faiz oranıyla fon toplamaktadırlar. İslami bankacılık sisteminde ise, özel cari hesap ve katılma hesaplarına kar-zarar ortaklığı çerçevesinde fon toplanmaktadır. Özel cari hesap, istenildiğinde tamamen veya kısmen geri çekilebilen ve hesap karşılığında sahibine herhangi bir getiri ödenmeyen fonları ifade etmektedir. Katılma hesabı ise katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlarca kullanılmasından doğacak olan kar veya zarara katılma sonucu vermektedir. Katılım bankaları ayrıca konvansiyonel bankalardan farklı olarak topladıkları fonları faizli işlem yapan bankalar arası piyasada ve bono-tahvil piyasasında değerlendirmediklerini ve açık pozisyon tutmadıklarını belirtmektedirler. Buna rağmen mevduat faizi oranları ile kar payı oranları arasındaki yüksek korelasyonun nedeni sorgulanmaktadır (Saraç ve Zeren, 2015). Yapılan çalışmalar İslami bankaların kar payı oranlarıyla konvansiyonel bankaların mevduat faizi oranlarının birlikte hareket ettiklerini ortaya koymuştur.

Bu çalışma, İslami bankalardaki kar payı oranları ile konvansiyonel bankalardaki mevduat faizi oranları arasında bir nedensellik ve uzun dönemli eşbütünlüşme ilişkisinin olup olmadığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1. Literatür

Kar payı ve mevduat faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisi ile ilgili olarak yapılan çalışmaların (Kaleem ve Isa, 2003; Bacha, 2004; Chong ve Liu, 2009; Kader ve Leong, 2009; Zainol ve Kassim,

2010; Adebola vd., 2011; Yusoff, 2013; Ito, 2013) önemli bir kısmının özellikle Malezya bankaları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Kaleem ve Isa (2003) bu konudaki ilk çalışmalardan bir tanesidir. Çalışmada 1, 3, 6 ve 12 aylık vadeli mevduat hesaplarının getirileri ile eşdeğerleri olan katılma payı hesaplarının karları arasında bir nedensellik olup olmadığı incelenmiştir. Çalışmada bütün dönemlerde vadeli mevduat oranlarının kar payı oranlarının nedeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bacha (2004) yaptığı çalışmada her iki banka türünün de getiri oranları ile toplam mevduat miktarlarını karşılaştırmıştır. Faiz oranlarının düşüşte ve yükselişte olduğu iki alt dönemde inceleme yapan Bacha (2004), çalışma sonucunda 3 aylık hesaplar ve toplam yatırım miktarları arasında nedensellik ilişkisi bulmuştur.

Chong ve Liu (2009) benzer bir çalışmada mevduat faiz oranlarının kar payı oranlarının Granger nedeni olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç bütün vade dönemleri için tek taraflı olarak geçerlidir. Ayrıca Chong ve Liu (2009) ‘ya göre faizsiz bankacılık aslında faizsiz bankacılık değildir.

Kader ve Leong (2009)’un çalışması daha önceki çalışmalara göre farklı bir sonuç ortaya koymuştur. İslami bankacılık müşterilerinin fayda güdüsüyle hareket etmediklerinden dolayı, faiz oranlarındaki değişimin bu müşterileri etkilemeyeceği varsayımıyla hareket edilmiş ancak katılma hesapları ve mevduat hesapları arasında çift yönlü bir ilişki tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna göre bütün yatırımcılar fayda güdüsü ile hareket etmekte ve dolayısıyla İslami bankalarda konvansiyonel bankalar gibi faiz oranı riskine maruz kalmaktadırlar.

Zainol ve Kassim (2010) da önceki çalışmalardan farklı olarak çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit etmişlerdir. Yatırımcıların fayda güdüsüyle hareket etmeleri ve arbitraj fırsatlarından yararlanmak istemeleri nedeniyle kar payı oranları ve İslami bankaların varlıkları arasında ve yine faiz oranları ile konvansiyonel bankaların varlıkları arasında pozitif yönlü bir ilişkiden bahsedilmiştir. Ayrıca faiz oranları ve kar payı oranları arasında çift yönlü Granger nedensellik ilişkisi olduğu gözlemlenmiştir.

Adebola ve diğerleri (2011), Kader ve Leong (2009)’ un çalışmasının aksine faiz oranlarının, İslami bankaların finansmanında negatif etkisi olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmaya göre faiz oranları ve kar payı oranları arasında eşbütünleşme ilişkisi mevcuttur.

Yusoff (2013)’un çalışmasına göre 3 ay vadeli hesaplarda faiz oranları kar payı oranlarının Granger nedeni iken 6 ay vadeli hesaplarda ters yönlü bir ilişki çıkmıştır. 9 ve 12 aylık hesaplarda ise herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunmamıştır.

Ito (2013) ‘ya göre Malezya’da kar payı oranları ve faiz oranları birlikte hareket etmektedir. Çalışmada 1 aylık vade haricindeki diğer hesaplarda diğer çalışmaların aksine faiz oranlarından kar payı oranlarına doğru değil, kar payı oranlarından faiz oranlarına doğru bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Literatürde Türkiye’deki bankaların incelenmesini içeren çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmalardan ilkinde Çevik ve Charap (2011), Türkiye ve Malezya ‘daki bankaları incelemişlerdir. Her iki ülkede de faiz oranları ve kar payı oranları arasında nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. İlişkinin yönünün faiz oranlarından kar payı oranlarına doğru olduğu gözlemlenmiştir.

Yine Ertürk ve Yüksel (2013), Türkiye’deki bankalar üzerinde yaptıkları çalışmada 2008 krizi öncesi ve sonrası durumu karşılaştırmışlardır. 2008 öncesinde 1 ve 3 ay vadeli, 2008 sonrasında ise 1, 3, 6 ve 12 ay vadeli mevduat faiz oranlarından kar payı oranlarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi mevcuttur.

Ergeç ve Kaytancı (2014), Türkiye’deki konvansiyonel bankalar için geçerli olan mevduat faiz oranlarının, İslami bankalardaki kar payı oranlarının Granger nedeni olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmaya göre bu durum 2006’dan sonra daha gözlemlenebilir bir hal almıştır.

Türkiye’de konu ile ilgili olarak yapılan en güncel çalışma Saraç ve Zeren (2015)’e aittir. Çalışmada, banka bazında 4 adet katılım bankasının kar payı oranları ile konvansiyonel bankaların mevduat faiz oranları arasında nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. Kuveyt Türk Katılım Bankası dışında

diğer katılım bankaları ile konvansiyel bankaların oranları arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu ve mevduat faiz oranlarından kar payı oranlarına doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2. Metodoloji

Kar payı ve faiz oranları arasındaki nedensellik ilişkisini inceleyen çalışmaların birçoğunda Granger nedensellik testi kullanılmıştır. Granger (1969) nedensellik testinde serilerin aynı dereceden durağan olması ve seriler arasında eşbütünleşme olması gerekmektedir. Bu nedenle Toda ve Yamamoto (1995) serilerin durağanlık dereceleri ve eşbütünleşme derecelerinden bağımsız bir test geliştirmişlerdir. Söz konusu test ki-kare dağılımını esas almaktadır. Hacker ve Hatemi (2006) ise bunlardan farklı olarak, küçük örneklem büyüklüklerinde ve hataların olası normal dağılmamasına karşın kritik değerleri, kaldıraçlı bootstrap simülasyon yöntemiyle elde etmeyi tavsiye etmişlerdir. Hacker ve Hatemi (2006), 100.000 defa bootstrap simülasyonunu tekrarlayarak MWALD dağılımını elde etmişlerdir.

Hacker ve Hatemi (2006) nedensellik testinde serilerin durağanlığı önemsenmemekle birlikte, serilerin durağanlık seviyesi kadar modele gecikme eklendiğinden serilere birim kök testi uygulanmaktadır. Geleneksel birim kök testlerinde (ADF, KPSS, PP) yapısal kırılmalar dikkate alınmamaktadır. Perron (1989), zaman serilerinde yapısal kırılmaların dikkate alınmamasının olumsuz sonuçlar doğuracağını ortaya koymuştur. Bu nedenle Zivot ve Andrews (1992) bir yapısal kırılmaya izin veren, Lumsdaine ve Papell (1997) ise iki yapısal kırılmaya izin veren birim kök testlerini literatüre kazandırmışlardır. Ancak her iki testte de kırılma sayısı araştırmacı tarafından dışsal olarak belirlenmektedir. Kapetanios (2005), kırılmaların içsel olarak belirlendiği ve beş kırılmaya kadar izin veren birim kök testini geliştirmiştir.

Bu çalışmada serilerin kırılma tarihlerini incelemek ve serilerin durağanlık seviyelerini belirlemek amacıyla sabit terim ve trend’de kırılmaya izin veren model kullanılarak Kapetanios (2005) birim kök testi uygulanmıştır.

Hacker ve Hatemi (2006) nedensellik ilişkisini Toda ve Yamamoto (1995) nedensellik testini kullanarak belirlediğinden, seriler arasında eşbütünleşme ilişkisinin varlığı ve derecesi önemsenmemektedir. Bu nedenle çalışmada, seriler arasında uzun dönemli ilişkinin incelenmesi adına yapısal kırılmaların içsel olarak belirlendiği ve beş kırılmaya kadar izin veren çok kırılmalı Maki (2012) eşbütünleşme testi uygulanmıştır.

Maki (2012) çok kırılmalı eşbütünleşme analizi için dört regresyon modeli geliştirmiştir;

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \beta' x_t + u_t \quad (1)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta_i' x_t D_{i,t} + u_t \quad (2)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \gamma t + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta_i' x_t D_{i,t} + u_t \quad (3)$$

$$y_t = \mu + \sum_{i=1}^k \mu_i D_{i,t} + \gamma t + \sum_{i=1}^k \gamma_i t D_{i,t} + \beta' x_t + \sum_{i=1}^k \beta_i' x_t D_{i,t} + u_t \quad (4)$$

1 nolu denklemde (Model 0) sabitte değişime izin vermekte, 2 nolu denklemde (Model 1) sabit ve eğimde değişime izin vermekte, 3 nolu denklemde (Model 2) sabit ve eğimde değişime izin vermekte ve trend eklemekte ve 4 nolu denklemde (Model 3) sabit, eğim ve trendde değişime izin vermektedir.

3. Veri ve Uygulama

Çalışmada veri seti olarak, Ocak 2004 ile Aralık 2014 dönemi arasındaki 1, 3, 6 ve 12 ay vadeli aylık faiz oranları ve kar payı oranlarından yararlanılmıştır. İlgili dönemlerdeki kar payı ve faiz oranlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Veriler ve Tanımlayıcı İstatistikler

Oranlar	Açıklama	Ort.	Maks.	Min.	SS	Göz.
MFO1	1 Ay Vadeli Mevduat Faiz Oranı	12,70	25,98	5,29	5,37	132
MFO3	3 Ay Vadeli Mevduat Faiz Oranı	13,76	25,33	6,59	4,99	132

MFO6	6 Ay Vadeli Mevduat Faiz Oranı	13,99	26,33	7,06	5,07	132
MFO12	12 Ay Vadeli Mevduat Faiz Oranı	14,17	27,33	7,53	5,16	132
KPO1	1 Ay Vadeli Kar Payı Oranı	12,04	23,79	6,03	4,63	132
KPO3	3 Ay Vadeli Kar Payı Oranı	12,52	27,60	6,14	5,01	132
KPO6	6 Ay Vadeli Kar Payı Oranı	13,22	31,02	6,43	5,69	132
KPO12	12 Ay Vadeli Kar Payı Oranı	14,19	32,06	6,90	6,26	132

Tablo 1'e göre 1, 3 ve 6 ay vadeli ortalama mevduat faiz oranlarının kar payı oranı ortalamalarından daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. 12 ay vadeli oranların ortalamalarının ise birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Serilere uygulanan Kapetanios (2005) birim kök testi sonuçları Tablo 2' de yer almaktadır.

Tablo 2. Kapetanios (2005) Birim Kök Testi Sonuçları

Oranlar	Test İst.	Kırılma Tarihleri				
MFO1	-6.6383	05/ 2006	12/ 2008	05/ 2010	10/ 2011	05/ 2013
MFO3	-5.8587	05/ 2006	08/ 2007	11/ 2008	08/ 2011	11/ 2012
MFO6	-5.9484	05/ 2006	08/ 2007	12/ 2008	06/ 2010	11/ 2012
MFO12	-4.6222	08/ 2005	05/ 2007	01/ 2009	02/ 2011	02/ 2013
KPO1	-6.3701	11/ 2005	06/ 2007	01/ 2009	06/ 2011	04/ 2013
KPO3	-5.6395	06/ 2005	01/ 2008	07/ 2009	03/ 2011	12/ 2012
KPO6	-6.2669	11/ 2005	10/ 2007	07/ 2009	06/ 2011	02/ 2013
KPO12	-4.0889	01/ 2006	09/ 2007	07/ 2009	03/ 2011	03/ 2013

Not; Kritik Değerler; %10, %5 ve %1 için sırasıyla -9.039, -8.343 ve -8.016' dır.

Tablodan da anlaşılacağı üzere serilerin test istatistikleri kritik değerlerden küçük olduğu için serilerin birim kök içerdiğine dair kurulan H_0 hipotezi reddedilememiştir. Dolayısıyla seriler yapısal kırılmalara rağmen düzey değerde durağan değillerdir. Serilerde meydana gelen şoklar uzun süre etkisini sürdürecektir. Serilerin birinci dereceden farkları alındığında durağanlık sağlanmıştır. Hacker ve Hatemi (2006) nedensellik testinde seriler birinci düzeyde durağan olduğundan modele bir gecikme eklenecektir. Burada ayrıca kırılma tarihleri serilerin yapısal değişime uğradığı tarihler olarak yorumlanabilir.

Seriler arasında uzun dönemli ilişkinin varlığı Maki (2012) eşbütünleşme testi ile sınanmıştır. Sonuçlar Tablo 3' de yer almaktadır.

Tablo 3. Maki (2012) Eşbütünleşme Testi Sonuçları

MFO1-KPO1		
	Test İst.	Kırılma Tarihleri
Model 0	-5.031*	12/ 2004; 05/ 2009; 06/ 2011; 12/ 2013
Model 1	-5.393**	03/ 2005; 05/ 2009; 12/ 2013
Model 2	-6.146**	05/ 2006; 04/ 2009; 01/ 2011; 01/ 2013
Model 3	-6.058	05/ 2007; 01/ 2008; 08/ 2011; 04/ 2013; 11/ 2013
MFO3-KPO3		
	Test İst.	Kırılma Tarihleri
Model 0	-6.343***	08/ 2004; 05/ 2005; 06/ 2006; 02/ 2010; 11/ 2010
Model 1	-5.398	05/ 2005; 07/ 2006; 04/ 2009; 07/ 2011; 05/ 2014
Model 2	-6.506**	03/ 2006; 03/ 2009; 02/ 2010; 01/ 2011; 02/ 2013
Model 3	-7.068**	05/ 2005; 02/ 2009; 04/ 2014
MFO6-KPO6		
	Test İst.	Kırılma Tarihleri
Model 0	-4.543	11/ 2004; 12/ 2006; 05/ 2009; 05/ 2010; 07/ 2012

Model 1	-5.127	09/ 2004; 05/ 2005; 01/ 2007; 12/ 2007; 11/ 2013
Model 2	-5.181	09/ 2004; 04/ 2006; 06/ 2009; 02/ 2010; 07/ 2011
Model 3	-6.391	09/ 2004; 12/ 2005; 11/ 2006; 05/ 2009; 09/ 2011
MFO12-KPO12		
	Test İst.	Kırılma Tarihleri
Model 0	-6.2281***	12/ 2004; 06/ 2008; 10/ 2009; 03/ 2012
Model 1	-5.2213**	10/ 2004;
Model 2	-4.7905	05/ 2005; 01/ 2006; 06/ 2008; 02/ 2011; 02/ 2013
Model 3	-6.1245	11/ 2005; 06/ 2009; 02/ 2012

Not; Kritik değerler, Maki (2012)' nin çalışmasından alınmıştır. *,** ve *** sırasıyla %10, %5 ve %1 seviyelerinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3'e göre 6 ay vadeli oranlar haricinde diğer tüm oranlar arasında eşbütünleşme ilişkisi olduğu görülmektedir. Yani seriler uzun vadede dengeye gelmekte ve birlikte hareket etmektedirler. Gerçekleşen kırılmalarla birlikte eşbütünleşme ilişkisinin varlığından bahsedilebilir. Tabloda yer alan kırılma tarihleri, ilişkide meydana gelen yapısal değişimin yaşandığı tarihleri temsil etmektedir.

Daha önce birim kök testi sonucunda serilerin tamamının birinci dereceden durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştı. Bu nedenle Hacker ve Hatemi (2006) nedensellik testinde maksimum bütünüleşme seviyesi 1 olarak alınmıştır. Gecikme uzunluğunun belirlenmesinde SC ve HQ bilgi kriterlerinin birleşimi olan Hatemi bilgi kriteri uygulanmıştır. Kritik değerler 10.000 defa bootstrap simülasyonu yapılarak elde edilmiştir. Nedensellik Testi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Hacker ve Hatemi (2006) Nedensellik Testi Sonuçları

H ₀ Hipotezleri	MWALD İstatistiği	Bootstrap KD (%1)	Bootstrap KD (%5)	Bootstrap KD (%10)
MFO1 ↗ KPO1	44.320*	10.059	6.281	4.739
MFO3 ↗ KPO3	46.846*	10.402	6.452	4.864
MFO6 ↗ KPO6	25.317*	10.360	6.539	4.861
MFO12 ↗ KPO12	18.944*	9.889	6.198	4.832
KPO1 ↗ MFO1	0.313	10.515	6.577	4.944
KPO3 ↗ MFO3	2.375	10.727	6.563	5.000
KPO6 ↗ MFO6	1.522	10.185	6.290	4.723
KPO12 ↗ MFO12	10.613*	9.993	6.221	4.786

Not; * %1 seviyesinde anlamlılığı temsil etmektedir.

Tablo 4'e göre tüm dönem boyunca mevduat faiz oranlarından kar payı oranlarına doğru bir nedensellik ilişkisi söz konusudur. 1, 3 ve 6 ay vadeli oranlarda bu ilişki tek yönlüdür. 12 ay vadeli oranlarda ise kar payı oranından mevduat faiz oranına doğru bir ilişki bulunduğundan çift yönlü bir nedensellik söz konusu olmuştur.

Seriler arasındaki nedensellik ilişkisi, ekonomik ve sosyal gelişmelerin etkisiyle yaşanan yapısal değişimlerden dolayı belirli bir zaman içerisinde değişebilmektedir. Belirli bir dönem aralığında iki seri arasında nedensellik ilişkisi yokken, alt örneklem boyutlarında nedensellik ilişkisine rastlanılabilmektedir (Balcılar ve Ozdemir, 2013; Inglesi-Lotz vd., 2014). Bu nedenle çalışmada, literatürde yer alan çalışmalardan farklı olarak yapısal değişimlerde meydana gelen nedensellik ilişkisini test etmek amacıyla kayan pencerelerde Hacker ve Hatemi (2006) nedensellik testi uygulanmıştır.

Kayan pencerelerde nedensellik analizi iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada uygun bir pencere büyüklüğü belirlenmiştir. Bu pencere boyutu, test istatistiğini güçlü bir şekilde elde edebilecek kadar büyük ve analiz dönemi içerisinde yapısal değişimleri yakalayabilecek kadar küçük olmalıdır. Çalışmada pencere boyutu 30 olarak alınmıştır. İkinci aşamada belirlenmiş pencere boyutu kadar gözleme Hacker ve Hatemi (2006) Nedensellik Testi uygulanmış, elde edilen MWALD test istatistiği, %10 bootstrap kritik değerine bölünüp normalize edilmiştir. Test istatistiği ve bootstrap

kritik değerleri birinci gözlem olan Ocak 2004'ten, son gözlem olan Aralık 2014'e kadar 30 gözlemi kapsayan her pencere için hesaplanmıştır. Normalize edilen test istatistikleri çizgi grafiğine dökülmüş ve bu çizginin grafikte yatay eksene paralel olan “1” çizgisinin üstüne çıktığı durumlarda nedensellik ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir.

Kayan pencerelerde nedensellik analizinde, 1, 3, 6 ve 12 ay vadeli oranların Temel Bileşenler Analizi (TBA) ile tek bir bileşeninden oluşan değişkenler kullanılmıştır. Böylelikle kar payı oranı bileşeni (KPO) ve mevduat faizi oranı bileşeni (MFO) elde edilmiştir. TBA, literatürde de çok sayıda değişkeni tek bir bileşende incelemek amacıyla kullanılmaktadır (Hosseini ve Kaneko, 2012; Jalil vd., 2010; Jolliffe, 2002; Manly, 1994; Murthy ve Kalsie, 2009; Pradhan vd., 2014; Sharma, 1996).

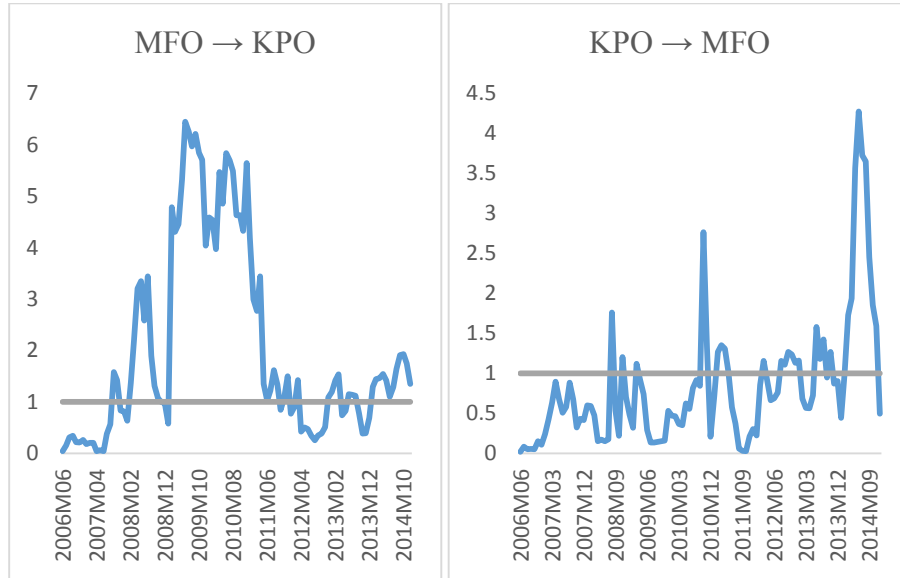
Elde edilen bileşen serileri arasındaki nedensellik ilişkisi Tablo 5'te yer almaktadır.

Tablo 5. Hacker ve Hatemi (2006) Nedensellik Testi Sonuçları

H ₀ Hipotezleri	MWALD İstatistiği	Bootstrap Kritik Değer (%1)	Bootstrap Kritik Değer (%5)	Bootstrap Kritik Değer (%10)
KPO /→ MFO	0.198	9.886	6.527	4.895
MFO /→ KPO	36.494*	10.125	6.543	4.883

%1 seviyesinde anlamlılığı temsil etmektedir.

Tablo 5'e göre MFO 'lardan KPO 'na doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi bulunmaktadır. Kayan pencerelerdeki nedensellik testi sonuçları ise Şekil 1 'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Kayan Pencerelerde Nedensellik Testi Sonuçları

Şekil 1'de yer alan sonuçlara göre; yapısal kırılmaların gerçekleştiği dönemlerde kar payı oranlarından mevduat faiz oranlarına doğru bir nedensellik ilişkisine rastlanmaktadır. İlk kırılma, 2008 küresel finansal krizin görülmeye başlandığı 09/2008 tarihinde gerçekleşmiştir. Devamında 10/2010 ve 02/2014 tarihinde güçlü ilişkiye rastlanırken bazı dönemlerde kısa süreli ilişki göze çarpmaktadır. MFO 'larından KPO 'larına doğru ise güçlü ve uzun süreli ilişki, 02/2008 tarihinde başlayıp 04/2012 tarihine kadar devam etmiştir. Devamında sık ve kısa süreli ilişki görülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Son yıllarda yaşanan krizler yatırımcıları alternatif arayışlarına yöneltmiş ve özellikle 2008 küresel krizi, konvansiyonel bankacılık anlayışına karşılık İslami bankacılık anlayışını güçlü bir alternatif haline getirmiştir. Çalışma prensipleri farklı olmasına rağmen İslami ve konvansiyonel bankacılık sisteminin aynı çatı altında işleyişini sürdürmesi, piyasaların temel dinamiklerinden olan faiz faktörünün İslami bankaları da etkilediği sonucunu doğurmaktadır. Çalışma bu anlayışın geçerliliğini test etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada konvansiyonel bankalardaki mevduat faizi oranlarıyla İslami bankaların kar payı oranları arasındaki ilişki Hacker ve Hatemi (2006) nedensellik testi ile analiz edilmiştir. Analizde 2004-2014 dönemini kapsayacak şekilde her iki oran için vadelerine göre 4 ayrı zaman serisi kullanılmıştır. Zaman serileri arasında birim kökün varlığı Kapetanios (2005) testi ile analiz edilmiş ve serilerin I(1) fark düzeyinde durağan olduğu anlaşılmıştır. Seriler arasındaki uzun süreli ilişkinin tespiti için Maki (2012) eşbütünleşme testi uygulanmış ve 6 ay vadeli oranlar dışında diğer oranlarda eşbütünleşme olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nedensellik testi sonucunda 12 ay vadeli oranlarda çift yönlü nedensellik ilişkisine, diğer oranlarda ise mevduat faiz oranlarından kar payı oranlarına doğru tek yönlü nedenselliğe rastlanmıştır. Ayrıca kayan pencerelerde nedensellik testi sonucunda, oranlar arasında çift yönlü ilişkinin varlığına rastlanmıştır.

Literatürde Türkiye’deki kar payı ve faiz oranı üzerine yapılan çalışmalarda (Çevik ve Charap, 2011; Ertürk ve Yüksel, 2013; Ergeç ve Kaytancı, 2014; Saraç ve Zeren, 2015) bugüne kadar faiz oranlarından kar payı oranlarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisine dair bulgular elde edilmiştir. Bu çalışmada ise ilk olarak 12 ay vadeli kar payı oranlarından mevduat faiz oranlarına doğru nedensellik ilişkisine rastlanmıştır. Ayrıca kayan pencerelerde KPO bileşenlerinden MFO bileşenlerine doğru bir nedensellik ilişkisinin varlığı tespit edilmiştir. Bu nedenle elde edilen bulguların, ilgili literatüre katkı sağlayacağı beklenmektedir.

Kaynakça

- Adebola, S. S., Yusoff, W. S. W. ve Dahalan, J. (2011). The Impact Of Macroeconomic Vari-ables On Islamic Banks Financing In Malaysia. *Research Journal of Finance and Accounting*, 2(4), 22–32.
- Bacha, O. I. (2004). Dual banking systems and interest rate risk for Islamic banks. *The Journal of Accounting, Commerce & Finance – Islamic Perspective*, 8(1), 1-42.
- Balcilar, M. ve Ozdemir, Z. A. (2013). The export-output growth nexus in Japan: a bootstrap rolling window approach. *Empirical Economics*, 44(2), 639–660. doi:10.1007/s00181-012-0562-8
- Chong, B. S. ve Liu, M.-H. (2009). Islamic banking: Interest-free or interest-based? *Pacific-Basin Finance Journal*, 17(1), 125–144.
- Çevik, S. ve Charap, J. (2011). Behavior of Conventional and Islamic Bank Deposit Returns in Malaysia and Turkey. *International Monetary Fund*.
- Deloitte. (2014). *Türkiye Katılım Bankacılığı*. Deloitte.
- Ergeç, H. E. ve Kaytanci, B. G. (2014). The causality between returns of interest-based banks and Islamic banks: the case of Turkey. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 7(4), 443–456.
- Ertürk, M. ve Yüksel, S. (2013). Causal Link Between Islamic and Conventional Banking: Evidence from Turkish Banking Sector (Working Paper No: 6) (s. 20). *İstanbul: Rese-arch Department of Borsa İstanbul*.
- Granger, C. W. (1969). Investigating causal relations by econometric models and cross-spectral methods. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 424–438.
- Hacker, R. S. ve Hatemi-J, A. (2006). Tests for causality between integrated variables using asymptotic and bootstrap distributions: theory and application. *Applied Economics*, 38(13), 1489–1500. doi:10.1080/00036840500405763
- Hasan, M. ve Dridi, J. (2010). The effects of the global crisis on Islamic and conventional banks: A comparative study. *International Monetary Fund*.
- Hosseini, H. M. ve Kaneko, S. (2012). Causality between pillars of sustainable development: Global stylized facts or regional phenomena? *Ecological Indicators*, 14(1), 197–201.
- Inglesi-Lotz, R., Balcilar, M. ve Gupta, R. (2014). Time-varying causality between research output and economic growth in US. *Scientometrics*, 100(1), 203–216. doi:10.1007/s11192-014-1257-z
- Ito, T. (2013). Islamic rates of return and conventional interest rates in the Malaysian deposit market. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 6(4), 290–303.
- Jalil, A., Feridun, M. ve Ma, Y. (2010). Finance-growth nexus in China revisited: New evi-dence from principal components and ARDL bounds tests. *International Review of Economics & Finance*, 19(2), 189–195.
- Jolliffe, I. (2002). *Principal component analysis*, 2nd Edition. Springer, New York.
- Kader, R. A. ve Leong, Y. K. (2009). The impact of interest rate changes on Islamic bank fi-nancing. *International Review of Business Research Papers*, 5(3), 189–201.
- Kaleem, A. ve Isa, M. M. (2003). Casual relationship between Islamic and conventional ban-king instruments in Malaysia. *International Journal of Islamic Financial Services*, 4(4), 3–10.
- Kapetanios, G. (2005). Unit-root testing against the alternative hypothesis of up to m structu-ral breaks. *Journal of Time Series Analysis*, 26(1), 123–133.
- Lumsdaine, R. L. ve Papell, D. H. (1997). Multiple trend breaks and the unit-root hypothesis. *Review of Economics and Statistics*, 79(2), 212–218.

- Maki, D. (2012). Tests for cointegration allowing for an unknown number of breaks. *Economic Modelling*, 29(5), 2011–2015. doi:10.1016/j.econmod.2012.04.022
- Manly, B. (1994). *Multivariate statistical methods: a primer*. Chapman & Hall, London.
- Murthy, K. V. ve Kalsie, A. (2009). Measurement of international currency crises: A panel data approach using composite indices. *Anjala*. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1344050 adresinden erişildi.
- Perron, P. (1989). The great crash, the oil price shock, and the unit root hypothesis. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*, 1361–1401.
- Pradhan, R. P., Tripathy, S., Chatterjee, D., Zaki, D. B. ve Mukhopadhyay, B. (2014). Development of banking sector and economic growth: the ARF experience. *Decision*, 41(3), 245–259. doi:10.1007/s40622-014-0056-y
- Saraç, M. ve Zeren, F. (2015). The dependency of Islamic bank rates on conventional bank interest rates: further evidence from Turkey. *Applied Economics*, 47(7), 669–679.
- Sharma, S. (1996). *Applied multivariate techniques*. Wiley Publication, New York.
- TKBB, “*Başlıca Finansal Veriler ve Mali Tablolar*”, Katılım Bankaları 2010, İstanbul: Türkiye Katılım Bankalar Birliği, 2011a, ss.72-87.
- Toda, H. Y. ve Yamamoto, T. (1995). Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes. *Journal of econometrics*, 66(1), 225–250.
- Yusoff, M. (2013). Riba, profit rate, Islamic rate, and market equilibrium. *International Journal of Economics, Management and Accounting*, 21(1).
- Zainol, Z. ve Kassim, S. H. (2010). An Analysis of Islamic Banks’ Exposure to Rate of Return Risk. *Journal of Economic Cooperation and Development*, 31(1), 59–84.
- Zivot, E. ve Andrews, D. W. (1992). Further Evidence on the Great Crash, the Oil-Price Shock, and the Unit-Root. *Journal of Business & Economic Statistics*, 10(0), 3.

Katılım Bankalarının Kar Dağıtım Metodları ve Bankacılık Sektöründeki Yapısal Analizi

Öğ. Gör. Mehmet Levent Erdaş

Süleyman Demirel University
Isparta, Türkiye
leventerdas@sdu.edu.tr

Özet

50 yıl önce düşünce olarak dünyamıza giren faizsiz bankacılık sistemi 1970 yıllarda düşünce aşamasından çıkıp uygulanma aşamasına geçmiştir. Dünyada ilk 1970'li yıllarda İslami bankaların faaliyete başlamaları ile birlikte dünya çapında çeşitli kuruluşlar oluşturulmuştur. Türkiye'de ise 1980 sonrasında alınan kararlar ve düzenlemelerle finansal serbestleşme hareketleri başlamıştır. Bu hareketler doğrultusunda faizsiz bankacılık 1983 yılında Kanun Hükmünde Kararname ile ülkemizde kurulmasına izin verilmiştir. Türkiye'de 1985 yılında kurulan ilk faizsiz banka Özel Finans Kurumları yeni adıyla Katılım Bankaları dünyada özellikle son on yılda çok büyük bir gelişme göstermişlerdir. 2005 yılında yürürlüğe giren bankacılık kanunu ile Özel Finans Kurumları'nın adı katılım bankası olarak değiştirilmiştir. Katılım bankaları bu dönemde finans sektörünün alternatifi olmadıklarını tamamlayıcı olduklarını belirtmeye çalışmışlardır. Bu değişikle birlikte Katılım Bankaları, bankacılık sektöründe diğer bankalarla birlikte faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu çalışmada, katılım bankacılığının Türk bankacılık sektörü içerisindeki durumu incelenmektedir. Katılım bankalarının dünyada ve Türkiye'deki tarihsel gelişim sürecine değinilmiş katılım bankalarının esasları, teorileri, fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri ile dünyadaki durumu hakkında bilgilere yer verilmiştir. Türkiye'de faaliyette bulunan katılım bankalarının hem kendi aralarında hem de Türk bankacılık sektörü içerisinde performans değerlendirmesi ve analizleri yapılmıştır. Ayrıca çalışmanın son kısmında, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan sözlü görüşme tekniğiyle, katılım bankalarında çalışan müdür ve yöneticilere çeşitli sorular yöneltilmiştir. Son olarak katılım bankalarının sektördeki paylarının %10'lar seviyesine çıkarabilmek için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Faizsiz Bankacılık, Katılım Bankacılığı, Nitel Araştırma Yöntemi

Profit Distribution Methods Applied by the Participation Banks and Their Structural Analysis in Banking Sector

Abstract

The interest-free banking system that entered in our world only in the form of an idea 50 years ago has stopped to be simply an idea and been upgraded to the stage of application during 1970's. With the first introduction of Islamic banks in 1970's in the whole world, a variety of corporations was established throughout the world. In Turkey financial liberalization movements were begun with the decisions and regulations carried into effect after 1980. In accordance with these developments, the interest-free banks were allowed to be established in our country with the Decree Law of 1983. As the first interest-free bank in Turkey established in 1985, the Private Financial Corporations, recently named Participation Banks, have considerably improved throughout the world, especially in the last decade. With the banking law entered into force in 2005, the Private Financial Corporations began to be named Participation Banks. The Participation Banks have proven that they are not an alternative but complementary to the finance sector within that period. With such change, the Participation Banks have begun to operate in the banking sector together with the other banks. The status of the Participation Banking in Turkish banking sector is studied in this study. The historical development process of the Participation Banks in both Turkey and the world is addressed and the information on the principles, theories, fund gathering and fund extension methods as well as its world-wide status is provided. Finally the performance assessments and analyses of the Participation Banks operating in Turkey were conducted among themselves and within Turkish banking sector. Moreover, a variety of questions were directed to the employees of managers and executives in participation. The last, the share of participation banks in sector to remove the %10 level suggestions were made.

Key Words: Banking, Interest-free Banking, Participation Banking, Qualitative Research Methods

Giriş

Gerek makro ve gerekse de mikro düzeyde ele alındığında ekonomilerde ana sorunun eldeki kaynakların belirlenen hedefler doğrultusunda en uygun en verimli şekilde kullanılması olduğu bilinmektedir. Yeni pazarların ortaya çıkması, teknolojideki hızlı gelişmeler işletmelerin de ulusal ve uluslararası düzeyde büyümelerine sebebiyet verirken finansman sorunlarını da ortaya çıkarmıştır. Bu nedendir ki kalkınma sürecinde bulunan Türkiye istikrarlı büyüme kalkınma ve sanayileşme için finansman sorununu da çözmek zorundadır.

Bilindiği gibi Türkiye nüfusunun yaklaşık % 99'u Müslüman'dır. Bu nedenle Katılım bankalarının ortaya çıkmasındaki en önemli etken İslam dininin koymuş olduğu kurallar gösterilebilir. Faizin İslam dininde yasak olması nedeniyle özellikle Müslüman ülkelerde fonların önemli bir kısmının manevi inançlar nedeniyle finans sistemi dışında atıl bir şekilde tutulması veya ekonomik olmayan alanlara kaydırılması sonucu bu atıl fonların ekonomiye kazandırmak amacıyla kurulmuştur.

Türkiye'de faizsiz bankacılık ya da özel finans kurumları bir diğer adıyla katılım bankaları sistemine izin verilmesinin temelini; petrol üreticisi İslam ülkelerinde toplanan önemli döviz rezervlerinin ülkemize çekilmesi ve yurt içinde faize karşı olanların elinde bulunan tasarrufların finans sistemine aktarılması da oluşturmaktadır.

Faizsiz bankacılığa ilişkin dünyaya sesini duyuran en önemli kuruluş, 1975 yılı Ekim'in de Ciddé'de kurulan İslam Kalkınma Bankası'dır. (Akin, 1986:114). Klasik batı banka modellerini model alan Türkiye'nin kurucu üye olarak faizsiz bankacılık uygulaması ile ilk olarak tanışmıştır. İslam Kalkınma Bankası, İslam Konferansı Teşkilatı'na üye ülkelerin kalkınma programların destekleyen bir kuruluş niteliğinde görevini sürdürmektedir.

Türkiye, 1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın (İKB) kurucu üyeleri arasında yer alarak faizsiz bankacılık uygulaması ile ilk olarak tanışmıştır. Eski adıyla Özel Finans Kurumları yeni adıyla katılım bankaları, ülkemizde 16/12/1983 gün ve 83/7506 sayılı kanun hükmünde kararname ile kurulmasına izin verilmiştir. Özel Finans Kurumlarının aracı bir kuruluş olarak algılanması ve ulusal ve uluslararası piyasalarda karışıklığa neden olması nedeniyle 19/10/2005 tarih ve 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile Katılım bankaları olarak değiştirilmiştir.

Mevduat, yatırım ve kalkınma bankalarının yanı sıra üçüncü bir bankacılık olarak Türkiye'de faaliyette bulunan katılım bankaları, bankacılığa benzer şekilde tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, diğer klasik bankacılıktan farklı olarak, faizsiz finansman ilkeleri doğrultusunda finansman kullandırma yöntemleriyle değerlendirilerek oluşan kar veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşmaktadır. Ayrıca fon kullanılan sektörlerin hem yatay ve dikey hareketlilik gösterebilecek besleyici özellikte olması, hem de gayri ahlaki, kumar ve alkol gibi üretim firmalarıyla finansman ilişkilerine girmemeleri ve fon kullandırma yöntemlerinin ekonomiye sağladığı dinamizm ve krizlere ve spekülasyon dalgalarına karşı geliştirdiği dirençle Türkiye ekonomisine ve Türk finans piyasasına çeşitlilik ve derinlik getirilmesine pozitif katkıları olmuştur.

Katılım bankaları Bakanlar Kurulu Kararına istinaden kurulmakta, Bankalar Kanunu'na uygun olarak faaliyet göstermekte ve 25 yılı aşan bir süredir yastık altı paraların ekonomiye kazandırılması konusunda önemli işlevler üstlenmektedirler. Bir anlamda Risk Sermayesi (Venture Capital) kuruluşu niteliğinde olan katılım bankaları, topladıkları atıl (yastık altı) fonları doğrudan Türk sanayicisi ve müteşebbisinin ihtiyaç duyduğu hammadde, yarı mamul ve mamul maddeler ile yatırım mallarının temininde kullanmak suretiyle ülke ekonomisine ciddi katkılar sağlamaktadırlar (bankasya.com.tr, 2014).

Bu makale çalışmasında, Türkiye'de katılım bankaları tarafından kullanılan fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri üzerinde durulmuştur. Katılım bankalarının diğer bankacılık faaliyetleri hakkında da bilgilere yer verilmiştir. Katılım bankalarının son iki yıllık dönemi baz alınarak bankacılık sektöründeki performansının ve finansal durumunun analizi yapılmıştır. Son olarak katılım bankaları hakkında genel bir değerlendirme yapılmıştır.

1. Katılım Bankacılığı

1.1. Katılım Bankacılığı ve Tarihsel Boyutu

Katılım bankaları dini sebeplerle faiz almak veya ödemek istemeyen kişilerin, finansman hizmetlerini karşılamayı, tasarruflarını değerlendirmeleri ve modern bankacılık hizmetlerinden yararlanmaları amacıyla faizsizlik prensiplerine dayanan finansal kuruluşlardır. Bu bankalara faizsiz banka da denilmektedir (Battal, 1999:3).

Katılım bankacılığı Kuran'daki faiz yasağı üzerine inşa edildiğinden, ne tasarruf sahiplerinden toplanan fonlara ne de müteşebbislere kullandırılan fonlara faiz niteliğinde bir gelir veya gider oluşturmaz. Katılım bankası kendi öz kaynaklarını ve tasarruf sahiplerinden topladığı fonları ticaret ve yatırım faaliyetleri ile değerlendirerek oluşan karı ve zararı müşterileri ile paylaşır (Tunç, 2010:114).

Katılım bankalarında bankacılık hizmetlerini yerine getirirken faiz, belirsizlik, aşırı risk ve spekülasyon işlere yer verilmez. Kumar, şans oyunları, alkolü içecek, silah ve tütün ürünleri gibi aile ve topluma zararlı bulunan konularda bankacılık hizmetleri yapılmaz (Bakshi, 2006:12).

Katılım bankalarının çıkış noktası faizsizlik prensibidir. Faizsizlik prensibinin de iki temel noktası vardır (TKBB, 2012:3-4);

- Fon toplarken kar ve zarara katılma esasına göre fon kabul etmek ve müşterilerine sabit getiri taahhüt etmemek.
- Fon kullandırırken müşterilerine nakit kredi vermeyip, müşterilerin ihtiyaç duyduğu malı satıcı firmadan peşin alıp kendisine vadeli satmak, kiralamak ve iş sahibiyle proje bazında ortaklık oluşturmak.

Katılım bankaları sadece Türkiye'de karşılaşılan bir finansal kuruluş değildir. Dünya'da, başta İslam Ülkeleri olmak üzere, İslami kurallar içerisinde faaliyette bulunan benzer finansal kuruluşlar bulunmaktadır. Faaliyetleri neticesinde karı veya zararı müşterileri ile paylaşan bu kurumlar dünyada daha çok İslam bankacılığı ya da faizsiz bankacılık olarak bilinmektedir. Ülkemizde ise ilk başta özel finans kurumu olarak adlandırılmıştır (Çoşkun, 2008:23).

Ülkemizde 2006 yılından önce "Faizsiz Bankacılık" veya "Özel Finans Kurumları" olarak bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bu finansal kurumlar, 19.10.2005 tarihinde kabul edilen 5411 sayılı yeni bankacılık kanunu ile "Katılım Bankaları" adıyla faaliyet göstermeye başlamışlardır.

Ülkemizde 2013 yılı itibarıyla bankacılık sektörü içerisinde faaliyette bulunan 4 tane katılım bankası bulunmaktadır. Bu bankalar; Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş., Bank Asya Katılım Bankası A.Ş. ve Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'dir (tbb.org.tr, 2014).

1.2. Katılım Bankacılığının Temel İlkeleri

İslami finans sistemi temel olarak kar ve zarar ortaklığı ve alım satım arasındaki fark prensipleri çerçevesinde geliştirilen faizsiz finansman tekniklerine dayanmaktadır. İslami bir finansal temel çerçevesi, İslam toplumlarının ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel açıdan tabii bulunduğu çeşitli kural ve yasalar doğrultusunda biçimlendirilir.

İslami bankacılık, temelinde riba (faiz), gharar (belirsizlik), spekülasyon dayalı işlemler, günah olan sektörlerde faaliyette bulunan işletmeler (kumar, alkol, porno vb.) gibi İslam dini ilkelerine kısıtlamalarından doğan yasaklar üzerine kurulu bir ekonomik sektördür (Usmani, 1998:11).

Katılım bankalarının temel ilkeleri ise şunlardır (Musa ve Obadi, 2009:11);

1.2.1. Faizin (Riba) Yasak Oluşu

Faiz yasağı, İslam'ın temel ilkelerinden biridir. Arapça riba kelimesi sözlükte artış (el-ziyade), ekleme veya büyüme (el-numuv) yücelme (el-uluw) yükselme (el-irtifa) anlamına gelmekte İngilizceye "usury" olarak çevrilmiştir. Bu anlamların Kurani kullanımda yeterli miktarda örneği vardır (Ahmad, 2003:453). Daha öncede ifade edildiği gibi, İslam herhangi bir zarar ve mağduriyete yol açmayan insan ilişkilerine, düzgün bir çizgide seyreden hukuki ve ticari hayata kural olarak müdahale etmemiş, sadece yanlış ve haksız uygulamalar konusunda insanları uyarmış, bu yönde bazı sınırlama ve kısıtlama

getirmiştir. Faiz yasağı da böyledir. Bu nedenle katılım bankalarında faiz olgusuna yer verilmeden işlemler gerçekleştirilir.

1.2.2. Riskin Paylaşımı

Faizin yasak oluşu nedeniyle bankaya fon temin eden kişi, kredi veren taraf olmak yerine yatırımcı kimliğine sahip olur. Borçlu ve borç veren taraflar ticari üretim faaliyetleri neticesinde oluşacak karı ve zararı paylaşmak için iş riskini ortaklaşa üstlenirler. Katılım bankalarında mutlak risk söz konusudur. Finansal sermayeyi sunan kişiler ile girişimciler, kar payı elde etme konusunda aynı riskleri paylaşmaları gerekecektir.

1.2.3. Spekülatif davranışların yasak oluşu

İslam'ın mübadeleye getirdiği esaslardan birisi de ekonomik ifade ile karaborsa diyebileceğimiz ihtikar veya spekülasyondur. Spekülasyon yapmak Hz. Peygamber'in hadisleriyle haram kılınmıştır. Söz konusu malı, daha yüksek bir fiyatla satmak için piyasaya sürmeyip depolarda stok yaparak değerinin üstünde satmak suretiyle aşırı kazanç sağlamak amacıyla yapılan hileli bir işlemdir. Diğer bir ifadeyle, spekülasyon fiyatların yükselmesini bekleyerek halkın muhtaç olduğu malları satmayarak depolarda istif edip saklamaktır (islamekonomisi.org.tr, 2014). Sonuç olarak İslam dini faizi haksız kazanç saydığı gibi karaborsa adı verilen gerçek olmayan para ve spekülatif davranışları da bir haksızlık kabul ederek yasaklamıştır (Wouters, 2007:18). Karaborsa ve spekülasyonlardan para kazanmak haramdır. Dolayısıyla İslami finans sistemi içerisinde spekülasyon işlemleri yapmak yasaklanmıştır.

1.2.4. Belirsizliğin Yasak Oluşu ve Sözleşmenin Önemi

Ekonomik faaliyetlerin aşırı belirsizlik nedeniyle tarafları mağdur etmesi kabul edilemez. Burada yasaklanan belirsizlik, ticaretin içerdiği normal risk değildir. Onun ötesinde tarafların ne alıp ne sattığını bilmemesi veya işlemde elde edilecek neticenin büyük ölçüde şansa bırakılmasıdır (Tunç, 2010:124). Gharar kelimesi, alıcının ne aldığını satıcının ne sattığını bilmemeleri halini ifade eden, bilgisizlikten kaynaklanan bir risk türüdür ve yasaklanmıştır (Alasrag, 2011:5). Gharar muhtemel emtialarının alınıp satılması halidir. Emtianın var olup olmadığı ve özelliklerinin ne olup olmadığı kesin değildir. Doğası gereği içerdiği yüksek riskten dolayı ticaret adeta kumara dönüştürür (El-Gamal, 2000:7).

1.3. Katılım Bankacılığının Temel Amaçları ve Ekonomiye Katkısı

Katılım bankalarının temel amaçları ise şöyle sıralanabilir (Aras ve Öztürk, 2011:170);

- Ülkede faiz endişesi nedeniyle konvansiyonel bankalarla ilişki kurmayan tasarruf sahiplerinin atıl fonlarını ekonominin reel kesimine kazandırabilmek.
- Türkiye'nin ülkenin İslâm ülkeleri ile olan ilişkilerini geliştirmek.
- İslam ülkelerinden petrol zengini olanlardan ülkeye fon girişini sağlamak.

Katılım bankalarının ekonomiye farklı açılardan katkısı vardır. Katılım bankaları dini hassasiyetleri bakımından fonlarını klasik bankalarda değerlendirmeyen fon sahiplerinin fonlarını finansal sisteme kazandırarak, tasarruf sahibine kazanç sağlaması (atıl kaynakların değerlendirilmesi), gelir dağılımını düzenleyici etkileri, reel sektöre kaynak aktararak ekonominin büyümesine olan katkıları, satıma konu olan her malı gerçek değeri üzerinden finanse ettiğinden kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin kayıt altına alınması, Kurumlar Vergisi, KDV, KKDF ve BSMV ödeyerek kamu maliyesine katkıları, reel sektörün doğrudan fonlanması sebebi ile istihdamın sürekliliği ve artışı ile sosyo-kültürel faaliyetlere katkıları sayılabilir (Ece, 2011:10-11).

1.4. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankaları kaynakları, öz kaynaklar ve yabancı kaynaklardan oluşmaktadır. Öz kaynaklar işletme ortakları tarafından sermaye olarak konulan değerler ve işletme faaliyetleri sonucunda oluşan fonlardan meydana gelir. Ancak katılım bankalarının asıl kaynaklarını yabancı kaynaklar oluşturmaktadır (Karapınar, 2003:32). Bu yabancı kaynaklar; özel cari hesaplar, katılma hesapları ve tasarruf hesaplarıdır.

Özel cari hesap, finans kurumlarının çalışma yöntemleri ile ilgili yönetmelikte "Finans kurumlarında, Türk Lirası ve yabancı para cinsinden nama yazılı olarak 'özel cari hesap cüzdanı' karşılığında açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya her an çekilme özelliği taşıyan, karşılığında mudilere

anapara dışında faiz, kar ve sair nam altında bir bedel ödenmeyen fonların oluşturduğu hesaplar" şeklinde tanımlanmıştır (R.G., 30.06.2005:25861). Özel cari hesaplar, kurum hesaplamalarından ve katılma hesaplarından ve kendi içine Türk Lirası ile döviz hesapları şeklinde ayrı ayrı muhasebeleştirir ve işletilir. Katılım bankaları bu hesapta toplanan fonların işletilmesinden doğan kar veya zararı kendi hesabına intikal ettirir (Tunay, 2005:334). Vadesiz mevduat bankalarda olduğu gibi cari hesaplarda da katılım bankaları için maliyetsiz kaynaklardır. Bu kaynakların tüm kaynaklar içerisindeki payının artırılması katılım bankaları açısından kaynak maliyetlerini düşürecek ve finansmanlarındaki karlılıklarını geriye çekebilme imkanı verecektir.

Katılma hesabı faizsiz finans kurumlarına Türk Lirası veya yabancı para cinsinden nama yazılı olarak "kar ya da zarara katılma hesabı cüzdanı" karşılığında yatırılan fonların bu kurumlarca kullandırılmasından doğacak kar veya zarara katılma sonucunu veren, karşılığında hesap sahibine önceden belirlenmiş faiz, kar payı sair nam altında bir getiri ödenmeyen ve anaparanın aynen geri ödenmesi garanti edilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar olarak tanımlanmıştır. Katılım bankaları, fon temininin büyük bir kısmını katılma hesaplarından sağlamaktadır.

Katılma bankalarında katılma hesabı sahipleri lehine tahakkuk ettirilecek gelirler vergi mevzuatı açısından mevduat geliri sayılmaktadır. Bu hesaplar, vadelerine göre 30, 60, 90, 180, 360 gün ve daha uzun vadeli olmak üzere beş grup kendi içinde bir bütün teşkil eder ve benzer hesaplardan gelen paraların oluşturduğu havuza aktarılır ve her bir grup için ayrı ayrı muhasebeleştirilir ve ayrı ayrı işletilir. Merkez Bankası, bu vade sürelerini yeniden belirleme yetkisine sahip bulunmaktadır (R.G., 29.03.2002:24710).

Kurumdan alacaklı olan üçüncü şahısların, sadece kuruma ait sermaye, ihtiyat ve dağıtılmamış karlar üzerine talep hakkı vardır. Katılım hesaplarında biriken fonlar üzerinde alacaklıların herhangi bir talep hakkı yoktur. Katılma hesaplarının işletilmesinden doğacak bütün masraflar katılım bankalarıncaya karşılanır. Katılım bankasının, bu hesapların işletilmesinden doğacak kar veya zarardan alacağı pay %20'den çok olamaz (Özsoy, 1997:160-161).

Katılım bankalarında katılma hesaplarından başka özel cari hesaplar denilen vadesiz mevduat hesabına benzeyen tasarruf hesapları da bulunmaktadır. Ancak katılım bankalarının en önemli hesapları katılma hesaplarıdır. Katılma hesapları katılım bankalarının ana sermaye kaynağını oluşturmakta olup, klasik bankalardaki vadeli mevduatlara karşılık gelmektedir. Burada banka, kar ya da zarar olayında parayı kullanacak girişimci ile nakit tasarrufu olan fakat bu tasarrufu kullanamayan sermaye sahibi arasında aracılık yapmaktadır. Bir katılım bankası için normal yol topladığı fonları profesyonel girişimcilere sunmaktır (Tiftik, 2007:25).

1.5. Katılım Bankaları'nın Kar Dağıtım Metodları

Katılım bankalarının kar dağıtım metodları şunlardır:

- Kurumsal finansman desteği,
- Kar ve zarar ortaklığı yatırımı,
- Finansal kiralama,
- Mal karşılığı vesaikin finansmanı,
- Bireysel finansman desteği,
- Gelire endeksli senetlerdir,
- Sukuk,

Faizsiz sistemde, özel cari hesaplar veya katılma hesapları (kâr zarara katılma hesapları) ile toplanan fonlar finansman desteği, kâr zarar ortaklığı, leasing ve mal karşılığı vesaikin alım-satımı gibi ve son yıllarda ortaya çıkan gelire endeksli senetler ve sukuk gibi fon kullandırma teknikleriyle reel sektöre geri dönüşü sağlanır. Bu metodlarla elde edilen kârı %80'i hesap sahiplerine katılma oranlarına göre dağıtılır, % 20'si Kurum payı olarak ayrılır.

1.5.1. Kurumsal Finansman Desteği

Faizsiz bankacılıkta murabaha olarak bilinen bu yöntemde katılım Bankası ile fon kullanıcısı arasında yapılacak sözleşme dahilinde, ihtiyaç duyulan her türlü mal, gayrimenkul ve hizmet bedelinin fon kullanıcısı adına satıcıya ödenmesi ve bunun karşılığında fon kullanarak gerçek ya da tüzel kişinin borçlandırılması işlemi yapılmaktadır. Kredi kullanıcısı önceden belirlenen vade ve kar payı oranı

üzerinden borçlandırılır. Kredi kullanıcısı borcunu önceden belirlenmiş tarihlerde taksitler halinde ödemektedir.

1.5.2. Kar Zarar Yatırım Ortaklığı

Kar zarar ortaklığı yatırım uygulaması, katılım bankalarınca gerçek ya da tüzel kişilerin tüm faaliyetlerinden veya belirli bir faaliyetlerden dolayı doğacak kar ya da zarara katılmak üzere bu kişilere fon kullanılması işlemidir. Kar zarar ortaklığı yönteminde, finansman ihtiyacı içinde olan işletme yatırım projeleri ve faaliyetleri konusunda katılım bankasına ayrıntılı bilgi verir. Katılım bankası, gerekli etüdü yaptıktan sonra, girişimci ile kar ve zarara katılma yatırım sözleşmesi yapar. Katılım bankası, fon kullandığı gerçek veya tüzel kişilerin kar ve zararına sözleşmede belirtilen oranlarda katılır (Özulucan ve Özdemir, 2010:40).

Katılım bankacılığında mudarebe ve müşareke olarak adlandırılan kar dağıtım yöntemlerinden olan kar zarar ortaklığında iki tür alternatif söz konusudur. Bu yöntemler şunlardır (turkiyefinans.com.tr, 2014);

Birinci yöntemde, banka, kârlı ve verimli bulduğu projenin bütün masraflarını karşılar. Finanse edilen projede, sermayenin sahibi bankadır. Fon kullanan müşteri ise, emeğini ve projedeki tecrübesini ortaya koyar. Bu sistemden daha çok proje bazındaki ticari teşebbüslerin finansmanında yararlanılır. Elde edilen kâr, önceden belirlenen oranlarda, banka ve müşteri arasında paylaşılır. İkinci yöntemde ise taraflar projeye hem emek, hem de sermayeleri ile ortak olurlar. Banka, sermayenin bir kısmını sağlar. Müşteri de kendi mali imkânı ve projenin özelliğine uygun olarak, proje için gerekli sermayenin kalanını temin eder. Proje bitiminde müşteri yaptığı iş ve uzmanlığı karşılığında kârdan pay almaktadır.

1.5.3. Mal Karşılığı Vesaikin Alınması

Mal karşılığı vesaikin finansmanı, dış ticaret ve kambiyo mevzuatı çerçevesinde, özel finans kurumu ile fon kullananlar arasında düzenlenecek yazılı bir akde istinaden, mal karşılığı vesaikin, özel finans kurumunca peşin alınması ve vadeli olarak fon kullanana daha yüksek bir fiyattan satılması işlemidir olarak tanımlanmıştır (R.G., 2001:24529).

Mal karşılığı olan belgenin kurumca pesin satın alınması ve vadeli olarak fon kullanan girişimciye daha yüksek bir fiyattan geri satılmasını düzenleyen bir akit imzalanır. Bu sözleşmesinin sonucunda katılım bankası ithal olan malı pesin olarak satın alır ve girişimci ile söz konusu olan malın üzerinde karşılıklı anlaşarak belirledikleri fiyattan satar (Karapınar, 2003:40). Katılım bankalarını tarafından fon kullandırma türleri arasında en az bilinen ve uygulaması da az olan bir ürün çeşididir. Sektörde bilinirliği zayıf olarak kabul edilmektedir (Tunç, 2010:218).

1.5.4. Bireysel Finansman Desteği

Ticari işlerin finansmanında kullanılmamak şartıyla, bireysel ihtiyaçlar için, gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcılardan aldıkları mal ya da hizmet bedelinin, katılım bankası tarafından alıcı adına satıcıya ödenmesi karşılığında, alıcının borçlandırılması işlemidir. İşyeri, arsa, konut, eğitim, araç finansmanı, hac ve umre vb. gibi konularda katılım bankaları bireysel finansman desteği sağlamaktadırlar.

1.5.5. Finansal Kiralama

Finansal kiralama en genel anlamı ile belli bir süre içerisinde kiralayan ile kiracı arasında yapılan, bir varlığın mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan tüm risk ve faydaların belirlenen kira bedeli karşılığında, kiraya veren tarafından kiracıya devredilmesini taahhüt ettiği bir anlaşma türü ve nakit ihtiyacı içinde olan işletmelerin finansman gereksinimlerini azaltan önemli bir finansman tekniğidir. Sözleşmede kiralama konu malın sahibinin mal üzerindeki mülkiyet hakkının belli bir süre içerisinde saklı olmak üzere malının kullanım hakkının el değiştirmesini, menfaat karşılığında bir başka kişiye devredilmesini öngören kiralama işlemlerine finansal kiralama da denilmektedir (Özulucan, Özdemir, 2010:40-41). Ekonomik literatürde leasing kavramı finansman güclüğü içinde bulunan kuruluşların, hatta kişilerin sahip olmak istedikleri taşınır ya da taşınmaz duran varlıkları, belli süre için, bir kira bedeli karşılığında kiralayarak, orta ve uzun vadeli finansman kolaylıkları elde etmesi olarak da

tanımlanmaktadır (Çondur, vd., 2008:3). Türkçe dilinde "finansal kiralama" Arapça dilinde "icara" ve İngilizce dilinde ise "leasing" terimi olarak kullanılmaktadır.

Finansal kiralama kapsamında konu alabilecek varlıklar oldukça çeşitlidir. Her türlü taşınır ve taşınmaz mallar söz konusu olabilmektedir. Herhangi bir makine teçhizat, taşı aracı ve benzeri yatırım malları, ihtiyaç duyan girişimcilere kiralanabilmektedir. İslami kurallar, karşılaştırılan bir kira karşılığında, karından kiracının faydalanabileceği belirli menkullerin kiralanmasına izin verir. Diğer anlaşmalar gibi, finansal kiralama da İslam Hukuku'nun diğer bütün anlaşmalar için geçerli olan şartlarına uyumlu olmak zorundadır. Örneğin; finansal kiralama anlaşması anlaşılabilir olmalı ve sözleşme hükümleri üzerinde taraflar karşılıklı mutabakat olmalı ve her iki tarafın sorumlulukları ve ile kazançları açıkça belirtilmelidir. Finansal kiralama sözleşmesinde, kiralama süresi ve bedeli gösterilmelidir. Kiralanan malın mülkiyeti malın sahibi olan kurumun üzerindedir. Kiralayan müşteri maldan, ancak kira bedelini ödeyerek faydalanabilir (Danacı, 1991:46).

Finansal kiralama işleminin özellikleri ise (R.G., 1985:18795);

- Sözleşmeye taşınır ya da taşınmaz mallar konu olabilir
- Finansal kiralama bedeli ve ödeme dönemleri taraflarca belirlenir
- Sözleşmeler en az dört yıl süre feshedilemez
- Finansal kiralama konusu malın mülkiyeti kiralayan şirkete aittir
- Kiralayan şirketler, yalnızca anonim ortaklık şeklinde kurulabilir
- Kiracı, sözleşme sürecinde finansal kiralama konusu malın zilyedi olup, sözleşmenin amacına uygun olarak her türlü faydayı elde etmek hakkına sahiptir
- Malın sözleşme süresi içinde hasar ve ziyai sorumluluğu kiracıya aittir
- Kiracı, finansal kiralama konusu maldaki zilyedliğini bir başkasına devredemez
- Sözleşme karşılaştırılan sürenin dolmasıyla son bulur

Leasing sistemine benzer bir uygulama, İslam Kalkınma Bankası'nın kamu kuruluşlarının ihtiyaç duydukları makine ve teçhizatın kiralanması için açtığı kredilerle uygulanmıştır. Faize karşı olan Arap ülkeleri ile ekonomik ilişkilerin yoğunlaştırılması isteğinin sonucu, bu ülkeler ile ilişkinin ancak leasing kurumu aracılığıyla olabileceği düşüncesiyle 1977 yılında büyük bir sanayi kuruluşunun yatırım kredisi talebi bir Arap Bankası tarafından karşılanmıştır (Kurtaran ve Günay, 2013:390).

Türkiye'de faaliyette bulunan katılım bankaları Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın 1983 yılında 83/7506 sayılı kararname eki karara ilişkin tebliğin 20. maddesine göre finansal kiralama yöntemi ile fon kullanabilirler. 10.06.1985 tarih ve 3226 numaralı Finansal Kiralama Kanunu kapsamında kiralama şirketleri kurulmuş ve faaliyetlerine devam etmektedirler (R.G., 28.06.1985:18795). Bu kararnameden sonra 25.02.1984 tarihli Resmi Gazete'de Özel Finans Kurumları adlı tebliğin 20. Maddesinde finansal kiralama, kira sözleşmesi olarak yer almış ve bütün finansal kiralama çeşitleri kapsamına alarak tanımlanmış ve bu konu ile ilgili düzenleme yapılmıştır. (Ergül ve Dumanoğlu, 2004, 63)

Katılım bankaları finansal kiralama işlemlerine yönelik kaynak ayırmaları oldukça esnek. Ancak ne yazık ki bu konuda yapılan son yasal düzenleme ile finansal kiralama işleminin müşteriler için avantajları büyük ölçüde yok edilmiştir. Bu nedenle finansal kiralama işlemlerinin katılım bankalarının toplam iş hacmindeki payı oldukça azalmıştır.

1.5.6. Gelire Endeksli Senetler

Gelire endeksli senetler, 2009 yılı başlarında uygulanmaya konulmuş yeni bir finansman yöntemidir. Katılım bankalarının klasik fon kullandırma yöntemlerinden biri değildir. Gelire endeksli senetler, KİT elde edilen ve bütçeye aktarılan hasılat paylarını endekslemek amacıyla oluşturulan bu senetler ihracı ile Hazine Müsteşarlığı ile ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin çeşitlendirilmesi ve yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla bir sermaye piyasası aracı olarak ihraç edilmeye başlanmıştır.

Söz konusu senetlere uygulanacak asgari kopun ödeme garantisi sayesinde yatırımcının gelir payındaki değişiminden olumsuz etkilenmesi önlenmektedir. Bu çerçevede, 28 ocak 2009 tarihinde doğrudan satış yöntemi ile 3 yıl vadeli 3 ayda bir kopun ödemeli TL cinsi 3 yıl vadeli 6 ayda bir kopun ödemeli USD cinsi GES ihraç edilmiştir (hazine.gov.tr, 2014).

Bu ürün çeşidi ile daha önce bilinen Devlet iç borçlanma senetlerine bir yenisi eklenmekte, yani bu senet- yine devlet borçlanması çerçevesinde bulunmakla beraber örneğin "üzerinde faiz yüzdesi yazalı" devlet tahvillerinden farklı olmaktadır. Yatırımcı tabanın genişletilmesi de getirisi Devlet geliriyle sağlanan, faize yaklaşmayan kimselerin bu farklı senetleri alması ile olacaktır (yenisafak.com.tr, 2014).

Gelire endeksli senetlerin getirileri, KİT içerisinde yer alan Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO), Devlet Malzeme Ofisi (DMO), Devlet Hava Meydanları İşletmeleri (DHMİ), Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü'nden (KIYEM) bütçeye aktarılan hasılat payları kadar olmaktadır. Bu çerçevede, söz konusu senetlerin getirilerine ilişkin ödemelerin hesaplanmasında TPAO, DMO, DHMİ, ve KIYEM tarafından bütçeye aktarılan üç aylık ve altı aylık hasılat paylarının toplamı esas alınmaktadır (Tunç, 2010:223).

Gelire endeksli senetler TL Cinsi ve Döviz Cinsi olmak üzere iki tipte çıkarılmış olup sadece kupon ödemeleri bakımından farklılık arz etmektedir. TL cinsinden GES'in 3 yıl vadesi ve 3 ayda bir kupon ödeme dönemleri vardır, döviz cinsinden ise 3 yıl vadesi ve 6 ayda bir kupon ödemeleri söz konusudur.

GES'in özelliklerini ise genel olarak aşağıdaki kapsamda değerlendirmek mümkündür (Uşun ve Hepakaz, 2010:159-160):

- Azami tahmini hasılat payı gelirleri
- Asgari gelir getirmesi garantisi
- Senedin asgari ve azami getiri sınırları arasında dalgalanabilmesi
- Gelir endeksli senetlerin İMKB tahvil ve bono piyasasında işlem görebilmesidir.

Katılım bankalarının asli fonksiyonu reel ekonominin finansmanıdır. Bu nedenle Gelire endeksli senetler sadece likit olma açısından ve katılım bankalarının aktif yapısını çeşitlendirme ve sağlamlaştırma amacıyla başvurulması gereken bir ürün çeşidi olarak kalmalıdır. Kamuya aktarılan fonlar reel ekonominin kaynak imkânlarından sızıntı olarak algılanmalıdır. Diğer taraftan ayrılan yüksek miktarda fonların uzun vade ile gelire endeksli senetlere bağlanması, katılım bankalarının yasadaki fiyat değişikliklerine uyum esnekliğini zayıflatır. Şu da bilinmelidir ki günümüzde katılım bankalarının bilançolarında gelire endeksli senetler çok az miktarda yer almaktadır (Tunç, 2010:223-224).

1.5.7. Sukuk (İslami Bono)

Sukuk, Arapça'da finansal sertifika anlamına gelen "sakk" kelimesinin çoğuludur. Latince karşılığı ise "çek" olan "sukuk" orta çağda müslüman tüccarlar tarafından alış-veriş ve faizsiz finansman bonusu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları diğer ticari faaliyetlerden kaynaklanan finansal yükümlülükleri gösteren bir kağıt olarak kullanılmıştır (Büyükakın ve Önyılmaz, 2012:2-3). Bu noktadan hareketle, sukuk varlığa dayalı, istikrarlı gelir sağlayan ikincil piyasalarda işlem gören ve İslami ilkelere uygun orta vadeli sertifikalar olarak tanımlanmaktadır (Tariq, 2004:20). Bir varlığa sahip olma ve ondan yararlanma hakkını gösteren faizsiz bir finansman bonusu olarak geliştirilmiş ve uygulanmıştır (Türker, 2010:6).

Sukuk sahiplik temsil eden bir finansal araç olmakla birlikte, uygulamada borca dayalı finansal araç gibi işlem görmektedir. Tahvilin eşdeğeri olarak görülebilen İslami kurallara uygun bir menkul değerdir. Uluslararası İslami Finansal Kurulu sukuku tanımlarken eşit değerlere sahip sertifikalar olmalarına vurgulamaktadır. Sukuk, duran varlıklar, kullanım hakları, belirli bir projenin öz kaynağı ve payların ortak sahipliğini temsil eder. Sukuku elinde bulunduranlara dönemsel sabit getiriler ve vade sonunda anaparanın geri alınması hakkını verir (Şensoy, 2012:334).

Sukuka esas teşkil eden varlığın banka tarafından temellük edilmiş olması gerekir. Daha sonra banka, mevcut alacaklarından/varlıklarından hangileri karşılığında sukuk çıkartmak istediğini ve bunun karşılığında talep ettiği fiyatı belirler. Bu işlemde kimin garantör olacağı kararlaştırılır. Daha sonra sözkonusu varlıklar özel amaçlı şirkete devredilir. Bu aşamadan sonra iki tür uygulama söz konusu olabilir. Şirket, ya bedelini ödeyerek bu varlıkları kendisi satın alır veya belli bir miktara kadar satın alma garantisi vererek yatırımcılara satma konusunda aracı olur. Eğer vade geldiğinde borçların ödenmesinde bir gecikme veya ödememezlik olursa garantör taraf söz konusu meblağı ödemekle yükümlü olur (Durmuş, 2011:76-77).

Sukuk uygulamaları ilk kez Malezya Hükümeti tarafından 2001 yılında gerçekleştirilmiştir. Başlangıçta 500 milyon USD olarak ihraç edilen Malezya sukuklarının % 51'i Körfez Ülkelerinde, % 30'u Asya'da, % 15'i Avrupa'da ve % 4'ü de ABD'de satılmıştır. Ayrıca, 2003 yılında Bahreyn ve Katar hükümetleri, 2005 yılında Pakistan hükümeti sukuk ihraçları gerçekleştirmiştir. Bu tarihten sonra, başta Bahreyn, Malezya, Suudi Arabistan, Katar, İngiltere, Almanya, Pakistan, Endonezya ve Filipinler olmak üzere pek çok ülkede şirketler veya hükümetler tarafından sukuk ihraçları yapılmıştır (Ayub, 2007:389).

Sadece İslam dünyasında değil, uluslararası piyasalarda da global bir yatırım aracı olarak kullanılmaya başlanan sukuk ihraçları, Lüksemburg Borsası'ndan sonra 20.7.2006 tarihinde ilk defa Londra Borsası'na da kote edilmiştir. Dow Jones Endeksi ve CitiGroup Mart 2006'da Dow Jones Citigroup Sukuk İndeksi'ni hesaplamaya başlamış olup, İslam düzenlemeleri çerçevesinde ihraç edilen finansman sertifikası sukukların performansını ölçmek amacıyla kullanılmaktadır (Küçükçolak, 2008:27; Tok, 2009:15-16).

Ülkemizde, sukuk çıkarılmasına ilişkin olarak Sermaye Piyasası Kurulu tarafından 2010 yılında tebliğ hazırlanmıştır. SPK tebliğine göre Türkiye'de sukuk bir kira sertifikası olarak tanımlanmıştır. 2010 Tebliğinde Sukuk kelimesi aşağıdaki ifade ile kullanılırken yeni tebliğde sukuk ifadesi kullanılmamıştır; *Kira sertifikası, varlık kiralama şirketinin satın almak veya kiralamak suretiyle devraldığı varlıkların finansmanını sağlamak amacıyla düzenlediği ve sahiplerinin bu varlıklardan elde edilen gelirlerden payları oranında hak sahibi olmalarını sağlayan menkul kıymeti, kira sukukunu ifade eder* (R.G., 2010:27539).

Türkiye'de ise ancak 2010 yılında kısmen sukuk ihraçları uygulanmaya başlanmıştır. 2013'de yürürlüğe giren Kira Sertifikaları Tebliği Seri III, No:61 tebliğ ile sukuk'un tüm çeşitleri ile Türkiye'de de kullanılabilmesinin önü açılmıştır. Fakat Türkiye dünya sukuk pazarında ancak % 0,3 paya sahiptir. Bu durum ise sukuk ile ilgili düzenlemelerin maalesef çok geç yapılmasıdır. Nitekim sukuk'un dünya çapında yaygınlaşmaya başladığı tarih 2002 kabul edilirse; Türkiye 2013 Kira Sertifikaları Tebliği ile bu piyasaya 11 yıllık bir gecikme ile girmiştir. Bu gecikme sonucunda ise sukuk piyasasında çok geride kalmıştır.

Sukuk, İslam dinine göre haram sayılan faiz kazancı yerine yatırımcısına helal kazanç sağlayan menkul kıymetlerdir. Ancak sunulan kazancın helal olarak sayılabilmesi için İslam ilkelerine uygunluğunun belirlenmesi gereklidir. Bu nedenle sukuk ihraçlarının pazarlanabilmesi ve başarılı olabilmesi için, sukukların İslami esaslara uygunluğunun kabul görmüş bir merci tarafından onaylanması gerekmektedir. Diğer tüm İslami finansal enstrümanların ihracında olduğu gibi birçok ülkede sukuk ihraçlarının da İslami kurallara uygunluğu aranmaktadır (Yakar, vd., 2013:86).

Katılım bankaları temel işlevleri olan fon toplama ve bu fonları ihtiyaç içerisinde olan girişimcilere kullandırma yanında diğer hizmetlerde de bulunabilmektedir. Yabancı para ile hesap açtırmak, teminat mektubu vermek, kiralık kasa, altın hesabı, bireysel emeklilik, döviz alım satımı, havale, transfer, fizibilite etütleri vs. gibi işlemleri yapmaktadırlar. Katılım bankaları, tüm bu işlemleri İslam hukukunun hükümlerine uygun olarak yerine getirmektedirler.

2. Katılım Bankalarının 2012-2013 Yıllarında Temel ve Finansal Göstergeler Açısından Bankacılık Sektöründeki Yapısal Analizi

2012 ve 2013 yıllarında katılım bankalarının Türk bankacılık sistemi içerisinde yeri ve gelişimini bir kaç ana başlık altında incelenebilir. İnceleme kapsamını oluşturan temel konular; mevduat, aktif gelişimi, personel ve şube sayıları, kredi ve kredi türlerinin gelişimi ile mevduatların gelişimi olmak üzere sıralanabilir.

2013 yılsonu itibarıyla sektörde çalışan personelin % 44,2'si (94.747 kişi) özel bankalarda, % 25,4'ü (54.466 kişi) kamu bankalarında ve % 20'si (42.746 kişi) yabancı bankalarda istihdam edilmektedir. Bir yıllık dönemde personel sayısı 12.810 kişi artarken, bu artışa yılın son çeyreğindeki 1.709 kişilik ilave istihdam etkisi sınırlı olmuştur. Yıllık bazda en fazla personel artışı 4.779 kişi ile özel bankalar ve 3.362 kişi ile yabancı bankalar grubunda gerçekleşmiştir. Oransal olarak bakıldığında, bu dönemde katılım bankalarında % 9,4 yabancı bankalarda % 8,5 kalkınma ve yatırım bankalarında % 7

oranında personel artışı olmuştur. Yılın son çeyreğindeki personel artışında ise kamu bankaları grubundaki 820 kişilik artış belirleyicidir (BDDK, 2014:10).

Aralık 2013 döneminde, en fazla şube ile faaliyet gösteren bankalar, %45,1 pay ile özel bankalar (5.411 adet), % 28,3 pay ile kamu bankaları (3.397 adet) ve %18,1 pay ile yabancı bankalardır (2.171 adet). Bir yıllık dönemde şube sayısı 925 adet artarken en fazla şube artışı özel bankalar (340 adet) ve kamu bankaları (318 adet) grubunda gözlenmiştir. Oransal olarak bakıldığında, bu dönemde katılım bankalarında %16,4, kamu bankalarında %10,3 oranında şube artışı gerçekleşmiştir. Öte yandan, şube sayısında yılın son çeyreğindeki 215 adet artışın 104 adeti özel bankalar grubundan kaynaklanmıştır (BDDK, 2014:10).

Bankacılık sektörünün aktif toplamı 2013 yılında % 26,4 artarak 1.732 milyar TL'ye yükselmiştir. TP varlıklar % 19,6, YP varlıklar USD bazında % 18,5 büyümüştür. 2013 yılında katılım bankaları, yabancı bankalar ve kamu bankaları grupları sektör ortalamasının üzerinde bir büyüme gerçekleştirmiştir. Yabancı bankalar grubundaki büyümede Ekim 2012'de sektöre katılan bir banka etkili olurken kamu bankalarındaki büyümede yılın son çeyreği belirleyici olmuştur (BDDK, 2014:17).

2012 yılsonuna göre toplam 252,7 milyar TL artan krediler Aralık 2013 itibarıyla 1.047 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Kredilerin toplam aktifler içindeki payı ise 2012 yılsonuna göre 2,5 puan artarak % 60,5'e yükselmiştir. Yılın son çeyreğinde kredilerin artış hızının önceki iki çeyreğin gerisinde olduğu, son çeyrekteki büyümenin kurumsal ve ticari krediler ağırlıklı olduğu gözlenmektedir. 2013 yılında TP kredilerde % 27,9 (164,4 milyar TL), YP kredilerde ise USD bazında % 18,8 (21,9 milyar USD) artış gerçekleşmiştir. Kalkınma ve yatırım bankaları 2013 yılında % 49,6 ile en yüksek kredi artış oranına sahip banka grubu olmuştur. Diğer taraftan 2012 yılında sektörün oldukça altında bir kredi artışı sergileyen kamu bankalarının 2013 yılı içerisinde % 37,9 gibi hızlı bir kredi artışı sağladığı görülmektedir (BDDK, 2014:21).

TP mevduat 2013 yılı son çeyreğinde % 2 artarak 594 milyar TL'ye ulaşırken, YP mevduat USD bazında % 5 artarak 165,1 milyar USD düzeyine yükselmiştir. 2013 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren TP mevduat artış hızı yavaşlarken, YP mevduat artış hızı yılın ikinci yarısından itibaren önemli ölçüde artış göstermiştir. Yılın ilk yarısındaki YP mevduat artışı 810 milyon USD, ikinci yarısında 22,6 milyar USD düzeyindedir (BDDK, 2014:21).

2012 yılsonuna göre tüm banka gruplarının mevduat tutarı artmakla beraber, tutar olarak en yüksek artış 80,7 milyar TL (% 21,5) ile özel bankalarda görülmüştür. Oransal olarak bakıldığında ise en yüksek artış % 27,9 ile katılım bankalarında görülürken, aynı artış yabancı bankalarda % 24,8 ve kamu bankalarında % 22 olmuştur. Oransal olarak esas mevduat artışı kamu bankalarında YP cinsi fonlarda olurken, katılım bankalarında ise TP cinsinde fonlarda görülmüştür (BDDK, 2014:21).

Banka grupları itibarıyla bir yıllık dönemde en fazla artış kamu bankaları ve özel banka gruplarında gerçekleşmiştir. Oransal orana bakıldığında en yüksek artış 2012/12-2013/12 yılı arasında katılım bankalarında görülmüştür.

Banka grupları bazında incelendiğinde 2013 yılında katılım bankaları haricindeki tüm banka gruplarının konsolide olmayan sermaye yeterliliği rasyosu azalmıştır. Yılın son çeyreğinde sadece kalkınma ve yatırım bankalarının sermaye yeterliliği rasyosu artmıştır. Aralık 2013 döneminde TMSF bankaları hariç tutulduğunda, kalkınma ve yatırım bankaları % 32,7 ile en yüksek sermaye yeterliliği rasyosuna sahipken, % 13,5 ile en düşük sermaye yeterliliği rasyosu kamu bankaları grubunda görülmektedir (BDDK, 2014:52).

Bankacılık sektörü kârının, Aralık 2013 itibarıyla % 53,7'si özel bankalar, % 31,3'ü kamu bankaları, % 5,9'u yabancı bankalar, % 4,6'sı kalkınma ve yatırım bankaları ve % 4,3'ü katılım bankaları tarafından elde edilmiştir. Son bir yıllık dönemde, yabancı bankalar haricindeki banka gruplarının net dönem kârları artmıştır (BDDK, 2014:61).

Katılım bankalarının net dönem kârı, bir yıllık dönemde % 16,9 oranında (155 milyon TL) artarak 1.071 milyon TL'ye yükselmiştir. Bu artışta, esas olarak kâr payı gelirlerindeki artışa bağlı olarak artan net kâr payı gelirleri etkili olmuştur. Katılım bankalarında, kâr payı gelirlerinin kâr payı giderlerini

karşılama oranı, 10,1 puan artışla % 209,1'e yükselirken; kâr payı dışı gelir/gider dengesi ise 1,3 puan azalışla % 59,9'a gerilemiştir (BDDK, 2014:61).

3. Sorular

Araştırmanın çalışma grubu Isparta il merkezinde bulunan ve 3 farklı katılım bankasında görev yapan müdür ve müdür yardımcılardan oluşmaktadır. Önceden hazırlanmış toplam 10 adet soru, 2015 Mayıs ayında katılım bankalarında görev yapan müdür ve müdür yardımcılara farklı zamanlarda yöneltilmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu çalışmada alınan bütün cevaplar yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır. Görüşmeler araştırmaya katılan müdür ve müdür yardımcılarının iş yerlerinde yapılmıştır. Her bir görüşme yaklaşık 20-30 dakika sürmüştür. 1. ve 2. sorular Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'de görev yapan Isparta merkez müdürüne, 3. soru Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.'de görev yapan Isparta merkez müdür yardımcısına, 4., 5. ve 6. sorular Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'de görev yapan Isparta merkez müdürüne, 7. ve 8. sorular Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'de görev yapan Isparta merkez müdürüne, 9. ve 10. sorular ise Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'de görev yapan Isparta merkez müdür yardımcısına sorulmuştur. Görüşme formunda yer alan sorular ve alınan cevaplar aşağıda verilmiştir.

Soru 1: Katılım bankalarının kuruluş amacı nedir?

Türkiye'de ve dünyada halkın belli bir kesimi, faiz gelirinden uzak durmaktadır. Dolayısıyla klasik bankalara yatırılmayan fonlar atıl kalmaktadır. Bu durum hem genel ekonomik açıdan hem de tasarruf sahibi açısından bir kayıptır. Katılım bankaları yastık altında bulunan fonları ekonomiye kazandırmak, ticareti kazandırmak ve en önemlisi tasarruf sahiplerinin fonlarını güvenli bir şekilde saklamalarına ve değerlendirmelerine yardımcı olmaktır. Ayrıca diğer bir önemli amaç ise, orta ve uzun vadede yatırımların finanse edilmesi yoluyla ekonomik kalkınmayı desteklemektir.

Soru 2: Katılım bankaları kar veya zarara katılma hesaplarına dağıtacağı karı önceden nasıl belirliyor?

Bilindiği gibi vadeli olarak açılan katılma hesaplarına dağıtılacak kar fon kullandırma işlemleri sonucu ortaya çıkacak kar seviyesine bağlıdır. Toplanan fonlar, para cinsine göre TL, USD ve EUR havuzlarında toplanır. Fon kullanmak isteyen müşteriye talep ettiği para cinsi ve vade grubuna göre ilgili havuzdan fon kullanılır ve bu işlemde doğan kâr veya zarar da prensip olarak ilgili havuza dağıtılır. Dağıtılan kâr, günlük bazda hesaplanır ve hafta başına rastlayan gün gazetelerde ilân edilir.

Soru 3: Müşterileriniz bankanızın faizsiz bir finans kuruluşu olduğunun farkın olan bir kitle mi yoksa diğer klasik bankalar gibi mi algılanıyorsunuz?

Katılım bankalarında işlem yapan müşterilerden, bu bankaların faizsiz bir finans kurumu olduğunun bilincinde olan kesim olduğu gibi bu bilgiye sahip olmayanlar kişilerde bulunmaktadır.

Soru 4: Katılım bankaları ile fetva makamları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

Türkiye'de bulunan katılım bankalarının görüş aldığı belli bir makam yoktur. Katılım bankalarının kendi bünyesinde olan istişare kurulları vardır. Bir anlaşmazlık yaşanması durumunda ya da bilgi eksikliğinde bilirkişilerden bilgi alma yoluna başvurulur. Bu kişilerden biri de katılım bankaları ve faiz ile ilgili çalışmaları ve kitapları olan Prof. Dr. Hayrettin Karaman'dır.

Soru 5: Katılım bankalarının işlemlerinin diğer klasik bankalardan ayıran en önemli özelliği nedir?

Bir getirinin faiz olabilmesi için kazancının önceden belli olması ve paranın karşılığında para kazanılması gerekir. Örneğin klasik bankalar belli bir faiz karşılığında mudilerden para toplamakta ve yine ilan edilen faiz oranlarında nakit kredi olarak ihtiyaç sahiplerine sunmaktadırlar. Kâr payında ise toplanan fonların sahiplerine belli bir gelir taahhüdünde bulunulmadığı gibi yatırılan anaparanın garantisi dahi yoktur. Katılım Bankaları topladıkları fonları son derece dikkatli ve emniyetli değerlendirmektedir. Bilindiği üzere ekonominin temel prensibi “az risk - az getiri, çok risk - çok getiri”dir. Ayrıca katılım bankalarının fon kullandırma işlemlerinde 3 taraf bulunmaktadır; alıcı, satıcı ve bankalardır. Faizli bankalarda ise, iki taraf bulunmaktadır; müşteri ve banka. Burada dikkat edilmesi gerek unsur katılım bankaları piyasada hem alıcı hem de satıcı pozisyonunun yanı sıra bankacılık hizmetlerini de yürütüyor olmasıdır.

Soru 6: Kamuoyunda katılım bankalarının hiç zarar etmediği hep kar elde ettiği gibi haberler çıkmaktadır. Bu söylentiler doğru mudur?

Kamuoyunda Katılım Bankalarının hiç zarar etmediği şeklinde yanlış bir kanaat oluşmuştur. Ticari hayatta kâr kadar zarar da doğaldır ve kaçınılmazdır. Her yapılan işlemde kâr elde edilmesi de mümkün değildir. Fakat Katılım Bankaları sıradan bir ticari müesseseden farklı olarak Türkiye çapında çok farklı sektörlerden binlerce firma ile çalışmaktadır. Sektör seçimlerinde riski en aza indirmeye çalışılmaktadır. Katılım bankaları çalışacakları firmaları seçme şansına sahip oldukları gibi, her tür istihbaratın ardından gerekli teminatları da almaktadırlar. Kredi değerliliği olmayan firmalar ile çalışılmamaktadır. Katılım bankaları reel sektörün mal alımlarını finanse ettiğinden çok geniş bir tabana riski yaymaktadır. Buna rağmen, yapılan bazı işlemlerden, ticari hayatın kaçınılmaz risklerinden dolayı zarar doğabilir. Mesela, müşterinin mali durumu bozulduğu için borcunu ödeyememesi veya kâr veya zarar ortaklığı projesinin zararlar neticelenmesi hallerinde zarar söz konusu olmaktadır. Ancak, bazı işlerden oluşan zararlar diğer yüzlerce işten elde edilen kârdan mahsup edilmekte ve kalan net kâr dağıtılmaktadır. Bu durumda, dağıtılan kâr payı aşağıya düşmektedir. Örneğin 150 işletmeden 10 tanesi zarar etse havuzda toplanan paralar diğer zarar eden projeleri karşılamakta dolayısıyla kar payı azalmaktadır.

Soru 7: Türk bankacılık sektörü içerisinde katılım bankacılığının gelişimini nasıl görüyorsunuz?

Katılım bankaları hızlı bir gelişme potansiyeline sahip kuruluşlardır. Mali sektör içerisindeki büyüklüğümüz gün geçtikçe artmaktadır. Ancak sektöre göre katılım bankalarının klasik bankalarla rekabet etme gücü düşük seviyelerdedir. Bankacılık sektörü içerisindeki büyüklüğü % 4 civarındadır. Bunun en büyük nedeni ise, genç bir sisteme sahip olmamızdır. Bununla birlikte katılım bankaları genç bir sisteme sahip olduklarından sürekli gelişmeye açıktır. Piyasaya yeni enstrümanların girmesiyle sermaye tabanının ve katılım bankacılığının sektörden alacağı payın büyüyeceğini, katılım bankacılığının tüm bankacılık sektöründeki aktif payının ilk olarak yüzde 10'a ve sonrasında da yüzde 15'e çıkmasını hedefliyoruz.

Soru 8: Katılım bankaları fon toplama ve fon kullandırma işlemleri üzerinde araştırma ve çalışmaları mevcut mudur?

Evet mevcut çalışmalarımız var. Örneğin yurt dışındaki diğer katılım bankalarında yurt dışı sermayeyi çekebilmek için kullanılan bir fon yöntemi vardır. Biz buna sukuk yani islami bono demekteyiz. Bu yöntemle ilgili uygulamaların yaygınlaşması ile ilgili çalışmalarımız devam etmektedir. Ayrıca, Türkiye'de katılım bankaları tarafından uygulanmayan ancak dünyada uygulanan fon toplama ve fon kullandırma işlemleri vardır. Bu fonları reel sektörümüze arz edebilmek için araştırma ve çalışmalarımız vardır.

Soru 9: Katılım bankalarının vermiş olduğu kar payı ve faiz oranı arasındaki fark nedir?

Öncelikle şunu söylemem gerekir ki kar payı ve faiz aynı şey değildir. Katılım bankalarında dağıtılan kar payı önceden belli olmaz ve kar payını da garanti etmez. Eğer bir zarar olursa daha önce söylediğimiz gibi, bu hesaplanıp havuzlardan mahsup edilerek mevduat sahiplerine bu durum yansıtılır. Klasik bankalarda ise mevduat sahibinin herhangi bir kaybı yoktur ve faiz oranları önceden belirlidir. Kişilerin ne kadar kazanacağı önceden bilinir. Diğer bir deyişle, bankalar tasarruf sahibine daha ilk başında yani parayı yatırma aşamasında vereceği faiz oranını ve tutarını taahhüt etmekte, ancak Katılım Bankaları geçerli kâr marjları üzerinden yatırılan parayı değerlendirdikten sonra, kazandığı tutarı paylaşmaktadır.

Soru 10: Diğer bankalara göre avantajlı olduğunuz konular nelerdir?

Katılım bankaları sanayi, hizmet ve ticaret sektörlerinde işlemlerini yürüterek piyasaya hem fon arz etmekte hem de ticari işlemleri yapmaktadır. Klasik bankalarda bu durum yoktur. Ayrıca katılım bankalarında karşılıksız işlemler olmadığı için kriz dönemlerinde diğer bankalara göre daha az etkilenmektedir. Piyasada iş yaptığımız kişilerin basiretli kişiler olması da önemli bir avantajdır. Ayrıca katılım bankaları faizsiz bankacılık hizmeti sunarken diğer bankaların yaptıkları bankacılık hizmetlerini de yerine getirmektedirler. Son olarak klasik bankaların kendi bünyelerinde katılım hesapları yani katılım

bankacılığı sistemi açmaları bizleri örnek aldıkları anlamına gelir ve bu durum da katılım bankalarının diğer bankalara göre üstün konumda olduğunun bir göstergesidir.

Sonuç ve Öneriler

Faiz yasağı İslam iktisadının esas paradigmalarından biridir. Umumi olarak haksız ve adaletsiz gelir sağlamayı ifade etmektedir. Bu genel çerçeve içerisinde faizin kapsamı hakkında birçok tartışma yapılmaktadır. Hem mezheplerdeki farklı görüşler ve hem de tarihi uygulamalar bu tartışmaların belli başlı sebepleri olarak görülmektedir.

Faizin, özellikle ekonomiye zarar verdiği görüşünden yola çıkan bazı düşünürler faizsiz bankalarla ilgili olarak bazı teoriler ortaya atmışlardır. Uzun süre teorik olarak süren bu gelişme, bazı faizsiz bankacılık uygulamalarının harekete geçmesine yol açmıştır. Bu uygulamalar özellikle 20-25 yılda yoğunluk kazanmıştır. Faizsiz bankacılığının son zamanlarda gittikçe önem kazanmasının önemli nedenlerinin başında, Müslüman ülkelerinin özellikle 1970'li yıllarda petrolden elde ettikleri paraların büyük gelir sağmasından gelmektedir. Petrol fiyatlarının hızla yükselmesini takiben, bu ülkelerin eline önemli miktarda para geçmiş ve bu ülkeler bu kazanılan paraları kendi ülkelerinde kullanabilmek için bir yol aramışlar ve faizsiz bankacılığın bu rolü üstlenebileceği düşünerek, faizsiz bankalara gereken önemi vermişlerdir.

Geleneksel bankaların faizle işteğal etmeleri Müslümanları alternatif faizsiz banka modelleri araştırmaya yöneltmiştir. Günümüzde, faizsiz bankacılık uygulaması sadece Müslüman nüfusun olduğu ülkelerle sınırlı kalmamıştır. Avrupa, Amerika ve Asya'da birçok ülkede bu bankacılık türünün yaygınlaştığı görülmektedir. Müslüman nüfusun ağırlıklı olarak yaşadığı yabancı ülkelerde de bu sisteme olan ilgi günden güne arttığı görülmektedir.

Türkiye'de Katılım bankaları topladıkları fonları; kurumsal finansman desteği, kar ve zarar yatırım ortaklığı, finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin alımı, bireysel finansman desteği, ortak yatırımlar, gayri nakdi krediler ve gelire endeksli senetler yöntemleriyle değerlendirmektedir. Katılım bankalarında fon kullandırmada ağırlık olarak % 90 oranında üretim desteği yöntemi kullanılmaktadır.

Katılım bankalarının Türkiye ekonomisi üzerine önemli katkıları bulunmaktadır. Katılım bankaları, dini nedenlerle sistem dışı kalmış atıl fonları ekonomiye aktararak fonların daha verimli kullanılmasına, ülkenin kayıt dışı ekonomiyi kayıt içine çekmesine ve bunun sonucunda vergi gelirlerinin artmasına olumlu katkı sağlamaktadırlar (Uslu, 2005:124). Kullandırdıkları fonlar sayesinde ekonomiyi canlandırmakta, finanse ettiği üretim ve ticaretin her aşamasında faiz yerine, kara ortak olduğundan maliyetlerin makul ve düşük seviyelerde gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, atıl fonları ekonomiye kazandırarak para arzının azaltılmasına ve bunun sonucu olarak enflasyonist baskıları azaltılmasına ve portföy yönetimi vs. gibi ekonomiye olumlu katkıları bulunmaktadır. Katılım bankaları ayrıca fonları proje bazında kullandırdığı için etkin bir kaynak kullanımı sağlanmakta, proje esasına dayanmayan fon talepleri cevap verilmemekte dolayısıyla faiz olgusuna yer veren kişilerin fonlarını daha verimli ve etkin kullanmakta ve bu fonları reel ekonomiye kazandırmaktadır (Aras ve Öztürk, 2011:172).

Bu sayısal veriler ışığında katılım bankalarının en büyük ortak hedefi sektördeki paylarını % 10'lar seviyesine yükseltmektir. Bu hedefe ulaşabilmek için katılım bankalarının karşılaştıkları bir takım sorunları çözmeleri gerekmektedir. Bu sorunların çözüm önerilerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Katılım bankacılığı sektörüne karşı ön yargı uygulamalardaki zorlukların aşılabilmesi noktasında gerekli ve tanıtma faaliyetlerinin yapılması.
- Katılım bankaları iç denetim ve bağımsız denetim standartlarının geliştirmelidirler.
- Katılım bankacılığı dünya finans sistemine entegre etmek amacıyla ilişkili kuruluşlarla etkisinin artırılması.
- Katılım bankaları, müşterilerine yeni ve farklı katılım bankacılığı enstrümanları, teverruk, selem satışı istisna, müzaraa, musakat vb. gibi ürünler sunma konusunda çaba harcamaları gerekmektedir.
- Katılım bankaları organizasyon ve karar süreçlerini farklılaştırmalı, uluslararası işbirliğini sağlamalı, kar ve zarar ortaklığı projeleri için teknik donanımlar oluşturmalı, kendilerine özgü kamu kurumlarını teşkil etmelidirler.

➤ Katılım bankaları mevcut şube ağlarını genişletmeli, kurumsallaşmaya ağırlık vermeli, vizyon sahibi kaliteli kadroları teşvik etmeli, faizsiz bir interbank ve para piyasası modeli geliştirmeli, daha uzun vadeli finansal ürünler geliştirmeli ve sektör için internet ve diğer e-ticaret teknolojileri kullanarak genişletmelidir.

➤ Katılım bankaları ekonomiye olumlu katkıları nedeniyle teşvik edilmelidir.

➤ Katılım bankacılığı ile ilgili yabancı dilde yazılmış kaynakların büyük bir çoğunluğunun Arapça kaynaklı olmasının getirdiği engeller ortadan kaldırılmalıdır.

Katılım bankaları ülkemizde yapısı, fon toplama ve kullandırmaları, bankacılık sektöründeki yeri ve diğer özellikleri bakımından incelendiğinde, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren katılım bankalarının Türk ekonomisine, sermaye piyasası ve finans sektörüne katkıda buldukları aşikârdır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile katılım bankalarının kurmuş oldukları güvence fonu tasfiye edilerek TMSF'ye devredilmesi ve Özel finans kurumu olan unvanları 2005 yılında değiştirilerek katılım bankası unvanına dönüştürülmesi katılım bankalarına yönelik yapılan önyargıları ve tartışmaları ortadan kaldırmıştır. Netice olarak yapılan yasal düzenlemelerin ve global arenadaki gelişmelerin etkisiyle katılım bankalarının daha hızlı bir büyüme ve gelişme trendine girecekleri söylenebilir. Ayrıca yapılan yatırımlar ve istihdam edilen donanımlı çalışanlarla katılım bankalarının önümüzdeki yıllarda bankacılık sektöründe daha fazla pazar payına ulaşacağı söylenebilir. Ayrıca, katılım bankaları faaliyetlerinin geliştirilmesi konusunda zaten istekli olan siyasi otoritenin çalışmalarına hız verip BDDK ve SPK gibi düzenleyici ve denetleyici üst kurullar tarafından bu çalışmalar desteklenmelidir.

Sonuç olarak, dünyada her geçen gün daha fazla ilgi çeken katılım bankacılığının, ülke bankacılık sistemindeki büyüme ve derinleşmenin yanı sıra finansal krizler karşısındaki dayanıklılığı ve esnekliği daha net görüldükçe dünyada olduğu gibi Türkiye’de de bankacılık sistemindeki önemi ve payı artmış olacaktır.

Kaynakça

- Akın, C., (1986), Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, Kayıhan Yayınları, İstanbul.
- Alasrag, H., (2011), Principals of the Islamic Finance: A Focus on Project Finance, Munich Personal RePEc Archive.
- Ayub, M., (2007), Understanding Islamic Finance, John Willey & Sons, Great Britain.
- Bakhshi, A. M., (2006), Developing A Financial For Islamic Credit Card For The UK, International Banking and Finance, Salford.
- Durmuş, A., (2011), İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri, Ensar Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- El-Gamal, M. A., (2000), Basic Guide to Contemporary Islamic Banking and Finance, Houston.
- Karapınar, A., (2003), Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulamaları, Gazi Kitabevi, Ankara.
- Musa, H., and Obadi, M., S., (2009), Islamic Financial System, Arad Economic Sciences Studia Universitatis, "Vasile Goldis", s.124-133.
- Özsoy, İ., (1997), Özel Finans Kurumları, Asya Finans Kurumu A.Ş., İstanbul.
- Özulucan, A., Ö., ve F., S., (2010), Katılım Bankacılığı Muhasebe Organizasyonu, Uygulamalar, Finansal Tablolar ve Bağımsız Denetim, Türkmen Kitabevi, İstanbul.
- Şensoy, N., (2012), Fikhi Açıdan Finans ve Altın İşlemleri, Ensar Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- Tariq, A., A., (2004), Managing Financial Risks of Sukuk Structures, Master of Science Dissertation, Loughborough University, UK.
- Tiftik, M., (2007), Türk Hukukunda Katılım Bankası Katılma Hesabı Sözleşmesi İşlevi Hukuki Niteliği ve Hükümleri, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Tunay, B., (2005), Finansal Sistem Yapısı, İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi, Birsan Yayınevi, İstanbul.
- Tunç, H., (2010), Katılım Bankacılığı Felsefesi Teorisi ve Türkiye Uygulaması, Nesil Yayınları, İstanbul.
- Türker, H., (2010), İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık (Yeterlilik Etüdü), Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi, Ankara.
- Uslu, S., (2005), İslam'da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans, Zafer Yayınları, İstanbul.
- Ahmad, Ziuaddin, (Çev. Gül, Ali Rıza) (2003), Riba Teorisi, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: XLIV, Sayı 1, s. 453-465.
- Aras, Nuri ve Öztürk, Mustafa (2011), Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi, Ekonomi Bilimler Dergisi, Cilt:3, No:2, ISSN:1309-8020 (Online), s.167-179.
- Battal, Ahmet, (1993), Bankalarla Özel Finans Kurumların Mukayesesi, Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı 6/1993, s.363-384.
- Büyükkakın, Figen ve Önyılmaz, Onur, (2012), Faizsiz Finansman Bonusu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt:3, Sayı:7.
- Çondur, Funda, Evlimoğlu, Umut ve Bozdağlıoğlu, E., Yasemin (2008), Finansal Yenilikler Kapsamında Leasing KOBİ'lerde Kullanımına İlişkin Bir Araştırma, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:4, Yıl:4 Sayı:2, s. 1-26.
- Ece, Nalan (2011), Dünya'da ve Türk Bankacılık Sektöründe İslam Bankalarının Gelişimi, Akademik Bakış Dergisi, İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayı:25, ISSN: 1694-528X, s.1-17.

- Ergül, Nuray ve Dumanoglu, Sezai (2004), Türkiye’de Leasing & Değerlendirilmesi, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 185, s.95-106.
- Küçükçolak, Necla (2008), Faizsiz Finansman Sertifikası Sukuk’un Türk Sermaye Piyasası Açısından Değerlendirilmesi, Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Cilt:45, Sayı 520, s.23-37.
- Uşun, Ercan, Hepakaz, Engin (2010), Kamu Maliyesinde Yeni bir Kamusal Finansman Aracı Olarak Gelire Endeksli Senetler, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı: 2, s.155-173.
- Yakar, Soner, Kandır, S. Yılmaz ve Önal, Y. Beyazıt, (2013), Yeni Bir Finansal Aracı Olarak “Sukuk-Kira Sertifikası” ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi, Bankacılar Dergisi, Yıl: 24, Sayı:84, s.72-94.
- Danacı, Mahmut (1992), İslami Finans Teknikleri, Uygulama Biçimleri Sorunları ve Çözüm Yolları, Bastırılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kurtaran, Ahmet-Günay, Burhan (2013), Türkiye’de Leasing ve Leasing Şirketlerinin Etkilerinin VZA Yöntemi ile Ölçülmesi, 17. Finans Sempozyumu, 23-26 Ekim, s.387-402, Muğla.
- Bankacılık Düzenleme Denetleme Kurulu (2014), Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Aralık 2013, Sayı:2014/1, Ankara.
- BDDK, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Aralık 2013, Sayı 2014/1, Ankara .
- Resmi Gazete, 30.06.2005 Tarih ve 25861 Sayılı Kanun.
- Resmi Gazete, 29.03.2002 Tarih ve 24710 Sayılı Kanun.
- Resmi Gazete, 28.06.1985 Tarih ve 18795 Sayılı Kanun.
- Resmi Gazete, 01.04.2010 Tarih ve 27539 Sayılı Kanun.
- Türkiye Katılım Bankaları Birliği (2012), Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık, İstanbul. (<http://www.bankasya.com.tr/yatirimci-iliskileri-faizsiz-bankacilik-hakkinda.aspx>, 03.09.2014).
- (https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSSGG/12779tbs_genel_gorunumu_aralik_2013.pdf, 15.09.2014).
- (http://www.hazine.gov.tr/doc/GES_brosur.pdf, 11.09.2014).
- (<http://islamekonomisi.org/ihlikar-yasagi-karaborsa>, 03.09.2014).
- (http://www.tkbb.org.tr/download/KATILIM_BANKACILIĞI.pdf, 03.09.2014).
- http://www.turkiyefinans.com.tr/tr/kurumsal_bankacilik/nakdi_krediler/kar_zarar_ortakligi.aspx, 05.09.2014).
- (<http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/?t=15.02.2009&cy=HayrettinKaraman>, 01.10.2014).

Fiyat İstikrarının Sağlanmasında Katılım Bankacılığın Önemi: Türkiye Örneği

Yrd. Doç. Dr. Resül Yazıcı

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü
Bilecik, Türkiye
resul.yazici@bilecik.edu.tr

Yrd. Doç. Dr. Ayla Yazıcı

Anadolu Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü
Eskişehir, Türkiye
ayazici@anadolu.edu.tr

Özet

Bir ekonominin, nihai mal ve hizmetler piyasasındaki ürün veya hizmetlerin, arz ve talebi arasındaki dengesizliğin bir sonucu olarak ortaya çıkan fiyat istikrarsızlığının önemli nedenlerinden birisi parasal olduğu gibi; sonuçları da; o ülke ekonomisinin yerel parasının satın alma gücünde -genelde- düşme şeklinde başlayacak bir dizi olumsuzluklara neden olacaktır. Fakat bu düşüşle birlikte, finansal sistemdeki faiz oranlarında yükselme meydana gelecektir. Çünkü bu faiz oranlarının belirlenmesinde, finansal sistemdeki ödünç verilebilir fon miktarı yanında, piyasadaki genel fiyatlar seviyesindeki yükselme hızı yani enflasyon da önemli bir faktördür. Zira piyasadaki mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükselmesi oranında, ekonomik birimlerin sahip olduğu yerel paranın satın alma gücü de düşecektir. Bu düşüş, geleneksel finans sisteminde, paranın değeri olan faiz oranlarında yükselişe neden olacaktır. Çünkü hanehalkının, hem mal ve hizmetlere olan talebini ertelemesini hem de tasarruflarını artırmasını teşvik için, faizlerin enflasyondan yüksek olması gerekmektedir. Faiz oranlarındaki bu yükseliş, üretimde girdi olarak kullanılan finansal sermayenin maliyetini de artırdığından, enflasyonun besleyicisi olacaktır.

Çalışmanın amacı, bu fiyat istikrarsızlığı sürecini, geleneksel finans sistemlerinin nasıl ortaya çıkardığını ve beslediğini göstermektir. Aynı zamanda, faizli finans sistemlerine duyulan bağımlılığın azaltılabilmesi ve onlarla rekabet edilebilmesi için de, katılım bankacılığında, enflasyonist ortamda ne tür faizsiz araçların kullanılabileceğini vermeye çalışmaktır. Bu bağlamda varsayımımız, faizli bankacılık sistemlerinin neden olduğu ve/veya beslediği enflasyon sürecinin ortadan kaldırılabilmesinde, faizsiz bankacılık ürünlerinin etkili olacaktır. Sonuç olarak, finansal sistemde, katılım bankacılığının ve sunduğu ürünlerin gelişmesi ve genel kabul görmesi halinde; gerek mevduat toplanması sürecinde, gelecekteki fiyatları şişiren faiz kullanılmadığı ve gerekse de verdiği finansmanla önceden talep yaratılmadığı yani üretim teşvik edildiği için fiyat istikrarı sağlanabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Fiyat İstikrarı, Faizsiz Bankacılık, Katılım Bankacılığı, İslam Ekonomisi, İslami Bankacılık, Emek-Sermaye Ortaklığı, Faiz.

The Importance of Participation Banking in Achieving Price Stability: The Case of Turkey

Abstract

One of the main reasons of price instability, which emerges as a result of imbalance between supply and demand of final goods and services, is monetary, and its results will lead to a series of adversities, beginning with a drop in the purchasing power of the local currency of the economy. However, with this decrease, there will be a rise in interest rates in the financial system; because in determining these interest rates, besides the amount of loanable funds in the financial system, the rate of increase of the general price level i.e. inflation is also an important factor. Cos' the purchasing power of domestic money owned by the economic units will decline in the rate of the increase in the price of goods and services. This decline will cause a rise in interest rates in the financial system. For to deferral the households' demand for goods and services, as well as to incentive to increase their savings, the interest rate should be higher than the inflation rate. Because of, also increasing the cost of financial capital used as an input in production, this rise in interest rates will be the feeder of inflation.

The aim of this study is to show, how traditional financial systems expose and feed the process of price instability, and also to give what kind of interest-free instruments can be used in an inflationary environment by participation banking, in order to reduce the dependence on interest financing systems, and in order to compete with them. In this context our assumption is that interest-free banking products can be effective in eliminating the inflation process that is caused and/or fed by the interest-based banking system.

Keywords: Price Stability, Interest-free Banking, Participation Banking, Islamic economics, Islamic Banking, Labour-Capital Partnership, Interest.

Giriş

Bir ekonominin, nihai mal ve hizmetler piyasasındaki ürün veya hizmetlerin arz ve talebi arasındaki dengesizliğin bir sonucu olarak fiyat istikrarsızlığı ortaya çıkmaktadır. Genelde, gelişmekte olan ekonomilerde, üretim faktörlerinin yetersizliği, dolayısıyla üretilen ve satışa sunulan mal ve hizmetlerin arz miktarının, talep edilenden daha az olması durumunda; genel fiyatlar seviyesinde sürekli bir artış sonucunda enflasyon gerçekleşmektedir⁵. Çünkü piyasada, özellikle genişletici para politikaları vasıtasıyla, karşılığı olmadan enjekte edilen para ile oluşturulan efektif talep sonucu, arz yeterli olmadığı için enflasyon oluşmaktadır.

Bu enflasyon sürecinin temel nedeni parasal olduğu gibi; sonuçları da; o ülke ekonomisinin yerel parasının satın alma gücünde düşme şeklinde başlayacak bir dizi olumsuzluklara sebep olacaktır. Çünkü kapitalist bir ekonomik sistemin, nihai mal ve hizmetler piyasasındaki, mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükselme hızı veya genel fiyatlar seviyesinin yükselme oranı kadar, o ülke ekonomisinin yerel parasının satın alma gücünde düşüş olacaktır. Bu da ekonomik birimlerin özellikle sabit gelirli olanların cebindeki kendi (yerel) parasının satın alma gücünde azalmaya sebebiyet verecektir. Fakat bu düşüş finansal sistemdeki faiz oranlarında yükselişe neden olduğu için tasarruf (finansal sermaye) sahiplerinin yararına olacaktır.

Bu çalışmadaki amacımız, yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız fiyat istikrarsızlığı sürecini, geleneksel finans sistemlerinin nasıl ortaya çıkardığını ve beslediğini göstermektir. Aynı zamanda faizli finans sistemlerine duyulan bağımlılığın azaltılabilmesi ve onlarla rekabet edilebilmesi için de, katılım bankacılığında, enflasyonist ortamda ne tür faizsiz araçların kullanılabileceğini vermeye çalışmaktır. Bu bağlamda varsayımımız, faizli bankacılık sistemlerinin neden olduğu ve/veya beslediği enflasyon sürecinin ortadan kaldırılabilmesinde, faizsiz bankacılık ürünlerinin etkili olacağıdır. Çünkü temel olarak katılım bankacılığının sunduğu ürünler, gerek mevduat toplanması sürecinde, gelecekteki fiyatları şişiren faizi kullanmadığı için ve gerekse de verdiği finansmanla önceden talep yaratmadan; arzı yani üretimi teşvik ettiği için fiyat istikrarsızlığına yol açmayacaktır. Zira piyasaya, üretim gerçekleşmeden önce aktarılan, enjekte edilen para, talebi şişirmesiyle önce talep enflasyonuna ve sonrasında da maliyet enflasyonuna yol açmaktadır.

Çalışmada varsayımımızı destekleyen kaynaklar olarak; Türkiye gibi ülkelerde, geleneksel ekonominin ve finans piyasalarının enflasyon oluşturmalarına neden olan etmenler tespit edilmiş ve bu öğelerin ortadan kaldırılabilmesinde de faizsiz bankacılığın hangi çözümleri sunabileceği verilmeye çalışılmıştır. Özellikle, ekonomide enflasyon yaratmadan ve Müslümanları da faizle karşı karşıya bırakmadan; emek-sermaye ortaklığı esaslı veya enflasyon oranlarına, döviz veya altın gibi ürünlere endeksli yatırım araçlarını geliştirerek; yerli para cinsinden tasarruf yapmaya teşvik edecek finansal araçların geliştirilebilmesi için katılım bankalarına önemli görevler düşmektedir.

1. Ekonomik İstikrarsızlık ve Fiyat İstikrarsızlığı Sorununa Genel Bakış

Ekonomi kavramının, birçok nedenden dolayı tek bir tanımını vermek imkânsızdır. Bu yüzden en genel şekliyle ekonomi bilimi, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde gerçekleşecek veya gerçekleşen iktisadi ilişkileri, tek tek veya bir bütün olarak inceleyen bir sistem olarak ifade edilebilir. Bu “sistemin temel amacı, insanlar arasında sürdürülebilir bir ekonomik hayatın hakkaniyetli bir düzen içinde yürütülmesini temin etmektir. Bu sistem hem insanların birbirleriyle kurdukları ekonomik ilişkileri düzenlemeli ve hem de kamu yöneticilerinin sorumluluklarını tanımlayıcı olmalıdır (Abdulloğlu, 2014: 21).

Daha somut bir ifade ile kamu adına sistemi yöneten hükümetlerin, yöneticilerin, iktisatçıların, ekonomik sorunları çözmüş olmalarının ölçütleri veya hedefleri şu şekilde özetlenebilir: Ekonomide gelir ve istihdam yaratma düzeyinin artırılması; fiyatlar seviyesinde istikrarın sağlanması; kamunun bütçe açıklarının kontrolünün ve finansmanının gerçekleştirilmesi; ödemeler bilançosundaki açıkların yönetilmesi ve bu başarılarla sürekliliğin temin edilmesidir.

Ulusal ekonomilerde, yukarıda sıralanan hedeflerin gerçekleştirilememesiyle ortaya çıkan ekonomik istikrarsızlık, tüm kesimleri farklı şekilde etkilemektedir. Özellikle “1980’li yıllardan itibaren hızlı bir şekilde uygulanmaya çalışılan finansal liberalizasyon ve küreselleşmede ekonomik kriz olgusu

⁵ Çalışmada, fiyat istikrarsızlığı kavramı, genelde, gelişmekte olan ekonomilerde yaşanan enflasyon sorunu yerine kullanılmıştır.

sıklıkla yaşanan bir ekonomik konjonktür durumuna gelmiştir. Kapitalizmin küreselleşmesi ve ülke uygulamalarının farklılaşması, ekonomide ortaya çıkan krizlerin ortaya çıkış sebepleri, belirtileri ve etkileri bakımından farklılık göstermektedir (Yazıcı ve Yazıcı, 2011: 37-38)”. Dolayısıyla istikrarsızlıkların açıklanmasında, nedenlerinin bulunmasında ve çözüm önerilerinin geliştirilmesinde hükümetlerin, iktisatçıların düzenleyici ve denetleyici kurumların işi gittikçe zorlaşmaktadır.

Türkiye ekonomisinde, bir dönem, uzunca süre görülen makroekonomik istikrarsızlıkların, kaygıların temel nedeni; kamunun verdiği bütçe açıkları ve bu açıkların TCMB (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) olanaklarından veya yetersiz tasarruf kaynaklarına sahip bankacılık sektöründen finanse edilmesiydi. Hazine Müsteşarlığı’nın, yetersiz iç tasarruflara sahip bankacılık sektöründen borçlanmak zorunda olması; hem faiz oranlarının yükselmesine hem de enflasyonun beslenmesine bir ortam yaratmıştır. Dolayısıyla uzun yıllar süren istikrarsızlıkların temel nedenleri olarak “yüksek ve değişken enflasyonun ve istikrarsız bir büyüme performansının olduğu ortamda, iç borç dinamiğinin sürdürülemez boyutlara ulaşması ve başta finansal piyasalar olmak üzere yapısal sorunların kalıcı bir çözüme kavuşturulamaması görülmektedir. Makroekonomik istikrarsızlıklar, geleceğe yönelik belirsizlikleri artırmış ve ekonomide vadenin yatırımcı ve tasarrufçu için kısılmasına, para ikamesinin artmasına yol açmıştır. 1990-2000 döneminde ekonomik birimlerin uzun vadeli karar almalarını olumsuz yönde etkileyen, yatırımcı ve tüketici güveninde kalıcı iyileşme sağlanmasına engel olan hususlardan biri de siyasal ortamdaki belirsizliklerdir (BDDK, 2009: 1)”.

Tüm bu istikrarsızlıkları finansal sisteme ve oradan tekrar reel ekonomiye aktaran gösterge; ekonomideki riskleri, fiyatlara yani finansal sermayenin değerine yansıtarak ifade edilen değer; enflasyonun besleyicisi; geleneksel finansal sistemin kullandığı temel araç faiz oranlarıdır.

2. Fiyat İstikrarsızlığı Sorunu ve Geleneksel Finans Piyasaları Etkileşimi: Ekonomik Obezite

Fiyat istikrarsızlığı, ekonominin parasal dengesinin belli bir fiyat düzeyinde sabitleşmediği durumu ifade etmektedir. Böyle bir ekonomik yapıda, yatırım, tüketim ve tasarruf gibi kararların alınmasındaki belirsizlikler ve alınan riskler çok yüksektir. Bazıları için bu risklerin yönetilmesi imkânsız olduğu için toplumsal yaşamda onarılması çok güç yıkımlar gerçekleşmektedir.

Yaygın bir ekonomik istikrarsızlık kavramı olan enflasyon bir yandan fertlerin tüketim harcamalarını ve kişisel refah düzeyini belirlerken, öte yandan gelir dağılımı, üretim ve istihdam seviyesi, dış ekonomik ilişkiler gibi kişisel kavramların üstünde milletin çıkarlarını topyekûn ilgilendiren olayları etkilemektedir. Bunun ötesinde fiyat hareketleri zor, ancak belli bir oranda denetlenebilmektedir (Alkin, 2009: 17).

Çünkü geleneksel bankacılığın çalışma şeklinde kullanılan faizli finansman yöntemleri: Önceden talep oluşturarak; genellikle arz ve talep arasındaki dengesizlik sürecini beslemekte ve kendisine sürekli bağımlı hale getirerek ekonomik obezite hastalığına neden olmaktadır.

Ekonomide, geleneksel finansal sistem araçlarıyla, genellikle, psikolojik doyumsuzluk içinde olan insanların, tüketim alışkanlığı davranışları körüklenmektedir. Bu yaklaşımla dayatılan; teşvik edilen tüketim toplumu olma felsefesi; sadece alım gücü olanların doymak bilmeyen taleplerini dikkate alarak, üretimi verimli olmayan alanlara yönelik gerçekleştirme faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ekonomik dengesizlikleri, adaletsizlikleri, istikrarsızlıkları ve sonuçta kaçınılmaz olarak yaşanan iktisadi krizleri ekonomik obezite hastalığı olarak tanımlayabiliriz.

Ekonomik obezite hastalığı sürecindeki ülkede, fiyat istikrarsızlığı gerçekleşmelerinin yol açtığı “enflasyon, faiz, devalüasyon” sarmalı yaşanmaktadır. Bu da çeşitli şekillerde ortaya çıkan istikrarsızlıklara, ekonomik buhranlara, finansal krizlere; bazen de bir ülkenin iflasına ve/veya yok oluşuna yol açmaktadır⁶. Bu yüzden sözleşmelerde, “İslam iktisadında cehl (bilinmezlik) ve gararın

⁶ Türkiye’de Osmanlı İmparatorluğu’nun yavaş parçalanışı büyük kuvvetlerin ve yarışan bankacıların rakip ihtiraslarını gıcıkliyordu. 1876’ta Sultan’ın debdebesi onu ödeyemezliğe sürüklemişti ve Avrupa kuvvetleri kendi uluslararası mali denetimlerini zorla kabul ettirmişlerdi. Türkiye çakışan bir takım çıkar grupları arasında bölünmüştü. Deutsche Bank kendi hükümetinden destek alarak İstanbul’dan Bağdat’a uzanan demiryolunu akçelemişti; bundan İngiltere telaşa kapılmıştı; bu arada Fransız bankaları Beyrut’a inen demiryolunu akçelediler. Bir süre alacaklılar memnun edildi ve Düyunu Umumiye İdaresi fiilen ülkenin yöneticisi oldu. Ama ‘Genç Türkler’ 1908’te iktidarı ele geçirince, İtalya ile ve Balkanlarda pahalı savaşlara giriştiler ve maliyenin denetimini elden

(belirsizlik) bertaraf edilmesi istikrarın sağlanması" için esas kabul edilmiştir. Çünkü "ekonominin reel olması ve hayal olmaktan uzaklaşması böyle mümkün olabilir (Tabakoğlu, 2013: 91)".

3. Fiyat İstikrarsızlığı Sorununa Geleneksel Finans Piyasalarının Katkıları: Faizli Kredi Sistemi - Enflasyon – Deflasyon - Stagflasyon

Geleneksel finans; faizli kredi sisteminde temel bir araç olarak kullanılan faiz⁷, hem finansal sermayenin değeri olması nedeniyle girdi maliyetlerini (maliyet enflasyonunu); hem de üretim olmadan talebi artırarak geleceğin fiyatlarını (talep enflasyonunu) yükseltmektedir. Bazen de, çeşitli nedenlerle, özellikle kredi arzında oluşturulan daralma nedeniyle meydana gelen efektif talep yetersizliği, arz fazlalarına dolayısıyla fiyat düşüşlerine (deflasyona), sonrasında ekonomide durgunluğa sebebiyet vermektedir. Durgunluk ve enflasyon kavramlarının birleşimden oluşan stagflasyon kavramı ise, ekonomide durgunluk içinde enflasyonu ifade etmektedir. Bu ekonomik yapıda, durgunluk ile birlikte gerçekleşen enflasyon ve işsizlik artış şeklinde kendini gösterir.

Zira klasik ekonomik yapı, bu olumsuzluk döngülerini sürekli yaşamaktadır. Çünkü ekonomide obeziteye neden olan "sistemde çok ciddi bazı sorunlar vardır. Öncelikle ciddi şekilde istikrarsızdır. Ekonomi hızla büyürken bankalar kredi vermeye, yatırımcılar da almaya hevesli olacak. Bu da para arzının hızla artmasına sebep olacak. Bu da daha çok büyümeyi, daha çok borç alıp vermeyi beraberinde getirecek, bir pozitif geri besleme döngüsü yaratacak. Büyüyen bir ekonomi şirketlerin ve hanelerin krediyi geri öderken kullanacakları gelir akışına oranla daha fazla borç almaya iter. Ekonomide yaşanacak en küçük bir yavaşlama bile borçluların yükümlülüklerini yerine getirmekte zorlanmalarına yol açar. Temerrüttün (borcu geri ödeyememe) artması sonunda kendi kendine küçülen bir ekonomi spirali yaratır, bu da ekonomik durgunluğa ya da krize sebep olur. İkinci sorun mevcut sistemin kaynakları sürekli olarak finansal sisteme transfer etmesi. Kredi alanlar her zaman aldıklarından daha fazlasını geri ödemek durumundalar. (...) Üçüncü olarak, bankacılık sistemi sadece borç artı faizi geri ödemek için gereken gelirleri yaratabilecek piyasa faaliyetlerini finanse edecek parayı üretir. Günümüzde bankacılık sistemi hükümetlere oranla çok daha fazla para yarattığı için, sistem önceliği her zaman kamu malları yerine piyasa mallarına vermekte ve bunların insan refahına katkılarındaki farkları göz ardı etmektedir. Dördüncü ve en önemli gerçek ise sistemin ekolojik olarak sürdürülebilir olmamasıdır. Gelecekteki üretim üzerinde hak iddia eden borç misli ile artarken matematiğin soyut kurallarına boyun eğmektedir. Halbuki gelecekteki üretim ekolojik sınırlarla karşılaşmaktadır ve borcun büyüme hızına ayak uyduramayacağı aşikardır. Faiz oranları ise ekonominin iyi giderken ulaşılan büyüme rakamlarını bile aşmaktadır. Sonuçta misli ile artan bir borç mevcut reel serveti ve gelecekteki potansiyel serveti aşar, böyle olunca da sistem çöker (Costanza vd., 2014: 196)".

3.1. Faizin Üretim Maliyetlerini Artırması – Enflasyonun Beslenmesi

Bilindiği gibi finansal sistemin temel görevi, tasarruf fazlası olanlar ile tasarruf açığı olanlar arasında aracılık etmektir. Bu görevi yerine getiren geleneksel finans sisteminde kullanılan araç olan faiz, tasarruf arz ve talebinin miktarına göre oluşmaktadır. Faiz oranlarının belirlenmesinde; hem finansal sistemdeki ödünç verilebilir fon (finansal sermaye) miktarı, hem de piyasadaki fiyatlar seviyesindeki yükselme hızı yani enflasyon önemli bir faktördür. Zira piyasadaki mal ve hizmetlerin fiyatlarının yükselmesi oranında, ekonomik birimlerin sahip olduğu yerel parasının satın alma gücü düşecektir. Bu düşüş geleneksel finans sisteminde faiz oranlarında da yükselişe neden olacaktır. Çünkü hanehalkının, hem mal ve hizmetlere olan (efektif) talebini ertelemesini hem de tasarruflarını artırmasını teşvik etmek için, faizlerin

kaçırdılar. Çok yüksek faizle ağır borçlara girdiler, vergi gelirlerini bankalara ipotek ettiler; ama Türkiye'nin borçları ağırlaştıkça askeri ihtirasları daha da tehlikeli hale geliyordu (Sampson, 1983: 47).

⁷ Türkçe'deki yaygın karşılığı "faiz" olan Arapça ribâ kelimesi sözlükte "fazlalık, nema, artma, çoğalma; yükseğe çıkma; (beden) serpilip gelişme" gibi anlamlara gelir. Fıkıh literatüründe ise ribâ, borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla yahut borç ilişkisinden doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacağa ek vade tanıyıp bu süreye karşılık onu fazlalıkla geri almanın veya bu şekilde alınan fazlalığın adıdır. Türkçe'de kullanılan "faiz" kelimesi de Arapça kökenli olup genelde ribâ ile eş anlamlı kabul edilir. Kur'an'da sekiz yerde geçen ribâ kelimesi örfî anlamında kullanılmış, hadislerde de ribâ kavramına yeni bir boyut getirilerek literatürdeki vade faizi - fazlalık faizi (ribe'n-nesie - ribe'l-fadl) veya borç faizi - alışveriş faizi (ribe'd-deyn -ribe'l-bey') şeklindeki ayırım ve adlandırılmalarına zemin hazırlanmıştır (Özsoy, 1995: 110-126).

enflasyondan yüksek (pozitif reel faiz) olması gerekmektedir. Faiz oranlarındaki bu yükseliş, üretimde girdi olarak kullanılan finansal sermayenin maliyetini de artırdığından, enflasyonun besleyicisi olacaktır.

3.2. Kapitalist Finansal Sistemde Kredi Mekanizmasının Kolaylığı: Finansal Obezite

Kapitalist düzende, ekonominin canlanması için, sahip olduğu finansal sektör aracılığıyla, hem efektif talebin artırılabilmesi hem de bunu karşılayacak arzın karşılanması gerekmektedir. Bunun için de, genişletici para politikası ve aşırı liberalizasyon uygulamalarıyla; hanehalkının ve girişimcilerin finansmana kolay ulaşmalarıyla finansal obezite oluşmaktadır. Çünkü rasyonel olmayan insan⁸, tasarruf yapmadan, gelecekte elde edeceği (garanti olmayan) gelirlerini teminat göstererek, aldığı kredilerle harcama yapmaktadır. Girişimci de, bu şekilde artan talepleri yerine getirmek amacıyla, hem yatırım hem de işletme sermayesi ihtiyacı için kredi kullanmaya bağımlı hale gelmektedir.

Klasik finansal sistemin, bu şekilde kullandığı kredilerin geri dönüşü olmayan, batan kısımlarını karşılamak; yeni kullandırmaları finanse etmek yani finansal obeziteyi beslemek için bu riskleri başka yatırımcılara devretmesi veya daha yüksek faizlerle kaynak elde etmesi gerekmektedir. Geleneksel finansal mühendisliğin risk tanımaz yaklaşımıyla gerçekleştirilen menkul kıymetleştirme işlemiyle ortaya çıkan “yapılandırılmış finans, yatırımcının risk iştahı ile orantılı olarak, risk-getiri profillerine sahip menkul oluşturmak için büyük esneklik sunar. Bu nedenle modern finansı yapılandırılmış ürünler olmadan düşünmemiz artık zor gözükmemektedir. Sağlıklı bir ekonomi için düzgün işleyen yapılandırılmış ürün pazarına ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüzde, yapılandırılmış finans ürünleri deyince aklımıza, krize neden olan ürünlerden Teminatlandırılmış Borç Yükümlülüğü (CDO) ve Teminatlandırılmış İpotek Yükümlülüğü (CMO) gelse de, dünyada ilk yapılandırılmış finans ürünlerinin İslami finans ürünleri olduğunun altını çizmekte fayda vardır. Konvansiyonel finanstaki varlığa dayalı/varlık bazlı enstrümanlarda, yatırımcı varlığın getirisinin belli kısmını dönemsel alacağına karşılık bir borç senedine yatırım yapmaktadır. Kısaca yatırımcı varlığa sahip değildir. Hâlbuki İslami yapılandırılmış enstrümanlarda, yatırımcı varlığa da ortak olmakta; yani gerçek anlamda varlığa dayalı bir yaklaşım, kâr-zarar ortaklığı bulunmaktadır (Yıldırım, 2014: 16)”.

4. Fiyat İstikrarsızlığı Sorununun Önlenmesinde Katılım Bankacılığı Sisteminin Rolüne ve Ürünlerine Genel Bakış

Piyasa ekonomisinde, arz ve talep düzeyleri arasındaki ilişkinin sonucu oluşan fiyatlar, ekonominin önemli göstergesidir. Bu yüzden ekonomide ortaya çıkan olumsuzlukların nihai yansıması olan fiyatlarda, istikrarın “sağlanamadığı ortamlarda, finansal piyasaların verimli finansal aracılık yapma yetenekleri azalmakta, reel faiz oranları yüksek risk primi içerdiğinden yüksek seyretmekte, uygulanan politikalara güvensizlik oluşmakta ve bu durum, hükümetlerin kapsamlı ve uzun soluklu ekonomik programlar uygulayamamasına yol açmaktadır. Fiyat istikrarının olmaması ayrıca, uluslararası piyasalarda ekonominin rekabet gücünü azaltmakta, sermaye piyasalarına erişimini kısıtlamakta, işgücü piyasalarının etkin çalışmasını engellemekte, gelir dağılımını bozmakta ve bireylerin karar alma süreçlerinde geleceğe bakmaktan çok geçmişe endeksleme alışkanlıklarının ortaya çıkmasına yol açarak, enflasyonun atalet kazanmasına neden olmaktadır. Tüm bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda, fiyat istikrarının bir toplumun iktisadi ve sosyal refahının sağlanması açısından ne denli önemli olduğu ortaya çıkmaktadır (Kara ve Orak, 2008:2)”.

Geleneksel faizli kredi sisteminin, işleyişinin neden olduğu, yukarıda özetle değinilen sorunları ve İslamiyet’in ona karşı çıkış nedenlerini Orman (2010:165-166) şu şekilde özetlemektedir: Bir ekonomide faizin geçerli olmasının yol açabileceği en önemli sonuç, kredi mekanizmasının işlemesine imkân hazırlamasıdır. Bu mekanizma sayesinde finansal varlıkların, faiz oranına tekabül eden bir bedel karşılığında belli bir süre için kiralanması mümkün hale gelir. Kredi sözleşmesiyle finansal varlıkların asıl sahipleri, bu varlıklar üzerindeki tüm haklarını vade sonuna kadar karşı tarafa devretmiş olurlar. Böyle olunca artık vade sonuna kadar onların bu varlıklarla ilgileri kopmuş olur ve bir bakıma finansal varlıklar asıl sahiplerinden bağımsız hale gelirler.

⁸ Tam rasyonel iktisadi insan: Eksik bilgi sahibi, az ya da çok belirsizlik ortamında karar veren, zıt duygularının gerekleri arasında bocalayan, zaman zaman rasyonel cahilliği seçen, zaman zaman da tercih çarpıtması yapan, bazen başkalarına benzemekten bazen onlardan ayrışmaktan hoşlanan, ama “ideal rasyonel insan” a benzemeye çalışan insandır (Demir, 2013: 266).

Geleneksel finans piyasalarının bu işleyiş sürecinde rol alan fon arz ve talep sahiplerinin yapısının dolayısıyla ekonomideki servet dağılımına ait mevcut durumun değişme nedenlerine Orman (2010:166) çalışmasında şöyle dikkat çekmektedir: Fon arzında bulunanların genellikle orta ve düşük gelir sınıflarına mensup tasarruf sahibi kimseler olduğu söylenebilir. Bunların tasarrufları genellikle bir yeni yatırımı finanse edemeyecek kadar küçüktür. Ayrıca, bu sınıflara mensup insanlar genellikle bağımlı çalışanlar grubuna dahil olup, ne yeni bir iktisadi teşebbüsü başlatacak tecrübe, birikim ve itibara, ne de bunu yapacak dinamizm ve cesarete sahiptir. Dolayısıyla, (...) bu durumdaki kimseler, kendilerine önerilen garantili bir faiz geliri karşılığında, tasarruflarını ödünç vermede tereddüt etmeyeceklerdir. Diğer taraftan, orta ve alt gelir gruplarına mensup kimselerin fonları küçük ise de sayısı son derece büyüktür ve neredeyse fon arz edenlerin tamamına yakındır. Bu çok sayıdaki küçük tasarruflar modern para ve sermaye piyasaları vasıtasıyla bir araya getirilerek muazzam finansal kaynaklar oluşturulur. Bu şekilde oluşturulan finansal fonları talep edenler ise müteşebbis diye bilinen, teorik olarak zorunlu olmasa da pratikte üst gelir sınıflarına mensup, itibarlı, dinamik ve hatta agresif çok küçük bir gruptan ibarettir.

Ekonomideki aktörlerden, bu çok küçük gruba ait olanların, müteşebbislerin, sayılarını artırmak onlara bu ruhu, melekeyi kazandırmak zordur. Hatta faaliyetlerini günümüzde sürdüren gerçek ve tüzel kişi işletmelerin de, mevcut yönetim anlayışı ile çalışmaları, rekabet etmeleri de yeterli olmamakta, iflas ile karşılaşabilmektedirler. Çünkü her geçen gün daha da yoğunlaşan ve küreselleşen rekabet ortamında; üretim, yönetim teknikleri sürekli değişmektedir. Bu ortamda hayatta kalabilmek ve faaliyetlerini devam ettirebilmek için, işletmelerin kurumsallaşmaları kaçınılmaz olmaktadır. “Başka bir anlatımla, kurumsal düzenlemelere sahip olmayan ve/veya bu düzenlemeleri yalnızca belirli girişimci ya da yöneticilerin, kişisel beceri, yetenek ve öngörülerine bırakan işletmelerin mevcut rekabet ortamında varlıklarını korumaları ve sürdürmeleri her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Kısacası işletmelerin, kişilere bağlı olarak yönetilen iktisadi birimler olmak yerine çeşitli boyutlar açısından gelişmiş ve yerleşmiş sistemlere sahip kurumlar şekline dönüşmek gerekliliğinin, çağdaş işletme ve yönetim anlayışının en önemli çalışma alanlarından biri haline geldiği söylenebilir” (Karpuzoğlu, 2004: 191).

Çağdaş işletme tekniğindeki değişimlere, kurumsallaşmaya, küresel rekabete uyum sağlama becerisinin zorluğu içindeki bir dünyada; her tasarruf sahibinin, küçük olsun benim olsun felsefesiyle, yeni bir iş kurma macerası başarısızlıkla sonuçlanabilir. Şöyle ki: Her yeni açılan işletmenin, var olan pazardan pay kapma mücadelesi; mevcut pazarı bölüşmek zorunda olması, onları, günümüz kapitalist anlayışında öldürücü rekabetle, iflas ile karşı karşıya bırakabilmektedir. Bu yüzden, hem yetersiz tasarrufları yok etmemek; hem de ölçek ekonomisinden yararlanacak, riskleri yönetebilecek işletmeleri oluşturabilmek için kar/zarar ortaklığı sisteminin katılım bankaları ile oluşturulması, geliştirilmesi gerekmektedir.

Böylece, faiz şeklinde garanti edilmiş bir gelir yerine, riski,⁹ katılım bankacıları aracılığıyla ölçülebilir, kontrol edilebilir işletmelere ortak olma kültürünün geliştirilebilmesi; finansal varlık sahiplerinin bu işletmelerle yakından ilgilenmesinin mümkün hale gelmesi ekonomik yapıdaki sosyal bağları da güçlendirir.

Fakat ekonomide, geleneksel finans sisteminin teşviki ile ortaya çıkan ekonomik obezite hastalığını ortadan kaldırmak veya reel ekonomiye olumsuz etkilerini azaltmak için yapısal önlemleri sadece ulusal ölçekte almak da yeterli değildir. Özellikle başta cari açık sorunu gibi nedenlerle, küresel finansal sistemdeki portföy yatırımlarına, sıcak paraya bağımlılık da dikkate alınmalıdır. Bu yüzden “çözüm faizi yasaklamak değil, kar paylaşım sistemlerinin geliştirilerek faizin alanının daraltılması ve sonuçta ekonominin onun boyunduruğundan (Özsoy, 2012: 87)” kurtulmasının sağlanmasıdır. Ulusal ölçekte ise öncelikle kendi yapısına uygun, özgün finans sistemlerini kurma; ulusal düzenleme ve denetleme faaliyetlerini sıkılaştırma; özellikle faizsiz finans ürünlerini oluştururken, geleneksel küresel

⁹ Risk, ölçülebilmesi, karşılaştırılabilmesi ve bir gösterge olabilmesi açısından sayısallaştırılmalıdır. Ölçebiliyorsan, kontrol edebilirsin ve sahip olabilirsin. Bunun için yapılan sayısallaştırma işlemi derecelendirmez. “Derecelendirme esas olarak yatırım risklerinin karşılaştırılmasını kolaylaştırmaktadır. Verilen dereceler yardımıyla yapılan sıralama, piyasada şeffaflığın sağlanması ve sağlıklı bir yapılanmanın oluşumu açısından adeta katalizör rolü oynamaktadır. Bu yönüyle derecelendirme yatırım ve finansman sürecinin optimizasyonunu sağlamakta, piyasaların etkin bir şekilde işlemesine katkıda bulunmaktadır (Boyacıoğlu, 2005:235)”.

finansal sisteme bağımlılığı azaltma çabaları; özel sektörün finansal sistemden dışlanmasını önlemek için kamu finansmanında mali kural koyma şeklindeki yeniden yapılandırma faaliyetleri; hem kısa dönemde hem de uzun dönemde kalıcı çare olarak gözükmektedir.

Aksi durumda “politikacıların, iktisat bilimindeki pek çok fikir seçeneği arasında en değerli olanı tespit etme ihtimali çok azdır. Ortodoks düzenin kafadarları tarafından çevrelenmiş olan politikacılar, geleneksel teorinin sürekli bombardımanı altındadırlar ve bu nedenle bir sonraki görev dönemlerine kadar bu teorinin papağanlığını yaparlar. Böylece çoğunluğun kabul ettiği iktisat, faiz oranı ve para politikası, bencil ekonomik insan ve değer yargılarından bağımsız iktisat fikirleri sürdürülür gider (Diwany, 2011: 276)”.

4.1. Katılım Bankalarının Faizsiz Fon Toplama Yöntemleri

Günümüz geleneksel finans sisteminin temel aracı olan faiz silahıyla, önceden çözülebilir gibi gözüken sorunları bile artık çözülemez hale gelmiştir. Çünkü sadece ulusal değil; bölgesel veya küresel hareketler; alınan kararlar veya beklentiler faizin oluşum şartlarını olumsuz etkilemektedir.

Sistemin kendi kendini bozan, kısır döngü oluşturan aracı olan faizi, İslamiyet yasaklayarak, aslında dinsel emirler ile sosyal yaşamdaki olumsuzlukları önleyecek düzenlemeleri içeren bütünsel bir sistem oluşturmuştur. Böylece “Müslüman kişinin hem paraya sahip olup hem de ahlaki açıdan adil kalabilmesine ilişkin belirli koşullar koymaya girişmiştir. Temel koşullardan birisi, bir kişinin servetinin belirli bir kısmını bir tür sadaka vergisi anlamında zekât olarak vermesiydi. Bu İslam’ın beş temel şartından birisi olarak konulmuştur. Dahası, tefecilik de (ribâ) Kuran’da açıkça yasaklanmıştır (Eagleton ve Williams, 2013: 119)”

Çünkü faiz, ekonomik sistemin esası için gerekli olan dengeli bir şekilde işleyişi sağlayamamaktadır. Hâlbuki bunu temin edecek şartların temelinde, aslında İslamiyet’in emirleri ve ona uygun çalıştırılacak faizsiz finansal sistemlerin işletilebilmesi yatmaktadır. Çünkü bu sistemlerin uygulanabilmesi sayesinde: Ekonomide istikrarsızlıkların önlenmesi; üretimde tekellerin kaldırılabilmesi; tüketimde israfın önlenmesi; yoksullara yardımın artırılabilmesi; paylaşımada adaletin sağlanmış olduğu ekonomik yapıların oluşturulabilmesi; kısacası ekonomik ve finansal obezite hastalığının önlenmesi mümkün olabilecektir.

İslamiyet’te, faizli kredi sisteminin yasak, kârın serbest olmasının nedenleri Karaman (2012: 203-204)’ göre:

- Faiz alanın anapara ve faizini alması kesin ve garantili olmasına karşı diğer tarafın zarar ihtimali içinde bulunması ve zarar etmesine rağmen faiz ödeme mecburiyeti, İslâm’ın insanlar ve müminler arasında gerçekleştirmek istediği kardeşlik ve merhamet duyguları ile bağdaşmamaktadır.
- Faizli kredi ile çalışan üretici ve tüccarlar, ürettikleri ve sattıkları mallara, kâr dışında bir de faizi eklemek mecburiyetinde oldukları için malların maliyeti yükselmekte, faiz dar gelirlinin cebinden çıkmakta, bu durum onların giderek daha da fakirleşmelerine sebep olmakta ve sosyal krizlerin doğmasına zemin hazırlanmaktadır.
- Faizciler giderek daha da zenginleşmekte, büyük sermayeleri tekellerine toplamakta ve bu güçleri ile yönetime hâkim olarak ülkeyi menfaatlerine göre idare etmektedirler.
- Maliyet enflasyonu talebi azaltmakta, talep azlığı üretimi düşürmekte, bu da işsizlik başta olmak üzere bir dizi mahsuru davet etmektedir. Ayrıca faizli kredi ile çalışanların sermayelerini kısa zamanda ve çok kazançla geri alabilecekleri sahalari aramaları çoğu kez amme menfaatine aykırı sonuçlar doğurmaktadır. Bu ve benzeri sebeplerle İslâm, faiz yerine ortaklığı teklif etmekte, sermayelerin ortak kâr teşviki ile toplanmasını, kâra katılanın zarara da katılmasını fert ve toplumun menfaatine daha uygun bulmaktadır.

4.1.1. Cari Hesaplar Aracılığıyla Fon Toplama

Gerçek veya tüzel kişilerin, bankalardaki kısa süreli boştaki tasarruflarını, herhangi bir gelir elde etmeden ve her an geri çekebilmelerine imkân veren hesaplara cari hesap denir. Bu hesaplara yatırılan tasarruflar ile oluşturulan fonun işletilmesinden ortaya çıkan kar veya zarar, katılım bankasına aittir.

Cari hesaplar, tasarruf sahibine, herhangi bir gelir getirmemesin rağmen, çeşitli bankacılık hizmetlerini ücretsiz alabilmesine imkân sağlayabilmektedir.

4.1.2. Katılım Hesapları Aracılığıyla Fon Toplama

Küçük küçük tasarrufların banka havuzlarında toplanarak, büyük projelerde kullanılacak finansal sermayeyi oluşturabilmesi için katılım bankalarının organize ettiği faizsiz fon toplama yöntemleri büyük önem kazanmaktadır. Çünkü hem girişimci olmayı düşünmeyen, becerisi olmayan küçük tasarruf sahiplerinin tasarruflarını nemalandırmak; hem de girişimci olma kültürü olan gerçek veya tüzel kişilerin projelerini, belli süzgeçlerden geçirerek, risklerini, olabilirliğini değerlendirerek hayata geçirmek mümkün olacaktır.

Katılım bankasındaki katılma hesapları, emek-sermaye ortaklığı sistemi sayesinde çalıştırılmaktadır. Burada katılım bankası, emek-sermaye ortaklığında emek sahibi olabileceği gibi sermaye sahibi de olabilir. Müşterilerin sundukları finansal sermayede, katılım bankası emek sahibi durumunda iken; müşteri, sermaye sahibi konumundadır. Fakat katılım bankası, hem kendi öz sermayesini hem de katılma hesapları havuzlarında biriken finansal sermayeyi işleterek, sermaye sahibi sıfatıyla emek-sermaye ortaklıkları da kurabilir. Katılım bankasının her durumda emek sahibi olması, onun fon kullandırım öncesi, projeleri çok iyi değerlendirmesi; risk yönetimine¹⁰ yönelik analizleri detaylı yapması; basiretli iş adamı gibi davranması gerekir. Böylece firmaların, kurumsallaşma seviyelerinin yükseltilmesi; mali tablolara göre yapılacak derecelendirme sürecinin müşterilerine kabul ettirilmesi sayesinde daha şeffaf bir yapının sağlanması suretiyle gerçeğe yakın risk düzeylerinin tespit edilmesi mümkün olacaktır. Böylece riskin paylaşımı esaslı bu sistemde, yetersiz tasarrufların yok olmadan ama faiz kullanılmadan, enflasyona neden olmadan, reel yatırımlara aktarılması, ekonomide kayıt dışı faaliyetlerin azalması, spekülatif hareketlerin, balonların önlenmesi kısacası fiyat istikrarı sayesinde ekonomide rol alan tüm aktörlerin hedeflerinin gerçekleştirilmesi mümkün olacaktır.

4.1.3. Belirli Sektör Gelirlerine Endeksli Enstrümanlar Aracılığıyla Fon Toplama

Katılım Bankaları, hesap sahiplerinden toplayacağı fonları, değişik özelliklere sahip havuzlarda toplamasını sağlayacak şekilde farklılaştırabilir. Örneğin: Katılım bankasının müşterisi, ev almak için tasarruf yapmaya başlamış olsun. Bu amaçlı parasını hemen kullanmayacağı için ilgili bankaya uzun vadeli ve amacını belirterek yatırabilir. Banka, bu tasarruf sahibi ile yapacağı sözleşme gereği, bu tasarrufları, uzun vadeli plasmada kullanacağı havuzlara aktarabilir. Bu havuzların özelliği, uzun vadeli projelere, ismi belli sektörlerle yönelik fon kullandıracak olmasıdır. Bu projelerden, sektörlerden elde edeceği gelirleri de, tabi ki ilgili havuza aktararak; bu havuza ortak olan müşterilerine dağıtacaktır. Yani inşaat sektörüne aktarılan fonlardan elde edilecek gelir; yine bu sektörde yatırım yapacak, bu havuza para aktaracak ev sahibi olmayı düşünen müşterilere ortaklığı oranında dağıtılabilecektir. Bu havuzların elde ettiği gelirin hesaplanması mali yılsonlarında hesaplanıp, ilgili havuzlara aktarılabilir.

Bu havuzların elde edeceği gelirlerin hesaplanmasında, geçici olarak, üçer aylık dönemlerde de hesaplar yapılabilir. Böylece, bu havuza para aktaranlara; zamanı geldiğinde ev almayı düşünenlere veya bu amaçla ilgili bankadan kredi alacaklara; hem kendi payı hem de alacağı ev için fon kullandırımı yapılabilir. Böylelikle, inşaat sektörü gelirlerine endeksli bu havuzlara küçük tasarruflar aktarılmış, belli meblağa geldikten sonra üstü yine bu havuzdan kullanılacak kredilerle müşterinin ev alma talebi finanse edilmiş olur.

İnşaat gelirlerine endeksli fon toplama aracılığıyla, kar ve zarar hesabındaki teknik zorlukları bünyesinde taşımakla birlikte, hem tasarruflar hem de konut talepleri, katılım bankacılığından, faize bulaşmadan karşılanmış olacaktır.

¹⁰ Bankalar açısından; kredilendirme ve risk yönetimi süreçlerinin geliştirilmesi, risk yönetimlerine ilişkin kararların alınmasında sayısal tekniklerin kullanılması, kredi ve operasyonel riske ilişkin veri tabanlarının geliştirilmesi, kredi derecelendirme kuruluşları tarafından verilen kredi derecelerinin talep edilmesi, kredi pazarlamasında ve kredi riski yönetiminde performansı esas alan bir ücretlendirme sisteminin tesis edilmesi, kredilerin standartlaşması ve orta büyüklükteki krediler için bir piyasa oluşturulması ve kredi türlerinin gelişmesi için piyasa oluşturulması uygun olacaktır (Çabukel, 2007: 133).

4.1.4. Enflasyona Endeksli Enstrümanlar Aracılığıyla Fon Toplama

Para, tedavüle çıkararak kurumun yükümlülüğünü yani o parayı elinde bulunduran kişilere paranın nominal değeri kadar mal ve hizmeti satın alabilmeyi taahhüt etmektedir. Ancak paranın satın alma gücü enflasyonist şoklarla¹¹ erozyona uğramaktadır. Bu şoklar sırasında ellerinde en likit aktif olarak para talep edenlerin reel satın alma gücü azalacaktır.

Enflasyonun neden olduğu yerel paradan kaçışı, para ikamesini azaltmak; tasarrufları yerel para cinsinden teşvik edebilmek için enflasyona endeksli araçların geliştirilmesi gerekmektedir.

Çünkü “faiz olayı ile enflasyon başka başka olaylar olmakla beraber, ekseriya iç içe bulunmaktadır. Biz faizin enflasyonu karşılayan kısmına hiçbir şekilde faiz demiyoruz. Paranın hiç değer kaybetmediğini ve eşya fiyatlarının sabit kaldığı bir piyasa farz ederek bu ortamda anaparaya ilaveten ödenen ek meblağa faiz diyoruz (Uludağ, 2010: 313).

Özellikle faizsiz bankacılığın geliştirilmesi sürecindeki yeniden yapılanmada, faizsiz bankacılık sistemlerinin kurulması ve işletilebilmesi için uzun bir süreye ihtiyaç olduğu dikkate alınarak enflasyona endeksli ürünlerin önemli olduğuna dikkat edilmelidir. Bu oluşum sürecindeki zamanda, geçiş dönemi uygulaması olarak da, özellikle cari açık sorunu ve tasarruf yetersizliği olan Türkiye gibi ülkelerde, hem yüksek enflasyonu hem de yabancı sermayeye bağımlılığı kırana kadar; katılım bankacılığının finansal sistemdeki payını ve ülkedeki tasarrufları artırabilmek için faizsiz değişik endeksler¹² geliştirilmeli ve kullanılmalıdır. Zira “paranın değer kaybı/enflasyon farkını tek maddeye kıyas ederek hesap etmek yanlıştır. Paranın ne kadar değer kaybettiğini mesela tek başına altına veya tek başına bir dövize kıyaslayarak hesap etmek faizin doğurduğu fesada sebebiyet verebilir. Ne kadar çok kalem mala kıyas edilirse o kadar adil hesap yapılmış olur (Çeker, 2013: 245)”.

4.1.5. Değer Kaybı Olmayan veya Az Olan Mallara Bağlı Endeksler Aracılığıyla Fon Toplama

Fiyat istikrarsızlığının olduğu bir ekonomide, para ikamesini azaltmak¹³; yerel paradan kaçışı önlemek, tasarrufları yerel para cinsinden teşvik edebilmek için değer kaybı olmayan veya az olan mallara bağlı endeksler aracılığıyla fon toplanabilir.

Katılım Bankasına “borç verenin elinde altın, döviz veya eşya bulunmayıp memleket parası bulunduğu, paranın değerindeki düşüşten zarar görmemek amacıyla, borcun memleket parası olarak verilmesi ancak verilme zamanındaki değerine göre altın, döviz veya bir eşyaya endekslenmesi ve ödeme zamanı geldiğinde de, endekslenen altın, döviz veya eşyanın hâlihazırdaki değeri üzerinden memleket parası olarak ödenmesi şeklinde anlaşma (Esen, 2012:265)” içeren sözleşmelerle, tasarruflar, faize bulaşmadan toplanabilir.

4.2. Katılım Bankalarının Faizsiz Fon Kullanırma Yöntemleri

İslam’a göre, finansal sermayede ödünç ilişkisi, daha çok yardımlaşma kapsamı içerisinde değerlendirilmiştir. Fakat bu temeldeki emirlerin uygulanamaması; ekonomik kalkınmanın

¹¹ Ekonomide fiyat düzeyindeki bir artış veya beklenen enflasyondaki artışlar, birçok yönden enflasyonist şoklar yaratır. Bu şoklar ve etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir: Fiyat şokları insanların yanlarında daha az para tutmasına neden olur. Fiyat artışı kredinin satın alma gücünü azaltarak mal arzının azalmasına neden olur. Paranın satın alma gücünün azalacağını hisseden halk harcamalarını artırır. Vergilerin gecikmeli olarak ödenmesi vergi gelirlerini azaltarak bütçe açıklarının artmasına neden olur. Kamusal malların maliyetlerinin fiyatlardan önce artması, bir yandan bütçe açıklarını artırırken öte yandan olası fiyat ayarlamalarının (zamların) habercisidir. İç borçların artmasının faiz oranlarını yükseltmesi. Kurların sabit tutulduğu ya da çıpa olarak tutulduğu bir ekonomide döviz rezervlerinin azalmasının devalüasyonla sonuçlanması. Bekleyişlere bağlı olarak enflasyon ve faiz oranlarının yüksek düzeyde belirlenmesi (Parasız, 2007: 176).

¹² “Faizsiz Endeks: Finansal Sermaye + Vade Sonunda Ortaya Çıkan Enflasyon Farkı (Aylık Açıklanan Tüketici/Üretici Fiyat Endeksleri veya Ortalamaları) ve/veya Altın, Döviz gibi Aktiflerin Fiyat Farkı + Risk Primi + Belirlenen Sektörlerde Gerçekleşen Kar-Zarar Oranı” gibi değerleri içeren bir fiyat (faizsiz endeks) faiz yerine geliştirilebilir.

¹³ Para ikamesi sonucunda hem senyoraj (paranın üretim maliyeti ile üzerinde yazılı değeri arasındaki fark) geliri TCMB’ a gitmemekte hem de para politikasının yürütülmesi daha da zorlaşmaktadır.

gerçekleştirilememesi sonucunda, kıt bir kaynak olan finansal sermayeye ve döviz ihtiyacı, İslam Toplularını küresel sermayenin boyunduruğunda bırakmıştır.

Yeniden yapılanma sürecinde, faizsiz bankacılık sistemlerinin kurulması ve işletilebilmesi için uzun bir süreye ihtiyaç vardır. Asutay'ın (2012:101) çalışmasında da belirttiği gibi: İslami Banka ve Finansal Kurumlar, mevcut geleneksel ekonomik ve parasal sistem içinde çalışır ve bu sistemin yarattığı konjonktür hareketlerinden etkilenmesi kaçınılmazdır. Hatta sistemin temel aracı olan faiz, hala İslami Banka ve Finansal Kurumların proje değerlendirmelerinde, fiyat artışı değerlemelerinde bir ölçüt olarak kullanılmaktadır.

Bu gerçekler ışığında, geçiş dönemi uygulaması olarak da, özellikle cari açık sorunu ve tasarruf yetersizliği olan Türkiye gibi ülkelerde, hem yüksek enflasyonu hem de yabancı sermayeye bağımlılığı kırana kadar; katılım bankacılığının finansal sistemdeki payını ve ülkedeki tasarrufları artırabilmek için faizsiz değişik endeksler geliştirilmesinden bahsettik.

Böylelikle, egemen faizli sistemin yerine; bu endeksler aracılığıyla fon toplanması ve fon kullanırımı mümkün olacaktır. Sonuçta, hem dolaşımdaki paranın miktarını hem de paranın dolaşım hızını direkt artırarak geleceğin fiyatlarını şişiren bir araç olan faizli sistem yerine; uzun dönemde borç veren ve alanların da menfaatine olacak faizsiz sistemler oluşturulabilir.

4.2.1. Finansal Sermaye ile İşletmenin Birlikteliğine Aracılık / Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudaraba)

Faizi kullanmadan finansal sermayeyi yatırım projelerine aktarmak için katılım bankalarının organize edeceği, faizsiz fon kullandırma yöntemleri büyük önem kazanmaktadır. Çünkü küçük tasarruf sahiplerinin, girişimci olma kültürünü kazanmasının hemen mümkün bulunmadığı ama öz sermaye bulamayan yatırımların da durmasının maliyetinin yüksek olduğu bir ekonomik yapıda, katılım bankalarına önemli görevler düşmektedir.

Belirli sektör gelirlerine endeksli enstrümanlar aracılığıyla fon toplanması yönteminde açıklandığı gibi; hem tasarrufların katılım bankasındaki değişik havuzlarda birikimi; hem de faizsiz fon kullandırma yöntemleri uygulanabilecektir.

Finansal sermaye ile işletmenin birlikteliğine aracılık için kurulan iş ortaklığı sayesinde; bir tarafta finansal sermaye sahibi, diğer tarafta işletme sahibi olmak üzere taraflar arasında emek-sermaye ortaklığı oluşturulmuştur.

Burada “banka, mevduat sahipleriyle ilişkilerinde müteşebbis veya iş idarecisi, mevduat sahipleri ise sermayedar durumundadır. Banka, müteşebbislerle ilişkilerinde ise sermaye sahibi olarak görülür. Bu durumda sermayedarın hakları ile müteşebbisin sorumlulukları birbirine yaklaşmış olacaktır. Müteşebbisin gerçekleştirdiği kazançlar, sermayedar olan banka ile anlaşma oranlarına göre bölüşülecektir. Ekonomik kalkınma sürecine bankalar; imkânlarının ufak bir kısmını (mesajla kazancının %5'ini) hemen kazanç getirmeyen sosyo-kültürel sahalara yatırarak katılabilir (Tabakoğlu, 2013: 432).

4.2.2. Satışa aracılık hizmeti/ Maliyet Artı Kar Marjlı Satış (Murabaha)

Satışa aracılık hizmeti olan murabahanın temelinde, müşterinin ihtiyaç duyduğu ve maliyetini bildiği malın, satıcıdan, katılım bankası adına peşin alınması ve üzerine kâr eklenerek müşteriye vadeli satılması yatmaktadır. Alım - satım akitleriyle müşteri ihtiyaçlarına aracılık yapan katılım bankaları, “alınıp satılacak bir malın ya da mali hakkın var olup olmadığına, bu mal ya da mali hakkın satılabilir olup olmadığına, bunların taksitle satılabilir olup olmadığına, satıcı ve nihai alıcı arasında işlemin bitmiş olup olmadığına ve yine talep edilen işlemin sahte olup olmadığına bakmaktadırlar (Aktepe, 2010: 173-174).

Bu gibi soruların sorulması ve cevaplanması ile murabaha işlemi, barındırdığı şüpheleri azaltmalıdır. Çünkü katılım bankalarının “işlem hacmi içinde en büyük paya sahip finansman türünün murabaha olduğu belirtilmektedir. Bu yöntem alım satımı caiz her türlü mal, hizmet ve ihtiyacın finansmanında kullanılmaya başlanmıştır. Faizsiz bankacılık sisteminde mudaraba, müşareke ve temlik ile sona eren icare gibi başka sermayeyi işletim enstrümanları da bulunmakta ise de bunların sistem

içerisindeki oranı çeşitli iktisadi ve pratik nedenlerle giderek azalmış; buna mukabil murabaha yönteminin sistem içerisindeki oranı %90'ı aşan bir seviyeye ulaşmıştır (Günay, 2012: 208)”.
4.2.3. Sermaye Ortaklığı / Kar ve Zarara Katılma (Müşareke)

Bu ortaklık, tarafların belli bir oranda finansal sermayeye katılmaları ile gerçekleşir. “Şayet iki tarafın sermaye olarak koydukları paranın miktarı farklı, alacakları kar nispeti de farklı ise, bu ortaklığın ismi şirket-i inan’dır. Yok eğer sermaye ve kar nispetinde tam bir eşitlik varsa bu ortaklığın ismi ise: şirket-i müfavaza’dır. Tatbikatındaki kolaylık sebebiyle olsa gerek şirket-i inan daha çok yaygındır (Armağan, 2005: 211”.

4.2.4. Finansal Kiralama / Kira Finansmanı (İcare)

Geleneksel bankacılığın da kullandığı finansal kiralama, hem menkul ve gayrimenkul malların kiralanmasını hem de iş ve hizmet sözleşmelerini kapsamına alan bir kavramdır. Fakat katılım bankalarının tatbik edilen icare yönteminde en önemli nokta, kira konusu şeyin İslam Hukuku’na göre meşru olması gerekir. Yozgat (2010: 40) çalışmasında: Malın ne amaçla kullanılacağı ve kiralandığının sözleşmede açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Her ne kadar zilyet olmasa da sahiplik kiraya veren kişiye ait bir şekilde devam eder. Bu durum, mülkiyetin devamında kiraya verenin sorumlu olduğunu ifade etmektedir. Kira sözleşmesine konu olan malın kullanım süresince hasara uğraması sözleşmenin devamına engel olmaz.

Mevcut düzenlemeler çerçevesinde uygulanmasının önünde hukuki bir engel bulunmayan finansal kiralama ve sat-geri kirala benzeri yöntemlerin katılım bankalarının bilançolarındaki hacminin arttırılması ve konut ve taşıt finansmanında kullanılan murabaha yöntemine alternatif olabilecek azalan müşareke yönteminin uygulanmasının mümkün hale getirilmesi için ilgili düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. İlgili düzenlemelerin yürürlüğe girmesi, katılım bankalarının bilançolarının çeşitlendirilmesine katkı sağlayacak, diğer taraftan söz konusu ürünlerin sukuk işlemlerine de konu edilebilmesi nedeniyle katılım bankalarının uzun vadeli fon temin etmelerine olanak sağlayacaktır (BDDK, 2014:35).

4.2.5. Diğer Faizsiz Fon Kullanırma Şekilleri

Selem, paranın peşin malın veresiye olduğu bir akit şeklidir. Selem, faizli kredi alınma karşı bir tedbir olabilmesi mümkündür. Diğer taraftan, selem, para peşin olduğu için fiyatta indirimine gidilmesine yol açtığından, ucuzluk sebebidir (Mutlu, 2003: 293).

“Selem akdi, veresiye alış-verişin tam aksi bir sözleşmedir. Veresiye alışverişte mebi (mal) peşin semen (para) veresiye, selemde ise semen peşin mebi veresiyedir (Çeker, 2011: 127)”. Örneğin, yağ fabrikasına teslimi gelecekte olacak zeytinin, ölçü, tartı, tür vb. bütün nitelikleri; teslim edileceği zaman da sözleşmede yer almalıdır. Bu işlemde çiftçinin üreteceği malın bedelini, satım sözleşmesi anında çiftçiye teslim edilmesi zorunludur.

İstisna (eser sözleşmesi) akdi, sipariş üzerine yapım gerektiren ürünleri konu alır. Yani “belli bir bedel karşılığında bir kimsenin sanat erbabıyla bir eşya yaptırmak için anlaşmasına istisna denir” (Çeker, 2011: 132).

Anlaşmada, her İslami sözleşmede emredildiği gibi, sipariş edilen ürünün özellikleri, adedi, bedeli ve teslim zamanı belirlenmesi gerekir.

Sukuk, ticari bir varlığın menkul kıymetleştirilerek sertifikalar aracılığıyla satımıdır. Bu sertifikalardan alanlar söz konusu varlığa ellerindeki sertifikalar oranında ortak olurlar. Dolayısıyla söz konusu varlığın geliri de onlara ait olur. En basit şekliyle böyle izah edebileceğimiz sukuk işlemlerinin farklı sözleşmeler (ortaklık, kira, murabaha, selem, istisna) için farklı usullerle kullanılabileceğini de ifade etmeliyiz (TKBB, 2014).

5. Sonuç

Ekonomide, geleneksel finans sistemi araçları ile sürekli teşvik edilen, tüketim toplumu olma; sadece alım gücü olanların doymak bilmeyen taleplerini dikkate alarak üretimi onlara yönelik gerçekleştirme faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ekonomik dengesizliklerin, adaletsizliklerin, istikrarsızlıkların yani ekonomik obezite hastalığının nedeni faizli finans sistemleridir.

Çünkü kapitalist düzende, ekonominin canlanması için, finansal sektör aracılığıyla, hem efektif talebin artırılabilmesi hem de bunu karşılayacak arzın karşılanması gerekmektedir. Bunun için de, genişletici para politikası ve aşırı liberalizasyon uygulamalarıyla; hanehalkının ve girişimcilerin finansmana kolay ulaşmalarıyla finansal obezite oluşmaktadır. Çünkü hanehalkı, tasarruf yapmadan, gelecekte elde etmesi garanti olmayan gelirlerini teminat göstererek, aldığı kredilerle harcama yapmaktadır. Girişimci de, bu şekilde artan talepleri yerine getirmek amacıyla, hem yatırım hem de işletme sermayesi ihtiyacı için kredi kullanmaya bağımlı hale gelmektedir.

Klasik finansal sistemin, bu şekilde kullandığı kredilerin, geri dönüşü olmayan, batan kısımlarını karşılamak; yeni kullandırmaları finanse etmek yani finansal obeziteyi beslemek için bu riskleri başka yatırımcılara devretmesi veya daha yüksek faizlerle kaynak elde etmesi gerekmektedir.

Bu sistemin kendi kendini bozan, kısır döngü oluşturan aracı olan faizi, İslamiyet yasaklayarak, aslında dinsel emirler ile sosyal yaşamdaki olumsuzlukları önleyecek düzenlemeleri içeren bütünsel bir sistem oluşturmuştur.

Bu yaklaşım doğrultusunda, Türkiye’de faaliyet gösteren Katılım Bankalarının organize ettiği ve daha da geliştireceği faizsiz fon toplama yöntemleri; küçük küçük tasarrufları, farklı havuzlarda toplayarak, büyük projelerde kullanılacak finansal sermayeyi oluşturabilmesi için önemlidir. Çünkü hem girişimci olmayı düşünmeyen, becerisi olmayan küçük tasarruf sahiplerinin tasarruflarını nemalandırmak; hem de girişimci olma kültürü olan gerçek veya tüzel kişilerin projelerini, belli süzgeçlerden geçirerek, risklerini, olabirliğini değerlendirerek hayata geçirmek mümkün olacaktır.

Katılım Bankası, tasarruf sahiplerinden aldığı farklı vadedeki ve döviz cinsindeki mevduata göre farklı havuzlar oluşturabilir. Bu farklılaştırma, katılım hesaplarına ortak olan müşterilere, farklı sektörlerde; farklı para birimlerinde; farklı endekslerde ortak olmayı sağlayabilir.

Böylece ekonomide, enflasyon yaratmadan ve Müslümanları da, faiz ile karşı karşıya bırakmadan; enflasyon oranı, döviz, altın gibi değerlere endeksli tasarruf araçları geliştirilerek; yerli para cinsinden tasarruf yapmaya teşvik edecek enstrümanlar geliştirilebilir.

Diğer taraftan, Katılım Bankasındaki katılma hesapları, ağırlıklı olarak, emek-sermaye ortaklığı sistemi ile çalıştırılmalıdır. Çünkü bu emek-sermaye ortaklığı durumunda, Katılım Bankası, emek sahibi olabileceği gibi sermaye sahibi de olabilir.

Katılım Bankasının, ister emek ister sermaye sahibi olduğu her durumda, emek sahibi sıfatıyla işin içinde olması sonucunda, onun fon kullandırım öncesi ve sonrasında, projeleri çok iyi değerlendirmesi; risk yönetimine yönelik analizleri detaylı yapması; basiretli iş adamı gibi davranması beklenir. Böylece firmaların, kurumsallaşma seviyelerinin yükseltilmesi; mali tablolara göre yapılacak derecelendirme sürecinin müşterilerine kabul ettirilmesi; iş hayatında daha şeffaf bir yapının sağlanması; sonuç olarak, firmaların gerçeğe yakın risk düzeylerinin tespiti mümkün olacaktır.

Bu biçimdeki riskin paylaşımı esaslı sistemde, yetersiz tasarrufların yok olmadan ama faiz kullanılmadan; enflasyona neden olmadan reel yatırımlara aktarılması; ekonomide kayıt dışı faaliyetlerin azalması; spekülatif hareketlerin, balonların önlenmesi; kısacası; sağlanacak fiyat istikrarı sayesinde ekonomide rol alan tüm aktörlerin hedeflerinin adaletli bir şekilde gerçekleştirilmesi mümkün olabilecektir.

Sonuç olarak, İslamiyet’in emirleri ve ona uygun çalıştırılacak faizsiz finansal sistemlerin işletilebilmesi sayesinde: Ekonomide istikrarsızlıkların önlenmesi; üretimde tekellerin kaldırılabilmesi; tüketimde israfın önlenmesi; yoksullara yardımın artırılabilmesi; paylaşımada adaletin sağlanmış olduğu ekonomik yapıların oluşturulabilmesi; sözün özü; ekonomik ve finansal obezite hastalığının önlenmesi mümkün olabilecektir.

Kaynakça

- Abdullahoğlu, Sıtkı (2014), “İslam Ekonomisi Çalışmak”, *İslam Ekonomisi Tanım ve Metodoloji Üzerine*, Editör: Sercan Karadoğan, İslam Ekonomisi Enstitüsü Yayınları:1, İstanbul.
- Aktepe, İshak Emin (2010), *İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık*, Bilge Yayınları, İstanbul.
- Armağan, Servet (2005), *İslam Ekonomisi*, Gündönümü Yayınları, İstanbul.
- Asutay, Mehmet (2012), Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs the Realities of Islamic Finance, https://www.asafas.kyoto-u.ac.jp/dl/publications/no_1102/AA112_02_Asutay.pdf, 30.08.2015
- BDDK, (2009), *Krizden İstikrara Türkiye Tecrübesi*, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Çalışma Tebliği, Ankara.
- BDDK (2014), *21 - 23 Aralık 2013 / Ankara Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı Çalıştay Raporu*, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), Ankara.
- Boyacıoğlu, Melek Acar (2005), *Bankalarda Derecelendirme (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Çalışma* (Doktora Tezi), İstanbul, İktisadi Araştırmalar Vakfı, Ünal Aysal Tez Değerlendirme Yarışması.
- Costanza, Robert, Alperovitz, Gar, Daly, Herman, Farley, Joshua, Franco, Carol, Jakson, Tim, Kubiszewski, Ida, Schor, Juliet, Victor, Peter, (2014), “Sürdürülebilir ve Arzulanan Bir Dünya İçinde-Toplum İçinde Ekonomi İnşa Etmek”, *Worldwatch Enstitüsü Dünyanın Durumu 2013 Sürdürülebilirlik Hala Mümkün mü?*, Çeviren: Ekiz, Cana Ulutaş ve Ekiz, Çağrı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın:2970, İstanbul, s.181-204.
- Çabukel, Rıdvan (2007), *Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Riski Yönetimi ve Basel-II Uygulaması*, Türkiye Bankalar Birliği Yayın No: 250, İstanbul.
- Çeker, Orhan (2011). *Fıkıh dersleri 1*, Ensar Yayıncılık, Konya.
- Çeker, Orhan (2013), *Fetvalarım – 1*, Damla Ofset Mat. ve Tic. A.Ş., Konya.
- Demir, Ömer (2013). *Din Ekonomisi İnanç, Zenginlik ve Mutluluk*, Sentez Yayıncılık, Bursa.
- Diwany, Tarek El (2011), *Faiz Sorunu*, Çeviren: Saraç, Mehmet, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Eagleton, Catherine ve Williams, Jonathan (2013), *Paranın Tarihi*, Çeviren: Kâhya Fadime, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları Genel Yayın:2079, İstanbul.
- Esen, Hüseyin (2012), “Alacak-Borç ilişkileri ve Buna Bağlı Fıkhi Sorunlar”, *Fıkhi Açından Finans ve Altın İşlemleri içinde*, Ensar Yayınları, İstanbul, s. 261-304.
- Günay, Hacı Mehmet (2012), “İslam Hukukunda Akit Teorisi Bağlamında Çağdaş Finansman Enstrümanlarından Murabaha Uygulamaları”, *Fıkhi Açından Finans ve Altın İşlemleri içinde*, Ensar Yayınları, İstanbul, s. 207-258.
- Kara, A. Hakan ve Orak, Musa (2008), *Enflasyon Hedeflemesi*, http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/5b866de6-5523-4f31-82b9-f39a4f8bd4eb/kara_orak.pdf?MOD=AJPERES , 28.08.2015
- Karaman, Hayreddin (2012), *İş ve Ticaret İlmihali*, İz Yayıncılık, İstanbul.
- Karpuzoğlu, Ebru (2004), *Büyüyen ve Gelişen Aile Şirketlerinde Kurumsallaşma*, Hayat Yayınları: 114, İstanbul.
- Mutlu, İsmail (2003), *Günümüz Meseleleri Faiz*, Mutlu Yayıncılık, İstanbul.
- Orman, Sabri (2010), *İktisat, Tarih ve Toplum*, Küre Yayınları 3. Baskı, İstanbul.
- Özsoy, İsmail (1995), “Faiz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c. 12, Ankara, s.110-126.

- Özsoy, İsmail (2012), “Fıkıh Doktrinde Para ve Faiz”, *Fıkıhı Açıdan Finans ve Altın İşlemleri* içinde, Ensar Yayınları, İstanbul, s. 75-132.
- Parasız, İlker (2007), *Modern Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü*, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa.
- Sampson, Anthony (1983), *Para Tacirleri Bankacılar ve Kaynaşan Bir Dünya*, Çeviren: E.Dursun, Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları, İstanbul.
- Tabakoğlu, Ahmet (2013), *İslâm İktisadına Giriş*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- TKBB, (2014). <http://www.tkbb.org.tr/arastirma-ve-yayinlar-finans-sozlugu#1206>, 30.08.2015
- Uludağ, Süleyman (2010), *İslam'da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- Yazıcı, Ayla ve Yazıcı, Resül (2011). “Küresel Finans Kriziyle Gündeme Gelen Uluslararası Finansal Yapıda Yeniden Yapılandırmanın Olası Temel Dinamikleri”, *Küresel Ekonomi Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Editörler: Hüseyin Altay ve Ali Şen, Detay Yayıncılık, Ankara, s.37-75.
- Yıldırım, Yıldırım (2014), *21-23 Aralık 2013 / Ankara Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayını Çalıştay Raporu*, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), Temmuz 2014.
- Yozgat, Fazıl (2010), *Faizsiz Ekonomi Sosyo-Ekonomik Yaklaşım*, Araştırma Yayınları, Ankara.

Islamic Banking: The Malaysian Experiences and Challenges

Dr. Nik Rahim bin Nik Wajis

Universiti Sains Islam Malaysia
Faculty of Syariah and Law
Nilai, Malaysia
drnikrahim@usim.edu.my

Arif Fahmi Md Yusof

Universiti Sains Islam Malaysia
Faculty of Syariah and Law
Nilai, Malaysia
fahmi@usim.edu.my

Nurul Basirah Razak

Universiti Sains Islam Malaysia
Faculty of Syariah and Law
Nilai, Malaysia
nurulbasirahrazak@gmail.com

Abstract

Islamic banking in Malaysia has first started with the establishment of Pilgrimage Fund Board (PFB) in 1969 under the Tabung Haji Act 1969. In year 2012, PFB managed to make annual profit after zakat payment and taxes, exceeded RM2.1 billion compared with RM1.7 billion in 2011. After more than 30 years of experience and excellence track record, Islamic banking industry in Malaysia has established a very strong foundation in terms of financial stability, diversity and maturity. At present, the assets of Islamic banking had reached more than USD 65.6 billion and the average growth rate is between 18-20 % annually. This shows how the Islamic banking is growing very rapidly due to various factors. It includes conducive financial environment, innovation in products, more diversity of financial institutions from across the world, a broad range of innovative Islamic investment instruments, a comprehensive financial infrastructure, and adopting global regulatory and legal best practices. However, there are few serious challenges faced by Islamic banking system in Malaysia. Among others are misconceptions from non-Muslims about Islamic Banking. Many of them are still thinking that Islamic Banking is only for Muslims and is not profitable because no interest is charged. Other challenge is lack of uniformity between Syariah's expert views. There are differences of opinion between the different schools of law which complicate the matter as the different methodologies that may be called upon when elaborating on the law. Islamic banking, among other challenges must compete with other conventional banking which also offers Islamic banking products or similar to them in principle.

Key Words: Islamic Banking, Malaysia, Challenges, Experiences

Introduction

Islamic banking nowadays can be considered as an alternative banking system which has many products to offer. Even though the initial establishment of Islamic banking was mainly to cater the needs of Muslims, it gradually gained acceptance of non-Muslims throughout the world.

Islamic banking in Malaysia has huge market and very profitable business ventures. The first full-fledged Islamic banking in Malaysia was Bank Islam Malaysia Bhd (BIMB) which was established in July 1983. For the period of 10 years since inception, BIMB had dominated the Islamic banking sector before the Malaysian government allowed other conventional banks to offer Islamic banking services using their existing infrastructure and branches in 1993 (Bank Negara Malaysia (BNM), 1994 and 1999). To date, there are 16 fully-fledged Islamic banks including five foreign Islamic banks operating in the country.

After more than 30 years of experience and excellence track record, Islamic financial industry in Malaysia has established a very strong foundation in terms of financial stability, diversity and maturity. Its total Islamic bank assets recorded at MYR487 billion, which accounts for 22% of the country's total banking assets as at end-2014, up from 21% as at end-2013. (Bank Negara Malaysia, 2015)

Malaysia is the third largest Islamic banking industry in the world after Iran and Saudi Arabia, with Islamic banking assets contributing to 16.7% of global Islamic banking assets worldwide as at end-2013 (Ernst & Young, 2014).

Today, Islamic banking in Malaysia is growing very rapidly. This is due to conducive financial environment which undoubtedly supported more products innovation, financial institutions diversification, innovation in Islamic investment instruments, comprehensive financial infrastructure which in line with global regulatory body and best legal practices.

However, there are few serious challenges faced by Islamic banking system in Malaysia. Among others are misconception about Islamic Banking, lack of uniformity between Syariah's expert views, establishment of secondary markets and inter-bank market, changing technology and increased competition as a result of globalisation and financial liberalisation.

1. Development of Islamic Banking In Malaysia

The Islamic financial system has been practiced since the time of the Prophet Muhammad P.B.U.H. After the emergence of capitalist, socialist and other economic systems, the Islamic economic system had been marginalized.

Due to inequity, injustice, exploitation, oppression and imbalances of these systems, the Islamic banking system had emerged for the first time in the 1970's. The transition took place around the world to practice the Islamic banking system which covers various aspects of life not only in Muslim countries but also in other part of the world.

In Malaysia, the first phase of development the Islamic financial system starting with the establishment of Pilgrimage Fund Board (PFB) in 1969 under the Tabung Haji Act 1969, as the first Islamic non-bank financial institutions in Malaysia. It is a specialized financial institution that provides a systematic mobilization of funds from Muslims to assist them to perform pilgrimage in Makkah as well as encourages them to participate in investment opportunities in economic activity.¹⁴

In year 1983, first full fledged Islamic Bank i.e. Bank Islam Malaysia Berhad (BIMB) was established under Islamic Banking Act 1983.

In 1993, the Malaysia government had liberalized the banking industry further by allowing the conventional banks to offer Islamic banking products through an "Islamic windows" to enhance the dual banking system to be more effective in promoting Islamic banking as a whole. The decision has

¹⁴ Hamim S. Ahmad Mokhtar, Naziruddin Abdullah and Syed M. Alhabshi *"Efficiency and competition of Islamic banking in Malaysia"*

compelled the entire banking industry in Malaysia becoming more competitive as a way to improve and increase the productivity of banking operations (Ching Wing Lo And Chee Seng Leow,2014).

Malaysia has appeared as the first country to implement a dual banking system where Islamic banking system operates side-by-side with the conventional banking system. The Malaysian model has been recognized by many Muslim countries as the model of the future and many countries have shown interest in adopting this system. In fact, delegates from various countries, mainly Muslim countries, have come to Malaysia, particularly to the Central Bank and Bank Islam Malaysia Berhad (BIMB), to study how the dual banking system works.¹⁵

In 1999, a brand new competitor to Bank Islam Malaysia Berhad (BIMB) had been established i.e. Bank Muamalat which become the 2nd full-fledged Islamic Bank in Malaysia.

In year 2004, Islamic Banking Subsidiary for conventional bank had been established. In year 2005, foreign Islamic banks had entered the Malaysian market i.e. Kuwait Finance House, Al Rajhi & Asian Finance (a consortium of Qatar Islamic Bank, RUSD Investment Bank Inc. & Global Investment House).

In year 2008, International Islamic Banking (IIB) licenses were issued to Unicorn International Islamic Bank, First Islamic Investment Bank Ltd (owned by PT. Bank Muamalat Indonesia) and Deutsche Bank Ag (2010), allow the bank to provide Islamic commercial and investment services denominated in foreign currencies. 2011: IIB was issued to Elaf Bank.

In year 2011, Mega Islamic Bank had been announced. According to governor of Bank Negara Malaysia's (BNM), the plan is to issue up to two mega Islamic bank licenses and it is still on progress. The proposed mega Islamic bank is a result of a merger between CIMB Group Holdings Bhd, RHB Capital Bhd and Malaysia Building Society Bhd which starting capital of US\$1 billion (RM3.2 billion)(The Star, 2nd September 2014).

Mustafa Dakian observes that the Islamic financial system in Malaysia is growing rapidly along with the conventional financial system.¹⁶ At this time some Islamic financial institutions such as Lembaga Tabung Haji, Bank Islam Malaysia, Bank Muamalat Malaysia, Yayasan Pembangunan Islam Malaysia (YaPEIM), Syarikat Takaful Nasional, Syarikat Takaful Malaysia and Syarikat Takaful Ikhlas are operating competently.

To ensure that every transaction and activity of Islamic financial institutions to meet the demands of Shariah, the government has set up a Shariah Committee which is regulated by Bank Negara Malaysia. Membership Committee consists of scholars and experts in Islamic finance. According to the Governor of Bank Negara Malaysia, Islamic banking institutions are required to have a Shariah Committee council within their respective institutions to ensure that products and services to be introduced are Shariah-compliant. In addition, emphasis is also placed on the internal audit function to ensure that all transactions undertaken by Islamic banking institutions are in compliance with the Shariah principles.¹⁷

It is interesting to note that in Malaysia, research shows that the Islamic financial systems do not only meet the needs of Muslim citizens, but also benefit the non-Muslims. Public Bank Berhad is a good example in this case as it is owned by Chinese ethnic and most of its customers are also Chinese. However, it has long been one of the important players in offering Islamic Banking products and services of Islamic banking.

Based on this rapid development of the Islamic financial system in Malaysia, it has the potential to become a central hub or main base of Islamic financial system in the region.

¹⁵ Abdelghani Echchabi and Oladokun Nafiu Olaniyi “Malaysian consumers’ preferences for Islamic banking attributes”

¹⁶ Mustafa Dakian, Sistem Kewangan Islam: Instrumen, Mekanisme dan Pelaksanaannya di Malaysia, 36-39.

¹⁷ Governor's Keynote Address at the 2nd International Conference On Islamic Banking: Risk Management, Regulation And Supervision - "Building a Robust Islamic Financial System"

As far as the global development of Islamic bank is concerned, global Islamic banking assets held by commercial banks are set to cross US\$1.8 trillion in 2013, up from the US\$1.55 (Ernst & Young’s World Islamic Banking Competitiveness Report 2013).

At the moment, total of Islamic bank customers all over the world are 38 million and two-third of them residing in Qatar, Indonesia, Malaysia, UAE and Turkey (QISMUT). (World Islamic Banking Competitiveness Report 2013-2014)

2. Challenges Facing by Islamic Banking

Despite of having such huge experience and excellence track record in Islamic financial industry, there are few serious challenges faced by Islamic banking system in Malaysia. Among others are:

2.1. Lack of Support from the Parent Company

Since 2002, Bank Negara Malaysia has issued more than 6 Islamic banking licenses to local and foreign banks. Half of them were awarded to the Islamic bank subsidiaries (IS) of conventional banks. At present, 6 domestic banking groups have been approved to establish Islamic banking subsidiaries. These are RHB Islamic bank, Hong Leong Islamic bank and CIMB-Tijari Islamic bank, Maybank, Public Bank, Affin Bank, Ambank and EON Bank group.

However, it seemed that the conventional banks which owned the Islamic banks subsidiaries make their subsidiaries banks as their competitors and taking measures to curb Islamic subsidiary banks operations to subdue it from developing. According to the CEO of Kuwait Finance House (M) Bhd., Jamelah Jamaluddin, this experience shows that there is such a tendency among conventional banks in the country (Utusan Malaysia, 12th April 2010).

2.2. Globalisation And Financial Liberalisation

It is clearly evident, that the emergence of global conventional players in Islamic banking particularly in the area of structuring Shariah-compliant investment and financing deals is another challenge for Islamic banking system. Islamic banks now facing fierce competition from their competitors. Eventhough the entry of some giant international conventional banks around the globe such as Hong Kong and Shanghai Banking corporation, Chase Manhattan Bank, Citibank, ANZ Grindlays, Klienworth Benson and Unioin Bank of Switzerland and others in practicing Islamic banking techniques can be considered as an important development in Islamic banking, it is however a big challenge for existing Islamic banks as the size of assets that belong to conventional banks are far more greater than Islamic banks through out the world.

On the one hand, it is also a recognition of the viability of Islamic banking and on the other, it will force inefficient forms to either shape up or ship out (Ahmed, 1989). It will reduce the costs and improve services to customers. It also will promote innovation and bring improvements in product quality. All of this will have important implications, both for resource mobilization and investment opportunities. The future of Islamic financial industry will depend on how well it adapts to this reality (Iqbal, 2001).

In addition to these, in many Muslim countries, several commercial bank are offering Islamic banking services. For instance, Bank Misr in Egypt and National Commercial Bank in Saudi Arabia have opened Islamic branches (Iqbal, 2001). In Malaysia, as the end of year 2000, 47 conventional banking institutions (17 domestic commercial banks, four foreign-owned banks, 14 finance companies, five merchant banks and seven discount houses) participating in the Islamic Banking Scheme (IBS), in addition two Islamic banks, an Islamic money market, two takaful companies and a broad range of financial products (Bank Negara Malaysia Annual Report, 2000).

2.3. Misconception against Islamic Banking

Many people in Malaysia still have a wrong understanding or misconception about Islamic Banking even among Muslims. Among the thoughts are:

- Islamic Banking is only for Muslims only

- Islamic Banking imposes higher profit margin (interest) on the clients
- Islamic Banking is not profitable ventures since there is no interest is charged
- Islamic banking products only offered in the Middle East

Thus the Islamic banking institutions should create better awareness among the customers that Islamic Banking is not only an alternative financial approach but also in some aspects provides better value propositions to the consumers.

Therefore, to address this issue, Islamic financial industry must continue to reach out and educate the public. For this method to be effective, the institution itself must be knowledgeable and understand what it is and what Islamic finance Islamic finance capabilities.¹⁸

The players in Islamic financial industries should play more active role in educating public about the real potential of Islamic finance products.

2.4. Creating Confidence

It is difficult for a new player in the market like Islamic banks to compete with more established conventional banks and to create confidence among the clients. Aioanei (2007) argued that among the most crucial challenges before an Islamic bank is to create confidence in its depositors as well as all the other operators in the market about the harmony of its operations with the shariah. For this purpose two important steps need to be taken. The first step is to get clearance from a Shariah board about the Shariah compatibility of all its products. The second step is to provide an assurance that all its transactions are actually in conformity with the verdicts of the shariah board.

Where conventionally structured products are relatively straightforward, similar Islamic financial products tend to be more complex. Shariah compliance often leads to additional requirements in the structuring process which in turn leads to higher transactions costs. However, a combination of ingenuity and persistence has enabled the industry to conquer many inherent obstacles. This has created an industry that is growing steadily and products that are in constant evolution (Akhtar et.al, 2009).

2.5. Changing of Banking Technology

Technology plays a very important role in shaping the microstructure of business and financial markets. It offers big contribution to enhance the efficiency and competitiveness. The way the banking transactions were carried out had been transformed from conventional way to the use of computers in banking which known as the Electronic banking.

Many banks and even non-bank entities are developing e-cash accounts, i.e. an on-line account that can be used in a manner similar to a debit card. A shopping mall-based ATM can now process loan applications. Instant loan facilities are also being offered on the Internet. A recent report on banking trends in one of the most important financial centers of the world, London, concludes that as many as one third of bank branches will disappear in the first five years of the new millennium (Iqbal, 2001).

Nowadays, customers can save and invest their money in any country they like by clicking a mouse. Customers can search and select any products they want via the Internet between competing banks, unit trusts, mutual funds and even business firms.

The function of the bank is now changed from a full-service to a multi-functional ATM machine. It seems that this is the new merging shape of banking in the new millennium when most customers are able to access to their bank accounts and conducting any transactions such transfer of money to their different accounts, paying bills, paying loans and mortgage easily and happily via telephone or the Internet.

¹⁸ Ybhg. Dato 'Wan Mohamad Bin Dato' Sheikh Abd Aziz: The text of the keynote address opening Muzakarah Syariah Advisory Islamic Finance (KLIFF) 2010, Inter 5, August 5, 2010, Hotel Nikko Kuala Lumpur, Malaysia

In an age where e-commerce and e-banking is the order of the day, most Islamic banks do not even have a web page. Those that have do not update it for months, whereas the dynamic financial institutions update them in an hourly basis (Abdul Rahman, 2001).

In addition, new generation of well-informed consumers demanding differentiated and sophisticated products. Against this backdrop, in order for the Islamic banking institutions (comprising of Islamic banks and IBS banks) to become leader in the industry, compete effectively and at the same time preserve their niche, there is a need to strengthen their institutional and operational capacities and build their resilience to operate successfully in a highly competitive globalised environment. They also need to improve their efficiency and effectiveness to be at par with international best players, and intensify research and development efforts in Islamic financial products innovations. This will involve Islamic banking institutions to consider the possibility of forging strategic alliances to tap the research and development expertise developed outside the banking to create the range of Islamic financial products capable of meeting the customer requirements. (Iqbal, 2001).

2.6. Urgent Need to Increase the Size of Islamic Banks

Size does matter. It is an important measurement to determine whether a bank is efficient or not. It defines the scale and the scope of efficiencies. In the technological and globalization era and very competitive environment, Islamic banks must prepare themselves to handle a much larger size of operations and to deal with sophisticated customers internationally and financially.

The proposed mega Islamic bank which is a result of a merger between CIMB Group Holdings Bhd, RHB Capital Bhd and Malaysia Building Society Bhd which starting capital of US\$1 billion (RM3.2 billion) is one of the best solution. However, it is yet to be implemented.

As against this, the available data shows that Islamic banks and financial institutions are much below the minimum size of a bank recommended by theoretical studies (\$500 million in assets). Further, if assets of all 176 Islamic banks are pooled, they will still be less than those of any single bank in the top 60 banks in the world. (Iqbal, 2001).

Islamic banks cannot stand alone in the competition and facing the challenges. They must form strategic alliances with Western banks to deal with the implications of globalisation in the field of finance. Financial markets can not be restricted to national boundaries anymore. This is due to the fact that there are large Muslim communities in several Western countries. Cooperation with Western banks means to provide financial services to Muslim communities in line with Shariah principles.

However, it is noted that the size and the rapid growth of Islamic Banking have started to attract the attention of international players and many new entrants alike. Therefore many conventional banks are now offering Islamic products and services through ‘Islamic Windows’ typically a self-contained subsidiary. New start up Islamic Financial Institutions has been prepared to offer more competitive products and services to build market share. (Muhammad Shaukat Malik, et. al, 2014).

2.7. Establishment of Inter-bank Market

Most of Islamic banks exist as single entities. It is clear, that the strength of commercial banking is not derived from individual institutions but rather by connecting all banks together. Inter-bank transactions among Islamic banks are very minimal because in most cases, the number of Islamic bank in many countries may hold and transact among them only. Therefore, making an Islamic money market as a reality may requires sometimes.

Malaysia has proposed the idea of an international money and capital market that adapts the Shariah rules. Malaysia with a group of central banks of Islamic countries and the Islamic Development Bank are developing the International Islamic Financial Market, (IIFM) (Abdul Kadir, 2001).

It will address the liquidity needs of international Islamic banks, broaden the market of Islamic financial products. For a start, Labuan has been designated as a focal center for IIFM for this region, and Bahrain, for the Middle East region. Both centres can complement each other in achieving and ensuring the smooth implementation and operation of the IIFM.

2.8. Transparency and Control

Asymmetric information also leads to the problems of moral hazard and the adverse selection in financial markets. In this regard, there is a need to make the activities of the banks as transparent as possible. The present situation of Islamic banks leaves a lot to be desired in this respect. In many cases the most essential information is not made public. More transparency in various aspects of the activities of the Islamic banks will increase the confidence of clients and will help avoiding panics (Usmani, 1999).

To protect the interest of the public and the economy from financial panics, most governments have created elaborate regulatory bodies. As a matter of fact, banking industry is one of the most heavily regulated industries all over the world. In the aftermath of the Asian financial crisis, the regulation and supervision of financial firms has assumed greater importance.

In Malaysia, Bank Negara Malaysia (BNM) is the key authority responsible for the financial stability and supervision of the financial sector. Other authorities that contribute to financial stability are the Labuan Financial Services Authority (LFSA), the Securities Commission of Malaysia (SC) and the Malaysia Deposit Insurance Corporation (PIDM). The Securities Commission of Malaysia is responsible for the promotion of a fair, efficient, secure and transparent capital market and is ultimately responsible for investor protection. It also ensures proper conduct by market institutions. PIDM contributes towards financial stability through the administration of the deposit insurance system for the banking sector and the protection scheme for the insurance and takaful sector as well as the promotion of sound risk management practices by the financial industry.¹⁹

The institutional scope of these supervisory establishments, among others, to ensure that the standards are followed. It is critical at this stage that Islamic financial institutions are incorporated into the global money related framework. It is relevant to note in such manner that banking products are unique, and their operational modes are very distinct. The administrative and supervisory guidelines provided for conventional banking would not be sufficient to give the vital shields to Islamic banking. Overlooking such fact certainly would leave the entire banking sector exposed, simply because a part of it is not supervised properly.

Countries that host Islamic banking and financial institutions have real enthusiasm for closing this hole. This should just be possible through a facilitating body that would deliver and uphold sound regulatory and supervisory standards, which would be customized for the needs of Islamic banking and finance. In such manner the IDB is collaborating with other worldwide international financial institutions and member of Islamic Financial Services Board or IFSB.

Islamic Financial Services Board (IFSB) is based in Malaysia, officially inaugurated on 3 November 2002, and started operations on 10 March 2003. IFSB serves as an international standard-setting body of regulatory and supervisory agencies that have vested interest in ensuring the soundness and stability of the Islamic financial services industry, broadly defined to include banking, capital markets and takaful.²⁰

2.9. Differences Of Opinion Between The Islamic Experts

At present time there is no ultimate authority or a single organisation that governs the Islamic Financial Industry, nor there is any set of rules and guidelines regarding shariah interpretation. All the Islamic Banks have their own Shariah Boards which oversee and verify conformity of the bank's practices with Shariah Law. These Shariah Boards normally consist of a number of shariah scholars who have well equipped with shariah and finance knowledge. However, due to the limited number of scholars who are well versed in both finance and religion, the Shariah Boards tend to be overburdened and the approval process becomes difficult and unpredictable (Muhammad Shaukat Maliket et. al, 2011).

Differences of opinion between the Islamic school of laws complicate the matter as do the different methodologies that may be called upon when elaborating on the law. Shariah interpretation versus business practicability/financing commercial viability.

¹⁹ Sunday, August 23, 2015, BANK NEGARA MALAYSIA: <http://www.bnm.gov.my>

²⁰ - Sunday, August 23, 2015, www.ifsb.org

It is also needed to consider appointing local and foreign Shariah experts and scholars as independent directors on boards of local Islamic banks.²¹

²¹ Thursday, August 20, 2015: BERNAMA : <http://www.bernama.com/finance/news.php?id=229943>

2.10. Heightened Competition

Competition in banking has intensified over the past decades and is putting increasing pressure on bank returns. Major financial institutions are strategically entering new markets and/ or offering a diverse spectrum of products and services to consolidate their presence and boost their profitability. Among such developments is the expansion of Islamic banking since 1975, and its growing recognition as a viable mode of financing (Rima Turk Ariss, 2010).

Islamic banks have proliferated in the Far East and the Arabian Gulf and a large number of banking firms have diverted some of their operations away from conventional practices by setting up Islamic windows or establishing full-fledged Islamic banks. Countries like Malaysia and Bahrain are striving to be regional hubs for Islamic financial services. There are now about 270 Islamic financial institutions worldwide, including banks, mutual funds, mortgage companies, and Takaful or insurance firms. It is noteworthy that interest in Islamic finance is not only limited to stakeholders with common religious backgrounds. Britain has announced plans to turn London into the world centre of Islamic finance (Kerr, 2007); international banks such as Citigroup, BNP Paribas, HSBC, ABN Amro Bank and others also recognize the growth potential of this new segment of the industry.

In Malaysia, some experts are concerned of the Malaysian banking system getting overcrowded. Therefore, Islamic banks must come up with dynamic products and services that constantly evolve to meet the ever-changing customer needs and expectations of all walks of life. Aggressive launch of innovative and sophisticated products by financial institutions puts tremendous pressures on Islamic banks.

According to Datuk Vaseehar Hassan Abdul Razack, the Chairman of RHB Islamic Bank, more innovative products are required in the sector whereby there needs to be adequately qualified people from the board to management and even junior executives, especially those in the frontline. Islamic banking institutions must also be prepared to accept foreign expertise, even at board and senior management levels.²²

Conclusion

In spite of all challenges and obstacles faced by Islamic Banks in Malaysia as well as in other parts of the world, Islamic Banks will definitely survive and be able to compete with conventional banks. As the Islamic Banking system is based on the revelation (*wahyu*), all principles that govern the Islamic Banks will ensure the justice to all parties.

There are various advantages in Islamic banking system such as justice and fairness, transparency, more competitive, ethical and moral dimension and non- speculative in nature will certainly attract more depositors to deal with Islamic banks. Research shows that the Islamic banking is growing very rapidly and well accepted not only in Muslim countries, but also by those who reside in Western and European countries.

²²Thursday, August 20, 2015: BERNAMA : <http://www.bernama.com/finance/news.php?id=229943>

References

- Abdus Samad & M. Kabir Hassan: The Performance Of Malaysian Islamic Bank During 1984-1997: An Exploratory Study
- Abdelghani Echchabi and Oladokun Nafiu Olaniyi: Malaysian consumers' preferences for Islamic banking attributes
- Abdul Halim Abdul Hamid & Norizatun Azmin Mohd Nordin : A Study On Islamic Banking Education And Strategy For The New Millenium - Malaysian Experience
- Abdus Samad, Norman D. Gardner, and Bradley J. Cook : Islamic Banking and Finance in Theory and Practice: The Experience of Malaysia and Bahrain
- Bazliahi Ahmad Mahmud: Islamic Banking; The Challenges and Reality in Malaysia: A Case Study on Bank Islam Malaysia Berhad
- Ching Wing Lo And Chee Seng Leow,; *Islamic Banking in Malaysia: A Sustainable Growth of the Consumer Market*, International Journal of Trade, Economics and Finance, Vol. 5, No. 6, December 2014
- Farhana Ismail, M. Shabri Abd. Majid, Rossazana Ab. Rahim: *Efficiency of Islamic and conventional banks in Malaysia*
- Hamim S. Ahmad Mokhtar, Naziruddin Abdullah, Syed M. Al-Habshi: Efficiency Of Islamic Banking In Malaysia: A Stochastic Frontier Approach
- Hamim S. Ahmad Mokhtar, Naziruddin Abdullah, Syed M. Alhabshi: *Efficiency and competition of Islamic banking in Malaysia*
- Ibrahim Hassan: Islamic Banking: Trends, Opportunities and Challenges
- Mohamad Akram Laldin: Islamic financial system: the Malaysian experience and the way forward
- Naseem Bukhari :Islamic Banking Theory, Practice & Challenges
- Ricardo Baba and Hanudin Amin: Offshore bankers' perception on Islamic banking niche for Labuan: an analysis
- <http://www.bernama.com/finance/news.php?id=229943>
- http://www.bnm.gov.my/files/publication/fsmp/en/fsmp_en_ch05.pdf.

Credit-Related Practices of Islamic Banks in Comparison with Theory: Case Study of Turkey

Assist. Prof. Z. Hafsa Orhan Aström

Istanbul Sabahattin Zaim University
Faculty of Business and Management Sciences
Department of International Trade and Finance
Istanbul Turkey
hafsaorhan82@hotmail.com

Abstract

In general, this paper is related to Islamic banking practices. In particular, the aim of this paper is to analyse the credit-related practices of Islamic (participation) banks in Turkey through comparison of them with theory. What is covered in the context of ‘credit-related practices’ here are, first, the bank balance sheet item called ‘loans’ (credits) in general and in terms of the methods used such as *murabahah*, *musharakah*, etc., second, loans in terms of their types and especially household loans which have two main categories, namely ‘consumer credits’ and ‘credit cards’. On the other hand, what we mean by ‘theory’ here is Islamic economics since it sets the theoretical background of Islamic finance.

The reason why we concentrate on the credit-related practices is because they are the dominant activities of Islamic banks worldwide. Furthermore, such practices are the ones whose compatibility with theory is criticized the most. Our choice of Turkey for case study pertains mostly to technical conveniences, but also increasing importance of this country in international Islamic finance and banking industries.

In attaining the aim of this paper, we use comparative methodology depending on quantitative and qualitative research. In this context, we utilize quantitative methods like collecting calculating and representing -through figures and charts- relevant data, and qualitative methods such as searching through, selecting, summarizing and evaluating relevant literature and documents like agreements and reports concerning the subject. As for research steps, each credit-related activity that we deal with starts by theoretical considerations, then, continues with analysis concerning practices. In the end, each credit-related activity is concluded with a discussion in which comparison of its theory and practice is taken place. Additionally, necessary data and information is mostly provided through individual banks, the Central Bank of Turkey, Participation Banks Association of Turkey, and relevant literature.

Some of the outstanding results of this paper are as follows; loans are the dominant use of funds for Turkish Islamic banks with changing ratios between 60-75% for the period of December 2005-June 2015 and the main method used for loans is *murabahah* with 99.7% as of June 2015. Following this, we list some of the problematic issues in practice of *murabahah* compared to theory. Secondly, 91% of household loans are in the form of consumer credits as of June 2015, among which house loans are sweepingly dominant. Credits by individual credit cards have been on the increase until the second half of 2013. There are some concerns both in terms of consumer behaviour and credit card-practices from the perspective of theory about which we make detailed evaluation.

Keywords: Islamic banking, credit-related practices, theory, Turkey.

Introduction

If Mit Ghamr savings project in Egypt started in 1963 is accepted as the first exemplary application of Islamic banking, then it can be said that Islamic banking has half a century-long history as of yet. Many developments, both in qualitative and quantitative aspects, have taken place during this period. At the point reached today, according to the World Islamic Banking Competitiveness Report 2014-15 (Ernst&Young, 2014), assets of Islamic (participation) banking with commercial banks in core international markets excluding Iran were US\$778b in 2013. Furthermore, the industry has gone mainstream in several markets such as Saudi Arabia, Kuwait and Bahrain with more than 48.9%, 44.6% and 27.7% share of markets respectively, and has made considerable progress in a number of emerging markets such as Indonesia, Turkey and Pakistan with 43.5%, 18.7% and 22.0% CAGR (Compound Annual Growth Rate) respectively over 2009-2013 (Ibid.).

At this point, we would like to open a parenthesis for Turkey since it is the country upon which our case study is built. Islamic banks, which started their journey in Turkey in 80s under the name of ‘special finance houses’, gained the status of ‘participation banking’ in 2005. This is also why our analysis starts from this date. Including the newly established Ziraat Katilim, currently there are five Islamic banks in Turkey –Kuveyt Turk, Al Baraka Turk, Turkiye Finans and Bank Asya. According to the latest report of Katilim Bankalari (Participation Banking) (TKBB, 2014), total assets of Turkish Islamic banks are 104.1 billion TL while the market share of them is nearly 6%.

In company with developments regarding Islamic finance and banking, there have also been controversial issues such as regulatory issues, standardization and harmonization, Islamic structured products, Islamic capital markets (See: Venardos, 2010). Being one of the controversial issues, credit-related practices of Islamic banks have attracted much interest. First of all, in its broadest meaning, credit-related practices are operations such as loans including *murabahah* (mark-up sale) syndications, funds procured from *sukuk* (Islamic bond) issuance and subordinated loans; financial derivative assets; *ijarah* (leasing transactions); and credit-card issuances. One of the main reasons that the issue is controversial is because these practices are so popular despite harsh critics regarding compatibility of some of them (or the way that they are practiced) with theory. In clarifying what we mean by theory and practice, we can refer to Nagaoka (2012) who openly puts that “Islamic economics is the theoretical background of the practice of Islamic finance”.

In connection with all of the above, the aim of this paper is to analyse the credit-related practices of Islamic (participation) banks in Turkey in comparison with theory. What is included in credit-related practices in this paper are; loans/credits as uses of funds and according to their methods used (e.g. *murabahah*, *musharakah* (capital-capital partnership), etc.), and loans specifically given to households under the name of consumer credits and individual credit cards. As remarked by the aforementioned competitiveness report, Turkey is one of the emerging markets in which Islamic banking has made considerable progress. Besides technical conveniences, this fact induces us to analyse Turkey as a case study.

In attaining the aforementioned aim, we use comparative analysis between theory –meaning Islamic economics- and practice which is based on quantitative data and calculations, and qualitative evaluations. Regarding the research steps, for each issue of concern, we first draw a theoretical framework and then make our own analysis regarding facts and figures of particular credit-related activities of Islamic banks in Turkey. Lastly, we compare and discuss the theory and practice of the issues in question.

The difference of our study is that, first, it is about various credit-related activities in depth. Second, it is about Turkish Islamic banks on which studies are rare. Third, we also take into account the difference between theory and practice.

The paper is organized as follows: the following section gives information about relevant literature; second section summarizes the methodology and methods used in this paper; third section is assigned for analysis and evaluation which has two sub-sections, namely ‘Loans in General: *Murabahah* vs. Partnership’ and ‘Loans Given to Households: Consumer Credits and Credit Cards’; the last section concludes the paper.

1. Literature Review

Literature regarding differences between theory and practice of Islamic banking as an institution of Islamic finance draws much interest. Studies discussing the differences between theory and practice of Islamic banking can vary in a wide range. There are, for instance, studies dealing with social issues (See: Zubairu et al., 2011; Asutay, 2012), reasons of the existence of a gap between theory and practice (See: Hasan, 2005; Siddiqi, 2006), and fact and effects of financialisation (See: Tripp, 2006).

Another commonly studied subject in regard to difference between theory and practice is products and operations of Islamic banks. Yousef (2004) calls the dominance of *murabahah* contract, which he describes as akin to the standard debt contract rather than ideal equity contract, in Islamic banking as ‘*murabahah* syndrome.’ In their study, Samad et al. (2005) first inform that financial contracts such as *mudarabah* (labor-capital partnership), *musharakah*, *qard al-hassan* (benevolent loan) and *istisna’a* (contract of exchange with deferred delivery) are the most distinguished products in theory of Islamic banking. Then, the authors conclude due to their data analysis that in practice, the ratio of the use of these distinguished products is so low for Bank Islam Malaysia (Berhad) and Bahrain Islamic Bank. In another work dealing with difference between theory and practice from the perspective of financial products, Nagaoka (2007) explores the discussions related to *murabahah* and Islamic debt securities which, according to him, have led to divergence in the practice of Islamic finance. In his critical paper, Khan (2010) concludes that the predominance of debt-based/interest-based financing (meaning non-participatory forms such as *murabahah* and *ijarah*) is the norm for Islamic banks. As it can be seen from these works, development and use of more credit/debt-like instruments instead of originally designed or theorized equity-based instruments in Islamic banking is a commonly criticized issue either principally or through empirical studies. It is also possible to find more detailed studies concentrating on one specific operation or product, especially on *murabahah*, due to its position between theory and practice of Islamic banking (See: Cebeci, 2010).

There is also a group of study investigating credit-related activities or operations of Islamic banks without evaluating the subject in terms of the difference between theory and practice. Hatta and Dien (2014) conclude due to empirical facts and figures that debt-oriented Islamic banking products “... have been misleading people through the fractional reserve system towards off-indebtedness and excessive use of debt for satisfaction and the fulfilment of want for luxuries; that put them and the economy into destructive circumstances.” Weill and Godlewski (2012) examine the possible motivations for firms to choose an Islamic loan (provided especially by Islamic banks) over a conventional loan, and identify three country-level determinants in that regard which are religiosity, the share of Muslim population and the quality of institutions and level of financial development. Bendjilali (2000) deals with the issue of demand for consumer credit in an Islamic setting in general, and among others, builds a simple econometric model which can be used to estimate the demand for consumer credit.

On the other hand, the amount of the studies on credit-related activities of Islamic banks in the context of Turkey is not so plentiful. A direct study in that regard is the study of Cokgezen and Kuran (2015) in which they concentrate on the specific issue of Islamic credit cards. The starting point of their paper is the difference between theory and practice since at the very first page, it is written that “One might expect Islamic banks to have ruled out the use of credit cards categorically. After all, their declared purpose is to conduct banking on an interest-free basis.” Since the initial assumption of the authors is that charging interest is not harmful, it does not become difficult for them to find supportive evidences through which the difference between conventional and Islamic banking credit cards is shown miniscule. Though it is not only about credit-related activities and Turkey, study of Haron (1998) provides important information about different activities including credit-related ones in Islamic banks in different parts of the world including Turkey. During the time that the article was written, there was only one Islamic bank in Turkey, namely Faisal Finance Institution (FFI). As a credit-related result, Turkish FFI had one of the highest *murabahah* percentages with 61%.

2. Methodology and Methods

This paper is, before anything else, a comparative research based on the comparison of theory and practice of outstanding credit-related activities of Turkish Islamic banks. Second, such a comparative research depends on two further well-known methodologies, namely quantitative and qualitative

research. In the context of quantitative methodology, we collect, calculate and represent -through figures and charts- relevant data. Meanwhile, in the context of qualitative methodology, we search through, select, summarize and evaluate relevant literature and documents like agreements and reports concerning the subject.

As for research steps based on the aforementioned methodologies and methods, for each credit-related activity, we start by theoretical considerations, then, continue with practical information. Each credit-related activity is ended with a discussion in which comparison of its theory and practice is taken place.

In this paper, necessary data is provided through the Central Bank of Turkey, meanwhile, web sides, contracts of individual Islamic banks, and relevant literature are used for qualitative information. There is also information gathered through personal contacts with some institutions like the Participation Banks Association of Turkey and Kuveyt Turk. For quantitative part, we include four Islamic banks of Turkey into our analysis that are Kuveyt Turk, Albaraka Turk, Turkiye Finans and Bank Asya. The fifth and newly established Islamic bank called Ziraat Katilim is not included due to lack of enough data, as it can be appreciated. For each credit-related item, we make our analysis for the period of December 2005-June 2015, except house and vehicle loans since their data is available from January 2007. Both of these data sets are based on monthly data. Thus, there are 115 entries for the former data set and 102 entries for the latter one.

3. Analysis and Evaluation

In this main section of the paper, we group different credit-related practices of Turkish Islamic banks under two sub-sections, namely ‘Loans in General: *Murabahah* vs. Partnership’ and ‘Loans Given to Households: Consumer Credits and Credit Cards.’ Then, for each subsection, we start by theoretical considerations followed by facts and figures. Lastly, we discuss and evaluate the difference between these two.

3.1. Loans in General: *Murabahah* vs. Partnership

Theory

When the idea of Islamic (or interest-free) banking started to take shape, one of the main pillars of it was designed as partnership arrangements instead of interest. In that regard, Qureshi (1945, 2003) condemns *riba* (interest and usury) and suggests profit-and-loss sharing mechanism as an alternative method. According to him, the legal business in Islam is “... co-partnership in which one of the capital supplying partners becomes entitled to the income in view of the capital he supplies without taking any active part in the concern.” In a more well-established form of the theory of Islamic banking, Siddiqi (1983, 2006) offers that an Islamic bank might be established on the principle of *shirkat-al-inan* where shareholders own the bank. Furthermore, he indicates that there can be three main activities for the asset side of an Islamic bank; charged services, partnership and *mudarabah* investments, and uncharged services. For the liability side, he mentions *mudarabah* account and loan account. In the end, the early Islamic banks were in fact established based upon the models shaped by early thinkers like Qureshi and Siddiqi.

However, by time, it was understood that partnership arrangements were not enough and suitable for the survival of Islamic banks. Then, a more pragmatic approach was taken which in the end caused among others the introduction of modern version of *murabahah*²³ in late 1970s. Since then, *murabahah* has been the main instrument used by Islamic banks almost all around the world. For studies showing the facts in that regard (See: Rosly, 1999; Samad et al., 2005). Cebeci (2012) explains the reasons of such a phenomenon in detail: First, classical forms of *mudarabah*, *musharakah* and *ijara* were not enough since they could not provide the needs of modern economics. However, modernisation of such instruments (via for example double-tier *mudarabah*) was also not enough to make them alternatives against *murabahah* since people’s perspective regarding goods and also their relationship with goods have changed in modern times. People now do not want to have partners against whom they

²³ Compared to its classic version, Guney (2014) describes it as a complex and multi-stage contract. It is also called as ‘financing *murabahah*’.

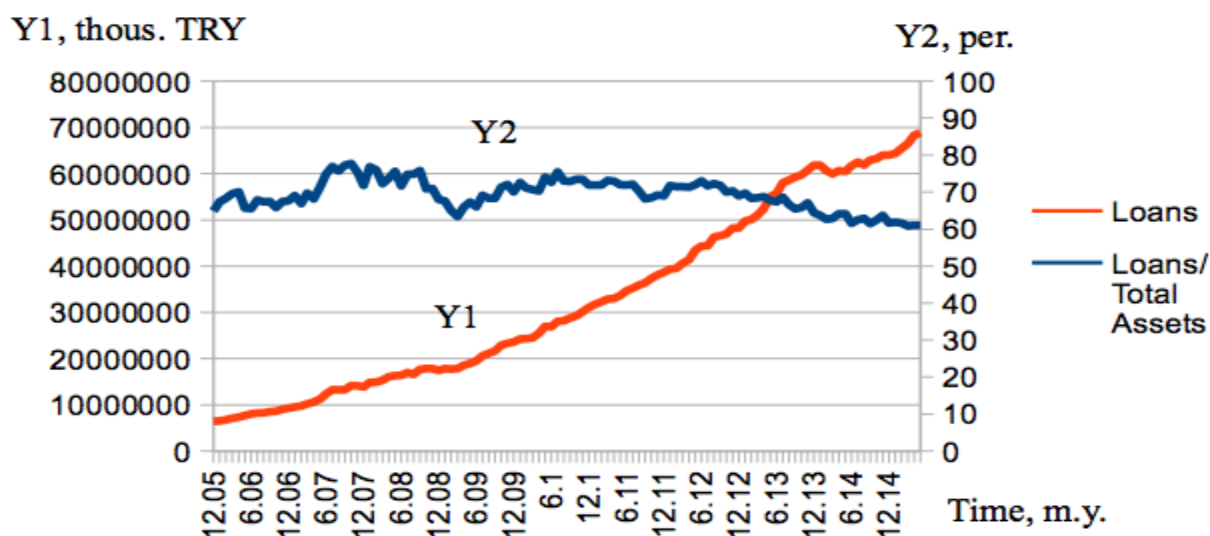
need to be answerable and with whom they would share profits, but they need institutions from where they can loan. Cebeci concludes that besides the factor of people and their understanding of trade, attitude of banks, economic conditions, regulatory factors are also effective in using *murabahah* over idealised partnerships. In this context, there are different studies listing various reasons for dominance of *murabahah* over partnership arrangements such as agency problems, riskiness, lack of property rights for PLS instruments (Dar and Presley, 2000); lack of transparency, high monitoring costs and asymmetric information for PLS instruments (Febianto and Kasri, 2007).

From what is written up until here, it can be argued that *murabahah* was a necessary and useful instrument. Thus, there is no problem in using it instead of originally designed partnership instruments. Insisting otherwise would just be a vain nostalgia. However, the situation is not as simple as it seems. Because, *murabahah* itself is not immune from problems and criticism. Some of them are; having a contract with subject matter different than commodities (such as health care, etc.), shortening the commodity owning period, buy-back arrangement, lack of responsibility of the bank in case that the product is deficient or faulty or seller does not deliver the product to buyer, actualization of ‘instalment’ agreement between bank and buyer already before the bank buys the product since it reminds the jurisprudential ban of Islam that ‘do not sell something that is not with you’. In addition, Bayindir (2005) searches through *murabahah* contracts and notices that some of the Islamic banks include conditions such as payment of interest if there is delay. He says that such conditions put on *murabahah* contracts make Islamic banks credit providing institutions instead of seller of the goods demanded by customers. Guney (2014) lists some of the commonly mentioned problems concerning *murabahah* as the permissibility of unilateral promises to be binding, and avoidance of banks of the risks related to ownership and possession. In a recent study, Amir et al. (2015) criticizes the use of annuities in *murabahah* contract due to its similarity with usury.

Furthermore, as Bacha (1995) points, via use of debt-like instruments such as *murabahah*, Islamic banks will stay in the periphery of the finance and such a case is not compatible with social needs of the countries. Regarding social welfare, Cebeci (2012) concludes that *murabahah*-based Islamic banking promotes individual rather than social *maslahah* (public welfare), and compared to *murabahah*, other instruments like *mudarabah* and *musharakah* seem to be better for expanding welfare and alleviating poverty.

Practice

The question to be asked here is, how is the situation in Turkey in that regard? The relevant item in answering this question is the one shown in Islamic banks’ balance sheets as ‘loans’ (credits). Below graph demonstrates the amount and movement of this item together with its weight in total assets.

Graph 1: Loans, and Loans/Total Assets in Turkish Islamic banks, December 2005-June 2015.

Source: Monthly data is taken from the Central Bank of Turkey and graphed by the author.

As it can be seen from Graph 1, loans have increased almost ten times within ten years. After the peak at the end of 2013, there is a relative decrease in the following period up until the middle of 2014. When it comes to the weight of loans inside total assets, we see a movement going within the band of 60-75% throughout the period. While the ratio has reached its peak at the end of 2007 (which it never reached again) it had a sharp decline during the first months of 2009. The ratio of loans has been at its lowest levels since last few years, despite that loans are still the dominant item in total assets.

In more detail, according to the information shared by the Participation Banks Association of Turkey²⁴, 99.7% of loans (meaning almost all of the loans) are made to be used via method of *murabahah* while only 0.3% are in form of *musharakah* as of June 2015. This also means that around 60% of funds of Turkish Islamic banks in June 2015 are used via method of *murabahah*.

In order to see in detail how *murabahah* constituting almost all loans is applied by Turkish Islamic banks, we can search through information shared by Islamic banks. Agreements are one of the most direct evidences in this context. Inside the document of ‘General Credit/Financing Agreement’ (Genel Kredi Sözleşmesi) prepared by Kuveyt Turk²⁵, the following points come to the fore:

1. The client cannot demand anything from the participation bank by virtue of fault and confiscation of the good in question, and also of behaviour of the seller. The client irrevocably accepts, declares and promises that all disputes regarding the issue would take place between him/her and the seller (2.2.1).
2. Delay Penalty: It defines, in case of delay of payment/default of the client, the amount which needs to be added to delay/default amount after it is calculated with respect to a ratio decided in conformity with reconciliation of the parties, or a ratio determined with regard to this agreement or its enclosures (3.2).
3. This agreement is also an irrevocable authorisation and prescription given to the participation bank in determination of the method of payment and its execution. All financial responsibilities concerning payment belong to the client (4.4.).
4. (The participation bank) authorises the client for *de facto* receipt of the good subject to financing from the seller (7.1.2).

It can be noticed that all these points correspond to controversial aspects of *murabahah* mentioned above. The first and last points imply the lack of responsibility of the bank, whereas, the second point proves the payment of interest (even though it not called with this name) in case of delay. The third point illustrates the permissibility of unilateral promises to be binding, and avoidance of banks of the risks related to ownership and possession.

Additionally, when one clicks and scrolls through the web sites of Turkish Islamic banks, financing options like ‘pilgrimage financing’, ‘education financing’, ‘health financing’ and ‘marriage financing’ can be seen. In response to our question of how these financings are provided, we are informed by an advisory board member of Kuveyt Turk²⁶ that such financings are provided through *ijarah* and services financing (meaning *murabahah*). It is added that financing here can also be appraised as *murabahah* of benefit instead of commodity. However, as it was also mentioned above, using *murabahah* for non-material means is another controversial issue.

Evaluation

These facts and figures show that the main use of funding in Turkish Islamic banks is through loans, almost entirely through *murabahah*, with changing ratios between 60 and 75% within the period of December 2005-June 2015. This supports other studies showing dominance of *murabahah* –a debt like instrument in Islamic banking. In fact, in a rare study in terms of *murabahah* usage in Turkish Islamic banks, Haron (1998) informs us that the ratio of *murabahah* in the then solely Turkish Islamic bank, namely Faisal Finance House, was 61%. This number is quite close to the current one. Turkish Islamic

²⁴ This information is gathered through personal contact.

²⁵ The contract can be provided upon request.

²⁶ This information is also gathered through personal contact.

banks prefer to use *murabahah* over idealised partnership instruments. Reasons of this choice and how it affects development, social responsibility and genuineness needs a further study.

Additionally, evidences regarding the application of credits in terms of *murabahah* show that there are some issues followed by Turkish Islamic banks which are controversial from the perspective of Islamic jurisprudence.

3.2. Loans Given to Households: Consumer Credits and Credit Cards

Theory

Both the items of consumer credits and credit cards are connected to the issue of consumer behaviour in a wider context. So, we can start our theoretical considerations from there. Since Islamic perspective of life is idiosyncratic, it is expected that people who organize their lives according to this perspective would behave uniquely in different aspects of life such as economics. In his work related to consumer credits from Islamic perspective, Bendjilali (2000) mentions some of the relevant ideas of outstanding Muslim scholars such as Mannan who argues that “taking a loan without any valid reason is discouraged in Islam” and adds that “all types of loans in Islam are to be in nature of grants in aid and not commercial transactions”, and Chapra who suggests that “the consumer credit which is considered necessary for realizing Islamic objectives could be arranged by the instalment businesses on a Mudarabah basis”. These two names mentioned by Bendjilali are two important figures for the establishment of Islamic economics, meaning theoretical background of Islamic finance institutions.

In a unique work, Khan (2013) attempts to develop an Islamic theory of consumer behaviour based on Islamic theory of economics. In this context, he describes the first element of the framework as relating economic activity of man to the objective of his life. Such a relation necessitates focusing on ‘needs’ rather than ‘utility’ as the basis of consumer behaviour. The author describes two categories of needs that are essential and expendable.

In addition, two well-known Islamic consumer behaviour examples concerning credit relations and taking place in hadith literature are that, first, a debtor who has the means of paying his/her debt but delays it oppresses the creditor, and second, if a debtor does not have the means to pay back his/her debt, it is strongly advised that creditor may postpone the payment or even forgive it entirely.

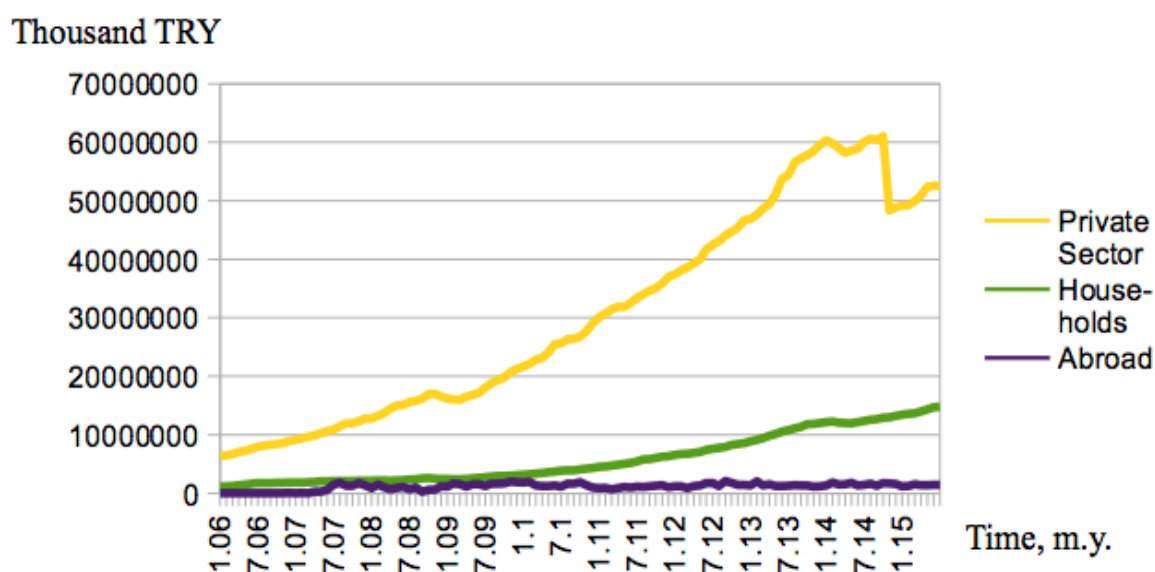
In terms of theoretical considerations regarding credit cards, Aktepe (2010) informs us that their evaluation from the perspective of Islamic jurisprudence has been on agenda since last 20 years. He underlines that commission taken from card holders by Islamic banks is especially controversial. He also mentions new proposals like *murabahah* card and strong oppositions against it. Bayindir (2005) gives credit cards a considerable amount of place in his work. After explaining that legal relationship between bank, card holder and member place of business should be accepted as the sum of agreements of guaranty (*kafalah*), transfer (*hawala*) and service, he clarifies why commission taken from the place of business by bank is legitimate. On the other hand, he explains, when a card holder uses his/her credit card in order to get cash, there are two options: either he/she withdraws his/her own money from his/her account or receives debt because of the option of credit. Discussions start within the context of the second one since legal situation and thus legitimacy of commission becomes problematic here. But there is a general agreement on its legitimacy if the commission in question is the same for all types of debt and depending only on service and cost. Having said that, there is also unanimity on unlawfulness of any of the following surpluses taken from debt which is based on debt relationship between card holder and bank: interest and cash advance commission taken from cash credit, limit exceeding fee taken when card holder exceeds credit limit while buying something or withdrawing cash, credit interest taken if card holder wants to pay some parts of his/her expenses by instalment, and interest for late payment taken if the minimum amount of debt which arises due to cash withdrawal or purchase of something is not paid on time. Bayindir summarizes that Islamic banks started to provide credit cards because of meeting credit card demands of their customers and also utilizing commission revenue from member places of business. However, since surplus taken in result of instalment of debt becomes interest, Islamic banks could not apply it. When they do instalment without any charge, they lose money due to inflation, thus Islamic banks have applied it via taking into account inflation. Now Islamic banks want also bring-in from card holders while card holders want that their debts are installed. This brings new and different suggestions

forward such as instalment card and *murabahah* card. As Aktepe, Bayindir discusses reactions against especially the second one which is approved by scholars like H. Karaman.

Inside the report prepared in result of the consultation meeting about contemporary religious issues (Presidency of Religious Affairs, 2013), issues regarding Islamic credit cards that need to be questioned are listed as follows: 1. Marketing morality should be examined carefully since there should not be any encouragement for heavy consumption 2. Islamic banks should be aware of the habits and choice of place of business of their customers in order to see whether they match with their profile. 3. Card holders should be informed that they need to pay a compensation under the name of interest in case of delay.

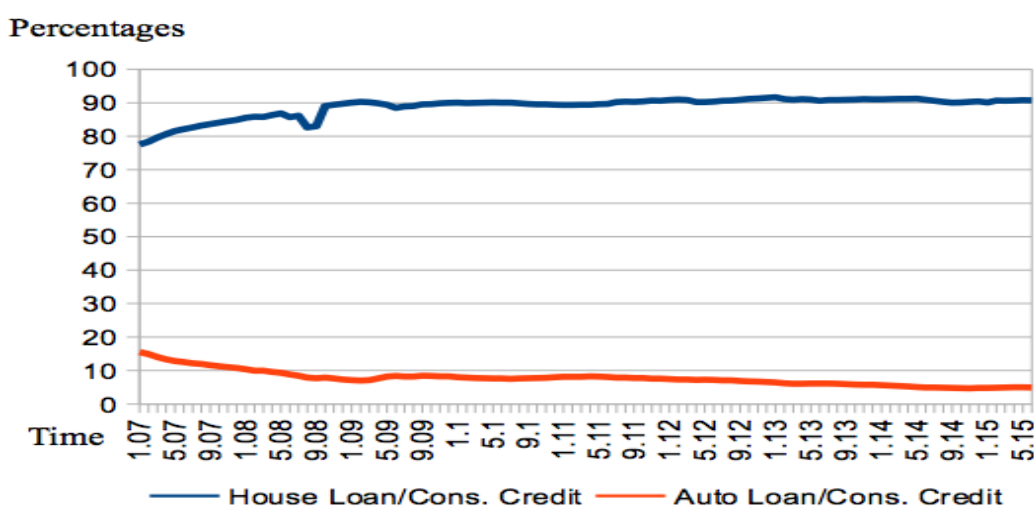
Practice

Now, in terms of the practice regarding consumer credits and credit cards, we can first search through details of loans shown on Graph 1 in terms their types. The top three items and their movements throughout the period of December 2005- June 2015 can be seen from the following graph:

Source: Monthly data is taken from the Central Bank of Turkey and graphed by the author.

Graph 2: Loans given by Islamic banks in Turkey in terms of their types, December 2005-June 2015.

Source: Monthly data is gathered from the Central Bank of Turkey and graphed by the author.

Graph 3: Ratios of house and automobile loans to consumer credits given by Turkish Islamic banks, January 2007-June 2015

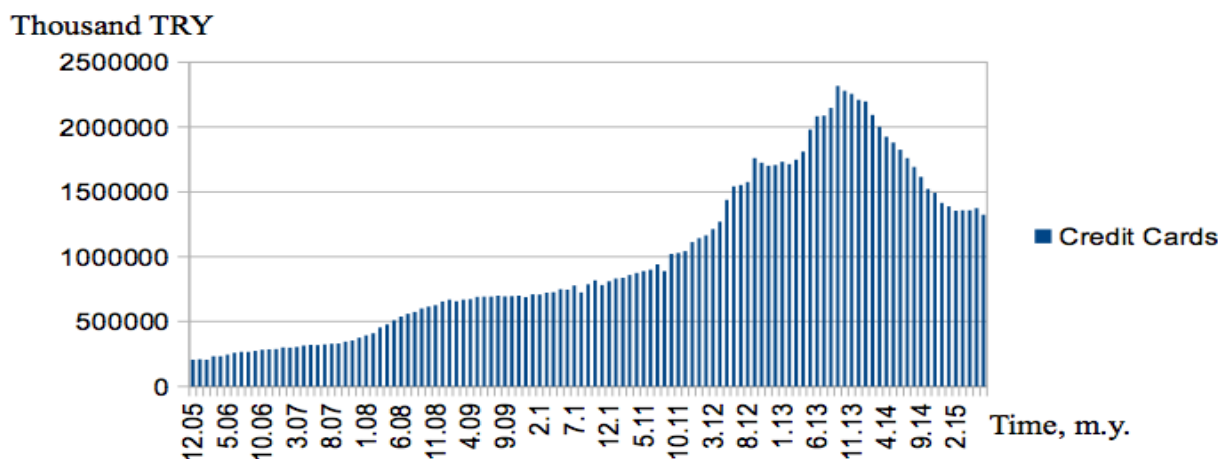
It can be seen that loans are especially provided for private sector (76% of loans as of June 2015) and households (21% of loans as of June 2015). These two are followed by loans taken by abroad. While there is a more stable increase in loans taken by households, private sector loans are relatively more volatile, especially with a sharp decline at the end of 2014.

In this sub-section, we will especially deal with loans given to households. In practice, the main element of loans given by Turkish Islamic banks to households is ‘consumer credits’. The ratio of consumer credits to loans given to households has been within the band of 73-91% in period of December 2005-June 2015. The important point here is that there is an increasing trend since the end of 2013 and the ratio in question is 91% as of June 2015. When content of consumer credits is searched in detail, it can be seen that the two outstanding elements are house and automobile loans. As a small note here, the last item under consumer credits, meaning ‘credits for needs and other credits’, has been around 4-6% throughout the period of January 2007-June 2015. On Graph 3, one can see the movements of the weight of house and automobile loans with respect to consumer credits throughout the period of January 2007-June 2015.

Big difference between house loans and automobile loans with respect to consumer credits, and dominance of the former one can be seen easily from this graph. While the weight of house loans in consumer credits reached up to nearly 92%, the highest ratio of auto loans to consumer credits was 15.56%. It can also be seen that while there is not a long period of decrease in house loans with respect to consumer credits (except a short period at the end of 2008), the weight of automobile loans in consumer credits has been almost in a constant decrease since the middle of 2011.

In order for comparison, for conventional banks, credits to households include consumer credits, individual credit cards and credits given to personnel. Inside the item of consumer credits, there are credits of house, vehicle, needs and others. Consumer credits in Turkish conventional banks (again according to data of the Central Bank of Turkey) have been moving in the band of 62-80% with a relatively constant increase from December 2005 till 2015. It can be noticed that, this band is having higher ends (73-91%) for Islamic banks. Furthermore, while the ratio of house loans to consumer credits for Turkish conventional banks has been inside the band of 40-50%, the ratio of vehicle loans to consumer credits almost constantly decreased from 22% to 2% during the same period. These trends seem similar with Islamic banks despite Islamic banks still have higher ratios of house and automobile/vehicle loans. In contrast to Islamic banks, however, ratio of ‘credits for needs and other credits’ with respect to consumer credits in conventional banks was around 35% as of December 2005 and became 54% as of June 2015.

‘Credit cards’ is another item under the heading of loans given to households besides consumer credits. Amount of credits reached by credit cards and its movement can be seen from the following graph:

Source: Monthly data is gathered from the Central Bank of Turkey and graphed by the author.

Graph 4: Amount of credits reached by Islamic credit cards, December 2005-June 2015.

As it can be seen from Graph 4, there is almost a non-stop increase in amount of credits reached by credit cards until the end of 2013 where it also has reached its peak. Then there is a sharp decline till the middle of 2015. The ratio of credits of credit cards to household loans decreased from 18% to 9% throughout the period. Again in terms of comparison, ratio of credits of credit cards provided by Turkish conventional banks with respect to household loans decreased from 37% to 20% within the period of December 2005-June 2015.

According to information shared by Cokgezen and Kuran (2015), Ihlas Finance was the first credit card issuer as a special finance house in Turkey in 1986 while Bank Asya issued the first *bona fide* card in 2002. Currently, Islamic banks are owning around 3% of entire card market in Turkey.

Details of the application of Islamic credit cards can be followed from relevant documents and agreements. Inside the agreement for general credits prepared by Kuveyt Turk, the following points related to credit cards come to the fore:

1. Customer/additional card holder can withdraw cash via using the card code from his/her balance if his/her account is suitable. Furthermore, customer/additional card holder can withdraw cash advance within the limit of cash advance allocated by the Participation Bank... if there is an expense more than his/her existing balance or limit, then this extra amount should immediately be given back to the Participation Bank, otherwise, a delay penalty would be applied since the day of the transaction (14.3.2.2.).
2. Participation bank has the right to determine the transaction fee, commission and other amounts that the bank would register as debt for the account of the customer in result of cash advance withdrawals (14.3.2.4).
3. When customer demands instalment of total expenditure, this amount would be installed by means of inclusion of profit sharing ratios applied by Participation Bank on date of transaction (14.3.3.2).

It can be realized that the first point is related to two options mentioned by Bayindir in getting cash. Here, a delay penalty is applied if the extra amount is not immediately paid back. This seems like limit exceeding fee listed as one of the illegal commissions. The second point is related to cash advance withdrawals. As explained by Bayindir, cash advance withdrawal commission is a regular fee commission if it is done directly from the account, and if it is in terms of cash credit, it is acceptable under the condition that it is fixed and not changing according to debt types and amounts. Here, we cannot find any particular mentioning of such an arrangement. The explanation regarding commission is rather vague. The third point clearly explains the use of instalment option with profit sharing ratios, not with inflation-based ratios.

According to a report prepared by Kaya (2009) Point 26 of the Law Concerning Bank Cards and Credit Cards in Turkey, which is related to calculation of interest, informs that if some parts of debt is paid, interest is calculated for the rest of the balance of account. If the paid amount was exactly as or higher than the minimum amount of payment, contractual interest, and if a less than minimum amount is paid, then interest for delay is calculated for the rest of the balance of account. As for participation banks, contractual interest is applied according to profit sharing ratio while interest for delay is applied as delay penalty. When theoretical considerations are taken into account, it does not seem appropriate for Islamic banks to take anything for the first case because it would be as if taking interest for debt instalment, and also for the second case since it would be as if taking interest for late payment. Calling it ‘profit sharing ratio’ would not change the situation.

In a rare study concerning the application of Islamic cards in Turkey, Cokgezen and Kuran (2015) first give some imaginary examples in order to show how Islamic cards are applied in Turkey. In their first example, a card holder pays the minimum amount of his/her debt but wants to pay the rest later on. However, then, the customer would be charged because of late payment. The authors give this example as a commission on late payment but, given the aforementioned Point 26, it actually seems an example of instalment of debt which conventional banks take contractual interest from and which is not acceptable from Islamic perspective whether it is applied by Turkish Islamic banks or not. Even if this was the example of commission on late payment, it is obvious that this is not allowed in Islamic

jurisprudence. In their second example, it seems that they are questioning service commission taken from customers. Discussions regarding it and conditions under which such an application would be acceptable was explained by Bayindir above. In third example, commission taken from cash credit under the name of time-dependent charge (or inflation-based charge) is mentioned. Bayindir also explains this above. Then the authors touch upon the issue whether consumption of card holder is really Islamic. This point was underlined together with a solution suggestion by the Presidency of Religious Affairs (PRA) above. The authors also mention the application of *murabahah* card but, whether it is applied or not, there are serious critics against it. As other controversial issues, they mention the use of liquid assets by credit cards and consumption effect of credit cards –like bonus applications. Consumption effect of credit cards were also underlined by PRA before.

Evaluation

Firstly, less than a quarter of loans/credits of Turkish Islamic banks are given to households. Yet both in terms of amounts, and ratios with respect to loans in general, household loans have been increasing since especially the middle of 2010. Consumer credits are quite high among household loans and they are still increasing. Inside consumer credits, there is an accumulation around house loans. In comparison with theory, loans are especially organized as *murabahah* instead of e.g. ‘instalment on *mudarabah* basis’. On the other hand, getting loan for valid reasons or for necessity does not seem entirely lacking since loans for house –which is one of the main necessities of today’s human being- are so high. However, since Islamic banks are commercial institutions, grants that are not in commercial transactions are yet to be developed, if ever it can be.

In comparison with conventional banks, despite the existence of a similar movement, consumer credits take larger (around 10% more) portion inside household loans. Again, though the movements of house loans within consumer credits are similar, ratio of house loans to consumer credits for Turkish Islamic banks is higher than conventional banks’ house loans. Difference this time is bigger, meaning 20-30%. The ratios of vehicle loans to consumer credits have both more similar numbers and movements between Islamic and conventional banks. The main difference between these two types of banks regarding consumer credits is the high ratio of ‘credits for needs and other credits’ in conventional banks. This makes sense since Islamic banks are not supposed to be credit providing institutions, especially if the matter of credit is a non-material thing.

History of Islamic credit cards is not so old in Turkey. Even though increase in use of Islamic credits cards is not as tremendous as in Malaysia (See: Idris, 2012), if suggestions like *murabahah* card is fully put into practice, then situation can change. However, a more concern should be on legal arrangements regarding Islamic credit cards and validity of these arrangements from Islamic perspective. Special concern is needed for issues like the extra amount taken from cash credit, limit exceeding fee taken when card holder exceeds credit limit while buying something or withdrawing cash, an extra amount taken if a card holder wants to pay some parts of his/her expenses by instalment, and an extra amount for late payment taken if the minimum amount of debt arises due to cash withdrawal or buying something is not paid on time. Another important issue in that regard is consumption effect of Islamic credit cards in Turkey. However, this important subject necessitates a separate study.

V. Conclusion

In this paper, we analysed the following credit-related practices of four Turkish Islamic banks for the period of December 2005-June 2015; loans in general and in terms of methods used (such as *murabahah*, etc.), and loans in terms of their types. Such an analysis was conducted by collecting, calculating and presenting relevant data gathered from the Central Bank of Turkey. Then, results of our analysis were compared with theoretical framework –searched, selected, evaluated and given place by us in separate sub-sections- drawn inside the boundary of Islamic economics.

As one of the results of this paper, the main use of funds of Turkish Islamic banks is through loans (between 60-75% for the period of December 2005-June 2015) and almost all of these loans (99.7% as of June 2015) are using the method of *murabahah*. Besides theoretical concerns regarding negative effects of using *murabahah*, there are some jurisprudential concerns in their application such as the lack of responsibility of the bank, the payment of interest (even though it is not called with this

name) in case of delay, the permissibility of unilateral promises to be binding, avoidance of banks from risks related to ownership and possession, and using *murabahah* for non-material means.

As for loans in terms of their types, nearly a quarter of loans are given to households. Inside household loans, consumer credits are leading (with 92% as of June 2015), whereas credits by individual credit cards are also substantial. On the other hand, consumer credits are especially given for house loans (95% as of June 2015). In comparison with theory, it can be seen that loans are organized as *murabahah* instead of idealised partnerships such as *musharakah*. As an important element of Islamic consumer behaviour, getting loan for valid reasons or for necessity does not seem entirely lacking because of the dominance of loans for house –which is one of the main necessities of today’s human being. However, grants that are not in commercial transactions are yet to be developed, if ever it can be.

Even though Islamic credit cards are not in extreme amounts in Turkey (4-5% of entire credit market) as in some countries like Malaysia, more attention should be given to some jurisprudential issues like extra amount taken from cash credit, limit exceeding fee taken when card holder exceeds credit limit while buying something or withdrawing cash, an extra amount taken if a card holder wants to pay some parts of his/her expenses by instalment, and an extra amount for late payment taken if the minimum amount of debt arises due to cash withdrawal or buying something is not paid on time. Another important issue to be taken into account is the consumption effect of Islamic credit cards in Turkey.

References

- Bayindir, Servet (2005), *Islam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, Ragbet Yay., Istanbul, Turkey.
- Qureshi, Anwar, Iqbal (1945, 2003), *Islam and the Theory of Interest*, Kitab Bhavan, New Typesetting, New Delhi, India.
- Siddiqi, Muhammed, Nejatullah (1983, 2006), *Banking Without Interest*, The Islamic Foundation, Reprinted, Leicestershire, UK.
- Tripp, Charles (2006), *Islam and the Moral Economy: The Challenge of Capitalism*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.
- Venardos, A. M. (2010) (ed.), *Current Issues in Islamic Banking and Finance: Resilience and Stability in the Present System*, World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd., Singapore.
- Hasan, Zubair (2005), "Islamic Banking at the Crossroads: Theory versus Practice", *Islamic Perspectives on Wealth Creation*, Ed.: Munawar Iqbal and Rodney Wilson, Edinburgh University Pres., Edinburgh, UK.
- Yousef, Tarik, M. (2004), "The Murabaha syndrome in Islamic finance: Laws, institutions and politics", *The Politics of Islamic Finance*, Ed.: Clement Henry and Rodney Wilson, Edinburgh University Press Ltd, Edinburgh, UK.
- Aktepe, Emin, Ishak (2010), "Kredi Karti Sistemi ve Islam Hukuku Acisindan Degerlendirilmesi", *Dinbilimleri Akademik Arstirma Dergisi*, Cilt 10, Sayi 1, ss. 133-1.
- Asutay, Mehmet (2012), "Conceptualising and Locating the Social Failure of Islamic Finance: Aspirations of Islamic Moral Economy vs. Realities of Islamic Finance", *Asian and African Area Studies*, Vol.11, No. 2, pp. 93-113.
- Bacha, Obiyathulla, Ismath (1995), "Conventional versus Mudarabah Financing: An Agency Cost Perspective", *Journal of Islamic Economics*, No. 4, No. 1-2, pp. 33-49.
- Cebeci, İsmail (2012), Integrating the Social Maslaha into Islamic Finance, *Accounting Research Journal*, Vol. 25, Issue 3, pp. 166-184.
- Dar, Humayon, A., and Presley, John, R. (2000), "Lack of Profit-Loss Sharing in Islamic Banking: Management and Control Imbalances", *International Journal of Islamic Financial Services*, Vol. 2, No. 2, pp. 3-18.
- Haron, Sudin (1998), "A Comparative Study of Islamic Banking Practices", *J. KAU: Islamic Econ.*, Vol. 10, pp. 23-50.
- Hatta, Mohammad, Firdaus, Mohammad, and Dien, Mawil, Izzi (2014), "Examining the Dominance of Islamic Debt-based Products in the Economy", *International Journal of Arts and Commerce*, Vol. 3, No. 6, pp. 13-28.
- Khan, Fahim (2010), "How 'Islamic' is Islamic banking?", *Journal of Economic Behavior&Organization*, Volume 76, Issue 3, pp. 805-820.
- Khan, Fahim (2013), "An Alternative Approach to Analysis of Consumer Behaviour: Need for Distinctive "Islamic" Theory", *Journal of Islamic Business and Management*, Vol. 3, No. 2, pp. 1-35.
- Nagaoka, Shinsuke (2012), "Critical Overview of the History of Islamic Economics: Formation, Transformation, and New Horizons", *Asian and African Area Studies*, Vol. 11, Number 2, pp. 114-136.
- Nagaoka, Shinsuke (2007), "Beyond the Theoretical Dichotomy in Islamic Finance: Analytical Reflections on Murabahah Contracts and Islamic Debt Securities", *Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies*, 1-2, pp. 72-91.

- Rosly, Saiful, Azhar (1999), “‘Al-Bay’ Bithaman Ajil Financing: Impacts on Islamic Banking Performance”, *Thunderbird International Business Review*, Vol. 41, Issue 4-5, pp. 461-80.
- Samad, Abdus; Gardner, Norman, D., and Cook, Bradley, J. (2005), “Islamic banking and finance in theory and practice: The experience of Malaysia and Bahrain”, *The American Journal of Islamic Social Science*, Vol. 22, No. 2, pp. 69–86.
- Siddiqi, Muhammad, Nejatullah (2006), “Islamic Banking and Finance in Theory and Practice: A Survey of the State of the Art”, *Islamic Economic Studies*, Vol. 13, No. 2, pp: 2-48.
- Zubairu, Umaru, Mustapha; Sakariyau, Olalekan, Busra, and Dauda, Chetubo, Kuta (2011), “Social Reporting of Islamic Banks in Saudi Arabia”, *International Journal of Business and Social Science*, Vol. 2, No. 23, Special Issue, pp. 193-205.
- Bendjilali, Boualem (2000), *On the Demand for Consumer Credit: An Islamic Setting*, Islamic development Bank, Research Paper 30, Second Edition, Jeddah.
- Cokgezen, Murat, and Kuran, Timur (2015), *Between Consumer Demand and Islamic Law: The Evolution of Islamic Credit Cards in Turkey*, ERID (Economic research Initiatives at Duke) Working Paper 182, Duke.
- Ernst&Young, (2014), *World Islamic Banking Competitiveness Report 2014-15: Participation Banking 2.0*.
- Kaya, Ferudun (2009), *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, Türkiye Bankalar Birliği (Banks Association of Turkey), No. 263, Istanbul.
- Presidency of Religious Affairs, (2013), *Güncel Dini Meseleler İstisare Toplantısı-III*, 10-12 Aralık, Afyonkarahisar.
- TKBB (Participation Banks Association of Turkey), (2014), *Katılım Bankaları 2014*, TKBB, Istanbul.
- Weill, Laurent, and Godlewski, Christophe (2012), *Why do large firms go for Islamic loans?*, BOFIT (Bank of Finland, Institute for Economies in Transition) Discussion Papers 7, Helsinki.
- Amir, Vaisal; Hatimah, Husnul; Khalisah, Nur, and Purboyanti, Rini, Trah (2015), “A Criticism of Annuities in Murabahah Transaction: Allowing Riba Through Fatwa?”, Proceeding-Kuala Lumpur International Business, Economics and Law Conference 6, Vol. 1, April 18-19, 2015, Hotel Putra, Kuala Lumpur.
- Febianto, Irawan, and Kasri, R. A. (2007), “Why Do Islamic Banks Tend to Avoid Profit and Loss Sharing Arrangements?”, 2nd Islamic Economics Conference, Islamic Science University of Malaysia, Kuala Lumpur.
- Guney, Necmeddin (2014), “Murabaha Financing Revisited: The Contemporary Debate on Its Use in Islamic Banks”, 5th International Conference on Islamic Jurisprudence in the 21st Century, Department of Fiqh and Ulul al-Fiqh, International Islamic University of Malaysia, Kuala Lumpur.
- Idris, Umar, Mohammed (2012), “Effects of Islamic Credit Cards on Customer Spending”, International Trade&Academic Research Conference (ITARC), 7-8th November, London.
- Cebeci, İsmail (2010), *Modern İslam İktisadî Literatüründe Murabaha Tartışmaları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Istanbul.
- Carroll, Christopher D., Jody Overland, and David N. Weil. 2000. “Saving and Growth with Habit Formation.” *American Economic Review* 90(3): 341–55.
- Deaton, Angus, and Christina Paxson. 2000. “Growth and Saving Among Individuals and Households.” *Review of Economics and Statistics* 82(2): 212–25.
- İscan, Talan B. 2011. “Productivity Growth and the U.S. Saving Rate.” *Economic Modelling* 28(1-2): 501–14.

- Mankiw, N Gregory, David Romer, and David N Weil. 1992. "A Contribution to the Empirics of Economic-Growth." *Quarterly Journal of Economics* 107(2): 407-37.
- Rodrik, Dani. 2000. "Saving Transitions." *The World Bank Economic Review* 14(3): 481-507. <http://www.jstor.org/stable/3990082>.
- Singh, Tarlok. 2010. "Does Domestic Saving Cause Economic Growth? A Time-Series Evidence from India." *Journal of Policy Modeling* 32(2): 231-53.
- Tullio Jappelli, and Marco Pagano. 1994. "Saving , Growth , and Liquidity Constraints." *The Quarterly Journal of Economics* 109(1): 83-109.

Risk Management in Islamic banking; Challenges and Approaches

Aydin Rashidi

University of Tehran
Master of Business Administration (MBA)
Iran
aydin.rashidi@ut.ac.ir

Mahmoud Sabzi

University of Shahid Beheshti
Master of Business Administration (MBA)
Iran
mahmoud.sabzi@ymail.com

Roya Tizro

MSc of Social Sciences
ruyatizro@gmail.com

Negin Saedi

Islamic Azad University
B.d of nursing
n3gin.2010@gmail.com

Abstract

The time to fix the roof is when the sun is shining; risk management has not been uppermost on the Islamic banking sector's agenda in recent years. Risk management for Islamic banking financial products and services is one of the greatest challenges that many conventional, as well as Islamic Banks, are facing today. The central issue should be addressed is the implications of Shari'ah compliance on risk management system. By doing so risk transferring is discouraged and risk sharing is encouraged. In an efficient competitive financial market, Islamic Finance becomes a motivating prospect for investors, financials and researches especially during its significant growth in the last Four years. As a result, Economists do consider nowadays the Islamic financial system as one of alternative solutions. However, despite these encouraging developments the Islamic banking system still needs to address fundamentally important considerations if it is to continue to grow. Operational issues are crucial in any banking system, and Islamic finance is no different. With the Basel II Accord soon to be implemented, Islamic banks and those undertaking Islamic banking must now develop and fine tune effective internal controls and risk management techniques. In terms of Islamic banking, risk management is still not sufficiently developed. This paper will provide a brief explanation the primary risks associated with the unique Islamic instruments. It will also mention the main challenges and the prospects of growth and ways to mitigate the risk facing this industry.

Keywords: *Islamic banking, risk management, challenges, mitigate the risk, growth*

Introduction

Since its conception 40 years ago, Islamic banking and finance has enjoyed impressive growth and has demonstrated it is a feasible and viable form of finance. The benefit to users of Islamic financial products, as well as a notable rate of innovation in these products has meant this sector has presented itself as a practical alternative to conventional finance. Today Islamic finance and banking deserves recognition as a valuable constituent in the global financial system. It is crucial for Islamic banks (IBs) to have comprehensive risk management framework as there is growing realization among IBs that sustainable growth critically depends on the development of a comprehensive risk management framework.

Islamic banks should be dusting off their ladders now. If Islamic banks are serious about playing a greater role in the financial system, they will need to get to grips with risks which may not currently be well understood or well managed. Islamic banking has the potential for further contributions in at least three dimensions. First, it promises to foster greater financial inclusion, especially of large underserved Muslim populations. Second its emphasis on asset-backed financing and risk-sharing feature means that it could provide support for small and medium-sized enterprises (SME), as well as investment in public infrastructure. Finally, its risk-sharing features and prohibition of speculation suggest that Islamic banking may, in principle, pose less systemic risk than conventional finance. For this potential to be realized, however, and to allow this industry to develop in a safe and sound manner, a number of challenges will need to be addressed. Interest based financial contracts separate entitlement to return from the responsibility of loss by protecting both the principal amounts of a loan as well as a fixed return on it.

Hence, these contracts transfer the risks of loans to the borrower while the lender retains the ownership of the funds. Islamic finance prohibits the separation of entitlement to return from the responsibility for ownership. This paper will provide a brief explanation the primary risks associated with the unique Islamic instruments. It will also mention the main challenges and the prospects of growth and ways to mitigate the risk facing this industry.

1. Risk Management Concept in Islamic Banking and Finance

It is crucial for Islamic banks (IBs) to have comprehensive risk management framework as there is growing realization among IBs that sustainable growth critically depends on the development of a comprehensive risk management framework (Greuning and Iqbal, 2007). The risk management strategy must be integrated with its overall corporate strategies. In conjunction with the underlying frameworks, basic risk management process that is generally accepted is the practice of identifying, analyzing, measuring, and defining the desired risk level through risk control and risk transfer. BCBS²⁷ (2001) defines financial risk management as a sequence of four processes:

1. the identification of events into one or more broad categories of market, credit, operational and other risks into specific sub-categories;
2. the assessment of risks using data and risk model;
3. the monitoring and reporting of the risk assessments on a timely basis;
4. the control of these risks by senior management.

BCBS (2006), on risk management processes, requires supervisors to be satisfied that the banks and their banking groups have in place a comprehensive risk management process. This would include the Board and senior management to identify, evaluate, monitor and control or mitigate all material risks and to assess their overall capital adequacy in relation to their risk profile. In addition, as suggested by Al-Tamimi (2002), in managing risk, commercial banks can follow comprehensive risk management process which includes eight steps: exposure identification; data gathering and risk quantification; management objectives; product and control guidelines; risk management evaluation; strategy development; implementation; and performance evaluation.

²⁷ - Basel Committee of Banking Supervision : The Basel Committee on Banking Supervision first drafted the Basel Capital Accord in 1988. The accord focused primarily on creating a framework for measuring credit risk, and setting minimum capital standards in order to safeguard banks against a loss or default(Reyazat, 2012).

A comprehensive explanation of risk management in Islamic banking are made by Akkizidis and Khandelwal (2008) covering the aspect of risk management issues in Islamic financial contracts, Basel II, Basel III and Islamic Financial Services Board (IFSB) for Islamic financial risk, and examining the credit, market and operational risk management for IBs. They also explain the unique mixes or risk for each financial contracts in IBs. Greuning and Iqbal (2007) discuss the three major modification of theoretical balance sheet of an Islamic bank that has implications on the overall riskiness of the banking environment. Apart from that, the contractual role of various stakeholders in relation to risk is also highlighted (Reyazat, 2012).

There can be no progress if there is no risk. Without risk some societies might turn passive in the face of the future (Bernstein, 1996). Islamic banking is a relatively a new industry, and risks inherited are not yet well comprehended. Islamic Banks need to establish sound risk management as a standard practice in modern banking to guarantee safe banking operations and maintain their business. Islamic banks construct risk management to be with accordance to Shari'ah regulations and unique banking features. Risk management is the process of measuring or assessing risks and developing strategies to manage it. To manage risks, Shari'ah requires Islamic banks to share risks with their clients and to encourage investors to be responsibly aware of risk and not just receiving return. This is accomplished by getting their clients involved.

Under this Profit/Loss system, risk will be minimized by distributing it among investors (Figure 1). In order to mitigate risk, human behaviors such as trust are taken into consideration. Islamic banks are structured upon the principle of risk sharing. Islamic banks are seen as financial intermediaries that maintain and assist investors and depositors by becoming a trusted partner.

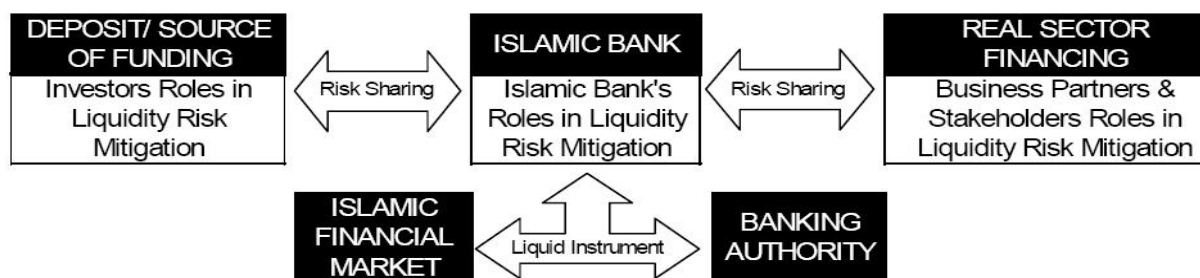

Figure1. Risk Sharing in Islamic Banks (Fleifel, 2009)

There are two crucial steps that must precede the development of a robust risk management capability. The first step is proper identification of risks, and the second step is accurate measurement of risks. Figure2 explains the main risks surrounding Islamic banks.

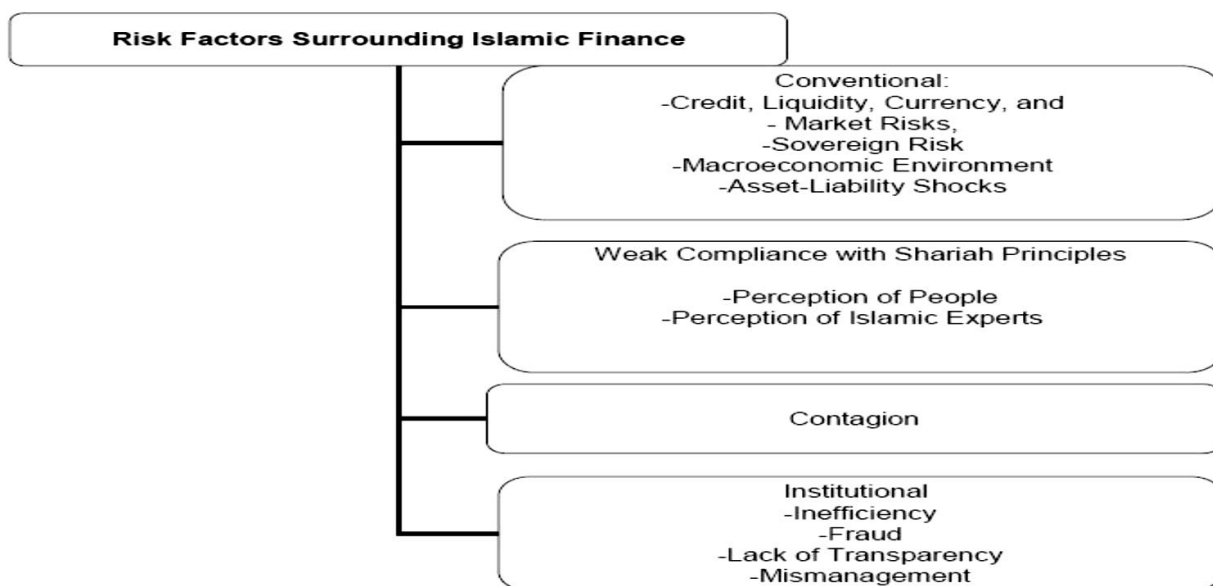

Figure2. Risk factors surrounding Islamic banks (Fleifel, 2009).

2. Risk Specificities Of Islamic Financial Institutions

Islamic banks activities differ in substance and in form from conventional banks operations and they thus face a different risk profile. Basel II identified three types of risk exposures for conventional banks: credit risk, market risk and operational risk. The following table draws a comparative risk profile for conventional and Islamic banks (Reyazat, 2012).

Table (3) Risk profile of conventional vs. Islamic banks

Conventional Bank	Islamic Bank
1. Credit Risk	1. Credit Risk
2. Market Risk:	2. Market Risk:
Equity Risk	Equity Risk
Commodity Risk	Commodity Risk
Interest Rate Risk	Rate of Return Risk
Foreign Exchange Risk	Foreign Exchange Risk
3. Operational Risk	3. Operational Risk
-	4. Price Risk
-	5. Fiduciary Risk Displaced
-	6. Commercial Risk

Risk in Islamic banks can emerge from different sources:

- a. Unique activities connected with specific Islamic contracts,
- b. Non-standardized and unknown nature of some Islamic products, and
- c. Deficiency of efficient and fiduciary Shari’ah judicial system for implementing a financial contract.

The risk management system in Islamic banks involves five successive stages: risk identification, quantification of risk and capital, collecting or merging of similar risks, previous risk controls, and monitoring. Identical to conventional banks, the initial stage of Islamic banks in the process of risk management is identification of risk, which needs to provide the answer to the question of a possible loss that a bank may suffer on the basis of its exposure to all types of risk. However, Islamic banks face much more difficult tasks than the conventional banks since they are exposed to the specific types of risk as well, which are generated by their specific ways of financing. Therefore, Islamic banks intensively develop the systems by which they would be able to identify all types of risk at their very emergence, so as to prevent the increase in the intensity of their emergence because the elimination or management of these risks will be more difficult (Kozarević et al., 2014).

3. The Nature of Risks Faced by Islamic Banks

Apart from most of the risks that the conventional banks face (such as one part of credit, market, operational, and liquidity risk), Islamic banks also have special types of risk that are specific to their business operations in accordance to the Shari’ah. That is why most of the authors that deal with Islamic finance divide the risks of Islamic banks to those similar to the risks faced by conventional banks and those that are unique to Islamic banks. Understandably, Islamic banks, while performing their usual activities done in a way that is more or less similar for conventional banks, face the risks that conventional banks face. However, while doing business operations that are made in Islamic banking only, these banks face unique risks. Due to the fact that there are large numbers of both types of risk and that they are intertwined and mutually connected, it is difficult to comprehensively divide the risks that exist in Islamic banks. One of the referential classifications of risk in Islamic banks divides all the risks of Islamic banks into one of the following types: financial risk / business risk / safety-deposit risk/ management risk / and other types of Islamic banks’ risk. Therefore, Islamic banks have certain risks that are equal to the risks to which conventional banks are exposed. However, these banks face certain specific risks that

emerge in these banks only. The ratio of certain types of shared and specific risks for Islamic banks is illustrated in Figure 3. (Kozarević et al., 2014).

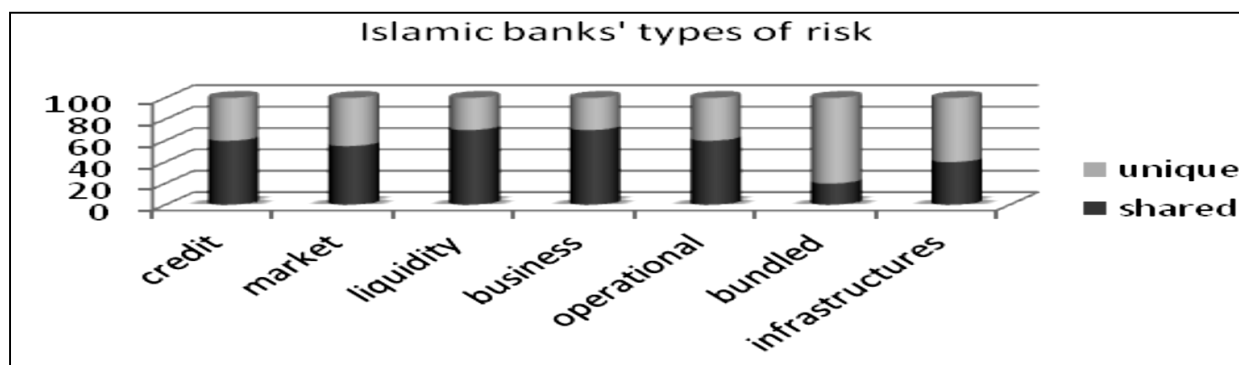

Figure3. Shared and Unique Risks in Islamic and Conventional Banks

The main difference between Islamic and conventional banks exists in complying with the Shari'ah rules and regulation. Therefore Islamic and conventional banks face similar risks that might lead to a collapse. Zaher and Hassan (2001) states that the main types of risks that cause a systemic risk which can lead to a systemic failure are categorized into four types: Credit risks / Market risks/ Liquidity risks/ and Operational risks (Fleifel, 2009).

3.1. Credit Risk

Credit risk would take the form of settlement/payment risk arising when one party to a deal pays money (e.g. Salam or Istisnaá contract) or delivers assets (e.g. in a Murabahah contract) before receiving its own assets or cash, thereby, exposing it to potential loss. In case of profit-sharing modes of financing (like Mudarabah and Musharakah) the credit risk will be non-payment of the share of the bank by the entrepreneur when it is due. This problem may arise for banks in these cases due to the asymmetric information problem in which they do not have sufficient information on the actual profit of the firm. As Murabahah contracts are trading contracts, credit risk arises in the form of counterparty risk due to non-performance of a trading partner. The non-performance can be due to external systematic sources.

3.2. Benchmark Risk

As Islamic banks do not deal with an interest rate, it may appear that they do not have market risks arising from changes in the interest rate. Changes in the market interest rate, however, introduce some risks in the earnings of Islamic financial institutions. Financial institutions use a benchmark rate to price different financial instruments. Specifically, in a Murabahah contract the mark-up is determined by adding the risk premium to the benchmark rate (usually the LIBOR). The nature of fixed income assets is such that the mark-up is fixed for the duration of the contract. As such if the benchmark rate changes, the mark-up rates on these fixed income contracts cannot be adjusted. As a result, Islamic banks face risks arising from movements in market interest rates.

3.3. Liquidity Risk

Liquidity risk arises from difficulties in obtaining cash at reasonable cost from borrowing or the sale of assets. The liquidity risk arising from both sources is critical for Islamic banks. As interest-based loans are prohibited by Shariáh, Islamic banks cannot borrow funds to meet liquidity requirement in case of need. Furthermore, Shariáh does not allow the sale of debt, other than its face value. Thus, to raise funds by selling debt-based assets is not an option for Islamic financial institutions.

3.4. Operational Risk

Given the newness of Islamic banks, operational risk in terms of person risk can be acute in these institutions. Operational risk in this respect particularly arises as the banks may not have enough qualified professionals (capacity and capability) to conduct the Islamic financial operations. Given the different nature of business the computer software available in the market for conventional banks may not be appropriate for Islamic banks. This gives rise to system risks of developing and using informational technologies in Islamic banks.

3.5. Legal Risk

Given the different nature of financial contracts, Islamic banks face risks related to their documentation and enforcement. Lack of standardized contracts along with the fact that there are no litigation systems to resolve problems associated with enforceability of contracts by the counterparty increases the legal risks associated with the Islamic contractual agreement.

3.6. Withdrawal Risk

A variable rate of return on saving/investment deposits introduces uncertainty regarding the real value of deposits. Asset preservation in terms of minimizing the risk of loss due to a lower rate of return may be an important factor in a depositor's withdrawal decisions. From the bank's perspective, this introduces a “withdrawal” risk that is linked to the lower return relative to other financial institutions.

3.7. Fiduciary Risk

A lower rate of return than the market rate also introduces fiduciary risk, when depositors/investors interpret a low rate of return as breaching of investment contract or mismanagement of funds by the bank (AAOIFI²⁸, 1999). Fiduciary risk can be caused by breach of contract by the Islamic bank. I.e. While the justification for the Islamic banks' business is compliance with the Shariáh, an inability to do so or not doing so willfully can cause a serious confidence problem and deposit withdrawal.

3.8. Displaced Commercial Risk

This risk is the transfer of the risk associated with deposits to equity holders. This arises when under commercial pressure banks forgo a part of profit to pay the depositors to prevent withdrawals due to a lower return (AAOIFI 1999). Displaced commercial risk implies that the bank though may operate in full compliance with the Shariáh requirements, yet may not be able to pay competitive rates of return as compared to its peer group Islamic banks and other competitors. Depositors will again have the incentive to seek withdrawal. To prevent withdrawal, the owners of the bank will need to apportion part of their own share in profits to the investment depositors.

3.9. Murabahah Financing

Murabahah is an approved form of deferred trading. The condition of its validity is based on the fact that the bank must buy (become owner) and after that transfer the ownership right to the client. The order placed by the client is not a sale contract, but it is merely a promise to buy. According to the OIC Fiqh Academy, AAOIFI, and most Islamic banks treat the promise to buy as binding on the client. Some other scholars, however, are of the opinion that the promise is not binding on the client; the client even after putting an order and paying the commitment fee can rescind from the contract. The most important counterparty risk specific to Murabahah arises due to this unsettled nature of the contract, which can pose litigation problems. Another problem is late payments by the counterparty as Islamic banks cannot charge anything in excess of the agreed upon price. Non-payment of dues in the stipulated time by the counterparty implies loss to banks.

3.10. Salam Financing

The counterparty risks can range from failure to supply on time or even at all, and failure to supply the same quality of goods as contractually agreed. Since salam is an agricultural based contract, the counterparty risks may be due to factors beyond the normal credit quality of the client. For example, the credit quality of the client may be very good, but the supply may not come as contractually agreed due to natural calamities. Since agriculture is exposed to catastrophic risks, the counterparty risks are expected to be more than normal in salam. Salam contracts are neither exchange traded nor are these traded over the counter. These contracts are written between two parties to a contract. Thus, all salam contracts end up in physical deliveries and ownership of commodities. These commodities require inventories exposing the banks to storage costs and other related price risk. Such costs and risks are unique to Islamic banks.

²⁸ - Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions

3.11. Istisnaá Financing

The counterparty risks under Istisnaá faced by the bank from the supplier's side are similar to the risks mentioned under salam. There could be a contract failure regarding quality and time of delivery. However, the object of Istisna'a is more in the control of the counterparty and less exposed to natural calamities as compared to the object of salam. Therefore, it can be expected that the counterparty risk of the sub-contractor of Istisnaá although substantially high, is less severe as compared to salam. The default risk on the buyer's side is of the general nature, namely, failure in paying fully on time. If the Istisnaá contract is considered optional and not binding as the fulfillment of conditions under certain Fiqhi jurisdictions may need, there is a counterparty risk as the supplier maintains the option to rescind from the contract. Considering that like the client in the Mudarabah contract, if the client in the Istisnaá contract is given the option to rescind from the contract and declines acceptance at the time of delivery, the bank will be exposed to additional risks. These risks exist because an Islamic bank while entering into an Istisnaá contract assumes the role of a builder, a constructor, a manufacturer, and supplier. Since the bank does not specialize in these traits, it relies on subcontractors.

3.12. Musharakah and Mudarabah Financing

The credit risk is high under Musharakah and Mudarabah financing due to the fact that there is no collateral requirement, there is a high level of moral hazard and adverse selection, and banks' existing competencies in project evaluation and related techniques are limited. Institutional arrangements such as tax treatment, accounting and auditing systems, and regulatory frameworks are all not in favor of a larger use of these modes by Islamic banks. Some economists argue that by not opting for musharakah and mudharabah modes of finance, banks are actually not benefiting from portfolio diversification and hence taking more risks than avoiding risks. In addition, the use of musharakah and mudharabah on both sides of the balance sheets will actually enhance systemic stability as any shocks on the asset side will be matched by an absorption of the shock on the deposit side. It is also possible that incentive compatible contracts can be formulated, which can reduce the effect of moral hazard and adverse selection. However, this argument ignores the fact that banks basically specialize in optimizing credit portfolios and not optimizing in credit and equity portfolios. Furthermore, since the Islamic banks use of current accounts on the liability side is very high, the shocks on the assets side cannot be absorbed by these accounts on the liability side. Hence, greater use of Musharakah and Mudharabah financing on the asset side may actually cause a systemic instability given the large current accounts utilized by the Islamic banks (Paldi, 2014).

3.13. General factors that can also make risk

Besides the specific risks in Islamic banks, there are some general factors that can also make the work of Islamic banks more risky and/or less profitable than the work of conventional banks. They are the following:

- Lack of the instruments for protection against risk. Prohibition of interest means that many instruments of protection against risk such as options, futures, and forwards, are not allowed for Islamic banks.
- Insufficiently developed markets of money and state financial instruments on the basis of profit/loss division. It is difficult to manage liquidity due to aggravated harmonization of decrease of liquid assets and increase of liquid liabilities.²⁹
- Limited availability of discount windows from the lender of last resort (LOLR). The lack of LOLR in compliance with the Shari'ah is connected to the prohibition of interest and consequently the prohibition of discount rate.
- Historically speaking, Islamic banks were forced to keep a large proportion of their assets on reserve accounts at central banks or the correspondent accounts at conventional banks. This significantly

²⁹ - A significant improvement has been achieved in Iran by issuing state bonds and short-term instruments such as national participation certificates as well as the usage of the central bank assistance.

affects their profitability, as central banks give minimum or no return on such reserves, which affects their competitiveness and increases the potential for outer shocks (Kozarević et al., 2014).

4. Risk Mitigation in Islamic banks

Understanding what risk means, and how people or organizations are ready to take risks, is essential to appreciating the basis upon which Islamic banks operate in their purest form. When risk is handled properly, it can provide the institution with opportunities and higher returns. The five main techniques used in challenging risks are retention, adaptation, avoidance, reduction, and transferring. In the Islamic framework, investors are allowed to use risk as an incentive for higher profits but this shall not be accompanied with any type of gambling or speculation (Gharar). The following steps will give a brief understanding of the previously stated techniques:

- **Risk Retention:** If risk is avoidable without losing any benefit, then the risk must be avoided.
- **Risk Adaptation:** The investor will modify his investment to include more stable markets and less volatile currencies. There are no restrictions on investing in any equity market if it is acceptable by the Shari'ah. This type of risk is also called risk absorption and can be treated by adding some conditions by the credit department. The Islamic Shari'ah allows collateral, which is a good source of securing the debt. It is also permissible to have guarantees by third parties. Islamic banks also are creating a loan loss reserve (LLR) to protect against credit losses. These reserves are additional to those mandated by the central bank. Hence they help in minimizing the withdrawal risk that Islamic banks might face.
- **Risk Avoidance:** If the risk is very high, the Shari'ah will reject the investment and consider it as gambling regardless of the expected return. The Shari'ah board will contact the investment and treasury department to measure the degree of risk before deciding on any investment.
- **Risk Reduction:** Investors can invest in different stocks and firms that are acceptable by the Shari'ah. The bank may diversify its share in the stock market or it might build its reserves in different currencies and stable metals.
- **Risk Transferring:** Risk in Islamic banks may be transferred by hedging techniques as will be mentioned later. Another method will be through the Islamic insurance companies (Takaful).³⁰

The major steps employed in management of risks faced by any investment are (Khandelwal, 2008):

- Identifying the source of risks
- Identifying the type of risks
- Measuring the degree of risk
- Evaluating and ranking risk
- Determining the method and responses to be used

It is not possible to avoid taking a certain degree of risk, and no human action or human behavior is absolutely assured. Therefore, there is a large trend in risk awareness not only in institutions but also at the individual level. Islamic banks incurred huge losses in the early stages of development. This was because of many factors such as lack of experienced employees, mismanagement, poor corporate governance, no clear strategy, and no specific benchmarks to follow. The first generation of bankers in this industry were concerned with spreading this industry rather profitability. Therefore, they covered losses using their own capital in order not to damage the industry's reputation. This crucial phase of industry development dictated their strategy. Like any institution, Islamic banks must have efficient and developed corporate governance. Governance of banks is crucial for growth, development, and risk management. The IFSB's Corporate Governance Standards (IFSB, 2005) deal with four areas:

- General governance of the Islamic Bank

³⁰ - There is debate between scholars about the prohibition of the conventional insurance because it contains interest. Refer to the Glossary at the end of this thesis for the definition of Takaful.

- Rights of Islamic banks in terms of governmental and legal issues
- Compliance with Islamic Shari'ah rules and principles which will affect the confidence of investors in the bank
- Transparency of financial reporting in respect of investment accounts (Fleifel, 2009).

5. Hedging Risks and Alternatives in Islamic banks

Islamic banking does not engage in risky investments and is more attracted to projects with a low risk profile to minimize the probability of loss. Islamic banks do not deal with conventional derivatives or with many future contracts, for Shari'ah related reasons. This will minimize the risk of volatility, speculation, and will increase the pursuit of productive investments. In conventional banks, hedging occurs by using derivatives such as futures and options. According to Swan (2000), these instruments will provide a competitive over Islamic banks in the cases of economic turbulences. Islamic banks are prevented from mitigating the risk or selling of debts (Bai aldayn). This will make it very difficult for them to hedge like conventional banks. In addition to that, Islamic banks question whether they should measure risk and create hedging techniques for the following reasons:

- They believe that they are not exposed to interest rate risk.
- They do not believe in the need to measure those risks because the risks are perceived as immeasurable given the lack of available risk management tools.
- Even if hedging tools are available, they are considered to be excessively costly.

In the following sections the focus is on some of the hedging techniques that are permitted for use in Islamic banks:

5.1. Immunization

Islamic banks can minimize the possibility of exposure to foreign currency fluctuations by hedging in a Shari'ah compliant manner. Suppose AFH has to pay the amount of two million USD in three months. The current spot exchange rate is LBP 1500/USD. There is a risk of dollar appreciation. AFH can raise the PLS deposits in LBP for the value of two million USD and buy dollars with this amount at the spot rate and keep them in deposit accounts for three months. At maturity, the bank will share the earnings on the dollars with LBP deposit holders and thus the three months period is fully hedged by the bank.

5.2. Selling Debts

Selling of debts (Bai aldayn) under the Shari'ah is restricted if those debts are sold with higher prices than the original debt. For example, if a customer owes an Islamic bank under a Murabahah contract the sum of 10,000 USD, under the Shari'ah, the customer cannot seek another bank to close the deal and pay the liability with a higher rate – even to another bank. That bank cannot pay any amount more than the 10,000 USD even if the maturity and terms are extended. Shari'ah allows the transfer of debt with no additional cost. Islamic banks can hedge themselves against this by asking for a person that can guarantee the customer. It is possible for Islamic banks to accept a lesser amount than the actual debt if they are at risk of losing the whole debt.

5.3. Debt-asset Swap

While the debt generated by Islamic banks cannot be sold, it can be used to buy assets. If bank A owes 2 million USD to bank B with maturity set to three years, and bank B decides to buy assets worth 2 million USD from company X. Bank B lacks the liquidity needed. The company X will charge a Murabahah profit of 5 percent. Installments will be paid now from bank A directly to company X. Company X may supply products worth 1.9 million USD, and the supplier will receive cash of 2 million USD after 2 years. Another option would be receiving 2 million USD from bank A and the 5 percent (0.1 million) directly from bank B. This method is totally accepted by Shari'ah and minimizes the liquidity risk.

5.4. Forwards/Futures

As discussed earlier, futures contracts are prohibited when payments and delivery of goods are postponed. Therefore Islamic banks may develop contracts based on the Salam sale contracts, the Urboun and the Khiyar al Shart Sale (put option). Options are a powerful tool for hedging risks in conventional banks. However Shari’ah prohibited trade in conventional options. Currently researchers and scholars are developing new methods for hedging reasons. Salam is a contract between two parties where the buyer pays the price of a product on spot and agrees on a delivery later. Salam contracts are vulnerable to price fluctuations. To minimize this risk, a new contract is generated between the two parties in the Salam contract. This contract will be provoked by the seller of the Salam if the price appreciated to a certain level. In Sudan, this contract is becoming a regular practice under the name of a beneficence clause.

6. The Growth of Islamic Banking

Financial intermediaries carry out five basic functions that serve growth: they (i) facilitate the trading, hedging, diversifying, and pooling of risk; (ii) allocate resources; (iii) monitor managers and exert corporate control; (iv) mobilize savings; and (v) facilitate the exchange of goods and services. In performing their functions, financial intermediaries mitigate the effects of information and transaction costs, and improve the allocation of resources, thus influencing saving rates, investment decisions, technical innovation, and ultimately long-run growth rates. In turn, economic activity can also influence financial development. Some more recent studies, specially since the global financial crisis, cast doubt on the strength of the positive relationship between financial development and growth (Panizza, 2014). From an insignificant beginning, the industry has grown to over USD 1.6 trillion in assets in 2012, and is expected to reach USD 6.1 trillion by the end of this decade (Gewal, 2013).

It is likely that Islamic banking and conventional banking will not have different impacts on growth per se, if they finance the same projects. Although the benefits/risks of the project are distributed differently for conventional banks than for Islamic banks, the overall return on the project is the same. On the other hand, while Islamic banks perform similar functions to conventional banks, they have distinct features. In fact, Islamic banking has many advantages, not only in Islamic countries, but also in low- and middle-income countries in general, that could explain why it is preferable in stimulating growth to conventional banking, under certain circumstances. What are these distinct advantages of Islamic banking?

- Encourages lending (to individuals without assets);
- Raises savings;
- Enhances financial stability;
- Finances morally acceptable projects.

All these factors are, in principle, conducive to higher growth and poverty alleviation. Moreover, if Islamic banking is more likely to develop in Islamic countries because it is more acceptable to pious Muslims, growth is likely to accelerate more rapidly in these countries than it would if only conventional banking were available. However, Islamic banks have certain structural weaknesses that counterbalance the positive aspects:

- Lack of Economies of Scale;
- Lack of Liquid Instruments.

Thus, Islamic banks have features that can promote growth, but at the same time are disadvantaged by the lack of economies of scale and liquid instruments—though work is ongoing to address these shortcomings (Imam and Kpodar, 2015).

7. The Challenges of risk management in Islamic banking

Is it really Islamic? Is it not the same as conventional banking? Those among others are the common questions faced each time in a debate about Islamic banking and finance. Islamic banks have performed very well. In the rapidly changing global environment, sustaining this growth is becoming one of the

main challenges Islamic banks are facing. As a new industry targeting a large segment of people, Islamic banks are facing challenges both internally and externally. This industry has a scarcity of resources, knowledge bases, trained human resources, publicity, state support, and societal support.

Islamic financial institutions have higher cash ratios than conventional banks. This is because Islamic banks are not supposed to use what they do not own. On the other hand, Islamic banks are not allowed to sell their debts to others and charge higher or lower rates. Instead they can transfer the ownership of debt without any change of price. Also, it is noted that the main stream of profits or losses in Islamic banks is directed mostly from their investments in Murabahah, Musharakah, and Mudarabah.³¹ It is also noticed that conventional banks depend mainly on loans and rarely allow depositors to participate in the bank's investments. While in Islamic banks, the only acceptable type of loan is Qard Hasan or freeinterest loan and is rarely used by Islamic banks.

In theory, the depositors of an Islamic bank share in the bank's losses. If there are no profits, they should not make money. If there is a loss of capital, they can be at risk of losing their capital. This has never happened according to Abdul Kader Thomas. 49 A main condition by the Shari'ah laws is that the probability of profits must be larger than the probability of loss. In addition to that, investors must obtain various studies on the project to visualize the outcomes. Hence, after meeting the previous conditions, it is clear that this approach by Islamic banks lessens the possibility of loss. In the case of profit, the system distributes wealth and income to a larger portion of the society because of the concept of the Profit/Loss System (PLS).

Islamic banks cannot guarantee a specific rate of return. This forces them to face more difficulties in attracting depositors than conventional banks. The conventional bank depositors are interested in a shortterm rate of return with a zero possibility of loss. The Islamic perspective clearly points to longterm gains as well as the well being of the society as a whole even if that means sharing losses. Therefore, Islamic banks are at a huge risk of keeping deposits if the returns are not similar to conventional banks. Some Islamic banks working alongside with conventional banks are giving rates similar to the conventional ones to prevent the outflow of funds to the majority of conventional banks. when the returns are lower than the expectations, the bank and its shareholders may agree to cut a portion of their profit and donate it to depositors.³²

This practice unfortunately neutralizes any risk sharing advantage to the bank from operating according to a strict interpretation of Shari'ah law. It depletes the shareholders' funds in periods for which realized asset returns underperform the market. It is believed that Islamic banks must increase the public awareness about the goals of Islamic finance, and it must recruit important religious figures to explain how Islamic banks work to prevent the flow of funds in the case of a bad financial year. In addition to what was mentioned above, Islamic banks face the following challenges:

7.1. Shortage of Experts in the industry

One of the main challenges facing Islamic banks is the shortage of trained experienced bankers associated with that field. Islamic banks, especially those in new and mixed markets, are facing difficulties in finding the right bankers. Islamic banks are attracting their workforce mainly from conventional banks and this might cause reputation and operational risk. AFH is currently following a strategy to train its team periodically and equip them with Islamic qualifications and certifications such as IFQ.³³ AFH also attracted a significant portion of its employees from existing Islamic banks in Lebanon such as the Baraka Bank.

7.2. Accounting Standardization

Institutions like Islamic Development Bank (IDB), Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI), Islamic Financial Services Board (IFSB), and an increasing number of organizations are working towards the development of Islamic financial and capital markets. They

³¹ - The three primary PLS instruments are Murabahah, Mudarabah, and Musharakah

³² - The term 'donates' means to give without any return. This type of donation is called "hiba" or a gift.

³³ - IFQ refers to Islamic Finance Qualification and it aims to explain the industry in a detailed approach. AFH require all employees to obtain this qualification.

still need major enhancements and development to reach a standardization approach for Islamic banks. Another aspect of standardization efforts is to have a strong regulatory body to assess, monitor, and judge the performance of Islamic banks; With Islamic banking still in its infancy, it is important to convince people of the legitimacy of Islamic banking operations. AAOIFI tries to set standards for Islamic banks. However, it has no binding power to implement and impose its standards and regulations on banks.

7.3. Islamic Banks and Central Banks

Islamic banks have an uncertain relationship with the central bank and other conventional banks in their respective countries. Therefore, some are acting as sole legal entities in their countries due to restrictions from the central bank. In most countries, Islamic banks are put under the supervision of the central bank. Hence the relationship between central banks and Islamic banks must continue to be strengthened. If an Islamic bank is established in a non-Muslim country, then there is a significant legal risk concerning that country's rules and regulations that may contradict with the Shari'ah. There is a need of a future road map for this industry to grow and integrate into the global financial system. Remarkable progress has been achieved in the field of Islamic Banking since its inception thirty years ago. However, despite a wide geographical expansion and significant growth, the industry continues to face tremendous challenges, primarily its need to be fully integrated in the global financial system. Such integration requires that the concerned authorities, including central banks, Shari'ah scholars, legal and tax specialists, and experts of Islamic financial institutions, combine their efforts in establishing a roadmap, in order to strengthen the industry, enable it to meet the challenges, and achieve the appropriate status.”Islamic banks, as mentioned earlier, operate only on certain conditions. Therefore, Islamic banks require differential treatment on the part of the central banks. In the case of a financial problem, central banks under certain conditions lend to conventional banks to provide liquidity. This treatment is not applied to Islamic banks due to the prohibition of interest. Islamic banks may use the method of Tawarroq or reverse Murabahah where they buy a commodity from the central bank on a Murabahah basis and then sell this commodity for a third party on spot. This method will provide the Islamic bank with cash and will not expose the bank to interest loans. Another method is by creating a private reserve for each bank or a common pool by Islamic banks in the country under the supervision of regulatory institutions or the central bank. This reserve provides those banks with interestfree loans (Qard Hasan).

In some countries, Islamic banks and commercial banks are required to keep a reserve of their deposits with the Central Bank. Those reserves are not interest free therefore Islamic banks must donate this money to charity or to other channels without benefiting from them. Currently the AFH R&D department is working on a commoditybased reserve based on precious metals rather than cash. This method will provide Islamic banks with the necessary tools to act as an agent to the central bank and sell the commodity on the basis of Murabahah which generates profit instead of interest. Another problem facing Islamic banks is the general lack of understanding of how they function. This may lead to the issuance of inappropriate laws. Therefore, central banks and Islamic banks must work together, for example through forming workshops and conducting regular meetings before imposing new laws (Fleifel, 2009)

7.4. The benchmark rate

Another aspect of challenges facing Islamic banks is the benchmark rate used in Murabahah transactions. Some critics, including economists and researchers, strongly object to the method of Islamic profit on the basis of the current interestrate benchmark, usually LIBOR. Those critics believe that Islamic banks are making their transactions similar, if not the same, as conventional banking. Hence, from a Shari'ah perspective they become doubtful of adherence to appropriate standards.

To protect Islamic banks and their clients, governments and large Islamic banks should gather resources in order to form a strong Islamic interbanking market to provide their own benchmarked rates. Currently the interbanking market between Islamic banks is weak because of the following reasons:

- Limited information on the traded commodity;
- Weak trading standards;

- Unqualified market makers;
- No credit rating agencies;
- Lack of official supervision and regulation;
- Instruments which are largely questioned by the Shari'ah.

Islamic banks may provide the same outcome from a service as a conventional bank but, according to Shari'ah, this service might be prohibited if performed under the conventional framework. People might not understand the differences between an Islamic contract and a conventional one, especially when they have the same results (Fleifel, 2009).

7.5. Attacking Challenges

Although Islamic banks and conventional banks are different in many aspects, they are both structured in a similar way. For Islamic banks to function properly, they must have a proper organizational framework, a legal framework, accounting standards, and supervisory framework to be able to perform the various tasks.

Islamic banks can benefit from the design of the organizational framework of conventional banks, and they may arrange innovation and financial engineering when it is necessary. Problems may arise in countries where there are no laws set by the government for Islamic banks. In Lebanon, it was not until 2004 that the Central Bank of Lebanon issued a legal framework for Islamic banks. As the demand for the industry grows, Islamic bankers become more focused and determined to adapt (Fleifel, 2009).

Conclusion

Although Islamic banks and IFIs are precluded from getting involved in the kind of complex credit trading that has paralyzed their conventional competitors, but that's no reason for complacency. The life is not easy for Islamic banks as well; they have their own blind spots and frailties. Islamic banks tend to have significant concentrations of exposure to local real-estate markets, much of it in the form of equity-like investments.

On one hand Islamic banks are heavily reliant on the loyalty of their depositors and on the other hand they have a preponderance of long-dated assets and a shortage of instruments with which to manage their short-term liquidity needs. The contractual complexity of Islamic banking transactions gives rise to awkward operational risks, and the uncertainties associated with Shari'ah compliance leave them exposed to fiduciary and reputational risk. In recent years understandably, the focus has been on growth and on the struggle to innovate and compete in this increasingly competitive market. If Islamic banks aspire to a more significant role in the financial system they will need to demonstrate to customers and conventional bank counterparties alike that they appreciate their risks and know how to manage them. That's true, but it can't be done by cutting and pasting risk management concepts and practices from conventional banks. There is no exemplar for Islamic banks to follow. Risk practices within the conventional banking system are currently under intense scrutiny, no one should be rushing to emulate those practices until the lessons of the crisis have been thoroughly digested. More pertinently, many of the risks are either particular to Islamic banks or have some special feature thanks to the unique nature of Islamic finance. The sector needs to focus on strong management, robust governance and also transparency, which has the potential to address a number of Islamic banking most pressing exposures.

The issues of displaced commercial risk, real estate concentration and fiduciary risk all arise, to some extent, from the complex nature of Islamic banking relationships and products, and the tensions between Shari'ah-compliant form and substance. Islamic banks could also be helped by consistency of Shari'ah interpretation. Uniformity would enable banks to act more confidently and seize opportunities more quickly. This may seem a distant prospect given the divergent Shari'ah judgments that currently exist, but the benefits could be considerable and the arguments in favor of standardization can be expected to grow.

References

- Bernstein, P. (1996). *Against the Gods*. New York: John Willey & Sons.
- Fleifel, Bilal A. (2009), Risk Management in Islamic Banking and Finance: The Arab Finance House Example, *Cameron School of Business*, University of North Carolina Wilmington.
- Gewal, B., 2013, “Overview of the Islamic Financial Landscape: Globally and in Europe,” *Kuwait Finance House mimeo*.
- Greuning, H. & Iqbal, Z. (2007). Banking and Risk Environment in Archer, S. & Karim, R. *Islamic Finance: The Regulatory Challenge*. Singapore: John Wiley & Son (Asia) Pte Ltd.
- IFSB (2005) “*Capital Adequacy Standard for Institutions (other than Insurance Institutions) offering only Islamic Financial Services*” Available at IFSB web: www.ifsb.org last accessed 14 February 2009.
- Imam, Patrick and Kpodar, Kangni (2015), Is Islamic Banking Good for Growth, *International Monetary Fund*, IMF Working Paper, African Department, WP/15/81.
- Khandelwal, S. K. (2008), *Financial Risk Management For Islamic Banking And Finance*, New York: Palgrave McMillan.
- Kozarević, Emira, Baraković Nurikić, Mirnesa and Nuhanović, Senija (2014), Specifics of Risk Management in Islamic Finance and Banking, with Emphasis on Bosnia and Herzegovina, *Journal of The Faculty of Economics and Administrative Sciences*, Çankırı Karatekin University, Volume 4, Issue 1, pp.151-166.
- Paldi, Camille (2014), The Nature of Risks Faced by Islamic Banks, <http://www.slideshare.net/CamillePaldi/the-nature-of-risks-faced-by-islamic-banks>
- Panizza, U. (2014), Financial Development and Economic Growth: Known Knowns, Known Unknowns, and Unknown Unknowns, *Revue d'économie du développement*, Vol. 22(2), pp. 33-66.
- Reyazat, Farhad (2012), Risk Management Framework in Islamic Banking: Basel II and III, Challenges and Implications in Islamic Banking, *Money and Economy*, Vol. 6, No. 2.

كبديل للصيرفة التقليدية في ظل الأزمة المالية العالمية 2008 الصيرفة الإسلامية

قشرو فتيحة

سماي علي

قسم العلوم الاقتصادية، كلية العلوم الاقتصادية، التجارية وعلوم التسيير

قسم العلوم الاقتصادية، كلية العلوم الاقتصادية، التجارية وعلوم التسيير

جامعة محمد البشير الإبراهيمي بوج بوعريش، الجزائر

جامعة الدكتور يحيى فارس بالمدينة، الجزائر

guecheroufatiha@gmail.com

Smaiali2006@yahoo.fr

ملخص:

تحاول هذه الورقة البحثية تسليط الضوء على الأزمة المالية العالمية من خلال تحليل جذور ودوافع حدوثها وأهم خصائصها، وكذا تداعياتها على الاقتصاد العالمي من خلال التطرق إلى آثارها على بعض المتغيرات الاقتصادية، مع محاولة إبراز سبب بقاء البنوك الإسلامية في منأى عنها مقارنة بالبنوك التقليدية.

الكلمات الافتتاحية: الأزمة المالية، الصيرفة التقليدية، الصيرفة الإسلامية.

Abstract

This paper is trying to shed light on the global financial crisis through the analysis of the roots and motives of the most important characteristics of occurrence, as well as its repercussions on the world economy by addressing the implications of some economic variables, while attempting to highlight why the Islamic banks shielded from them compared to traditional banks.

Keywords: financial crisis, conventional banking, Islamic banking.

يعتبر وقوع الأزمة المالية العالمية لسنة 2008 أكبر حدث شهده الاقتصاد العالمي في السنوات الأخيرة، كما أن مشكلة الأزمات المالية أصبحت الشغل الشاغل لخبراء الاقتصاد والمال وأصحاب القرار، خاصة في البلدان ذات الاقتصاديات المتقدمة التي تفتنت لمزايا التمويل الإسلامي بمختلف صيغه والتي بإمكانها أن تشكل نظاما تمويليا متكاملًا لمختلف قطاعات النشاط الاقتصادي الحقيقي، خلافا لأساليب التمويل التقليدية.

حيث أثبتت مختلف الأزمات المالية عبر التاريخ وبخاصة الأزمة المالية العالمية الأخيرة التي ضربت الولايات المتحدة الأمريكية سنة 2008 الحاجة للمساة إلى إصلاح جذري للنظام المالي التقليدي، وضرورة البحث عن نظام بديل بإمكانه التصدي لمخاطر الأزمات المالية وتداعياتها.

كما أن الأزمة المالية العالمية بدأت مصرفية ثم أصبحت مالية، تسببت في انهيار وإفلاس العديد من المؤسسات المصرفية والمالية في الولايات المتحدة الأمريكية بداية، ثم تبعها بعض المؤسسات المالية في أوروبا وخصوصا بريطانيا وألمانيا، كما طالت تداعياتها دولا و أسواقا مالية و مؤسسات في أنحاء عديدة من العالم إلى أن أصبحت أزمة اقتصادية أدخلت العالم في ركود اقتصادي كبير.

غير أن المصارف الإسلامية بقيت صامدة أمام هذه الأزمة وتمكنت من مواجهة تداعياتها، وهو ما أدى إلى تنامي الوعي بأهمية العمل المصرفي الإسلامي الذي حظي باهتمام عالمي واسع، وأصبح التمويل الإسلامي بمختلف صيغه يطرح كبديل للتمويل التقليدي بإمكانه إصلاح النظام المالي العالمي.

من هذه الزاوية تتبلور إشكالية بحثنا الرئيسية كالتالي:

لماذا أقدمت معظم دول العالم بعد وقوع الأزمة المالية العالمية لسنة 2008 إلى تبني مبادئ الصيرفة الإسلامية؟

وللإجابة على هذه الإشكالية يتطلب منا الأمر معالجة الجوانب التالية المتعلقة بالموضوع:

- 1- الأزمة المالية العالمية خصائصها وأسبابها.
 - 2- آثار الأزمة المالية العالمية على بعض المتغيرات الاقتصادية
 - 3- أسباب التأثير الواسع للمصارف التقليدية بالأزمة المالية العالمية مقارنة بالمصارف الإسلامية
 - 4- آثار الأزمة المالية العالمية على المصارف الإسلامية
- الكلمات الافتتاحية: الأزمة المالية، الصيرفة التقليدية، الصيرفة الإسلامية.

1-1- الأزمة المالية العالمية خصائصها وأسبابها

1-1- مفهوم الأزمة:

استخدم مصطلح الأزمة في القرن التاسع عشر للدلالة على ظهور مشاكل خطيرة في تطور العلاقات السياسية والاقتصادية والاجتماعية، وفي القرن العشرين أصبحت الأزمة تعبر عن حدوث خلل خطير ومفاجئ في العلاقة بين العرض والطلب، وتختلف المشكلة عن الأزمة، بحيث أن المشكلة عبارة عن حدث يأتي بشكل تدريجي من مصادر متنوعة وإشارات تحذير مختلفة مما يتطلب حلها مثل مشكلة البطالة، أما الأزمة فهي حدث مفاجئ يظهر بشكل متلاحق فيه الأحداث لتزيد من درجة الجهول، وتجعل متخذي القرارات في حيرة بالغة من أي قرار يتخذونه، ونشير أنه توجد علاقة بين المشكلة والأزمة بحيث أن المشكلة قد تكون سبب الأزمة التي تمت، ولكنها ليست الأزمة في حد ذاتها. 34

³⁴ نفين الحلواني محمد، إدارة الأزمات والسياحة، مكتبة الانجلو المصرية، مصر، 2004، ص:9.

وتعرف الأزمة المالية "بأنها مرحلة حرجة تواجه المنظومة المالية، وينتج عنها خلل أو توقف في بعض الوظائف الحيوية لهذه المنظومة أو كلها، ويصاحبها تطور سريع في الأحداث، ينجم عنه عدم الاستقرار في النظام الأساسي لهذه المنظومة، ويدفع سلطة اتخاذ القرار فيها إلى ضرورة التدخل السريع لنجدها، وإعادة التوازن لهذا النظام". 35

ويمكن أن نعرف الأزمة على أنها التذبذبات التي تؤثر كلياً أو جزئياً على مجمع المتغيرات المالية، وعلى حجم إصدار وأسعار الأسهم والسندات، وإجمالي القروض والودائع المصرفية، ومعدل الصرف، وتعتبر عن اختيار شامل في النظام المالي والنقدي.

1-2- خصائص الأزمة المالية:

ومن خصائص الأزمة ما يلي: 36

- سيادة حالة من الخوف قد تصل إلى حد الرعب من المجاهيل التي يضمها إطار الأزمة؛
- التعقيد والتشابك والتعدد في عناصرها وعواملها وأسبابها وقوى المصالح المتعلقة بها ؛
- نقص المعلومات وعدم وضوح الرؤية حولها؛
- المفاجئة العنيفة عند حدوثها واستقطابها لاهتمام الجميع.

ومنه فإن الأزمة ينظر لها من خلال تأثيراتها المستقبلية باعتبارها خطر حقيقي لا يتعلق بالماضي والحاضر، بل يشتد تأثيرها في المستقبل. وتوجد عدة مؤشرات لحدوث الأزمة المالية التي تتصل بالسياسات الاقتصادية الكلية، وكذلك بالخصائص الهيكلية للأسواق المالية النقدية، تتمثل هذه المؤشرات فيما يلي: 37

- الارتفاع في معدل البطالة ومعدلات التضخم والمستوى العام للأسعار؛
- ارتفاع معدلات الفائدة على الودائع والقروض المحلية؛
- ارتفاع نسبة القروض غير المنتجة إلى إجمالي قيمة القروض المحلية؛
- انخفاض قيمة الاحتياطي النقدي من العملات الحرة؛
- انخفاض نسبة النمو الاقتصادي، بتراجع الناتج المحلي الإجمالي؛
- غلبة الأصول المالية عالية المخاطر كالأصول العقارية على أسواق الائتمان؛
- غياب الشفافية والإفصاح اللتان يستلزمهما التطبيق السليم للمعايير المحاسبية الدولية عند عرض القوائم المالية للمؤسسات الاقتصادية.

1-3- أسباب الأزمة المالية العالمية 2008 :

ويمكن أن نرجع أسباب الأزمة إلى:

لقد شجع الازدهار الذي عرفته سوق العقارات الأمريكية في الفترة 2001-2006 البنوك على منح القروض العقارية إذ بلغت 700 مليار دولار 38 إلا أن عرض القروض يتضمن شروطاً مجحفة نوجها: 39

35 إبراهيم عبد العزيز النجار، الأزمة المالية وإصلاح النظام المالي العالمي، الدار الجامعية، الإسكندرية، 2009، ص: 18.

36 ماجد سلام الهدمي، جاسم محمد: مبادئ إدارة الأزمات، الإستراتيجية والحلول، دار زهران للنشر والتوزيع، عمان، 2008، ص: 20.

37 إبراهيم عبد العزيز النجار، مرجع سابق، ص: 21-22.

38 قدي عبد المجيد، الأزمة الاقتصادية العالمية وتداعياتها العالمية، مجلة بحوث اقتصادية عربية، العدد 46، تصدر عن الجمعية العربية للبحوث الاقتصادية، القاهرة، 2009، ص: 11.

39 إبراهيم عبد العزيز النجار، مرجع سابق، ص: 49.

- أسعار الفائدة متغيرة وليست ثابتة، وأن أسعار فائدة القرض ترتفع بصفة تلقائية كلما رفع البنك المركزي أسعار الفائدة؛

- إذا تأخر المقرض عن دفع أي قسط من القرض يجل أجله، فإن أسعار الفائدة تتضاعف بنحو ثلاث مرات.

وبسبب زيادة الطلب على القروض ارتفعت أسعار الفائدة، مما أدى إلى زيادة قيمة الأقساط الشهرية، وأصبح المقرض عاجز عن الوفاء، ولاسترجاع البنك لأمواله يتم الحجز، وانهارت بعدها أسعار العقارات وبالتالي عجزت البنوك عن تحصيل مستحقاتها وتوالت حالات الإفلاس مما أدى إلى اندلاع الأزمة المالية.

في منتصف سنة 2008 أعلن بنك "ليمان براذرز" وهو رابع أكبر بنك استثماري أمريكي عن إفلاسه بعدما شهد خسائر مالية ضخمة بلغت 4 مليار دولار أمريكي وقد أصيبت المؤسسات المالية الأمريكية والعالمية بصدمة عنيفة أعقبها تراجع كبير في مؤشرات البورصات الكبرى كما انخفض سعر صرف الدولار الأمريكي أمام العملات الرئيسية الأخرى. وقد جاءت الأزمة العالمية في ظل الانفتاح الاقتصادي الواسع وعملة المعاملات المالية والاقتصادية، مما أدى إلى سرعة انتقال عدوى الأزمات إلى باقي أنحاء العالم وفقدان الثقة في الاقتصاد الذي يعاني من الأزمة المالية.

ترجع أسباب الأزمة إلى ذلك الحجم الكبير من الأموال الضخمة التي تم ضخها في القطاع العقاري، حيث تم تقديم قروض عديدة للأمريكيين دون القيام بدراسات جدوى دقيقة عن قدراتهم المالية على سداد أقساط هذه القروض. بالإضافة إلى ذلك استعملت البنوك المقرضة أدوات مالية غير مضمونة، فالقروض العقارية بفوائد متدنية أوجدت سوقاً نشيطة للعقارات وزادت في طلبها مما رفع قيمة العقارات وحوّلها إلى أصول مرهونة قابلة لإضافة ديون أخرى بهدف تحقيق رفاهية الأسر المالكة للعقارات، ومع توسع الإقراض العقاري لجأت البنوك إلى إصدار سندات في مقابل قروضها العقارية وبيع هذه السندات إلى مستثمرين عالميين مقابل فوائد، وقام هؤلاء المستثمرين ببيع هذه السندات مرة أخرى أو رهنها لدى صناديق استثمار أو تحولات لشراء مزيد من السندات العقارية، بينما هذه السندات هي ناتجة من قروض عقارية أي استخدام أداة جديدة وهي التوريق 41

إن الأسباب الرئيسية لحدوث الأزمة المالية العالمية ترجع إلى ممارسات البنوك التي تتسم بعدم الحكمة والرشادة، حيث تم التوسع في منح الائتمان خاصة في القطاع العقاري، بالإضافة إلى ابتكار أدوات جديدة تتسم بالتعقيد المتزايد لخلق مزيد من فرص الائتمان، وذلك من خلال تحويل البنوك ما تمنحه من ائتمان إلى أسهم تباع في الأسواق وتتابع عمليات البيع والشراء لإيجاد المزيد من الأسهم والسندات بضمانات الأصل العقاري، مما أدى إلى تجاوز قيمة الثروة المالية من أسهم وسندات متداولة في السوق لقيمة الأصول العينية التي تضمنها عشرات المرات.

إن السبب الحقيقي للأزمة المالية العالمية يتمثل في ضعف الرقابة والمتابعة والتقييم 42 على المؤسسات المالية، بحيث غابت الآليات الفعالة للرقابة على المسؤولين التنفيذيين الذين يشغلون وظائف الإدارة العليا في الأنظمة المصرفية، مما جعلهم يتساهلون في منح قروض ائتمانية بمبالغ كبيرة دون مراعاة المعايير الدولية في الأصول الضامنة لهذه القروض.

بعد عجز قطاع الإسكان عن سداد التزاماته الائتمانية امتد التعثر من مؤسسة إلى أخرى في قطاع البنوك وشركات التأمين، كما انتقل التعثر من سوق مال دولة إلى أسواق مال دول أخرى، وتحولت الأزمة المالية إلى أزمة اقتصادية نظراً لارتباط تمويل المؤسسات الاقتصادية بالبنوك التي أفلست، مما أدى إلى تسريح العديد من العمال وبالتالي تحولت إلى أزمة اجتماعية

2- آثار الأزمة المالية العالمية على بعض المتغيرات الاقتصادية

2-1- آثار الأزمة المالية العالمية على بعض المتغيرات العالمية :

لقد أثرت الأزمة المالية على عدة مجالات تتمثل فيما يلي :

⁴⁰ صلاح الدين حسن السيسي، الأزمات المالية والاقتصادية العالمية، القاهرة، 2008، ص: 14.

⁴¹ بوقصة سليمة: الأزمة العالمية والاقتصاد الجزائري، رسالة ماجستير، جامعة البليدة، 2009، ص: 51.

⁴² عبد الحميد محفوظ الرقعي، وجهة نظر في الأزمة المالية العالمية، مجلة الرباط، العدد 44، تصدر عن الجمعية العربية للبحوث الاقتصادية، القاهرة، 2009، ص: 1.

- آثار الأزمة المالية على البورصة الأمريكية إذ انخفض مؤشر "دوجونز" الصناعي لأسهم الشركات الأمريكية الكبرى من 9258 نقطة إلى 8579 نقطة أي بمقدار 679 نقطة وبمعدل 43%7.3، وقد انتقلت الأزمة إلى معظم الأسواق المالية، فبعد هبوط أسهم بورصة "وول ستريت" انخفض المؤشر العام في أهم البورصات العالمية، وتوضيح حجم الخسائر التي لحقت بالبورصات العالمية وحجم الانخفاض الذي لحق بالأوراق المالية، التي تأثرت بالأزمة المالية ندرج الجدول التالي:

الجدول رقم 01: نسبة الانخفاض في الأوراق المالية

الدولة	الو.م.أ.	ألمانيا	فرنسا	الهند	تركيا	السعودية	البرازيل	جنوب افريقيا	الصين
معدل الانخفاض	36%	41%	42%	50%	53%	40%	44%	36%	50%

المصدر: إبراهيم عبد العزيز النجار، الأزمة المالية وإصلاح النظام المالي العالمي، الدار الجامعية، الإسكندرية، 2009، ص 75 (بتصرف)

ومن الجدول نجد أن نسبة الانخفاض الذي لحق بالأوراق المالية مس جميع البورصات العالمية دون استثناء تقريبا.

- **نقص السيولة النقدية:** لقد قدمت المؤسسات المالية الأمريكية تسهيلات ائتمانية لجميع فئات المجتمع الأمريكي قصد شراء عقارات بالتقسيط وبأسعار فائدة متدنية بمعدل 1% وبدون ضمانات سوى ملكية العقار. مما أدى إلى استنزاف خطير للسيولة النقدية وحصرها في الأصول العقارية ضعيفة السيولة، وبعد ارتفاع سعر الفائدة إلى 5.25% مما أدى إلى عدم قدرة الأفراد على تسديد أقساط القرض بالتالي رفع من حدة استرداد العقار للمؤسسات العقارية، وترتب على ذلك إغراق الاقتصاد الأمريكي بعقارات منخفضة القيمة مما نتج عنه امتصاص للسيولة النقدية بالمؤسسات المالية العالمية، كما أن فقدان الثقة ما بين المؤسسات المالية في مجال التعاون فيما بينها في منح الائتمان أدى إلى ندرة واسعة في السيولة النقدية بالأسواق العالمية.

- **الركود الاقتصادي:** أدت الأزمة المالية إلى دخول الاقتصاد العالمي في ركود اقتصادي نتيجة انخفاض في الاستهلاك وتقليص إنفاق الشركات، انعكس ذلك على العجز في الميزان التجاري للدول المتقدمة، إذ حققت الولايات المتحدة عجزا قياسيا خلال سنة 2008 بلغ 455 مليار دولار، دول الاتحاد الأوروبي 27.2 مليار أورو، فيما بقي العجز ثابتا في الصين بمقدار 86 مليار أرو.

يؤدي ركود الاقتصاد العالمي إلى انخفاض الاستثمار وتراجع الاستثمار الأجنبي المباشر خاصة في الدول النامية، وبالتالي انخفاض الطلب على الطاقة، يؤدي إلى انخيار أسعار المحروقات مما يؤثر سلبا على الدول المصدرة للبترو.

وحسب تقرير البنك الدولي لعام 2008 فإن نمو الناتج المحلي العالمي وصل إلى 0.9% سنة 2009 وقد بلغ 4.5% مقابل 7.8 سنة 2007. 44

- **تفاقم البطالة:** يعتبر ارتفاع معدلات البطالة في مختلف قطاعات النشاط الإنتاجي من أهم الآثار السلبية للأزمة المالية العالمية وقد تأثر سوق العمل بعد الركود الاقتصادي وانخفاض الطلب ونقص التمويل مما دفع بالمؤسسات إلى تسريح عدد هائل من العمال 45

2-2- آثار الأزمة على بعض المتغيرات الاقتصادية في الدول العربية:

⁴³ إبراهيم عبد العزيز النجار، مرجع سابق، ص: 72.

⁴⁴ محجوب بدة، تأثير الأزمة على الدول العربية ومنظمة اوبك، مجلة الأبحاث الاقتصادية، العدد، 12، تصدر عن دار الأبحاث للترجمة والنشر والتوزيع، الجزائر، 2009، ص: 15.

⁴⁵ إبراهيم عبد العزيز النجار، مرجع سابق، ص: 88.

لقد تأثرت معظم الدول العربية، التي تعتبر جزءاً من الاقتصاد العالمي، بالأزمة بصورة مباشرة وغير مباشرة عبر العديد من الآليات لتشمل:

2-2-1- التأثير على أسواق المال والنقد:

لقد أظهرت الأزمة الأخيرة أن أولى آليات العدوى المالية تتم من خلال أسواق المال وعن طريق انتقال رؤوس الأموال، ويرجع ذلك لانفتاح البورصات ووجود استثمارات أمريكية في الخارج واستثمارات أوروبية وآسيوية في أمريكا بما في ذلك مديونيات هائلة للحكومة والشركات الأمريكية من قبل مؤسسات أجنبية.

لم يختلف الحال كثيراً عن ذلك في بعض الدول العربية حيث تطابق الانخفاض في أسواقها المالية مع ما حدث في الأسواق العالمية الأخرى، من خلال التراجع الكبير الملحوظ في مؤشرات المعاملات في البورصات العربية وترتب على ذلك خسائر فادحة. 46

هذا مع ارتفاع معدل المسحوبات من البنوك والمصارف العربية وخاصة من كبار المستثمرين، وسبب ذلك خلل في حركة التدفقات النقدية والمالية واختلال ملحوظ في مؤشرات البورصات العربية. مما اضطرت بعض البنوك المركزية في الدول العربية إلى ضخ كميات من السيولة لتلبية احتياجات الطلب على النقد، هذا أدى إلى حدوث خلل في سوق النقد والمال وأثر على الاحتياطات النقدية في البنوك المركزية العربية.

ورغم التسيير النقدي بتخفيض معدلات الفائدة للإقراض لكن حجم الائتمان المقدم للقطاع الخاص ظل في تدهور إلى سنة 2010، أنظر كل من الجدول والشكل.

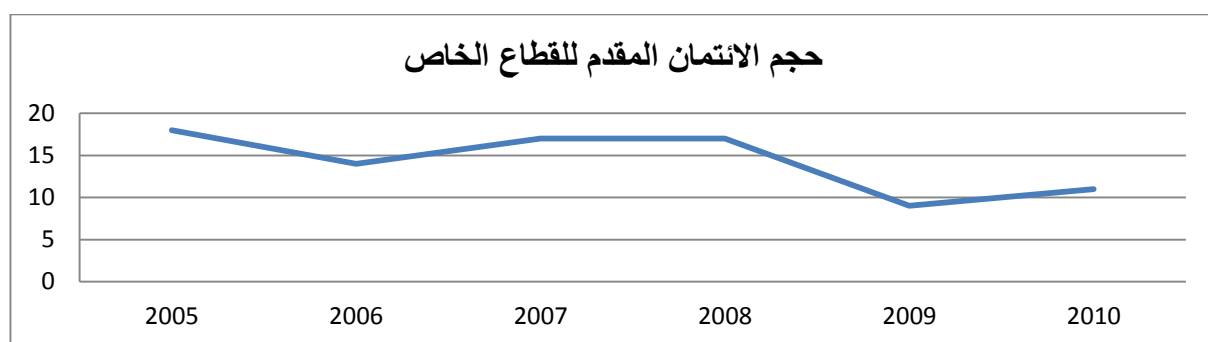
الجدول رقم 02: تخفيض أسعار الفائدة في بعض الدول العربية

البلد	البحرين	الكويت	قطر	السعودية	الإمارات العربية
2007	%4.9	%5.5	%4.9	%5.5	%4.9
2008	%2	%4.9	%2.1	%3.1	%2
2009	%0.9	%2	%2	%2	%1

المصدر: آفاق الاقتصاد الإقليمي، الشرق الأوسط وشمال إفريقيا، صندوق النقد الدولي، 2009، على الموقع: www.imf.org

ومن خلال الجدول نجد أن الدول العربية قامت بتخفيض معدلات الفائدة للإقراض وهذا ما أدى إلى حدوث خلل في سوق النقد والمال وأثر كذلك على الاحتياطات النقدية في البنوك المركزية العربية.

الشكل رقم 01: حجم الائتمان المقدم للقطاع الخاص في الدول العربية

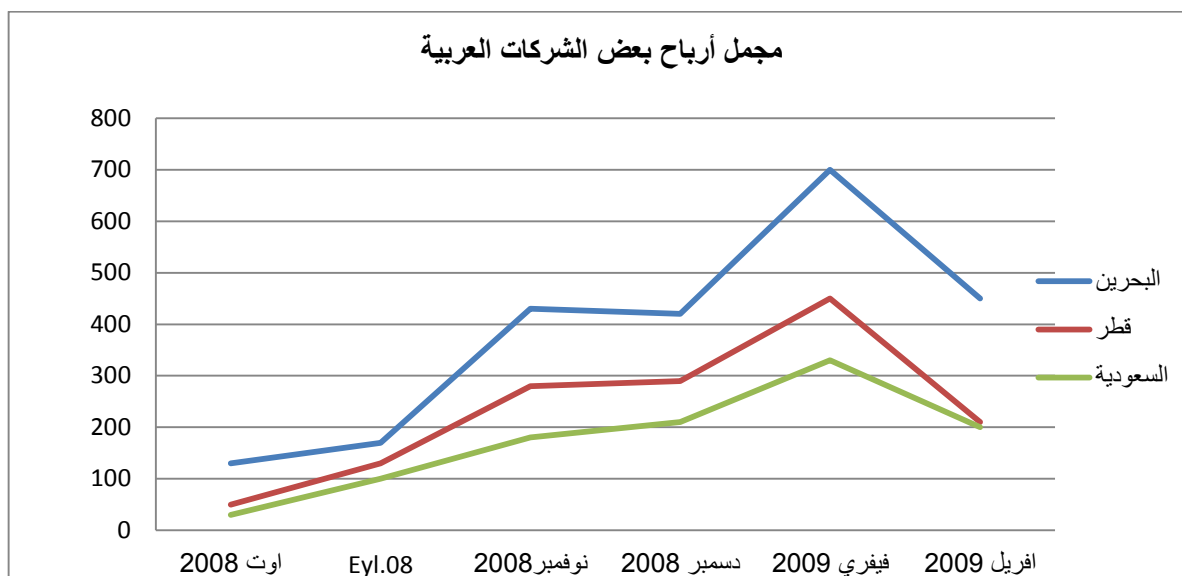
المصدر: آفاق الاقتصاد الإقليمي، الشرق الأوسط وشمال إفريقيا، صندوق النقد الدولي، 2009، على الموقع: www.imf.org

⁴⁶ بومنجل السعيد: الحوكمة العالمية مدخلا لإدارة الأزمة المالية العالمية الراهنة، بحث وأوراق عمل الملتقى الدولي حول الأزمة المالية العالمية والاقتصادية الدولية والحوكمة العالمية، مشورات مخبر الشراكة والاستثمار في المؤسسات الصغيرة والمتوسطة في الفضاء الاورو-مغاربي، جامعة سطيف، ص: 629.

ومن الشكل نجد أن حجم الائتمان المقدم للقطاع الخاص ظل يعاني تدهورا في ظل الأزمة المالية العالمية بالرغم من التسيير النقدي بخفض معدلات الفائدة للإقراض الذي اتبعته الدول العربية.

ولقد قامت العديد من البنوك العربية بتجميد تمويل المشروعات التي تقوم بها الشركات والمؤسسات وفقا للخطة والاتفاقيات والعقود وهذا سبب انكماش في مجال الأعمال مما قاد في النهاية إلى تعثر وتوقف وعدم القدرة الشركات المقترضة عن سداد مستحقاتها للبنوك والمصارف، هذا بدوره أدى إلى تفاقم الأزمة. أنظر الشكل رقم (02).

الشكل رقم 02: مجمل أرباح بعض الشركات العربية

المصدر: آفاق الاقتصاد الإقليمي، الشرق الأوسط وشمال إفريقيا، صندوق النقد الدولي، 2009، على الموقع: www.imf.org

ومن خلال الشكل نجد أن أرباح أكبر الشركات في الدول العربية شهدت انخفاض كبير جدا خلال فترة الأزمة وقيمت تعاني تذبذبات مستمرة بين 2008 و2009 وهذا راجع إلى الانكماش في قطاع الأعمال الناتج عن التعثر وعدم قدرة الشركات عن سداد مستحقاتها للبنوك.

2-2-2- التأثير على سوق العمل وسوق السلع والخدمات:

قد أدت الأزمة إلى انخفاض أسعار النفط عما يزيد عن ثلثي ثم النصف من سعره خلال شهر قليلة من الأزمة، كما تراجع أسعار الحبوب والسكر والزيوت وغيرها من المواد الغذائية، كما تراجع الإنفاق الاستثماري في الاقتصاديات الصناعية، كما شهدت أسواق الخدمات تدهورا مفرجا من خلال الانخفاض الكبير في الطلب على الخدمات بصفة عامة 47.

3- أسباب التأثير الواسع للمصارف التقليدية بالأزمة مقارنة بالمصارف الإسلامية:

لقد كانت قائمة المصارف التقليدية التي تعرضت للمشاكل والتي أفلست لفترة طويلة جدا، نبدوها بإفلاس بنك "ليمان برذرز" بسبب خسارة نحو 613 مليار دولار أمريكي، وبيع «ميريل لينش» الاستثمارية إلى مجموعتين مصرفيتين قابضتين، إغلاق أبواب مجموعة "واشنطن ميوتشوال"، كما امتدت هذه

الأزمة إلى أوروبا، حيث تم تأميم البنك البريطاني " برادفورد أند بينكلي " 8 وقد بلغ عدد المصارف الأمريكية المنهارة والتي أعلنت إفلاسها في نهاية عام 2010 حوالي 143 مصرف 49

إن النظام المصرفي الإسلامي ممثلاً بالمصارف الإسلامية في شتى أنحاء العالم، و ليس فقط في الدول الإسلامية كان بمنأى عن الأزمة و نتائجها على الصعيد المالي، ففي الوقت الذي نشهد فيه تعرض بعض المصارف التقليدية لحالات عجز، أو إفلاس نجد أن المصارف الإسلامية بقيت خارج دائرة الخطر، بسبب السياسات الائتمانية التي تتبعها ، والتي تتسم بتجنب الدخول في أدوات الدين أو أدوات الاستثمار التقليدية، الأمر الذي مكنتها من اكتساب استقرار في الودائع لدرجة عالية، و كسب ثقة الزبائن في الوقت الذي لا تتوافر فيه هذه الأمور للمصارف التقليدية، إن المصارف الإسلامية و لأنها تعيش في عالم يطفى فيه التمويل الربوي على غيره، فلا مفر من تأثير الأزمة، ويمكن إجمال أسباب التأثير الواسع للمصارف التقليدية بالأزمة تأثير الأزمة المالية العالمية على المصارف الإسلامية بما يلي 50

- يكمن الفرق الأساسي بين عمل المصارف التقليدية و المصارف الإسلامية هو أن المصارف التجارية التقليدية تعتمد على المتاجرة بالنقود بينما تعتمد المصارف الإسلامية على المتاجرة بالسلع، فالنقود لا تلد نقوداً، بينما السلع تلد سلعا أخرى، كما يترتب على ذلك أن المتاجرة بالنقود تدخلنا في الاقتصاد الوهمي بينما تدخل المتاجرة بالسلع في الاقتصاد الحقيقي، و هذا الأمر هو ما عبر عنه أحد الاقتصاديين الدوليين بقوله أن 98 % من الاقتصاد الوضعي هو اقتصاد وهمي، و أن 2 % فقط من النقود هي التي يقابلها أصول.

- إن الذي جنب المصارف الإسلامية التأثير المباشر بالأزمة هو عدم تعاملها بالبيع المحرمة شرعاً، و هي يبيع الربا و يبيع الغرر، بينما نجد أن المصارف التقليدية أغلب عملياتها تتم عن طريق بيع الربا أي بيع و شراء النقود مقابل سعر فائدة (زيادة من نفس الجنس مقابل الأجل)، عن طريق الإقراض المباشر للنقود مقابل فائدة مصرفية مشروطة مسبقاً مرتبطة معدّلها بالزمن، كما أنها تتعامل ببيع الغرر خاصة في المشتقات المالية و بيع الديون، هي العمليات التي كانت أساساً لحدوث الأزمة المالية العالمية.

4- آثار الأزمة المالية العالمية على المصارف الإسلامية:

لقد تأثرت المصارف الإسلامية بالأزمة من خلال عدة أوجه بطريقة مباشرة و غير مباشرة، وقد كان هذا التأثير منه ما هو إيجابي، ومنه ما هو سلبي 51

إن المصارف الإسلامية التي تأثرت بطريقة مباشرة هي تلك المصارف التي لها استثمارات في البورصة العالمية عن طريق المحافظ الاستثمارية الدولية أو صناديق الاستثمار الدولي، وهذا القسم من المصارف الإسلامية لا شك أنه تأثر بالأزمة، خاصة تلك المصارف التي كانت مشتركة أو مستثمرة في محافظ أو صناديق استثمار مرتبطة بالقطاع العقاري إلا أن تلك الاستثمارات كانت محدودة، ولم تؤثر على مراكزها المالية، كما لم تؤثر على ربحيتها كثيراً.

- القسم الآخر من المصارف الإسلامية هي تلك المصارف التي تأثرت بالأزمة بطريقة غير مباشرة، نتيجة لتأثير الأزمة على جميع القطاعات الاقتصادية دون استثناء بدرجات متفاوتة، إلا أن القطاع المالي والمصرفي كان أكثر القطاعات تأثراً بالأزمة، إلا أن الأمر الذي يمكن التأكيد عليه هو أن تأثيرها كان محدوداً، كما أن أي منها لم يتعرض لإفلاس أو صعوبات مالية استدعت تدخلها من المصارف المركزية بسبب الأزمة، كما أن بعضاً من التأثير كان إيجابياً مثل زيادة ودائع المصارف الإسلامية.

بما أن المصارف الإسلامية قد تأثرت بالأزمة المالية فقد كانت أوجه التأثير كما سنبينه كما يلي:

4-1 الآثار الإيجابية:

48 سفيان عيسى حريز، الإجراءات الوقائية والعلاجية للأزمات المالية، رؤية إسلامية، بحث مقدم في مؤتمر تداعيات الأزمة المالية العالمية وأثرها على اقتصاديات الدول العربية، جامعة آل البيت، الأردن، 2011، ص: 353-353.

49 عادل بن عبد الله باريان، تقدم تجربة المصارف الإسلامية في ظل الأزمة المالية والدروس المستفادة، بحث مقدم في المنتدى الدولي الأول بعنوان الاقتصاد الإسلامي -الواقع والرهانات- ، معد العلوم الاقتصادية، غرداية، الجزائر، في 23-24 فيفري 2011، ص: 13.

50 حسن عبد الجليل آل غزوي، حوكمة الشركات وأثرها على مستوى الإفصاح في المعلومات الحاسبية، رسالة ماجستير، قسم المحاسبة، كلية الإدارة والاقتصاد، الأكاديمية العربية في الدمام، ص: 19.

51 حسن ثابت فرحان، أثر الأزمة المالية العالمية الحالية على أداء المصارف الإسلامية والتنمية، بحث مقدم في مؤتمر المصارف الإسلامية -الواقع والتحديات والمستقبل-، نادي رجال الأعمال اليمنيين، صنعاء، اليمن في 20-21 مارس 2010، ص: 19، من الموقع: <http://iefpedia.com>

- إن أول أثر إيجابي على المصارف الإسلامية هو بروز ظاهرة المصارف الإسلامية و اعتراف المجتمع الدولي بها، و إفساح المجال لعملها بل والإشادة الدولية بها، فقد قالت وزيرة المالية الفرنسية كريستان لاغارد " سأكافح لاستصدار قوانين تجعل الصيرفة الإسلامية تعمل بجانب الصيرفة التقليدية في فرنسا"، وقال وزير المالية البريطاني في مؤتمر الصيرفة الإسلامية الذي عقد في لندن عام 2009، "إن الصيرفة الإسلامية تعلمنا كيف يجب أن تكون عليه الصيرفة العالمية"، بل إن الأزمة المالية العالمية 2008 قد أظهرت هشاشة النظام الاقتصادي الرأسمالي 52
- انتشار المصارف الإسلامية الجديدة وتحويل بعض من المصارف التقليدية إلى مصارف إسلامية، وقيام المصارف التجارية التقليدية بفتح فروع للمعاملات الإسلامية، ونوافذ للعمل المصرفي الإسلامي.
- تزايد نشاط المؤتمرات و الندوات و مراكز البحوث التي تتناول الاقتصاد الإسلامي بشكل عام و العمل المصرفي الإسلامي بشكل خاص، حيث أن الاهتمام بالعمل المصرفي الإسلامي في الدول غير الإسلامية أكثر منه في الدول العربية الإسلامية، بل إن 60% من المصارف الإسلامية تقع في دول غير إسلامية، حيث نجد أن لندن و باريس تتنافسان لتكون أيهما مركزاً للتمويل الإسلامي في أوروبا والعالم 53
- تزايد الاهتمام العلمي بتدريس الاقتصاد الإسلامي، فقد أعلنت كثير من الجامعات عن تأسيس أقسام لتدريس الاقتصاد الإسلامي، بل إن بعض الجامعات قد أنشأت كليات لتخريج طلاب متخصصين في الاقتصاد الإسلامي، بما في ذلك تخصص المصارف الإسلامية، ولا شك أن إنشاء التخصصات العلمية في الجامعات، وإنشاء المصارف الإسلامية سيكمل حلقة تطوير الاقتصاد الإسلامي و سيظهر الوجه المشرق للإسلام في المجال الاقتصادي 54
- ازدياد ودائع المصارف الإسلامية عقب الأزمة متأثرة بعدة عوامل أهمها:
- تحول عدد من الزبائن من الإيداع لدى المصارف التقليدية إلى المصارف الإسلامية، هروباً من مسألة الربا التي اتضحت أبعادها عقب الأزمة وخوفاً من إفلاس المصارف التقليدية.
- افتتاح بعض المصارف التجارية خاصة في دول الخليج العربي وبقية دول العالم.
- افتتاح بعض المصارف التجارية التقليدية لفروع إسلامية والبعض الآخر افتتح نوافذ للعمل المصرفي الإسلامي.
- اتجاه الحكومات في العالم للاستفادة من معطيات العمل المصرفي الإسلامي مثل فرنسا و بريطانيا 55
- أصبح ينظر إلى المصارف الإسلامية على أنها جزء من الحل للأزمة المالية العالمية لسنة 2008 ، فبالرغم من أن الصيرفة الإسلامية لا يزال حجمها على المستوى العالمي ضئيلاً إذ لا يمثل سوى (3-4%) فقط من حجم الصيرفة العالمية، إلا أن معدلات نموها متسارعة، فالصيرفة الإسلامية تمثل جزءاً من الحل للأزمة المالية العالمية و ليس الحل بأكمله، ذلك أن طبيعة الاستثمارات في المصارف الإسلامية لا تؤدي إلى مثل هذه الأزمات، ومن ثم فإن دخول المصارف الإسلامية على الساحة المصرفية العالمية سيسهل جزءاً من حل هذه المشكلة، كما سيسهل صمام أمان في المستقبل لعدم تكرار مثل هذه الأزمة أو على الأقل التخفيف من حدتها 56
- تزداد استخدام صكوك التمويل الإسلامية سواء على مستوى القطاع الخاص أو على مستوى الحكومات و المؤسسات العامة، و هذا يشير بوضوح إلى مدى إمكانية أن تكون الصيرفة الإسلامية بديلاً كاملاً للصيرفة التقليدية و ذلك بتطوير الأدوات المالية الإسلامية، و تظهر بعض البيانات أن حجم الصكوك المالية الإسلامية قد وصل في نهاية 2008 إلى 60 مليار دولار، و تعد ماليزيا من الدول التي تصدر الصكوك الإسلامية بكثرة، و كذلك دول الخليج، و تدرس كل من اليابان و تايلاند إمكانية إصدار سندات مالية إسلامية خاصة بها 57
- 4-2- الآثار السلبية:**

52 مصطفى العرابي، تداعيات الأزمة المالية العربية على المصارف الإسلامية، مجلة بحوث اقتصادية عربية، العدد 51، 2010، ص:11.

53 مصطفى عرابي، مرجع سابق، ص:12.

54 ضياء مجيد الموسوي، الأزمة المالية العالمية الراهنة، ديوان المطبوعات الجامعية، الجزائر، 2010، ص:20.

55 مصطفى العرابي، مرجع سابق، ص:12.

56 حسن ثابت فرحان، مرجع سابق، ص:21.

57 مصطفى العرابي، مرجع سابق، ص:12-13.

تحدد الآثار السلبية التي لحقت بالمصارف الإسلامية من جراء الأزمة المالية الحالية في النقاط التالية:

أول أثر سلبي على المصارف الإسلامية من جراء الأزمة العالمية الحالية هو انخفاض أصولها نتيجة لانخفاض ودائع الزبائن التي تأثرت بانخفاض النشاط الاقتصادي، فقد ذكرنا سابقا عند الحديث عن الآثار الإيجابية للأزمة على المصارف الإسلامية أن ودائع المصارف الإسلامية قد زادت إلا أن الذي زاد هو الودائع الجديدة المرتبطة بتحول الأفراد و المؤسسات إلى العمل المصرفي الإسلامي، أما الودائع المرتبطة بنشأة المصارف الإسلامية فلا شك أنها قد تأثرت خاصة الودائع الاستثمارية و الودائع الادخارية، و قد أظهرت بيانات الاستثمار في المصارف الإسلامية انخفاضاً واضحاً جراء الأزمة، كما تأثرت أيضاً حقوق الملكية و خاصة الأرباح المحتجزة و الاحتياطات 58

- انخفاض قيمة أصول المصارف الإسلامية، فكما هو معروف فإن المصارف الإسلامية تحتفظ بالأصول العينية أكثر من المصارف التقليدية خاصة الأصول العقارية، و قد أدى اندلاع الأزمة إلى انخفاض الأصول العقارية على مستوى العالم، ومن ثم تأثر أصول المصارف الإسلامية، و قد أشارت بعض الإحصائيات إلى أن المصارف الإسلامية تحتفظ على الأقل بنسبة 20% من أصولها بشكل عيني، و في ظل انخفاض حجم الأصول في المصارف الإسلامية، و زيادة المخاطر المحتملة، واستمرار الأزمة فإن المصارف الإسلامية اضطرت إلى اقتطاع مخصصات كبيرة لمواجهة انخفاض قيمة الأصول، فأثر ذلك أيضاً على أرباحها كما أثر على احتياطياتها، كما أن تعثر بعض الزبائن و إفلاسهم جراء الأزمة قد جعل المصارف الإسلامية تقتطع مزيداً من المخصصات 59

- انخفاض صافي أرباح المصارف الإسلامية نتيجة لعدة عوامل أهمها 60

➤ انخفاض أنشطتها الاستثمارية نتيجة الأزمة.

➤ انخفاض حجم الخدمات المصرفية، وبالتالي انخفاض عوائدها خاصة تلك الخدمات المرتبطة بالجانب الاستثماري كخدمات الاعتمادات.

➤ اقتطاع جزء من الأرباح لمواجهة المخصصات، وقد أثبتت بعض الإحصائيات أن دخول المصارف الإسلامية انخفضت بنسبة 16%.

- تأثر المصارف الإسلامية بالركود الذي حصل للبلدان التي توجد فيها أنشطتها جراء الأزمة، فقد عرف الاقتصاد العالمي انخفاضاً كبيراً في الطلب و تضخم متصاعد أدى إلى تراجع في النمو العالمي الذي أثر بشكل كبير على أسواق الائتمان العالمية 61

- تكسب السيولة لدى بعض المصارف الإسلامية نتيجة لعدم قدرتها على توظيفها لأسباب متعددة منها 62

➤ انخفاض الفرص الاستثمارية أمامها في ظل الأزمة.

➤ انخفاض طلبات الزبائن نتيجة تخوفهم من آثار الأزمة.

➤ تشدد البنوك المركزية في إجراءات الرقابة على التمويلات.

➤ انخفاض العوائد نتيجة للركود الاقتصادي مقابل ارتفاع المخاطر، خاصة مخاطر التعثر والإفلاس.

➤ لقد أظهرت المصارف الإسلامية صموداً ملحوظاً إبان الأزمة، فعلى سبيل المثال فإن مصرف الميزان الإسلامي في إسلام آباد تأثر بسبب انخفاض أسعار العقارات بنسبة لا تتجاوز 02%، كما جاءت في الدراسة التي أجرتها مجلة *the Banker Magazine*، أن الأصول التي تملكها المصارف التي تطبق أحكام الشريعة الإسلامية في كافة عملياتها ارتفعت بنسبة 28.6% لتصل إلى 822 مليار دولار في عام 2009، مقابل 639 مليار دولار في عام 2008، كما حقق قطاع الخدمات المصرفية الإسلامية نمواً سنوياً قدره 10% في عام 2008 63

58 حسن ثابت فرحان، ص: 21.

59 مصطفى العرابي، مرجع سابق، ص: 17.

60 حسن ثابت فرحان، مرجع سابق، ص: 22.

61 مصطفى العرابي، مرجع سابق، ص: 16.

62 حسن ثابت فرحان، مرجع سابق، ص: 22.

63 رياض المومني، الأزمة المالية الاقتصادية العالمية: أسبابها وإمكانية تجنبها من منظور اقتصادي إسلامي، بحث مقدم إلى المؤتمر العلمي الدولي بعنوان الأزمة المالية الاقتصادية العالمية المعاصرة من منظور اقتصادي إسلامي، جامعة العلوم الإسلامية العالمية، الأردن في 01-02 ديسمبر 2010، ص: 14.

لقد أخرجت العديد من الدراسات البحثية التي قارنت بين المميزات المالية للنظام المصرفي الإسلامي ونظيره التقليدي، وذلك قبل الأزمة المالية و أثناءها، بقصد إبراز قدرة المصارف الإسلامية على أن تكون البديل للمصارف التقليدية، و تقارن معظم هذه الدراسات بين النظام من خلال ثلاث مؤشرات: هي الأداء الربحي، والتعرض للمخاطر، و السيولة، و بينت نتائج البحث أن كل المصارف شهدت دون استثناء خلال الأزمة المالية العالمية انخفاضاً ملحوظاً في الأداء الربحي، و أن المصارف الإسلامية حققت أعلى عائد على حقوق المساهمين، و أعلى عائد على الأصول مقارنة بالمصارف الأخرى، و خاصة عام 2008، إلى جانب أن المصارف التقليدية عانت أكثر من غيرها انخفاضاً في حجم السيولة لديها، و ارتفاع مستوى التعرض للمخاطر مقارنة بالمصارف الإسلامية 64

وكشف تقرير القدرة التنافسية للتمويل الإسلامي للعام 2009-2010 على أنه ما تزال معدلات الربحية المسجلة للمصارف الإسلامية أعلى بصفة عامة من معدلات في المصارف التقليدية، فعلى سبيل المثال بلغ متوسط العائد على الأصول لأكثر 05 مصارف تقليدية في قطر 3.2 % في سنة 2008، في حين بلغ 5.9 % لأكثر 03 مصارف إسلامية، غير أن ربحية المصارف الإسلامية سجلت انخفاضاً أكثر حدة من المصارف التقليدية، مما أدى إلى تقلص الفجوة بينها و بين المصارف التقليدية، فعلى سبيل المثال بلغ متوسط العائد على الأصول لأكثر 03 مصارف إسلامية في الإمارات العربية المتحدة 2.7 % سنة 2007، و انخفض بمقدار 0.8 % ليصل إلى 1.9 % في سنة 2008 في حين بلغ متوسط العائد على الأصول لأكثر 03 مصارف تقليدية في الإمارات العربية المتحدة 1.8 % سنة 2007، و انخفض بمقدار 0.3 % فقط ليصل إلى 1.5 % سنة 2008 65

لكن بقيت المصارف الإسلامية أكثر صموداً خلال الأزمة المالية بالمقارنة مع المصارف التقليدية بدليل عدم تعرض أي مصرف إسلامي للإفلاس.

خلاصة:

إن الأسباب الرئيسية للأزمة المالية العالمية تتمثل أساساً في الديون الربوية، والاتجار فيها، المقامرات وإبعاد الأخلاق عن الاقتصاد والاعتماد على اقتصاد وهمي شكلي، مع إهمال الاقتصاد الحقيقي، ولقد اعتمدت الدول الغربية حلولاً تعتبر مجرد مسكنات فقط.

إن تجربة المصارف الإسلامية وصمودها لحد ما إبان الأزمة المالية العالمية، وجه الأنظار لدراسة طرق و مناهج توظيف المال و الأسس التي تقوم عليها، ويعود الفضل في ذلك إلى أحكام الشريعة الإسلامية لا إلى المصارف ذاتها، ذلك أن الشريعة الإسلامية قد ضبطت عمليات التعامل بالمال على المستوى الفردي، و على المستوى الجماعي و اعتبرت المال مال الله تعالى، و أن الإنسان مستخلف في التصرف بهذا المال وفق مشيئته سبحانه و تعالى، و حيث أن المصارف الإسلامية تستند على مرتكزات إسلامية، أضحت الاهتمام أكبر بدراسة التمويل الإسلامي، كما ظهرت اعترافات و صيحات من غير المسلمين تطالب بتطبيق ما جاء به الإسلام في المجال المالي و الاقتصادي لوضع حد لهذه الأزمة.

إن تطبيق الاقتصاد الإسلامي يقي من الوقوع في الأزمات المالية، والهزات الاقتصادية، وإن وقعت فلا تكون بحدة الأزمات المالية التي تقع في الاقتصاد الرأسمالي، وذلك بانتهاج النهج الإسلامي من التحلي بالأخلاق الحسنة، والتخلي عن الأخلاق السيئة، في مجالات المعاملات المالية، كالتحلي بالصدق والأمانة، والاستثمار في نطاق الحلال، وبتجنب الكذب والغش والخيانة والتضييق على الناس والاستثمار في دائرة الحرام.

والعلاج الناجح لهذه الأزمة هو تحريم التعامل مع الربا، وبيع الديون، وعدم فصل الأخلاق عن الاقتصاد، لذا فإن تجنب التعامل بهذه المحرمات وجمع الاقتصاد مع الأخلاق الفاضلة، سيؤدي إلى إنهاء الأزمة وانتعاش اقتصاد العالم مرة أخرى.

مراجع البحث:

- 1- نفين الحلواني محمد: إدارة الأزمات والسياحة، مكتبة الانجلو المصرية، مصر، 2004.
- 2- ابراهيم عبد العزيز النجار: الأزمة المالية وإصلاح النظام المالي العالمي، الدار الجامعية، الإسكندرية، 2009.
- 3- ماجد سلام الهدمي، جاسم محمد: مبادئ إدارة الأزمات، الإستراتيجية والحلول، دار زهران للنشر والتوزيع، عمان، 2008.

64 مصطفى العرابي، مرجع سابق، ص: 14.

65 نفسه.

- 4- قدي عبد الحميد: الأزمة الاقتصادية العالمية وتداعياتها العالمية، مجلة بحوث اقتصادية عربية، العدد 46، تصدر عن الجمعية العربية للبحوث الاقتصادية، القاهرة، 2009.
- 5- صلاح الدين حسن السبسي: الأزمات المالية والاقتصادية العالمية، القاهرة، 2008.
- 6- بوقصة سليمة: الأزمة العالمية والاقتصاد الجزائري، رسالة ماجستير، جامعة البليدة، 2009.
- 7- عبد الحميد محفوظ الرقلمي: وجهة نظر في الأزمة المالية العالمية، مجلة الرباط، العدد 44، تصدر عن الجمعية العربية للبحوث الاقتصادية، القاهرة، 2009.
- 8- محجوب بدة: تأثير الأزمة على الدول العربية ومنظمة اوبك، مجلة الأبحاث الاقتصادية، العدد، 12، تصدر عن دار الأبحاث للترجمة والنشر والتوزيع، الجزائر، 2009.
- 9- بومنجل السعيد: الحوكمة العالمية مدخلا لإدارة الأزمة المالية العالمية الراهنة، بحوث وأوراق عمل الملتقى الدولي حول الأزمة المالية العالمية والاقتصادية الدولية والحوكمة العالمية، منشورات مخبر الشراكة والاستثمار في المؤسسات الصغيرة والمتوسطة في الفضاء الاورو-مغاربي، جامعة سطيف.
- 10- سفيان عيسى حريز، الإجراءات الوقائية والعلاجية للأزمات المالية، رؤية إسلامية، بحث مقدم في مؤتمر تداعيات الأزمة المالية العالمية وأثرها على اقتصاديات الدول العربية، جامعة آل البيت، الأردن، 2011.
- 11- عادل بن عبد الله باريان، تقلص تجربة المصارف الإسلامية في ظل الأزمة المالية والدروس المستفادة، بحث مقدم في الملتقى الدولي الأول بعنوان الاقتصاد الإسلامي - الواقع والرهانات-، معد العلوم الاقتصادية، غرداية، الجزائر، في 23-24 فيفري 2011.
- 12- حسن عبد الجليل آل غزوي، حوكمة الشركات وأثرها على مستوى الإفصاح في المعلومات المحاسبية، رسالة ماجستير، قسم المحاسبة، كلية الإدارة والاقتصاد، الأكاديمية العربية في الدانمارك.
- 13- حسن ثابت فرحان، أثر الأزمة المالية العالمية الحالية على أداء المصارف الإسلامية والتنمية، بحث مقدم في مؤتمر المصارف المصارف اليمنية - الواقع والتحديات والمستقبل-، نادي رجال الأعمال اليمنيين، صنعاء، اليمن في 20-21 مارس 2010، من الموقع: <http://iefpedia.com>
- 14- مصطفى العرابي، تداعيات الأزمة المالية العربية على المصارف الإسلامية، مجلة بحوث اقتصادية عربية، العدد 51، 2010.
- 15- ضياء مجيد الموسوي، الأزمة المالية العالمية الراهنة، ديوان المطبوعات الجامعية، الجزائر، 2010.
- 16- رياض المومني، الأزمة المالية الاقتصادية العالمية: أسبابها وإمكانية تجنبها من منظور اقتصادي إسلامي، بحث مقدم إلى المؤتمر العلمي الدولي بعنوان الأزمة المالية الاقتصادية العالمية المعاصرة من منظور اقتصادي إسلامي، بحث مقدم إلى المؤتمر العلمي الدولي بعنوان الأزمة المالية الاقتصادية العالمية المعاصرة من منظور اقتصادي إسلامي، جامعة العلوم الإسلامية العالمية، الأردن في 01-02 ديسمبر 2010.

Entended English Abstract

The purpose of the study

The purpose of the study is trying to shed light on the global financial crisis through the analysis of the roots and motives of the most important characteristics of occurrence, as well as its repercussions on the world economy by addressing the implications of some economic variables, while attempting to highlight why the Islamic banks shielded from them compared to traditional banks.

Conclusion

The main causes of the global financial crisis is mainly in the usurious debt, and trade, gambling and the removal of morality for the economy and reliance on formality and placebo economy, while neglecting the real economy, and Western countries have adopted solutions are considered mere palliatives only.

The Islamic banks and steadfastness experience to some extent during the global financial crisis, he drew attention to the study of ways and the investment of capital and the underpinnings of the curriculum, and thanks to the provisions of Islamic law not to the same banks, so that Islamic law has seized operations to deal with money on the level singles, and at the collective level and considered money money Almighty God, and that human Mstkhalf to dispose of this money according to his will, the Almighty, and where Islamic banks based on Islamic foundations, has become the largest study of Islamic finance concern, also appeared confessions and shouts of non-Muslims demanding the application brought by Islam in the economic and financial field to put an end to this crisis.

The application of Islamic economics protect against falling into financial crises, economic shocks, and signed not be sharply financial crises, which lies in the capitalist economy, and should be fostered by the Islamic approach of the moral character of good, and give up bad manners, in the areas of financial transactions, Kalthali honesty, trust, and investment in the scope of muslim, and avoid lying, cheating, betrayal and restrictions on investment in people and the Sacred Circle.

The successful treatment of this crisis is to deal with the prohibition of usury, and selling debt, and the failure to separate ethics from the economy, so the deal to avoid this taboo and the collection of the economy with good morals, will lead to ending the crisis and the recovery of the world economy again.

Developing Islamic Liquidity Management Instruments: Resolving the Impasse between Central Bank of Nigeria (CBN) and Jaiz Bank Plc

Shehu U.R. Aliyu

Bayero University

International Institute of Islamic Banking and Finance (IIIBF),

Kano, Nigeria.

susaliyu.iiibfbuk@buk.edu.ng

Abstract

Despite tremendous growth of Islamic finance globally, the phenomenon is relatively new in Nigeria. The first full-fledged Islamic bank, Jaiz Bank Plc, was licensed as a regional bank by the Central Bank of Nigeria (CBN) in 2011 and it started its operations in January, 2012. Over 3 years now, the apex regulatory body is yet to develop shari'ah complainant instruments for liquidity management of Islamic banks in Nigeria. This paper assesses the predicaments of Jaiz bank Plc over the last 3 years of its operations in the face of this challenge on the basis of secondary data from the financial statements of the Bank. Evidences on the basis of CAMEL analysis show that while the Bank performs quite well in respect to capital adequacy, assets and management quality, the Bank, however, suffers most in respect to earning quality and liquidity. The paper recommends that the CBN should, while the shari'ah compliant instruments are being awaited, introduce a measure of deposit-free and loan-free for Jaiz Bank plc and consider lowering the statutory liquidity ratio, all with a view of easing financial constraints of the Bank.

Keywords: Islamic liquidity management, CAMEL, Islamic Finance Institutions

JEL Classification: E5, G21, G32

I. Introduction

Islamic banks like their conventional counterparts serve as a bridge between surplus and deficit spending units of the economy. As a unique banking model, Islamic banks operate on the principles of shari’ah, Islamic law. Most distinctively, for instance, while the conventional banks rely on *riba* (interest), as a beacon which influences their lending and credit behavior, Islamic banks hinge on profit and loss sharing (PLS) as enshrined in the shari’ah principles⁶⁶. Islamic banks singularly attract deposits and lend under interest-free arrangements, likely entered into for religious reasons by depositors and borrowers (Baele, Farooq and Ongena, 2012; Khan and Khanna, 2012). Therefore, under the Islamic banking model, reconciling the attitude of savers and borrowers depend not on predetermined interest, but by a pre-agreed PLS ratio. Another distinct feature of Islamic bank is the fact that it discriminates on not only the applications of funds from the standpoint of the shari’ah, but the sources of the funds as well. Although this is critical to the Islamicity of the bank, the discrimination of the funds exposes it to greater danger in deposit mobilization and the battle of maintaining excess/unwarranted liquidity.

An ideal Islamic banking model therefore, is the one which staunchly adheres to the Islamic principles and whose operations reflects, through its balance sheet structure, the dominance of PLS transactions on both the assets and liabilities sides (Chapra, 1985 and 2000; Rosly and Bakar, 2003; Siddiqi, 1985 and 2001). Under this arrangement, it could safely be said that Islamic banks are less exposed to liquidity risk and therefore to instability than their conventional counterparts. In such arrangements, it is believed that the depositors share the risk with the bank on the liabilities side and therefore, naturally absorb any adverse outcomes on the assets side of the bank’s balance sheet. According to Zaheer, Ongena and van Wijnbergen (2013) depositors in Islamic banks are, for all practical purposes, shareholders that receive no guarantee with respect to the face value of their deposits, but only share, in principle, profits or losses of the banks.

As the first full-fledged Islamic bank, Jaiz Bank Plc, was licensed as a regional bank by the Central Bank of Nigeria (CBN) in 2011 and started its operations in January, 2012. The Bank came at the peak of high hopes and burning desires for a shari’ah compliant alternative by the teeming Muslim population⁶⁷, and for the policymakers, the hope that it would mitigate the high incidence of exclusion⁶⁸ in the banking industry in the country. Despite these stimulus, the ease with which Islamic banks manage their liquidity to avoid exposure to risks depends on the presence of a buoyant, effective and efficient Islamic money market for deployment of short term shari’ah compliant funds as catalyst to rush in the banks. The role of central monetary authority in this regards is crucial as lender of last resort, especially for Islamic banks that operate under a dual banking structure. Against this background, this paper seeks to assess the operations of Jaiz Bank plc since its inception in view of the protracted impasse, that is, non-development of shari’ah complaint instruments by the apex regulatory body, that is, Central Bank of Nigeria. In particular, the paper appraises the performance of the former over the last three years of its operations in the light this challenge.

II. Literature and Theoretical Issues

The Central Bank as the apex regulator and lender of last resort employs a number of indirect monetary policy instruments to affect the supply of money, cost and availability of credits in line with its macroeconomic objectives; price stability, noninflationary growth, overall financial stability, and the like. Tools like open market operations (OMO), monetary policy rate (MPR), cash reserve ratio (CRR) are usually applied in the short term while government bonds/development stock, security papers, etc., have more long term effect on liquidity level in the economy. The interbank trading arrangements provide a middle bridge for banks to meet their short term financial needs without necessarily resorting to the

⁶⁶ Other important principles include: avoidance of uncertainty (*gharar*), prohibition of gambling/speculation (*maysir*) and prohibition of trading in illegal (*haram*) products (e.g. alcohol, pork/swine, pornography, tobacco).

⁶⁷ The size of the Muslim population in the country is put at ...

⁶⁸ According to a survey by Enhancing Financial Innovation & Access (EFina) in 2010 in Nigeria, up to 67.2% (56.9 Million people) of the adult population is unbanked. This was further disaggregated into 78.8% of the rural population and 76.8 of adult females are unbanked. Meanwhile, a total of 22.8 Million adults are likely to use Islamic banking products according to the survey.

Central Bank. No doubt, these outlets are all interest-based arrangements which are unsuitable for regulation of Islamic finance funds. For instance, Tariq (2009) posits that treasury bills or other such high quality (conventional) instruments are not acceptable under Shari’ah law. The challenge therefore is for the apex bank to develop these instruments which are in line with the shari’ah principles in order to place the banks in equal competitive position with their counterparts.

It is worthy to note that Islamic banks’ assets and liabilities comprise of short and long term financial instruments/obligations of varying maturities over a given financial horizon. Profitability and other competing considerations influence the structure of the banks’ portfolios. More than their conventional counterparts, Islamic banks face less liquidity risk. Liquidity risk is one of the several risks which banks, including Islamic ones, are exposed to. It results from the mismatch between maturities of assets and liabilities. The different maturity structure of assets (largely in the medium and long term, and liabilities by and large, in the short term), generates the risk that the bank is unable to respond immediately to requests for payment or forces the bank to quickly dispose high volume of financial assets in its portfolio accepting the price much lower than the market value (Ruozi and Ferrari, 2013).

Dusuki (2007) posits that the importance of liquidity transcends the individual institution because it may invoke systemic repercussion causing harm to the whole financial stability of a country. Insufficient liquidity not only leads to the collapse of one bank but may cause the instability of the whole financial system (Llewellyn, 1999). That many of the incidences of bank failures could be blamed on improper liquidity risk management (Arena, 2008). Hartlage (2012) argues that following the hard lessons from the last financial crises, the Basel Committee was forced to introduce liquidity risk as the element of Basel III framework. Although insufficient liquidity could lead the bank to huge problems, excessive liquidity is not beneficial for the bank either (Sobol, 2013).

Excessive liquidity signals underutilization of financial resources which hurts income/profitability, raises cost and lowers competitiveness. Thus, between high and low liquidity is a balance which matches banks desire for higher profit and safety by maintaining some degree of solvency necessary to forestall confidence in the entire financial system. Liquidity refers broadly to the ability to trade instruments quickly at prices that are reasonable in the light of the underlying demand/supply conditions through the depth, breadth and resilience of the market at the lowest possible execution cost (Pervez, 2000). Vento and Ganga (2009) opine that liquidity measures the ability of a financial firm to maintain a balance at all the times between its financial inflows and outflows. Liquidity management therefore, is the livewire of confidence in the banking operation.

Conventional banks have an array of outlets for effective and profitable liquidity management; interbank deposits, foreign exchange swaps, repo operations, treasury bills and commercial papers. Above all, when due lack of trust banks do not want to lend money each other, they have access to the overall lender of last resort, that is, the Central Bank. On the contrary, Islamic banks face a number of challenges in managing its liquidity. Especially in the short term, there is the lack of a developed money market, and especially an interbank market, of the kind seen in conventional finance. The Dubai financial services Authority (DFSA, 2014) adds that the shortage of short term, or highly tradable, investment instruments with limited capital risk and, ideally, predictable returns. Currency risk especially in view of limited hedging instruments available to Islamic firms and location risk further limit the free flow of liquidity from within or between jurisdictions.

For Islamic liquidity management to flourish, analysts have recognized the need for a vibrant, efficient and effective Islamic Inter-bank Money Market (IIMM) for creation of a wide range of innovative Islamic financial instruments and the necessary infrastructure to promote active trading. The availability money market and inter-bank market would meet the short-term cash requirements of banks and other financial intermediaries (Dusuki (2007). In such markets as Rosly (2005) opines, maturities of loans normally range from overnight to one year.

Attempts by shari’ah scholars over the last decade have yielded breakthroughs on development of shari’ah compliant instruments. The Islamic Interbank Money Market (IIMM) first introduced short term instruments in January 3, 1994. Presently, there are twelve different liquidity instruments at IIMM: *Muḍarabah* Interbank Investments (MII), *Wadiah* Acceptance (WA) Government Investment Issue (GII), Bank Negara Monetary Notes-I (BNMN-i), Sell and Buy Back Agreement (SBBA), Cagamas

Mudharabah Bonds (SMC), When Issue (WI), Islamic Acceptance Bill (IAB), Islamic Negotiable Instrument (INI), Islamic Private Debt Securities (IPDS) *Ar Rahn* Agreement-I (RA-i) and *Sukuk* Bank Negara Malaysia *Ijarah* (SBNMI). Islamic interbank rates are calculated as the day-to-day weighted average rates of the *Mudharabah* interbank investments at the IIMM. However, detailed description of the structure of these instruments is beyond the scope of this paper.

IRTI (2001) filters the wide range of conventional liquidity management instruments in the light of opinion of shari’ah experts. While it explores the need for developing the shari’ah compliant instruments, it at the end suggested wide range of instruments based on profit and loss sharing and deferred trade-based financing arrangements. A decade later, IRTI (2010) observes that in many jurisdictions, Islamic banks suffer from a shortage of Shari’ah compliant interbank instruments. In addition, arrangements for instruments for a financier of last resort for Islamic financial institutions are still unclear in both normal circumstances as well as for emergency periods of stress.

The above challenge still holds despite the attempt by a long standing organization, the Islamic Financial Services Board (IFSB) which crystallizes the formation of the International Islamic Liquidity Management Corporation (IILM) in 2010. IILM composes of eleven central banks and two multilateral organizations whose main mandates are: (a) enhance and coordinate initiatives to develop instruments and procedures for the efficient operations and risk management of Islamic finance institutions; and (b) encourage cooperation amongst member countries in developing the Islamic financial services industry. IILM has the following membership: Iran, Indonesia, Luxembourg, Malaysia, Mauritius, Nigeria, Qatar, Saudi Arabia, Sudan, Turkey, United Arab Emirate, Islamic Development Bank and Islamic Corporation for the Development of the Private Sector.

Kahf and Madami (2014) lament that although Islamic banking has reached around 24% of the banking sector in Qatar, yet the Qatar Central Bank (QCB) has not developed a Shari’ah compliant financier of last resort. While the authors appraised and distilled existing instruments in the context the shari’ah standards, they proposed three alternative Shari’ah compliant liquidity management instruments for the financier of last resort, as well as the interbank market. These are: short-term mudharabah deposits, sell of Islamic banks’ leased assets to the Central Bank and open market operations on the basis of tradable sukuk.

Empirical studies show that Islamic financial institutions are almost 50% more liquid as compared to conventional financial institutions. Aijazi (2007) reveals that out of US\$ 13.6 billion total assets of Islamic banks US\$ 6.3 billion were found to be in liquid assets. Identifying the challenges facing IFIs in portfolio management, Munawar, Ahmad and Khan (1998), discover that up to 67% of their assets were in *murabahah* products, while *mudharabah*, *mudharabah* and *ijarah* each accounted for less than 10%. This is despite the fact that *murabahah* transactions are characterized by higher costs, lack of clear standardization, higher counterparty risk due to its bilateral nature, absence of secondary market, and the like.

Evidences in the literature have shown that that on the basis of financial ratios and trend analysis, Islamic banks perform quite well (Deloitte, 2010; Akhter, Raza, Orangzab, and Akram, 2011; The liquidity ratios Net loans to total asset ratio, liquid asset to deposit ratio, short term fund ratio is used for comparison of Islamic and conventional banks of Pakistan for the period 2006-2010. Ismal (2010), for instance, indicates that with respect to liquidity management, the Islamic banks in Indonesia are evaluating themselves on the basis of three factors such as, banks liquidity management policy, liability side and asset side, and they stands in the index of ‘good’ grade.

Ansari and Rehman (2011) assess the performance of Islamic and conventional banks in Pakistan between 2006 and 2009 by employing 18 different financial ratios among which are: profitability, liquidity, risk and solvency, capital adequacy. Results show that in comparison to conventional banks, Islamic banks were highly liquid and less risky. Similarly, using a sample of 5 banks between 2005 and 2009, study by Jaffar and Manarvi (2011) reveals that Islamic banks performed well in capital adequacy and liquidity while conventional banks performed better in earning and management quality. Asset quality remained the same in Islamic banks and conventional banks.

In a related study in the GCC, Merchant (2012) correlates the performance of Islamic and conventional banks using CAMEL testing factors. Results show that while conventional banks increased their LOAN LOSS RES / GROSS LOANS (LLR) and EQUITY / TOT ASSETS (EQTA) between 2008 and 2011, Islamic banks possessed adequate capital structure but have recorded lower ROAE and poor management efficiency. Asset quality and liquidity for both the modes of banking system have not recorded any significant difference. Other studies on performance analysis of Islamic and conventional banks in the GCC include: Olson and Zoubi (2008) Parashar and Venkatesh (2010), Zeitun (2012).

Zaheer, Ongena and van Wijnbergen (2013) report that until 2008, Islamic banks in Pakistan were forced to hold their cash only to fulfil the statutory liquidity requirement (SLR) which pose higher opportunity cost than in conventional banks. The authors observed that although shari’ah compliant instruments were introduced by the State Bank of Pakistan in 2003, the appetite of the banks could not be met due to high demand.

More recently, Ara and Haque (2014) reveal in their empirical analysis of asset-liability mismatch of some nationalized banks in Bangladesh that while some banks suffer high negative liquidity gap, others like Agrani Bank Ltd, the gap was, in addition highly volatile. Findings also show statistically significant difference among the banks in terms of variation in their liquidity.

A recap of the review of literature reveals that at the operational level, regulatory instruments have array of instruments for effective liquidity management in the economy. Theoretically, excessive profit derive could result in insufficient liquidity and generate huge problems – collapse of the financial system, excessive liquidity is not beneficial for the bank either. Comparatively, Islamic banks, conceptually, are less likely to suffer liquidity problem than their conventional counterparts – a body of empirical literature supports this position. While some studies reveal that Islamic banks outperformed their conventional counterparts in capital adequacy and liquidity others show that conventional banks performed better in earning and management quality. Some others report otherwise and or mixed results in other ratios.

III. Research Methodology

A number of empirical studies have employed ratio analysis to gauge the financial strength or otherwise of financial entities or make comparison between a number of entities over a given financial horizon. The performance parameters usually employed under the ratio analysis are summed up by the acronym known as CAMEL, which stands for the following: capital adequacy, asset quality, management quality, earnings and liquidity.

In line with applications by Ansari and Rehman (2011), Akhter, Raza, Orangzab, and Akram, 2011, Merchant (2012) and Iqbal (2012) in assessing the relative performance of Islamic and conventional banks, this paper employs ratio analysis to analyze the performance of Jaiz bank plc over the 3 years of its operations, that is, from 2012 to 2014. The financial statements of Jaiz bank were the chief sources of information for the analysis. Although the framework does not provide for cropping up of alternative scenarios for analysis of with-and-without effects Islamic liquidity management instruments, inferences would be drawn from the outcome of the analysis. The ratios are interpreted as follows:

a) Capital Adequacy:

This is measured by using equity to total assets ratio (EQTA) – Vong and Chan, (2009). EQTA is gauged as the degree of capital adequacy and reflects the safety and financial reliability of the bank. EQTA ratio aids the bank in providing a strong cushion to increase its credit undertakings and lowers the unanticipated risks.

b) Asset Quality:

This is measured by loan loss reserves to total loans (LLR), where the LLR is the amount of funds that are set aside/reserved by the banks in event of bad loans. It is therefore a provision made against bad and doubtful loans of the bank. High provision for bad loans signals towards future losses and vice versa.

c) Management quality:

The quality of management is measured in terms of its ability to increase productivity at minimum cost. A number of studies have used cost to income ratio (COSR), as a proxy for management quality. COSR is defined as the cost incurred by the organization to generate a naira of income. By controlling the cost, it is meant to control the overhead cost that is sustained to run a bank.

d) Earnings quality:

This paper employs two measures for earnings/ profitability and were directly computed from the financial statements of Jaiz Bank Plc. These are return on assets (ROA) and return on equity (ROE). ROA is calculated as net profit of the banks to total assets. This helps to indicate how much a bank generates profit through efficient employment of its resources. ROE on the other hand measures the ratio of net income to total equity. The high ratios indicate the better return to the investments of the shareholders.

e) Liquidity:

This aids the banks and establishments to evaluate the risk they face in the event of an unprecedented and unforeseen circumstance that could result in insolvency. To assess the liquidity of the banks, the paper uses net loan to total assets (NLTA). NLTA is defined as the amount of assets that have been engaged in loans. Hassan and Bashir (2003) caution that the NLTA should be as low as possible. High NLTA results in inferior liquidity standards, high exposure to risk of insolvency by banks and loan delinquency. Lower ratio although safer for the bank but adversely affects profitability.

IV. Results and Discussions

This paper seeks to assess the operations of Jaiz Bank plc in the face of lack of shari’ah complaint instruments by the Central Bank of Nigeria. Consequently, on the basis of the methodology outlined in the last section, the paper computes the relevant ratios. However, due to non-availability of 2014 financial statement of the Bank. The analysis, therefore was based on 2012 and 2013 financial statements and is presented in the Table 1 as follows:

Table 1: CAMEL Testing Factors

Variable	2012	2013	Average
Capital Adequacy (AC)	77.0%	71.0%	74.0%
Asset Quality (AQ)	0.0%	1.0%	0.50%
Management Quality (MQ)	1.01%	3.0%	2.005%
Earnings Quality (EQ)	9.11	2.52	5.82%
Liquidity (L)	24%	43%	33.5%

Sources: computed by the author using information from the Audited Financial Statements of Jaiz Bank Plc for 2012 and 2013.

Results from the above show that the Bank’s capital adequacy ratio for the two periods records an average of 74% which is quite impressive although, comparatively, the Bank performs better in the year 2012 with capital adequacy ratio of 77% as against the year 2013, which stood at 71%. Generally, Jaiz Bank plc operates as a regional bank in the country in line with the CBN’s classification⁶⁹ of national and regional banks according to capital size. The ratio is a standard measure used to protect depositors and promote the stability and efficiency of financial systems around the world. Iqbal (2012) discovers that on the average between 2007 and 2010, Islamic banks maintain higher (10%) CAR in Pakistan than their conventional counterparts. This implies that they had abundant capital to manage any shock to the balance sheet. Using a sample of 17 Islamic banks and 10 conventional banks in the Gulf Cooperation Countries (GCC), Merchant (2012) shows that between 2008 and 2011, taking into

⁶⁹ CBN’s Classification was issued vide a circular

account the effects of crisis and the recovery phase, Islamic banks were well capitalized with EQTA of 24.4% as against 13.9% recorded by conventional banks.

The Bank's asset quality in line with evidences in the literature was measured as the ratio of loan loss reserves to total loans. A lower, preferably zero ratio, is desired. Result from the Table shows that while the ratio was 0% in 2012, it slightly inched up to 1% in 2013 giving an average of 0.5% for the two periods. This is also very remarkable. It is worthy to note that Islamic Banks grant *qard hasana loan*, that is, gratuitous loan to its customers which is only unique to it. Using somewhat different measure, Iqbal (2012) shows that while Islamic banks record an average of 3.5% of non-performing loan ratio (NLR) between 2007 and 2010, conventional banks' ratio soars on an average of 11%. Merchant (2012) found no statistically significant difference in NLTA, LLR and ROAA of Islamic banks and conventional banks in the GCC. However, high COSR for Islamic banks – 53.6% as against 34.9% for conventional banks, was reported. This indicates that Islamic banks have been not able to control the cost which can be seen as one of the management inefficiencies.

The ratio of loans to total deposits was employed as a measure of management quality in the absence of appropriate indices for measurement of cost and income. This was especially so because the Bank, in succession, closed its financial statements with losses in the two periods under review. Result shows that the ratio for the 2012 stood at an impressive level of 1.01% which is better than that of 2013 at 3.0%. Lower ratio signifies better management quality and vice-versa. Furthermore, the quality of Jaiz Bank's earnings quality was gauged using ratio of total expenses to total revenue and result shows that the Banks records a better ratio at 2.52% in the year 2013 as against 2012 which stood at 9.11%. Empirical studies in the area, however, employ double barrel measure; return on assets (ROA) and return on equity (ROE), which due to lack of information could not be computed. Merchant (2012), in the GCC, reports lower ROA of 0.89% and 1.7% and ROE of 6.6% and 11.8% for Islamic and conventional banks, respectively. Iqbal (2012) reports similar results using a sample of both Islamic and conventional banks in Pakistan.

Liquidity as the most critical variable was measured using ratio of net loans to total assets. By its position, Jaiz Bank is barred from operating in the interbank transactions with other conventional banks. Coupled with lack of shari'ah compliant investment instruments, the Bank, all things being equal, is expected to be faced with excess liquidity, which although is safer, but delivers lower profit. Accordingly, the ratio was higher in the year 2013 at 43% than in 2012 which stood at 23%. Should shari'ah liquidity management instruments have been in place, the performance of the Bank for each one naira laying idle would have improved. In comparison with conventional banks Becl, Demirguc-Kunt and Merrouche (2013) found that Islamic banks have higher fraction of their assets in cash and balances with Treasury (shari'ah compliant) instruments and are less likely to disintermediate during crises. Zaheer, Ongena and van Wijnbergen (2013) reported similar findings in Pakistan and added that in view of the opportunity cost of holding excess cash, State Bank of Pakistan (SBP) lowered the statutory liquidity rate (SLR) to 9% which is 10% lower than the ratio observed by conventional banks.

V. Conclusion and Recommendations

The paper on entitled developing Islamic liquidity management instruments: resolving the impasse between Central Bank of Nigeria (CBN) and Jaiz Bank Plc assesses the impact of lack of shari'ah compliant liquidity management instruments on the operations of latter covering the periods of 2012 and 2013. Information for the year 2014 is not yet available and hence no analysis was made.

Evidences on the basis of CAMEL analysis show that while the Bank performs quite well in respect to capital adequacy, assets and management quality, the Bank, however, suffers most in respect to earning quality and liquidity. These explain, to a large extent, why the Bank suffered huge losses in the 2012 and 2013 financial years. These findings fall within the purview of other empirical studies in the area especially in Asia and the GCC.

In the light of the foregoing, the paper recommends the followings:

- a) The CBN should, while the instruments are being awaited, introduce a measure of deposit-free and loan-free in order to ease financial constraints of Islamic banks in the country in general, especially during period of stress;

- b) The CBN should consider lowering the statutory liquidity ratio of Islamic banks in line with what was reported in the case of State Bank of Pakistan (SBP), and
- c) Ultimately, CBN should strive to finalize and bring to full implementation, the proposed shari’ah compliant instruments without further delay.

References

- Akhter, W., Raza, A., Orangzab, & Akram, M. (2011). Efficiency and performance of Islamic Banking: The Case of Pakistan. Lahore: *Far East Research Centre*
- Ansari, A. and Rehman, A. (2011) “Financial Performance of Islamic and Conventional Banks in Pakistan: A Comparative Study”, *8th International Conference on Islamic Economics and Finance* - Doha. 1 (1), pp. 1-19 4.
- Ara, U.H.A. and Haque, E. (2014). Asset Liability Mismatch- An Empirical Study on Nationalized Commercial Banks in Bangladesh, *Asian Business Review*, 4(2), (Issue 8), ISSN 2304-2613 (Print); ISSN 2305-8730 (Online).
- Baele, L., M. Farooq, and S. Ongena. (2012). “Of Religion and Redemption: Evidence from Default on Islamic Loans.” *Mimeo*, Center – Tilburg University.
- Becl, T., Demirguc-Kunt, A. and O. Merrouche (2013). Islamic vs. Conventional Banking: Business Model, Efficiency and Stability, *Journal of Banking and Finance*, vol. 37(2), pp. 433-447.
- Dusuki. A.W. (2007). Commodity Murabahah Programme (CMP): An Innovative Approach to Liquidity Management, Paper presented at the *5th International Islamic Finance Conference*, organized by Monash University, Kuala Lumpur, 3rd – 4th September 2007.
- Hassan, M. and Bashir A. (2003), “Determinants of Islamic Banking profitability”, *Paper Presented at the Economic Research Forum (ERF) 10th Annual Conference*, Marrakesh, Morocco, 16-18 December. 5.
- Iqbal Munawar, Ausaf Ahmad & Tariqullah Khan (1998), Challenges Facing Islamic Banking, *Islamic Research and Training Institute (IRTI)*, Jeddah, Kingdom of Saudi Arabia.
- Jaffar, M., & Manarvi, I. (2011). “Performance comparison of Islamic and Conventional Banks in Pakistan”, *Global Journal of Management and Business Research*. Vol. 11(1), pp 1-7 6.
- Kahf, M. and Madami, C. (2014). An Attempt to Develop Shari’ah Compliant Liquidity Management Instruments for the Financier of Last Resort: With Reference to Qatar Development Plan, *Islamic Economic Studies* Vol. 22, No. 1, May, 2014 (109-138), DOI No. 10.12816/0004132
- Khan, A. K. (2010). “God, Government and Outsiders: The Influence of Religious Beliefs on Depositor Behavior in an Emerging Market.” *Mimeo*, Harvard.
- Khan, O. (2012) “An Examination of the Underlying Rationale of the Profit and Loss Sharing System, With Special Emphasis on the Mudarabah and Musharakah Within the Context of Islamic Law and Banking”, *Journal of Finance, Accounting & Management*, 3(1), pp. 23-31 7.
- Khan, A. K., and T. Khanna. (2012). “Is Faith a Luxury for the Rich? Examining the Influence of Religious Beliefs on Individual Financial Choices.” In *Building Bridges across Financial Communities: The Global Financial Crisis, Social Responsibility, and Faith-Based Finance*, ed. S. N. Ali. Cambridge, MA: Harvard Law School.
- Mohamad, S., Hassan, T. & Bader, M. (2008) “Efficiency of conventional versus Islamic Banks: International Evidence using the Stochastic Frontier Approach (SFA)”, *Journal of Islamic Economics, Banking and Finance*, 4(2), pp. 107-130. 8.
- Merchant, I.P. (2012). Empirical Study of Islamic Banks versus Conventional Banks of GCC, *Global Journal of Management and Business Research*, 12(20), Version 1.0, pp. 32-42, Online ISSN: 2249-4588 & Print ISSN: 0975-5853
- Olson, D. and Zoubi, T. (2008). Using Accounting Ratios to distinguish between Islamic and Conventional Banks in the GCC Region, *The International Journal of Accounting*, 43, pp 45-65 9.
- Ruozi, R. and Ferrari P. (2013). Liquidity Risk Management in Banks, *Economic and Regulatory Issues*, Springer, Heidelberg.
- Samad, A. (2004) “Performance of Interest-Free Islamic Banks vis-a-vis Interest-Based Conventional Banks of Bahrain”, *IIUM Journal of Economics and Management*, 12(2), pp. 1-15 11.
- Sobol, Iwona (2013). Liquidity Management Practices in Islamic Banking, *Journal of Management Finance*, 11(2/1), pp. 566-76, ICID 1101337
- Tariq, M. (2009). Treasury Management in an Islamic Financial Institution, *Treasurer Islamic Development Bank*, Jeddah, KSA, 14 April, 2009.
- Vento, G.A. and Ganga, P.L. (2009). Bank Liquidity Risk Management and Supervision: Which lessons from Recent Market Turmoil? *Journal of Money, Investment and Banking*, (10), pp. 79-126.

Zaheer, S., S. Ongena, and S.J.G. van Wijnbergen (2013). The Transmission of Monetary Policy through Conventional and Islamic Banks, *International Journal of Central Banking*, Vol. 9(4), pp. 175-224.

Zeitun, R. (2012). Determinants of Islamic and Conventional Banks Performance in GCC Countries Using Panel Data Analysis, *Global Economy and Finance Journal*, 5 (1), pp. 53-72

Appendix I: Measurements used to present the Explanatory Variables/Ratios

Variables	Measurements
Capital Adequacy	Total Equity/Total assets (ETAR)
Asset Quality	Loan Loss Reserves/ Total Loans (LLR)
Management Quality	Loans/Deposits (LDR)
Earnings Quality	Total expenses/Total revenue (COSR)
Liquidity	Net loans/Total Assets (NLTA) or liquid assets to total deposits (including <i>mudarabah</i> funds in the case of Islamic banks)

The Legal Protection for Islamic Bank Customers in Indonesia and Turkey

Dr. Gemala Dewi, SH, LL.M

Universitas Indonesia
Faculty of Law
West Java, Indonesia
gemaladw@yahoo.co.id

Dr. Mutiara Hikmah, S.H., M.H

Universitas Indonesia
Faculty of Law
West Java, Indonesia
muti_h@ui.ac.id

Abstract

The existence of Banking institutions are important because of its function as the collectors of investment funds are very influential to support the economic growth of a nation. The Classical problems for Muslims who want to invest in the banking institutions is not of the function owned by banking institutions, but rather than the suitability of the activities of financial institutions with Islamic banking. For it must be sought legal protection for the Muslim investor clients who require banking operations compliance with Islamic Sharia principles. In this paper, discussed about the extent of readiness of government regulation in the field of Islamic banking to meet the investment needs of Muslims in Indonesia and Turkey, especially how legal protection to the banks and the customers in implementing sharia investment in both countries. Because the principles of justice and ballance according to Islamic law of contract always important to be applied. This paper is based on normative legal research, descriptive literature through analysis and regulatory provisions in force in the two countries. It can be concluded that there are differences in regulatory policy in these countries to invest in Islamic terms. However the most important is that the regulation itself needs to be able to comply with Islamic rules or otherwise cannot give enough legal protection for the muslim customer. In this case some codifications of Islamic contract law become a must to protect the rights of the parties.

Keyword: islamic law, islamic banking, legal protection, banking regulation.

Introduction

The existence of Banking institutions are important because of their function as the collectors of investment funds is very influential to support the economic growth of a nation. The Classical problems for Muslims who want to invest in the banking institutions is not of the function owned by banking institutions, but rather to the suitability of the financial institutions activities with the Islamic teaching. That is why nowadays has been created the Islamic banking system in the banking business. The purpose of the research is to find how the regulation of the two countries could maintain the preventif legal protection to the customers of Islamic banks on their religious rights of Islamic law compliences in the investments. Also to find the represive legal protection on Islamic banking practices through the disputes settlements in both countries. This paper aims to explain the comparison in the mechanism of legal protection and regulation for the muslim customers of Islamic banking in order to achieve maximum protection of the use of Islamic law of contract, both preventive and represive.

II. Banking Regulation in Indonesia and in Turkey as legal basis for Sharia-Compliant in Islamic Banking Operations.

A. The Application in Indonesia.

The issuance of Law No. 7 of 1992 is the first legal existence of Islamic banking in Indonesia. Through the practice of law in the Islamic investment banking activities are to begin implementation. Although by law the term "sharia" is not known, but the concept of "dual banking system" has been started by introducing the term "Bank dengan Prinsip Bagi Hasil" (Bank with Profit Sharing Principles) in addition to the conventional banks. The purpose of the Regulations is initially only as an effort to mobilize the "idle" funds which are restrained from investments as a form of the Muslim community resistance against system of interest which is considered contrary to the sharia. But then, with the monetary crisis in the country, the Islamic banking system even be the correct solution to overcome the problems of the crisis due to the uncertain impact of the interest rate as a fluctuative exchange rate (cost push inflation).

In the early 90s has established several rural banks in Indonesia by leveraging moment issuance of Government Policy Package October 27, 1988 (PAKTO 88), which is the starting point that provides ease of banking liberalization establishment of new banks. After passing through the first 2 years, Bank Muamalat Indonesia (BMI) which is the first Islamic commercial bank in Indonesia has been able to switch the status of a foreign bank, because it already has an adequate level of health. Under the umbrella of Law.No.7 of 1992, the regulations implementing PP. 70, 71 and 72, 1992, Islamic banking activities should only be carried out by banks with Islamic principles alone. In other words, the conventional banks at that time cannot run Islamic investment⁷⁰

Then the switch in Law no. 7 of 1992 was by Act No. 10 of 1998 on the Amendment Law. 7 of 1992, conventional banks can participate to operate Islamic system by opening a branch office of sharia or sharia units (Unit Usaha Syariah/UUS). The procedure for the establishment or conversion to Islamic banks operation has been set up, initially by PBI No.4/1/PBI/2000 and then be further regulated by PBI No.8/3/PBI/2006 About Change Operations of Conventional Banks became banks are implementing Business Based on Sharia Principles and implementing Office Opening Bank Business Based on Sharia Principles by Conventional banks. Even with the release of PBI. 8/3/PBI/2006 the Conventional Bank has been able to do "office channeling" to implement sharia services in conventional bank branches. This suggests substantial opportunities for people to invest through both sharia Islamic Banks and Conventional Banks to open the account in the Branch Office.

The early 2000s is a period of purification begun all Islamic investment. At the beginning of 2000 the introduction of the Interbank Money Market based on Sharia principles (Pasar Uang Antarbank Syariah/PUAS) by issuing PBI. 2/8/PBI/2000 dated February 23, 2000 jo. PBI. 7/26/PBI/2005 dated August 8, 2005 on the Amendment PBI. 2/8/PBI/2000 About PUAS. In 2002 services were held completion banking network released with PBI 4/1/PBI/2002 Jo. PBI. 8/3/PBI/2006

⁷⁰ Gemala Dewi, *Aspek-Aspek Hukum Dalam Perbankan dan Perasuransian Syariah*, (2006), Kencana, Jakarta., p. 60.

About the Change of Business Activity from Conventional Bank (BUK) becomes a Sharia Bank (BUS) and Office Opening by BUK. While in the year 2003 began Introduction to Islamic Capital Market.

In 2005 an attempt on purification of sharia is equipped with provisions of Regulation No. 7/46/PBI/2005 concerning the collection and Disbursement Agreement for Commercial Banks Conducting Business Based on Sharia Principles. This regulation provides guidance on boundary limits must be adhered to in carrying out banking transactions using Islamic principles, especially in the collection and distribution of funds. PBI is very relevant in order to prepare for the legal protection of the Islamic parties in the transaction and also provide legal certainty to invest in Shariah. With several changes in this enhanced PBI, PBI was originally revoked by PBI. 9/19/PBI/2007 on Sharia Implementation in fund-raising activities and Disbursement Services and Islamic Banking Services, which regulates the provision of Islamic banking covenant agreement-both in terms of raising funds and grants from the PBI jo. 10/16/PBI/2008 on Amendment PBI. 9/19/PBI/2007.

Concerning about contract the Central Bank also introduce The Codification of Islamic Banking Products attached on the Circular Letter issued by Bank Indonesia (SEBI) No. 10/31 DPBS Jakarta, dated October 7, 2008 regarding Islamic Banking products and Sharia Unit. And to accommodate the progress of future types of banking products the government also issued PBI. 10/17/PBI/2008 Date of 25 September 2008 concerning Islamic Banking products and Sharia.

To better accommodate the purity of Islamic banking in Indonesia, as a legal umbrella and then in the House of Representatives (DPR) of the Republic of Indonesia, made the Draft of Law on Islamic Banking (Islamic Bankng bill or IB bill). In connection with this IB bill, since it was first proposed around 2003, there was some IB bill proposed by various groups in the country, namely by Bank Indonesia (BI), the Association of Indonesian Islamic Banking (Asbisindo), the Association of Indonesian Muslim Intellectuals (ICMI) and the proposal of the House of Representatives their own initiative. The bill proposed Islamic Banking initiative DPR-RI is then based on the Letter of the President of Republic of. R 08/Pres/2/2007 discussed with the Parliament, the Minister of Finance, Minister of Religious Affairs, Ministry of Law and Human Rights, in particular regarding:

- a. Institutions authorized to issue decrees and or opinions on the suitability of products and services according to Shariah;
- b. Establishment of Islamic Banking Committee;
- c. Sharia Supervisory Board at conventional banks having Islamic business units (UUS).

These three things are the most important things to be set in order to achieve the implementation of the Islamic banking operations in accordance with the provisions of Islamic law (sharia compliance). The results later on July 16, 2008 enacted Law no. 21 year 2008 on Islamic Banking, which is then followed by implementing regulations issued by Bank Indonesia Bank Indonesia Regulation (PBI) or the Governor of Bank Indonesia Circular Letter (SEBI). In brief evolution of the Indonesian government regulation in banking operations of Islamic banking can be seen in the table below.

Table 1: The Indonesian Banking Regulatory Development Pertaining The Shariah Banking System

Year	Development
1982 (introduction of Islamic banking system through cooperative)	- Law No. 14 of 1967 does not provide the opportunity for banks to invest in Shariah - The establishment of “Baitut-Tamwil” business with legal basis of Cooperative with Islamic investing products.
1990 (Workshop MUI)	- The consensus to establish Islamic banks - The establishment of Sharia Rural Banks (BPRS) in Indonesia after PAKTO 1988.
1992 (Introduction to Dual Banking System)	- Law no. 7 of 1992 About Banking (introducing “Bank dengan Prinsip Bagi Hasil/bank with Profit Sharing Principles) - The establishment of Islamic Banks (Bank Muamalat)

1998 (Introduction Dual System of Banking)	<ul style="list-style-type: none">- Act 10 of 1998, the Central Bank acknowledged the existence of Conventional Banks and Islamic Banking- Conventional Bank opens Sharia branch office- The establishment of a second Islamic Bank- The opening of the first Sharia Unit of Conventional Banks
2000 (Introduction to Islamic Money Market)	<ul style="list-style-type: none">- Compilation of Islamic banking regulations by BI- Introduction to Islamic money market instruments
2002 (Completion of Office Network)	<p>PBI No.4/1/PBI/2002 jo. PBI. 8/3/PBI/2006:</p> <ul style="list-style-type: none">- Conversion of Conventional Commercial Banks to Commercial Islamic Banks- Conversion to Islamic branches of conventional bank- Office of sharia in conventional branches (Capem)- Sharia Unit Branch in conventional office- Allows "Office channeling" in the office and branches of Conventional bank to Islamic services.
2003 (Introduction to Islamic Capital Markets)	<ul style="list-style-type: none">- for Sharia Banks to Go Public- for public investment in Islamic bonds.
2005-2007 (affirmation of the concept of sharia contract)	<p>PBI. 7/46/PBI/2005 jo. PBI. 9/19/PBI/.2007 jo PBI 10/18/PBI/2008:</p> <ul style="list-style-type: none">- Giving legal limit for contract- sharia contracts- Provides penalties for violations of the provisions of the contract in the field of Islamic banking- Provide guidance for the resolution of disputes.
2007 (Introduction to Rating System for Islamic Banks)	<ul style="list-style-type: none">- PBI. 9/1/PBI/2007- Affirmation of Principles "Prudential Banking" for Islamic banking- Emphasis on the principle of "Good Corporate Governance" for Islamic Banking and Conventional banks UUS
2008 – today	The Enactment of Law no. 21 of 2008 concerning Islamic Banking as a legal umbrella for improvement of investment in Islamic banking

Based on the explanation above, we can see that Indonesian Muslims still have limited legal protection, particularly regarding operational technical compliance with the provisions of Sharia (Islamic compliance). The legal basis of sharia law on technical banking operations in Indonesia are still rooted in the provisions of the fatwa of the National Syariah Board of Indonesian Ulema Council (DSN-MUI). However, specific to the contract mobilization and channeling of funds, the banks have found the setting in the Central Bank Regulation (PBI) No. 9/19/PBI/2007 jo. PBI. 10/16/PBI/2008 and manufacturing standards are codified in Islamic banking products through the Central Bank Circular Letter No. SEBI. No. 10/31 / DPbS, dated October 7, 2008 regarding Islamic Banking Products and Syariah units accompanied by attachment in Codification of Islamic Banking Products that describes several types of Islamic banking products that are standardized.

B. The Application in Turkey.

Islamic banking in Turkey have found a footing where it has emerged that some financial institutions referred to (Special finance house) or in Turkish (zel Finans Kurumu) to provide Islamic banking services in 1980. In December 1983, Turkish government set a law on Islamic banking. Even the government provides special building for Islamic banks, such as "Al-Barakah Turkey's Finance House" and Faisal Finance Institution Incorporation.⁷¹ In 2001, the year the financial crisis in Turkey instead

⁷¹ . Hasbi Hasan, *Pemikiran dan Perkembangan Hukum Ekonomi Syariah di Dunia Islam Kontemporer* , (2011), Gramata Publishing, Jakarta, P. 152.

a milestone in the history of the Islamic banking industry which since the Islamic banking institutions or in Turkey called (bank trust) recorded a growth that has never been achieved before. Assets increased by 40 percent and by 53 percent financing, as well as a deposit of 40 percent (according to data from the association bank trust Turkey). However, history is important in the era of the banking industry is the enactment of the Law Bank Law No. 5411 on November 1, 2005 by supervisory authorities, where the law comes in line with the rules of Islamic law that regulates the performance of the bank to open a checking account with no interest with the name «Special current account». As permitted for bank unions to accept deposits in accordance with the mudaraba contract as the profit and loss participation accounts, while the murabaha financing could be through the scheme, Ijara ended with ownership and musyarokah.⁷²

Turkey to boost the growth of the Islamic banking sector in order to accommodate the flow of capital from Islamic countries. Market participants and economists welcomed the move, others worried about the wave of Islamization. Breathe sharia banks increasingly popular in Turkey. Statistical data collected association of Islamic banks Turkey (TKBB) shows, the growth of the Islamic banking sector soared by 25 to 30 percent per year since the beginning of the year 2006. Sampai Turkey only has four major Islamic banks with 800 branches, now the number has reached 900. Three of the four largest banks are from the teluk. Bank-islamic bank currently holds a 5% share of the national banking market. From the view of regulation the development and the growth of Islamic banking system in Turkey, is based on development through the regulations. Turkey has made the first legal policies that comply with Islamic banking, which is regulated by single integrated regulatory framework that applies to both Islamic banks and conventional banks namely Banking Law No. 5411. Similar to Indonesia, the Islamic banks in Turkey are under supervision of state central bank.

III. Legal Protection For Customers in Investing In Islamic Banking in Indonesia and Turkey.

Although investment in Islamic banking, including investment risk, is quite low when compared with the risk of investing in the stock market, but prudence in investing remains to be done. To minimize the risk as small as possible to invest in Islamic banking, and that problems will arise in practice in Shariah banking could be solved well, then we need to know the extent of the protection of law, both preventive and repressive in both countries. In the section below will be explain how the legal system of Indonesian and Turkish Government take action in preparing the legal protection to the muslim customers in the operational of Islamic banking business.

A. Preventive Legal Protection.

1. Preventive legal protection in Indonesia

Preventively, the customers who want to invest in Islamic banking in Indonesia has been protected by the provisions of the legislation that provides the full responsibility for the legal needs of banking institutions in carrying out banking operations activities, including Islamic banking institutions as described in Point II of this article. Legislation governing Islamic Banking reinforced by the provisions of Government policy by means of Central Bank Rules (PBI) and the informal legal opinion of the National Syariah Board of Indonesian Ulema Council (DSN-MUI). Both of these rules and the fatwa compliance governing the business activities in these institutions are preventive legal protection for parties who want to run sharia investments in Islamic banking.

If any provision of these regulations have been adhered in both institutional and operational during the making of contracts in the sharia banks, the interests of clients in investing in sharia can be protected. For that the parties involved should seek preventative legal protection, by applying the provisions of the regulation of Islamic banking in the design of contracts they make. A working knowledge of the parties involved is a major supporter for the success of these investments will be, either from the bank, the investor clients, notaries as registrar agreement, as well as the sharia law consultants that makes standard contracts that will be used in the operations of the Islamic banking.

⁷²<http://archive.aawsat.com/details.asp?section=58&article=494371&issueno=10941#.VWVMAtKqqko>, diunduh pada 28 Mei 2015.

Before we look at the overall position of the parties in the investment activities of Islamic banks as well as how the legal protection they can get, we can see the first customer in a position to invest in Islamic banks. As funders party, clients can invest in two ways, namely by the *Mudharabah* system and the *Wadhiah* system. *Mudaraba* system can be applied in the form of savings and deposits. While *Wadhiah* system applied in opening a checking account at the bank shariah.⁷³

Investment in *Mudharabah* system, on the intake of funds in Islamic banks done with the opening of deposit or savings by using *Mudharaba* contract. In principle, the lenders customers who want to invest their funds in Islamic banks with this scheme is to have a goal to take back these funds in the future are generally quite long (over 1 year). While the scheme *Wadhi'ah*, customers can take back the funds placed at any time if needed. Both customer investment scheme has been contained setting in DSN-MUI fatwa. For the *mudharaba* principle set forth in the DSN-MUI Fatwa No.02/DSN-MUI/IV/2000 on Saving for a deposit *Mudharaba* and set the DSN-MUI Fatwa No.03/DSN-MUI/IV/2000. As for the gyro *wadhi'ah* set in the DSN-MUI Fatwa No. 01/DSN-MUI/IV/2000. Both investment schemes set out in the DSN-MUI fatwa, has now formally set out legally in the form of Bank Indonesia's regulation, the PBI. No.10/17/PBI/2008 about Islamic Banking products and Sharia Unite which were ratified on 25 September 2008.

Following the enactment of PBI. 10/17/PBI/2008, the Circular Letter issued by Bank Indonesia (SEBI) No. 10/31 / DPbS Jakarta, dated October 7, 2008 regarding Islamic Banking products and Sharia Unit. One of the interesting information on it is SEBI Circular is accompanied by attachment of Codification of Islamic Banking Products that describes several types of Islamic banking products that are standardized. Through the standardization of Islamic products, each Islamic bank that was about to release a new product is required to report to the BI new product if the product is in accordance with the standards codification of Islamic Banking products. But if the products are not included in the product referred to in paragraph (2), the Bank is required to obtain approval from Bank Indonesia. The provision is contained in PBI. 10/17/PBI/2008 Date of 25 September 2008 concerning Islamic Banking products and Sharia. And if there is a product that execution was contrary to Islamic Sharia principles, banks should stop these products under the provisions of Article 7 of the PBI. This provision, is a guarantee of legal protection for customers Muslims on Islamic banking product conformity with Islamic principles.

On the other hand, the entrepreneurs running the investment or the disbursement customers, implement sharia bank placements are referred to as "financing", either by using skim *Mudaraba* and *Musharaka*. *Mudharaba* set in DSN-MUI Fatwa No.04/DSN-MUI/IV/2000 about *Mudharabah*, whereas in using *Musharaka* financing schemes set in DSN-MUI Fatwa No.08/DSN-MUI/IV/2000. Though at the Islamic Bank financing can also run financing in principle of "buying and selling", such as by using skim *Murabaha* (mark-up sale), *Bai 'as Salam* (the buying and selling indent) and also in *Bai' al Istisna* (buy-sell in advanced/"panjer"). Similarly to execute financing with skim *Ijarah* (lease) and *Ijarah muntahiya bit-Tamlik* (hire purchase), but for the discussion in this article only emphasizes the financing scheme alone, because the emphasis is on the discussion of the legal protection of clients in the collection of funds from the customer as an investor depositor funds, not as a fund manager.

In terms of *Mudharaba*, as the application of the two tiers *Mudharaba*, Islamic banks as a fund manager known as the "*mudharib*", while the customer as the owner of the funds called "*shahibul maal*". In this case, the bank as "*mudharib*" in principle has promised to return the funds to the same value (whole) at a given time and will provide additional (profit sharing) as a result of the use of funds in time. For the Bank on the one hand must have a risk management policy to prevent a decline in the value of fund. In this case, the bank acts as the investment manager, who must seek placements customer after coupled with some funding from other owners alike.⁷⁴

As an application of the precautionary principle required by Indonesian Bank in order to obtain an adequate level of health assessment as defined in Regulation No. 9/1/PBI/2007, before placing the

⁷³ Dewi, *supra*, p. 80

⁷⁴ Sutan Remy Sjahdeini, *Perbankan Islam dan Kedudukannya Dalam Tata Hukum Perbankan di Indonesia*, (1999), Pustaka Utama Grafiti, Jakarta.,

funds into the customer fund users (employers / project) the bank must formerly on the principle of "5 C" + 1 S (Character, capacity, condition, capital and colateral and safety), which in Islamic banking is termed as the 5 K + 1 S (trust, honesty, decency, openness, fairness and solidarity. On the other hand, the Bank also must have a "Good Corporate Governace" in carrying out investigations in the case of institutional clients as well as in recruiting Analyst Officer, determines the Monitoring Committee on finance and the financing order to keep the financing runs smoothly. All of these things need to be considered by the Islamic banks to prevent problems in later days and to minimize the risk of loss to the bank which then must also be as implications for investor clients as the funds depositor in the Islamic banks.⁷⁵

2. Preventive Legal Protection in Turkey

The modern era of Turkish national law system was started in 1923 as Turkey became a republic after its war of independence against British, French, Italian, and Greek that lasted for four years.⁷⁶ Under the new regime, civil law tradition of continental Europe was introduced.⁷⁷ As a result, Turkish legal system is a codified legal systems in which its formal sources of law such as its constitution, laws and regulations are compiled in codes and written forms.⁷⁸

To put it into further details, following are Turkish laws that were modeled after various European countries:⁷⁹

Table 1: General Overview of Turkish Laws

No.	Law field	Model law	Notes
1.	Administrative law.	French legal system.	The highest court in administrative jurisdiction is the Council of State.
2.	Criminal law.	a. Italian Penal Code of 1889; b. German Penal Code.	The former Turkish Penal Code that was enacted in 1926 was inspired entirety by the Italian Penal Code. However, since the Penal Code was found insufficient, new Penal Code was made and it was adopted from German Penal Code.
3.	Civil law.	a. Swiss Civil Code; b. German, French, and Italian Civil Codes.	The first Turkish Civil Code was formulated by making small changes in Swiss Civil Code. But, in 2002, new Turkish Civil Code was enacted by taking into consideration of German, French, and Italian Civil Codes.

⁷⁵ .About risk managment in Shariah Perspective can be seen at: Rifki Ismal, *The Indonesian Islamic Banking Theory and Practice*, (2011), Gramata Publishing, Depok, p. 55-75..

⁷⁶ Av. Ozgur Metin, and Av. Onur Gelbai, "The Path to Modern Turkish Law", <http://www.ankarabaru.org.tr/siteler/AnkaraBarReview/tekmakale/2008-2/13.pdf>, diakses pada 8 Agustus 2015, p. 123.

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ Murat Sen, "The Historical Development of Turkish Law", *HUFS Global Law Review*, (Vol. 6 No. 2, August 2014), p. 75.

⁷⁹ Summarized independently by the author from Murat Sen, "The Historical Development of Turkish Law".

4.	Law of obligation.	The 1911 Swiss Code of Obligations.	The earlier Turkish Law of Obligation was directly transcribed from the 1911 Swiss Code of Obligations. Nonetheless, the law did not cover several issues like road traffic, real estate, and consumer protection in which later be added in more comprehensive Turkish Code of Obligation of 2011.
5.	Tax law.	Western Europe tax system particularly Federal German tax law.	The Ottoman tax system was completely erased after th Republic of Turkey was formed. Changes were made and the fundamental one occurred in 1949 where the basis of the Turkish tax law came from the Federal Republic of Germany, Income Tax Law and the Corporate Income Tax Law.
6.	Commercial law.	a. Italian Trade Commission Act of 1882; b. German and French laws.	Turkish Trade Act of 1926 general provisions were taken from Italian Trade Commission Act of 1882, while the specific part related to partnerships was modeled after German and French laws.
7.	Labour law and social securiy law.	-	At first, labour law was part of the law of obligation. Then, in 1936, independent Labor Law was published.
8.	Law of Civil Procedures.	a. Civil Procedure Law of 1925 of the canton of Neuchatel, Switzerland; b. Germand and French Procedure Codes.	The first law was enacted in 1927 which later amended many times and the newest is Code of Civil Procedure, Law No. 6100 which came into public in 2011.

Based on table above, it is clear that European influence to Turkish laws is abundant. Furthermore, many laws are amended in order to fulfill what society needs in Turkey.

The amendement or revocation of law itself is part of TGNA functions as legislative branch.⁸⁰ Other functions of TGNA namely:⁸¹

- a. adopts of draft laws;
- b. supervises the Council of Ministers and Ministers;
- c. authorizes the Council of Ministers to issue governmental decree having the force of law on certain matters;
- d. debates and approves the budget draft and the draft law of final accounts;
- e. makes decisions on printing the state currency;
- f. declares war, martial laws or emergency rules;
- g. ratifies international agreements; and
- h. takes decision on proclamation of amnesties and pardons inline with the Constitution.

⁸⁰ Ministry of Investment Support and Promotion Agency of the Republic of Turkey, “Legal and Political Structure”, <http://www.invest.gov.tr/en-US/turkey/factsandfigures/Pages/LegalAndPoliticalStructure.aspx>, diakses pada 8 Agustus 2015.

⁸¹ *Ibid.*

Banking Regulation and Supervision Agency (BRSA) is the sole authority to carry out the Supervision of banking sector in Turkey, including participation (Islamic banks). So in The secular system of Turkey there is no special agency to supervise the Islamic banking sector. Especially in syariah compliance by the government.

B. Repressive Legal Protection

1. Repressive Legal Protection in Indonesia

Protection of new repressive laws required if there has been a dispute between the parties that transact syariah. There are various remedies that can be done by the parties to the non-formal to formal legal action. Non formal legal remedy is for things to do in resolving disputes before coming to court institution, which usually involve issues arising from the weakness caused by lack of knowledge of the parties in making the contract, or the use of standardization burdensome contract customers. However, in practice several problems often arise between customers and banks and other financial institutions Syariah, the original can not be predicted at the time of making of the contract. if it is based on the Indonesian Ulema Council Decree No. Kep. 09/MUI/XII/2003, dated December 24, 2003 about the name change BAMUI a National Sharia Arbitration Board (BASYARNAS), the settlement of problems that arise in sharia banking and financial institutions can be resolved through non BASYARNAS. BASYARNAS is a special institution that will resolve business disputes in Shari'a economics, in accordance with the Islamic principles of contract. It can be done, especially if the defaulting party acting in good faith to seek a peaceful solution.⁸²

On the other hand, if the customer bad faith then the formallah are more reliable in Islamic investment dispute resolution, namely to institute religious court, in accordance with the provisions of the amendment of Article 49 in the Grain to 37 Law no. 3 of 2006 on the Amendment of Law No. 7 Year 1989 On the Religious. However, the dispute financing in Islamic banks, in the event of default of the user client funds before execution executed sequestration in the formal institutions of the agreement, the bank should seek rescue financing problematic actions first. Customer defaults but still acting in good faith should be given intensive approach by issuing warning letters 3 times (SP1, SP2, and SP3). When well-meaning customers are still seeking financial returns, then it can be held negotiations (meetings) to take action in the form of rescue 3 R (Reschedulling, Reconditioning, and Restructuring) or when necessary to convert the contract. Approach to dispute resolution through the concept of 3 R is guaranteed implementation in PBI. 10/18/Pbi/2008 About Restructuring Financing for Commercial Sharia.⁸³

However, if the customer is not also able to improve its performance in order to overcome the failure of the business, then both parties may enter into mediation or conciliation to the National Sharia Arbitration Board (BASYARNAS) as an institution appropriate choice of dispute settlement provisions of Law no. 30 of 1999 concerning Arbitration and Alternative Dispute Resolution. It is also a way out which is recommended in the PBI. But if it does not also meet the agreement, then the matter may be referred to the religious, to seize the collateral as an act of completion of the financing agreement. Dispute Resolution in the Religious This is the right thing, because now the case of Islamic finance has become the Religious Institutions Authority, based on the Article 49 of the Law no. 3 of 2006 on the Amendment of Act No. 7 of 1989 on Religious Courts that have passed the House since the date of February 21, 2006. Although the Law no. 21 of 2008 concerning Islamic Banking in banking operations is still possible to submit the dispute resolution or arbitration institution Peradialn General public through the mechanism of choice of law in the contract, but the Islamic financial disputes that are better suited to the Sunnah of Prophet Muhammad SAW and his companions atsar is with the deliberation syariah compliance or arbitration.

⁸² . see:Gemala Dewi, *Hukum Perikatan Islam di Indonesia*, (2008), Prenada Media, Jakarta, P. 189-191.

⁸³ . Dewi nurul Musjtari, *Penyelesaian sengketa Dalam Praktek Perbankan Syariah*, (2012), Parama Publishing, Yogyakarta., p.188-189.

2. Repressive Legal Protection in Turkey.

Legal reform in Turkey began in the days of the Ottoman Empire penetrated the opening of special courts like the trade court in 1864. Following the European model, the courts have a panel of judges was introduced by the judicial court Appellate Court was established at that time. The Ministry of Justice was established in 1868 as the only institution with the authority in the field of administration of justice. Although the purpose of the establishment of this ministry is to standardize and centralize the administration of justice under a single institution, but in reality the various types of courts have even more to grow and develop. As a result, in addition to the Shariah Court, those courts for non-Muslims (cemaat mahkemeleri), a special court, the court panel (nizamiye mahkemeleri) and the consular courts run by foreign powers under the capitulation agreement. There are some efforts being made to unify the courts, for example by closing the consular court that appear to weaken the sovereignty of the Ottoman dynasty, negating different courts for non-Muslims and bestow personal civil matters to the jurisdiction of the courts syaria'h. However, these efforts face considerable challenges both from outside and from within.

In general, the settlement of disputes in Turkey based on applicable laws are not different from those prevailing in Indonesia, namely through:

1. Litigation
2. Alternative Dispute Resolution (ADR)

The meaning of Arbitration in the Procedure Code No.1086 Turkey, mentioned as :Arbitration is a process by the which a dispute between two or more parties as to Reviews their mutual legal rights and liabilities is referred to and determined judicially and with binding effect by the application of law by one or more persons (the arbitral tribunal) instead of by court of law.

Regulated in Law Arbitration is a process of dispute between two or more parties to obtain their legal rights and obligations referred to, and determined by law with binding effect to the application of the law by one person or more (arbitral tribunal) not by a court of law.

The Alternatif Dispute Resolution for consumers in the Turkish financial market includes:

- General Rule on consumer protections
- Consumer Bank
- Policy holders
- Investor capital markets

The Alternative Dispute Resolution for consumers in financial markets has several forms:The first is the general rule on the protection of consumers, in which the Arbitration Committee for Consumer Problems and disputes stipulated in the Consumer Protection Act (No.4077) (Mandatory for consumer disputes under 938 TL (for 2010)).

As for consumers, the Bank of the Turkish Banks Association bias handle disputes between member associations and their clients, as stated in the Bank Act no. 5411 Nine section j, whereas between duty and authority association is to organize the board of arbitrators according to the principles and procedures that must be prepared and approved by the Board, in order to evaluate and resolve disputes between members and their clients, with their-right for the application of law in accordance with Law No. 4077 on the Protection of Consumer Rights and other laws.

Looking at it from existing sources authors saw that dispute settlement transactions Sharia in Turkey today are not separated by a conventional dispute settlement transactions.

Conclusion

Both Indonesia and Turkey have a complete arrangement in Islamic banking in which guarantees legal protection for its customers, depending on the customers would need to seek an appropriate mechanism in sharia. However the diference in the legal system being used is also become the source of small diferenceness, such as the spesific law in regulating the syariah principles. For that, a lot of things that can be done by the governments of both countries to use the provisions of the current law, for example

through the development of human resources with knowledge and skills in the making of the contract-contract sharia, and repressive of the knowledge of the judges and arbitrators adequate in Islamic dispute resolution. However, the presence of special law on Islamic Transactions is still needed in order to encourage the various actors in the role of Islamic banking operations to behave in accordance with the provisions of Islamic law as defined in the legislation.

Reference

- Dewi, Gemala, *Aspek-Aspek Hukum Dalam Perbankan dan Perasuransian Syariah di Indonesia*, (2006), Kencana, Jakarta.
- , Wirdyaningsih and Yeni Salma Barlinti, *Hukum Perikatan Islam di Indonesia*, (2008), Prenada Media, Jakarta.
- Hasan, Hasbi, *Pemikiran dan Perkembangan Hukum Ekonomi Syariah di Dunia Islam Kontemporer*, (2011), Gramata Publishing, Jakarta.
- International Bank for Reconstruction and Development and The Government of Turkey (1951), *The Economy of Turkey An Analysis and Recommendations for A Development Program*. The John Hopkins Press, Baltimore. USA.
- Ismal, Rifki, *The Indonesia Islamic Banking Theory and Practice*, (2011), Gramata Publishing, Jakarta.
- Musjtari, Dewi Nurul, *Penyelesaian Sengketa Dalam Praktik Perbankan Syariah*, (2011), Prama Publishing, Yogyakarta.
- Sjahdeini, Sutan Remy, *Dan Perbankan Islam Kedudukannya dalam Tata Hukum Perbankan di Indonesia*, (1999), Pustaka Utama Grafiti, Jakarta.
- Murat Sen, "The Historical Development of Turkish Law", *HUFS Global Law Review*, (Vol. 6 No. 2, August 2014).
- Summarized independently by the author from Murat Sen, "The Historical Development of Turkish Law".
- Av Ozgur Metin, and Av. Onur Gelbai, "The Path to Modern Turkish Law", <http://www.ankarabaru.org.tr/siteler/AnkaraBarReview/tekmakale/2008-2/13.pdf>, diakses pada 8 Agustus 2015, p.123
- Ministry of Investment Support and Promotion Agency of the Republic of Turkey, "Legal and Political Structure", <http://www.invest.gov.tr/en-US/turkey/factsandfigures/Pages/LegalAndPoliticalStructure.aspx>, diakses pada 8 Agustus 2015.
- <http://archive.aawsat.com/details.asp?section=58&article=494371&issueno=10941#.VWVMAtKqqko>, diunduh pada 28 Mei 2015.

**Bir Finansman Modeli Olarak Mudârabe'nin Faizsiz Bankacılıkta Etkin Şekilde Kullanılması
Sürecinde Sivil Toplum Örgütlerinin Aktif Rol Üstlenmesi**

Elman Abdullayev

İslam Hukuku Bölümü, İlahiyat Fakültesi, Uludağ Üniversitesi, Bursa, Türkiye

E-mail: abduellayevelman1@gmail.com

Özet

Konvansiyonel bankacılığın maddi refahın adaletli şekilde dağıtılması ve sürdürülebilir bir ekonomik canlılığın sağlanması noktasında yeterince başarılı olamadığı artık kabul edilen bir gerçektir. Şu anki haliyle İslam bankacılığının faizci bankacılığına ciddi bir alternatif olabilmesi ise uzak görülmektedir. Bunun için İslam bankacılığının etkin finansman yöntemleri geliştirmesi gerekmektedir. İslami bankacılığın ciddi bir alternatif olmasının önündeki en büyük engel ise onun murâbaha sistemine sıkışıp kalmasıdır. İslami bankacılığın ruhuna ve tarihi gelişimine daha uygun olmasına rağmen mudârabe finansman yönteminin hemen hemen hiç uygulan(a)madığı görülmektedir. Güvene dayalı bu finans yönteminin önündeki büyük engel güvenilir girişimcilerin bulunamaması veya yetiştirilememesidir. Bu bağlamda MÜSİAD, ASKON gibi sivil toplum örgütlerinin tarihte çok sayıda örneği bulunan sivil toplum örgütleri gibi aktif bir rol üstlenerek, güvenilir girişimcilerin bulunması ve gerektiğinde eğitilmesi ve böylece İslam bankacılığının önünü açmaları kanaatimizce mümkündür. STK'ların bir nevi İslam bankacılığına entegre olması anlamına gelen bu sürecin üç aşamalı yapılması mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Mudârabe, İslam Bankacılığı, Sivil Toplum Kuruluşu, Ahilik, Risk Sermayesi

GİRİŞ

İslam, maddi refahın adil bir şekilde dağıtılarak yaşanabilir bir toplum düzeninin oluşmasını temel hedeflerden biri olarak görmektedir. Bu hedefin gerçekleşebilmesi için insan emeğini kutsal görmüş, güçlülerin güçsüzlere aleyhine olacak bir ekonomik yapı oluşturmalarına engel olacak çok sayıda düzenleme yapmıştır. 21. yy.da insanlığın geldiği şu anki ekonomik sistem, İslamiyet’in tasvip etmesi mümkün olmayan bir görünüm arz etmektedir. Kurallarını kapitalizmin belirlediği bu ekonomik sistem, sermayenin/kapitalin emeğe hükmettiği, riskin adaletli paylaşılmadığı, emeğin hakkının verilmemesi ve sonuç olarak dünyanın kalın çizgilerle kuzey/güney şeklinde ikiye ayrıldığı adaletsiz bir ekonomik düzendir. Bu durumun en önemli sebeplerinden biri de hiç şüphesiz, temelde faize dayalı bir finans sektörünün olması ve ciddi alternatif yöntemlerin hala geliştirilememiş olmasıdır.

Alternatif finans yöntemlerinin gerekliliği zaman zaman dillendirilse de özellikle 2008 küresel krizinden sonra ciddi olarak gündeme gelmeye başlamış ve bu meyanda İslami finans yöntemleri öne çıkmıştır. Küresel finans sisteminde küçük ama giderek büyüyen bir paya sahip olan İslam Bankacılığı sisteminin, son dönemlerde İslam ülkelerinin yanı sıra bazı batılı ülkelerde de, alternatif bir model olarak kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır.⁸⁴

Yaşanan son küresel kriz sonrasında İslami finansın tüm dünyada artan popüleritesine paralel olarak Türkiye’de de bu yönde çalışmalar yoğunlaşmıştır. Şu an biri devlet bankası olmak üzere Beş Katılım Bankası faaliyet göstermektedir.⁸⁵ Bunlara ilaveten yakın zamanda iki devlet bankasının daha katılım bankacılığı sektörüne girmesi beklenmektedir. Tabii bu gelişmeler ümit verici olmakla birlikte İslami bankacılığın mevcut ekonomik düzenin çıkmazlarına bir alternatif olma yerine, çoğunlukla onun kötü bir taklidi durumunda olduğu görülmektedir. Bu, hem İslami bankacılığın meşruiyeti etrafındaki şüpheleri güçlendirmesi hem de adaletli bir gelir dağılımının oluşmasına katkı sunamaması açısından üzüntü vericidir. Bu bağlamda yeni İslami finans yöntemlerinin geliştirilmesi kadar klasik yöntemlerin günümüz ekonomik yapılarına uyarlanması da önem arz etmektedir.

Bilindiği üzere İslam bankacılığı ile ilgili çalışmalar ilk olarak 1960’lı yıllarda başlamış ve 1963 yılında Ahmed en-Naccar tarafından Mısır’da bir kasabada uygulanmaya başlanmıştır.⁸⁶ İslam bankasının topladığı fonları murâbaha, icâre gibi İslami ortaklık biçimlerine başvurarak kullandırması mümkün olsa da güvene/riske dayalı mudâra ve müşâra yöntemlerini daha çok tercih etmesi gerekmektedir. en-Neccâr’ın da dikkat çektiği gibi, mudâra ve müşâra yerine fonların murâbaha yoluyla plase edilmesi İslam bankacılığını zamanla faizci bankacılığa yaklaştıracaktır. Maalesef günümüzde İslam bankaları, hem tarihsel açıdan hem de günümüzde konvansiyonel bankacılığın elinin ulaşmadığı KOBİ’ler açısından çok daha önemli olan mudâra ve müşâra (kâr-zarar) yöntemlerini çok az tercih etmektedir.⁸⁷ Tüm dünya çapında İslami bankacılığın toplam aktifleri içerisinde mudâra finans yöntemi % 3,9 iken Türkiye’de %1 bile değildir.

Mudâra finansman yöntemi, Türkçe karşılığı ile emek-sermaye ortaklığı, kâr ve riskin büyük oranda yatırımcıya ait olduğu bir ortaklık türüdür. İslam tarihi boyunca en yaygın ortaklık türü olan mudâra’nın, uzun vadeli ve deniz aşırı ticaretlerde çok sık başvurulan bir finans yöntemi olduğu görülmektedir. Temelde güvene dayalı olan bu ortaklık türü, -sosyolojideki ayrımla- toplumların daha çok *cemaat* özelliği gösterdiği ortaçağda yaygın iken, sanayi ve ticari faaliyetlerin arttığı kent toplumlarına geçişle birlikte *cemiyet* toplumlarına dönüşmesi sonucu eski popüleritesini kaybetmiştir.⁸⁸ Hatta bazı akademik çalışmalar mudâra yönteminin artık geçerliliğini tamamen kaybettiğini ve

⁸⁴ Mehmet Şükrü Tekbaş, Araştırma Notları – 1, İslami Finans: İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği, 2003, http://serpam.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2012/09/İslami_Finans.pdf, (03.09.2015), s.11. ayr.bkz. Ali Polat, Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, Erkam Matbaası, İstanbul 2009, s.83-86.

⁸⁵ Tekbaş, a.g.m., s.9.

⁸⁶ Tekbaş, a.g.m., s. 9.

⁸⁷ Mehmet Salih Kumaş, Faizsiz Bir Finans Yöntemi Olarak Venture Capital Sistemi ve İslam Bankacılığı İle Mukayesesi, UÜİFD, Cilt: 16, Sayı: 1, 2007, s. 290.

⁸⁸ *Bünyamin Er, Yunus Emre Şahin, Mesut Mutlu, Girişimciler İçin Alternatif Finansman Kaynakları: Mevcut Durum ve Öneriler*, Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, 2015, s.42-45.

günümüz ekonomik yapıları açısından rasyonel bir finansman yöntemi olmadığını savunmaktadırlar.⁸⁹ Fakat mudârabe ile aynı yapısal ve fonksiyonel özelliklere sahip olan Risk Sermayesi (Venture Capital) yönteminin ileri ekonomilerde hala önemli bir finans yöntemi olması, mudârabe yönteminin güncellenerek modern ekonomik yapılara adapte edilmesinin mümkün, hatta gerekli olduğunu göstermektedir.

1- Risk Sermayesi (Venture Capital) ve Mudârabe Finans Yöntemlerinin Mukayesesi

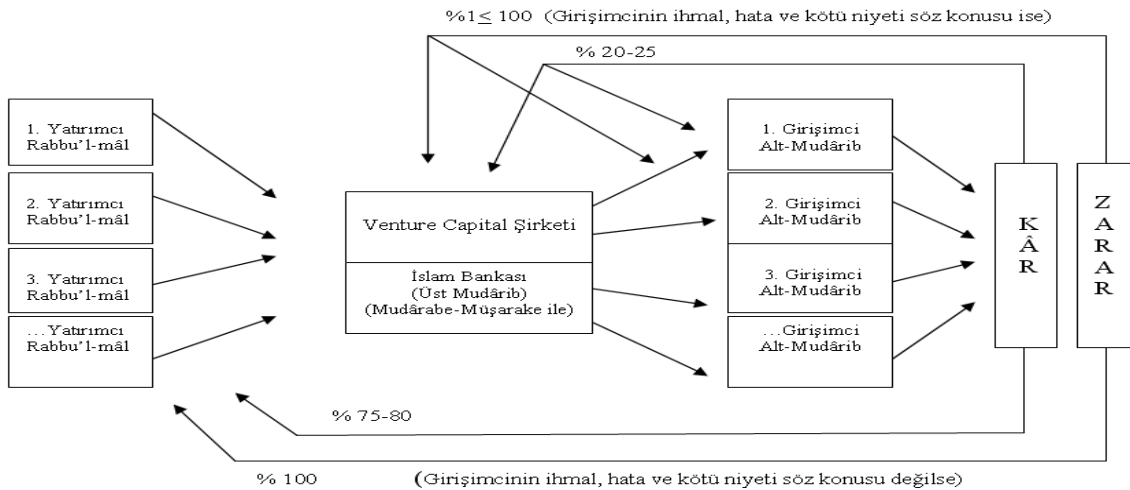
Risk Sermayesi (Venture Capital) finans yöntemi, özellikle dinamik ve yaratıcı olan, ancak finansal gücü yeterli olmayan girişimcilerin yatırım fikirlerini gerçekleştirmelerine imkan veren bir finansman modelidir. Bu tür girişimciler, çoğunlukla bankaların taleplerini yerine getiremedikleri için fikirlerini veya icatlarını hayata geçirememektedirler. Venture Capital finans yönteminde, geleneksel bankacılıkta olduğu gibi ipotek, teminat ve kefil talep edilmediği için, bu finans yöntemi çok riskli görülmekte ve bu özelliğinden dolayı bu adla anılmaktadır.⁹⁰

İktisad tarihi alanında yapılan bazı bilimsel çalışmalar, Venture Capital sisteminin orta çağ Avrupa'sında yaygın olarak uygulanan *commenda* iş ortaklığının evrimi sonucu ortaya çıktığını ve commenda ortaklık türünün kaynağının ise mudârabe olduğunu ortaya koymuştur.⁹¹ Geleneksel bankacılığın aksine kâr-zarar ortaklığına dayanan bu finans yöntemi ile mudârabe ortaklığı arasında şaşırtıcı bir benzerlik söz konusudur. Bu benzerlik bir rastlantı olmayıp, iki finans sisteminin tarihsel arka planından kaynaklanmaktadır.

Büyük gelişme kat etmesine rağmen geleneksel faizci bankacılığın, küçük-orta ölçekli girişimcilerin (KOBİ) finansman ihtiyaçlarını karşılamaya çok uygun olmadığı görülmektedir. Çünkü bu tür girişimcilerin bankalara tatminkâr bir ipotek, tutarlı ve etkileyici bir performans geçmişi ve bilanço sunmaları gerekmektedir. Bu durum ise birçok girişimci için aşılması zor bir talep olarak görülmektedir.

Risk Sermayesi finans yöntemi, bu tür girişimcilerin finans ihtiyacını karşılayan önemli bir yöntemdir. Başta Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere olmak üzere bazı ileri ekonomilerde bu kesimin sermaye ihtiyacını karşılamak amacıyla yüz yılı aşkın bir süredir uygulanmaktadır. Risk Sermayesi yöntem, geleneksel bankalardan farklı olarak mudârabe yöntemi gibi fâiz yerine kâr-zarar ortaklığı anlayışına dayanan bir finans sistemidir.

Venture Capital ile mudârabe yöntemiyle fon kullandıran bir İslam bankasının yapısal özelliklerini gösteren aşağıdaki tablo, aralarındaki benzerliği genel hatlarıyla ortaya koymaktadır.

⁸⁹ Geniş bilgi için bakınız; Ali Rıza Gül, Faizsiz Bankacılığın Dini Temeli Açısından Mudârabe ile Selef Yöntemlerinin Mukayesesi, AÜİFD, Sy. I, 2005, ss. 43-83.

⁹⁰ Kumaş, a.g.m., s. 290. Ayr.bkz. Tayfun Deniz Kuzu, Finansman Yöntemi Olarak Risk Sermayesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 2, 2004, ss. 142-153, s.142.

⁹¹ Geniş bilgi için bakınız; Murat Çizakça, İş Ortaklıkları Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul,1999, s.9-20; Kumaş, a.g.m., s. 291-296.

İki finans sistemi arasında yapısal ve fonksiyonel açıdan büyük bir benzerlik söz konusudur. Bu benzerliği şu şekilde özetlemek mümkündür:

- 1) Hem İslam Bankası hem de Venture Capital şirketi, kâr/zarar esasına dayalı olarak fon toplar ve sermaye sahiplerine önceden her hangi bir kâr garanti etmez.
- 2) Toplanan bu fonlar üçüncü kişilere kullanılırken onlardan herhangi bir ipotek veya teminat istemez. İslam bankasının aksine Venture capital şirketi girişimciyi sıkı bir şekilde kontrol ederler.
- 3) Sermayenin idaresi tamamen girişimciye ait olsa da önceden bazı konularda kısıtlamalar getirilmesi mümkündür.
- 4) Girişimin tahmin edilen sürede sonuç vermemesi halinde girişimciye yeteri kadar ek süre verilmesi gerekir.
- 5) Girişim sonucu elde edilen kâr, önceden belirlenen oranlara göre taraflar arasında paylaşılır.
- 6) Genellikle kârın % 20-25'i girişimcilere % 70-75'i ise sermaye sahiplerine (müdülere) verilir. Ancak kâr oranları, işin riskine veya girişimcinin yetenek ve tecrübesine göre değişebilir.
- 7) İşletmecinin ihmal, kusur veya kötü niyeti olmadığı müddetçe tüm zarar sermaye sahipleri tarafından karşılanır. Bu durumda girişimciler, emeklerinin karşılığını alamamak şeklinde zarara ortak olurlar.

İşte bütün bu benzerlikler göstermektedir ki, kâr-zarar ortaklığına dayalı bir finans anlayışı ile İslam bankalarının bir Venture Capital şirketi gibi rol üstlenmeleri mümkündür. İslam Bankacılığının da ruhuna daha uygun olan bu finans anlayışı, ekonomik gelişim ve işsizlikle mücadelede geri kalmış İslam ülkelerinin küresel ekonomik rekabette ellerini güçlendirecektir.⁹²

İşte Venture capital modeli mudârabe yöntemi gibi çok yüksek risk taşıyan ama aynı zamanda çok büyük kazanç vadeden bir ortaklık olup, küçük ve orta ölçekli girişimcilerin desteklenmesini ve büyümesini sağlayan bir sistemdir. Batıda bilim ve teknolojinin gelişmesine çok büyük katkıları olan, % 500, %1000 gibi büyük karlılığın söz konusu olduğu bu yöntemin İslam bankacılığında kullanılmasının önünde ise bazı engeller vardır. Mudârabe yönteminin günümüz bankacılığında uygulanmasının önündeki engellerin neler olduğu ise ayrıntılı olarak üzerinde durulması gereken bir konudur.

2- Mudârabe Finans Modelinin Yaygın Şekilde Kullanılmasının Önündeki Engeller

İslam'a göre kişinin kazanç elde etmesinin helal yollarından biri de sermaye ortaya koymaktır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki, sermayenin riske atılması gerekir. Riske atılmamış sermayeden para kazanmanın adı bilindiği üzere faizdir. Bu ise İslam'ın asla müsamaha göstermediği bir günahdır. Konvansiyonel bankacılık ile İslami bankacılığın temel ayrılma noktası bu olması gerekirken, günümüz bankaları daha çok karlılığı amaçlayarak çoğunlukla az riskli/risksiz yöntemleri tercih etmektedirler. Günümüz İslami bankacılığın elde ettiği kârların büyük bir bölümü taksitli satışlar (murâbaha), sermaye kiralama (leasing), garantili fiyat artışları bulunan alım ve satımlar (guaranteed markups) ve döviz işlemlerinden oluşmaktadır. Günümüzde faizsiz bankaların, kuruluş amaçlarından uzaklaştıkları, sermayeyi ortaklık esasına göre değil, faizli kredi sistemine çok benzerlik gösteren alım-satım (murâbaha) üzerinde yoğunlaştıkları görülmektedir. İnsanlık tarihinin çok önemli bir tecrübesi olan bu kurumların varlığı ve faaliyetlerinin devamı, kuruluş ilkelerine bağlılıkla orantılıdır. Kuruluş felsefesinden uzaklaşılması durumunda, para vakıfları örneğinde olduğu gibi, bu kurumların da, tarihin sayfaları arasında yerlerini alması kaçınılmazdır.⁹³ Faizsiz bankacılıkta uygulanan birçok yöntem ise faizli bankacılıktan ithal edilerek bu sisteme uyarlanmıştır. Mudârabe ve müşârake yöntemlerinin uygulanmasının önündeki engelleri maddeler halinde şöyle özetlemek mümkündür:

1- Mevduat Sahiplerinin ve Bankaların Riskli Yatırımları Tercih Etmemeleri: Faizli bankalar, fazla riske girmeden, kolay yoldan gelir sağlamayı hedeflerken, faizsiz bankacılıkta gelirin, nimet ve külfet paylaşımına dayalı ticaretle elde edilmesi temel ilkedir. Risk iki noktada kendini göstermektedir; a) tüm ticari faaliyetlerde olduğu gibi, arz-talep dengesinin değişmesi, öngörülemeyen dış faktörlerin

⁹² Kumaş, a.g.m., s. 290.

⁹³ Servet Bayındır, Bir Finansman Yöntemi Olarak Kullanılan Sermaye Ortaklığının İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, *Usûl Dergisi*, 3 (2005/1), s. 139- 157.

sebepler olduğu riskler. b) İşletmeciden kaynaklanan riskler. Maalesef günümüz ekonomilerinde görülen en büyük risklilik unsuru, ikinci maddede kendini göstermektedir. Zira art niyetli, hilekar, ihmalkar ve özensiz iş yapan girişimcilerin sebep olduğu çok sayıda başarısız girişim örneği görmek mümkündür. Tabiri caizse *günümüzde asıl sorun güvenilir ve yetkin girişimci sorunudur*. Bir emanetçi durumunda olan İslami bankalarının topladıkları mevduatları ehil insanları bulup onlar eliyle işletmesi günümüz için oldukça zordur. Zira mudârahe'nin, güvene dayanıyor olması sonucu işletmecinin kazanç elde edemediği yönündeki beyanına karşı hukuken yapılabilecek fazla bir şey yoktur. İş ahlakının çok zayıf olduğu ve İslam bankasının pasif bir rol üstlendiği bu finansman modelinin uygulanmasının zorluğu ortadadır.⁹⁴

2- *Mudârahe Yoluyla Desteklenen Projelerin Takip Edilmesinin Zorluğu*: Mudârahe yoluyla finanse edilen kişilere ne kadar güvenilse de, onların hata ve ihmallerinin önüne geçilmesi ve bazen de suiistimallerinin erken tespit edilerek büyük zararlara engel olacak şekilde sıkı şekilde takip edilmesi gerekmektedir. Bu ise mevcut yapıları itibariyle İslami bankaların çok başarılı olabilecekleri bir şey değildir. Ayrıca bu işlemin maliyetleri arttıran bir unsur olması da bu finans yönteminin önündeki bir başka engeldir.⁹⁵

3- *Mudârahe Yönteminin Uzun Vadeli Yatırımlarda Kullanılması*: Mudârahe yöntemi çoğunlukla karlılığı uzun vadede gerçekleşen yatırımların desteklenmesinde kullanılmaktadır. Vadeler, bazen 5-10 yılı bulabilmektedir. Bu ise birçok yatırımcının tercih etmeyeceği uzun bir süredir. Bu tür uzun vadeli yatırımların özendirilmesi için elde edilecek muhtemel kârdan yatırımcıya daha fazla oranda bir kârın verilmesi bir çözüm olabilir.⁹⁶

4- *Rasyonel ve Karlılığı Yüksek Projelerin Geliştirilememesi*: Günümüz İslam dünyasında bilime, yeni keşif ve icatlara yeterince ilgi gösterilmediği açıktır. Her yıl on binleri bulan beyin göçünün yaşanıyor olması da bunun açık göstergesidir. Bu durumun ortadan kaldırılması için girişimcilik ruhunun geliştirilmesi ve Ar-Ge çalışmalarının devlet tarafından desteklenmesi, girişimcilerin sermaye ve alt yapı ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Mudârahe finansmanında yer alacak girişimcinin, eğitilmiş, yenilik peşinde koşan, çevresel değişimlere tepki vermede başarılı, bugünden ziyade gelecekle ilgilenen ve teknoloji geliştirebilecek girişimciler olmalıdır. Bu tür girişimcilerin artması mudârahe yönteminin yaygınlaşmasını sağladığı gibi, mudârahe finansman yönteminin yaygınlık kazanması da, bu tür girişimcilerin sayısını zamanla arttıracaktır.

5- *Banka Yöneticisi ve Çalışanlarının İslam'ın Finans Mantığını Bilmemeleri veya Zaman Zaman Göz Ardı Etmeleri*: Bu maddedeki engelin aşılması çok zor olmayıp, eğitim ve denetimle aşılması mümkündür. Bu kurumlarda çalışan personelin eğitilip, faizsiz sistemin ilkelerinin kavratılması noktasında kurumların yöneticileri, Danışma Kurulları ve Özel Finans Kurumları Birliği gibi meslekî örgütlere büyük görevler düşmektedir.⁹⁷

3- Mudârahe Finansman Yönteminin Uygulanması Çerçevesinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Aktif Rol Üstlenmesi

a- Sivil Toplum Kuruluşlarının Ekonomik Hayattaki Fonksiyonları

i- Tarihi Süreçte Sivil Toplum Kuruluşları

İslam dinin iyiliği (maruf) emretmek ve kötülükten (münker) sakındırmak emri sadece devlet yöneticilerine değil tüm Müslümanlara yöneliktir. Ekonomi de dahil hayatın tüm alanlarında İslam'ın güzel gördüğü şeyleri teşvik etmek ve yasakladığı şeyleri ortadan kaldırmak için gayret etmek dini bir sorumluluktur. İslam'ın ilk yıllarından itibaren bu amaçla teşkilatlanan bireylerin faaliyetleri *fütüvvet* kavramı ile ifade edilmiş ve zamanla meslek gruplarına dönüşerek *ahi birlikleri* ve *loncalar*⁹⁸ şeklinde

⁹⁴ Ali Rıza Gül, Faizsiz Bankacılığın Dini Temeli Açısından Mudârahe ile Selef Yöntemlerinin Mukayesesi, AÜİFD, Sy. I, 2005, ss. 43-83, s.83.

⁹⁵ Gül, a.g.m., s. 62.

i. ⁹⁶Mudârahe ve Etkin Kredi İzleme: Ayrılmaması Gereken İkili (Birinci Bölüm), <https://thefutureofbanking.wordpress.com/2015/05/25/mudaraba-ve-etkin-kredi-izleme-ayrilmaması-gereken-ikili-birinci-bolum/>, (03.09.2015).

⁹⁷ Bayındır, a.g.m., s.140-156.

⁹⁸ Lonca, aynı bölgede yaşayan esnaf ve zanaatkarların örgütlenerek kurduğu meslek organizasyonuna verilen isimdir. Loncalar bir meslek örgütlenmesi olarak özellikle Ortaçağ'da üretim ve işgücünün düzenlenmesinde

müesses bir yapı oluşturmuşlardır. XIII. yüzyılda Anadolu'da, Balkanlar'da, Kırım'da kurulan esnaf, sanatkâr ve üretici (sanayi) birlikleri ile bu birliklerin uyguladıkları ahlâkî, siyasî, iktisadî, felsefî prensipler anlamına gelen *ahilik*, toplumun birliğini, refahını, sosyal düzenini sağlayan ve halkın maddî, manevî tüm ihtiyaçlarına cevap verecek tarzda teşkilâtlanan sivil toplum kuruluşları olarak tanımlanırlar.⁹⁹ Loncalar da ahiliğin bir devamı niteliğinde olup muhtemelen Fatih döneminde ahilikten loncalığa geçilmiştir. Ahilik daha din eksenli esnaf örgütlenmesiyken lonca tamamen esnaf örgütlenmesidir.¹⁰⁰

Ahi Birlikleri, birbirlerine karşı olan grupları uzlaştırmak, koruyucu değerler meydana getirmek, ülke menfaatlerini korumak ve toplum huzurunun sağlanmasına yardımcı olmak amacıyla kurulmuş, üretici-tüketici, emek-sermaye, yöneten-yönetilen, toplum-birey ilişkileri açısından tüm kişi ve kurumların iyi ilişkiler içinde olmalarını, birbirlerinin hak-hukukunu gözetmelerini sağlamak, güçlünün zayıfı ezmesine ve haksız kazanç elde etmesine engel olacak çeşitli çalışmalar yürütmüştür. *Ahiliğe girmek isteyen bir genç aylarca süren bir araştırmadan, ahlak ve terbiyesinden emin olunduktan sonra yapılacak bir törenle üyeliğe kabul edilirdi. Üyeliğe giren genç çıraklar, ustalarının yanında işe başlar, bazı günler genel konularda bilgi almak üzere zavıyeye giderlerdi.*

Her Ahi Birliğinin; Orta Sandığı, Esnaf Vakfı, Esnaf Kesesi veya Esnaf Sandığı denilen, karşılıklı yardımlaşma ve sosyal güvenlik sandığı vardı. Teşkilat bu yardım sandıkları vasıtasıyla üyelerine mali olarak destek sağlardı. Gerek görülen tüm harcamalar yapıldıktan sonra sandıkta kalan paralar esnafa kredi olarak verilir, böylece esnaf tefecilerden korunurdu. Ayrıca, tüm farklı meslek gruplarına ait, Orta Sandıkları birbirlerinden borç alıp vererek yardımlaşmanın ve dayanışmanın en güzel örneklerini verirlerdi. Esnafın eğitimi, denetimi, rütbe tesbiti, gelir ve giderleri yönlendirme, üretilen mal ve hizmetlerin kalitesi, meydana gelebilecek sorunların çözümleri konusunda ehil olan beş meslek mensubundan oluşan İdare Kurulu ayda iki sefer toplanırdı.¹⁰¹

ii- *Günümüz Sivil Toplum Kuruluşları*: Günümüzde ekonomi alanında faaliyet gösteren çok sayıda resmi ve yarı resmi kuruluşun yanında tamamen sivil özellik taşıyan onlarca birlik ve kuruluş bulunmaktadır. Daha ziyade mensuplarının ekonomik çıkarlarını amaçlayan bu kuruluşlardan bazılarının ise on dört asırlık İslam mirasına sahip çıktıkları ve misyon ve vizyonlarını dini/ahlaki referanslara göre belirledikleri görülmektedir. Sadece üye sayısını arttırmak ve salt üyelerinin çıkarlarını gütmek yerine, daha ilkeli bir duruş sergileyerek, üyelerinin seçiminden onları takip etmeye, onları eğitmekten gerektiğinde üyelikten çıkarmaya kadar bir marka olacak, onlar için ciddi ve inandırıcı bir referans olacak sivil toplum örgütü ise yok denecek kadar azdır. Üyelerinin iş ahlakına sahip, ticari ilişkilerinde İslam'ın prensiplerine harfiyen uyan kişiler olduğunu kanıtlayan STK'ların artması halinde İslam bankalarının güvene dayalı finansman yöntemlerini daha fazla uygulamaları, kanaatimizce mümkün olacaktır. Misyon ve vizyonları açısından bu bağlamda rol üstlenebileceğini düşündüğümüz iki örnek STK üzerinde kısaca duralım.

Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği (MÜSİAD)

1990 tarihinde kurulan MÜSİAD, kendisini şu şekilde tanımlamaktadır: “Hakkın ve hukukun, adaletin ve eşitliğin, barışın ve güvenin, refahın ve mutluluğun sağlandığı; *tarihe ve topluma mal olmuş mahalli ve evrensel değerlerin korunduğu, gözetildiği; kendi içinde bütün, bölgesinde etkin, dünyada saygın bir Türkiye için yola çıkan hassasiyet sahibi iş adamlarının kurduğu bir oluşumdur.*¹⁰² Açıkta olmasa da

önemli görevler üstlenmiştir. Usta-çırak ilişkileri ve ürün kalitesine yönelik standartlar loncalar sayesinde düzenlenmiştir. Loncaların, ticaretin kayıt altına alınmasını sağlayarak haksız rekabetin oluşmasını engelleme işlevi de bulunmaktaydı. Geniş bilgi için bkz. Osmanlı Devleti'nde Lonca Teşkilatı, <http://www.sosyalcim.org/osmanli-devletinde-lonca-teskilati/>, (26.08.2015)

b. ⁹⁹Ahilik, http://www.ahilik.net/index.php?option=com_content&view=article&id=45&Itemid=27, (25.08.2015)

3. ¹⁰⁰ Osmanlı Devleti'nde Lonca Teşkilatı, <http://www.sosyalcim.org/osmanli-devletinde-lonca-teskilati/>, (26.08.2015)

¹⁰¹Ahilik Kültürü, http://www.sesob.org.tr/index.php?sayfa=ahilik&sayfa_no=21, (26.08.2015)

¹⁰² Türkiye genelinde 85, 63 farklı ülkede yaklaşık 159 irtibat noktasıyla 11.000'den fazla üyesi olan, yaklaşık 1.600.000 kişiye istihdam sağlayan ve 45.000 işletmeyi temsil eden; iş dünyası için olduğu kadar toplumun diğer kesimleri için de örnek bir eğitim, rehberlik, danışmanlık merkezi haline gelen, uygulama ve çalışmalarını profesyonel düşünce zeminine oturtan, kurumsal kimliğini tamamlayarak, bunu ISO 9001:2000 Kalite Belgesi'yle tasdik ettiren güçlü bir “Sivil Toplum Kuruluşu”dur.

İslamî ilke ve prensiplere referanslarda bulunan MÜSİAD, hedeflerini Kişisel Gelişim, Kurumsal Gelişim, Sektörel Gelişim, Kurumsal Gelişim ve Toplumsal Gelişim olmak üzere beş başlıkta toplamıştır. MÜSİAD’ın güvenilir girişimcilerin bulunması/yetiştirilmesi noktasında aktif bir rol üstlenmesi kanaatimizce mümkündür. Zira Kişisel Gelişim (İnsan Unsurunun Geliştirilmesi) başlığı altında şunlar zikredilmektedir: İşadamlarının ve istihdam ettikleri elemanların kişisel donanımlarını artırmak, onların, sanayinin ve ticaretin tüm fonksiyonları bakımından, daha olumlu ve verimli insanlar haline gelmesine katkıda bulunmak ve *iç derinliği olan*, kişisel ve mesleki açıdan yetişmiş, dayanışma nosyonuna sahip nitelikli bir insan topluluğunu ortaya çıkarmak. Ayrıca Kültürel Gelişim (Değer Ölçülerinin Geliştirilmesi) başlığı altında ise şunlar geçmektedir; İş dünyasının yatay ve dikey boyutlardaki tüm kesimlerini kuşatan geniş bir yelpaze içinde; kişisel, kurumsal, toplumsal, evrensel düzeydeki tüm kazançları ve kayıpları aynı eksen üzerinde ele alan bir anlayışla, *toplumumuzun geçmişten bugüne getirdiği kültürel ve manevi değerlerle beslenmiş, ortak bir iş ahlakının ve örnek bir işadamı yahut işletme modelinin oluşmasına*, gelişmesine katkıda bulunmak.

Anadolu Aslanları İşadamları Derneği (ASKON):

1998 yılında kurulan ve “haklı zenginlik”, “marufun egemenliği” gibi sloganlarla faaliyet gösteren ASKON, 1071’den başlayıp bugünlere gelen adalet hükümlerine referans yapmaktadır. ASKON, misyonunu şu şekilde belirlemiştir: Üye işletmelerin ve ülkemizin rekabet gücünü arttırmak, haksızlıkların giderilmesi mücadelesi vermek ve *iktisadi hayatın ahlaki temelde şekillenmesine katkıda bulunmak*. Vizyonu ise şu şekildedir: Üyelerinin kurumsal altyapılarını güçlendirmek, üyeleri arasındaki sosyal, ticari ve millî şuuru geliştirmek, aynı misyonu paylaşan ulusal ve uluslar arası kuruluş ve müteşebbislerle sağlıklı ilişkiler kurmak, iş çevrelerinin yararlanmasını sağlayacak platformlar ve fırsatlar oluşturmak, işbirliği alanları ve projeleri üretmek, ülkemiz ekonomisi ve müteşebbislerinin ulusal ve uluslar arası alanda en güçlü ve ilk akla gelen temsilcilerinden olmak ve ekonomide ahlak ilkelerini öncelemek. Bütün bu ilkeler İslami bankacılığın temelini oluşturan ve güvene dayalı bir finansman yöntemi olan mudârabe’nin daha etkin bir şekilde uygulanmasına katkı sunabileceği kanaatindeyiz.

STK’ların bu sürece dahil olmasının çok kolay olmadığı ve iki bağımsız kurumun entegrasyonunun ve işleyişinin bazı zorlukları beraberinde getirebileceği açıktır. Ancak güvenilir insan modelinin geliştirilememesi halinde, İslami bankacılığın konvansiyonel bankacılığa alternatif olması mümkün olmayacaktır. Biz bu çalışmamızla bu entegrasyonun veya en azından eşgüdümlü çalışmanın zamanla gerçekleşebilmesi için daha çok kişinin imal-i fikirde bulunmasına ve tarafların bu konuyu ciddi bir şekilde masaya yatırmalarına vesile olmayı amaçlamaktayız. Bu konudaki düşüncelerimiz ise kısaca şu şekildedir:

iii- Sivil Toplum Örgütlerinin İslami Bankacılığa Entegre Edilmesi veya Eşgüdümlü Çalışmaları

Her geçen gün gelişmesine rağmen meşruiyeti etrafındaki şüphelerden tam anlamıyla kurtulamayan İslami bankacılığın, hem bu şaibeden kurtulması hem de faizci bankacılığa gerçek bir alternatif olması İslam toplumlarının ekonomilerini İslami referanslara göre düzenlemesi ile ancak mümkün olacaktır. Birçok kurum ve müessese gibi İslami bankalarının buldukları toplumun bir aynası olduğu unutulmamalıdır. Toplum ne kadar İslami prensiplere göre hayatını tanzim ediyorsa, o toplumdaki kurum ve kuruluşlar da aynı şekilde ona göre yapılanacaklardır. İslami bankaların niçin mudârabe finans yöntemi yerine murâbaha ve icâre yöntemlerine sıkışıp kaldığını anlamak için, toplumdaki hakim ekonomik anlayış ve tutumlara bakmak yeterlidir. Gerçek bir İslami bankacılık, tam anlamda Müslüman yatırımcı ve girişimcilerin olduğu toplumlarda ancak oluşacaktır. Buna göre İslami bankacılığın önündeki en büyük engel, insan unsurunda yatmaktadır. Yüzyıllar boyunca başarılı bir şekilde uygulanan mudârabe’nin günümüzde işlevsiz kalmasının en önemli sebebi, Müslüman toplumların sekülerleşme yönünde yaşadığı değişimdir. Sosyolog Tönnies’in cemaat/cemiyet ayrımı bu değişimi özetler mahiyettedir. Ona göre, endüstrileşme ve kentleşme ile birlikte büyük bir toplumsal değişim ve dönüşüm yaşanmıştır. Tarım toplumlarındaki geleneksel yaşam tarzı ile kentsel modern yaşam tarzını zıt toplumsal ilişkiler olarak kavramsallaştıran Tönnies, cemaat/cemiyet kavramlarıyla endüstrileşme, kentleşme ve ticaretin artması sonucunda insanların ihtiyaç ve taleplerinin değişerek cemaatlerin zayıflamaya ve bireysel çıkarların ön planda olduğu toplumlara dönüşmeyi ifade etmektedir. Cemiyetleşmiş toplumlarda, yüzyüze ve gayriresmi ilişkiler yerine, yasama tarafından hazırlanan yazılı

normların belirlediği sözleşmelere dayalı resmi ilişki modelleri hakimdir. Bu değişim Tönnies’e göre bireylerin iradelerinin doğal/fitri iradeden rasyonel iradeye doğru dönüşmesini beraberinde getirmiştir.¹⁰³

Günümüz toplumlarını oldukça güzel ortaya koyan Tönnies’in belirttiği bu değişimi ve dönüşümü geriye döndürmek ne mümkün ne de gerekli olmadığına göre yapılacak şey, cemiyet toplumlarında yaşayan bireylerin cemaat toplumlarında yaşıyormuş gibi doğal/fitri davranışlar ortaya koymasını sağlamaktır. Yani sadece bireysel karlılığını ve çıkarlarını düşünen bireyler yerine tüm toplumun menfaatini düşünen, fitrat dini olan İslam’ın belirlediği, dürüstlük, diğergamlık, tokgözlülük, cömertlik gibi ilkelerin ekonomiye yeniden hakim olması için gayret gösterilmesi gerekmektedir. Nihayetinde toplumdaki tüm fertlerin bu özelliklere sahip olması amaçlansa da, en azından ekonomide varlığını hissettirecek sayıda İslami ilkelere bağlı işadama, girişimci, esnaf ve çalışanın oluşturulması gerekmektedir. Bu çerçevede İslami referanslara bağlı girişimcilerin bulunup/yetiştirilip İslami bankacılığın önünün açılması noktasında STK’ların önemli bir rol üstlenebilmesi kanaatimizce mümkün hatta zorunludur. Bu rolün mahiyeti ve boyutu üzerinde farklı alternatifler ileri sürülebilir. Bizler reelden ideale doğru STK’ların bankacılığa entegrasyon veya eşgüdümlü çalışmaları sürecinin şu adımlarda yürütülebileceği düşüncesindeyiz:

1- STK’ların Güvenilir Girişimcilerin Bulunması/Yetiştirilmesi Sürecine Dahil Olması:

İslami bankaların topladıkları mevduatlar, İslam hukukuna göre emanet hükmündedir. Bu emanetlerin ehil olan kişilere ulaştırmak ise İslami bankaların en önemli görevidir. Güvenilir girişimcilerin bulunması/ yetiştirilmesi ise şu anki yapıları itibariyle İslami bankacılığın üstesinden gelebilecekleri bir iş değildir. Bu süreçte İslami bankalar, kendileriyle eşgüdümlü çalışabilecek sivil toplum kuruluşlarından yardım alabilirler. *Tabiri caizse gıda sektöründe olduğu gibi finans sektöründe de sertifikasyon anlamına gelecek şekilde kişilerin “finans edilmesi helal olan girişimci”, “güvenilir girişimci”* şeklinde bir sertifikanın verilmesi anlamına gelmektedir. Tarihte Ahiliğin, günümüzde de Risk Sermayesi şirketlerinin yaptığı gibi girişimcinin çok sıkı bir değerlendirme sürecinden geçirilmesi gerekmektedir. Ülkemizdeki bazı kötü tecrübeler, bu sıkı güvenilirlik testinden geçirilmeyen kişilerin bu yolla finans edilmesi halinde büyük ihtimale zararlar sonuçlanacağını göstermektedir. Zira bu finansman yönteminde asıl risk, insan unsurunda yatmaktadır.

Mudârabe yöntemlerinin esas itibariyle karşılıklı güvene dayanması ve işletmecinin kazanç elde edemediği yönündeki beyanına karşılık, yatırımcının hukuken fazla bir şey yapamaması, girişimcinin çok sıkı şekilde güvenilirlik testinden geçirilmesi ve referanslarının ciddi ve inandırıcı olmasını gerekmektedir.¹⁰⁴ Buna göre STK, kendisiyle eş güdümlü çalıştığı İslami bankaya yönlendireceği girişimcileri uzun süreli ve çok boyutlu olarak değerlendirmeli ve belki bir puanlama yoluna gitmelidir.

2- STK’ların Finanse Edilen Girişimin Faaliyetlerini Takip Etmesi:

STK’ların aktif rol alabileceği ikinci adım, güvene dayalı yöntemlerle finanse edilen kişilerin faaliyetlerini kontrol altında tutmasıdır. Zira şuan ki yapıları itibariyle İslami bankaların işletmeleri denetlemesi mümkün görülmemektedir.¹⁰⁵ Banka sadece girişimciye fon aktarmak ve ödemelerini takip etmekle yetinmektedir. Bu asimetrik bilgi durumu, daha önce de ifade ettiğimiz gibi kredi verilen kişinin izlenmesi (kredi izleme), sözleşmedeki yükümlülöklere uyup uymadığının denetlenmesi bankalara oldukça maliyet getiren bir işlem olduğu için mudârabe modelinin uygulanabilirliğini zorlaştırmaktadır. Murâbaha gibi diğer finansman yöntemlerinde kişi/firma zarar etse bile kredi geri ödemelerini yapmakla yükümlüyken, mudârabe işlemlerinde ticari riskin sorumluluğu firmaya yüklenmemektedir. Bu ise yatırımcı açısından ciddi bir riski göze alması anlamına gelmektedir. Bu riskin minimize edilmesi veya ciddi zararların önceden görülerek engellenmesi için bankacılığa entegre olmuş STK’ların yatırımın her aşamasına müdahil olması, hatta sermayenin kontrollü olarak aktarılmasını sağlaması mümkündür. Bu süreçte rol alacak STK’ların bu gibi zor bir görevi yerine yetirebilmesi için yeniden yapılanmaları ve belki de sektörel bazda denetleme birimlerini oluşturmaları gerekmektedir. Bu rolü üstlenen STK’ların kazancının ne olacağı sorusu akla gelebilir. Birinci ve ikinci aşamalarda rol alan STK’ların en büyük kazancı mensuplarının finanse edilerek desteklenmesini sağlamış olmalarıdır. Ayrıca bankalar

¹⁰³ Bauman, Zygmunt, Küreselleşme, Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay. İst. 1999, s. 21

¹⁰⁴ Ali Rıza Gül, Faizsiz Bankacılığın Dini Temeli Açısından Mudarabe ile Selef Yöntemlerinin Mukayesesi, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/738/9417.pdf>, s.83, (03.09.2015).

¹⁰⁵ Gül, a.g.m., s.64.

nezdindeki itibarına göre üye sayıları artacak ve onlardan aldıkları aidatlarla daha güçlü bir hizmet alanı oluşturarak İslami bir ekonomik düzenin oluşmasına katkı sunmuş olacaklardır. Bu ise çok büyük kazanım olacaktır.

3- STK'ların Kâr ve Zarar Sürecine Dahil Olmaları:

STK'ların en etkili olacakları rol ise kanaatimizce onların kâr ve zarar sürecine dahil olmalarıdır. Bu durum hem onların bankalar nezdindeki inandırıcılığını arttıracak hem de üstlendikleri rolün gereğini daha ciddi ve profesyonel şekilde yapmalarına imkan verecektir. STK'nın kâr ve zarar sürecine dahil olması, İslami bankacılığın yeniden yapılanması anlamına gelmektedir. Bir çok araştırmacının da ifade ettiği gibi mudârabe modelinin tarihteki basitliğinden uzaklaştırarak daha kapsamlı ve koordineli bir finans modeli haline getirilmesi anlamına gelmektedir.¹⁰⁶ STK'ların kâr/zarar sürecine katılması, banka ile girişimci arasında yeni bir unsurun ortaya çıkması anlamına gelir. Bu durumda STK her iki tarafa karşı bazı hak ve sorumluluklara sahip olacaktır. STK, girişimci açısından yatırımcı (rabbul-mal) gibi bir rol üstlenirken, banka ve mevduat sahipleri açısından girişimci (mudârib) gibi hareket eder. Klasik İslami bankacılıkta yatırımcı (mûdi/banka) tamamen pasif bir role sahipken bu yeni yapılanmada STK aracılığıyla yatırımcı daha aktif olacaktır. Bu şekilde mudârabe ortaklığında iki tarafın yönetim içinde olduğu bir yapı ortaya çıkacaktır.

STK'ların dahil olduğu bu *yeni İslami bankacılık modelinde* yatırımcı sadece finansman verip geri çekilen taraf olmayıp, yatırımını yaptığı girişimi yakından izleyen ve gerektiğinde girişimciye teknik yardım sunabilen, sermaye akışını kontrol eden taraf olmaktadır. Bunun için finanse edilen girişimlerin başarısı için işletme fonksiyonları ve ilgili sektör üzerine bir teknik know-how zinciri oluşturacak şekilde işten anlayan uzman bir ekip oluşturacaktır. Böylece STK, günümüzdekinden farklı olarak Risk Sermayesi şirketi gibi bir fonksiyon icra ederek özel bir amaç için tesis edilmiş uzman bir yatırım finansman kurumu gibi çalışabilecektir. Bu noktada öne çıkan en önemli fark ise STK'nın sermayeyi kendi bütçesinden değil, İslami bankacılık aracılığıyla temin etmesidir.

Klasik mudârabe ortaklığında olduğu gibi, mudârib (işletmeci/girişimci) elde ettiği sermayeyi daha kârlı olacağını düşündüğü bir başkasına (alt-mudarib) da kullanabilir ve kendisi üst-mudarib durumuna geçer. Bu durumda üst-mudarib olan kişi yatırımcıya (rabbul-mal) karşı sorumlu olur ve ortaya çıkan zarara ortak olduğu gibi kâra da müstahak olur. STK'ların dahil olduğu *yeni İslami bankacılıkta*, kâr-zarar sürecine dahil olan STK, üst-mudarib olan İslami bankanın altında, asıl mudaribin (girişimcinin) de üstünde bir konumda olacaktır. Bu yeni yapılanmaya göre roller şöyle olmaktadır:

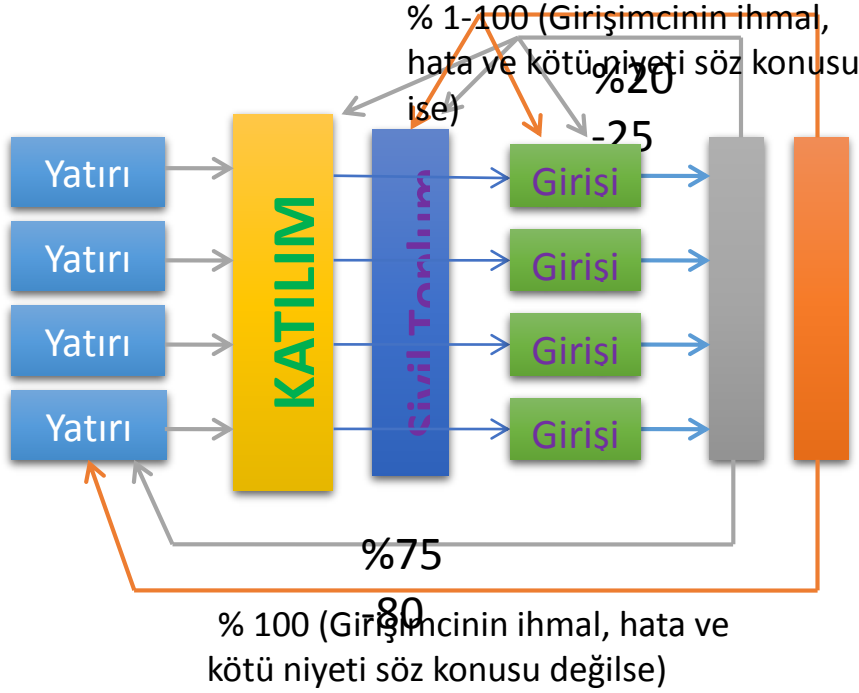
Mevduat sahipleri/yatırımcılar	Rabbul-mal
İslami Banka	En üst-mudarib
STK	Üst-mudarib
Girişimci/işletmeci	Mudarib

Bu yeni modelde STK'ların ahilik ve lonca uygulamalarında olduğu gibi üye sayısına ve ihtiyaçlara göre büyüklükleri değişebilen bir bütçeye sahip olmaları gerekmektedir. Referans oldukları

¹⁰⁶ Bulut- Er, a.g.e., s. 23.

yatırımlardan elde edecekleri gelirlerle de daha sağlam bir ekonomik yapıya kavuşacak olan STK'ların referans oldukları girişimcilerin suiistimal, ihmal ve hatalarından kaynaklanan zararlarını ise girişimci ile birlikte STK kendi bütçesinden karşılayacaktır. İslami Bankacılık ve STK'lar açısından öngördüğümüz bu yapısal değişim ve dönüşümün ise uzun vadede gerçekleşebileceği kuşkusuzdur.

STK'ların dahil olduğu İslami Bankacılığın yeniden yapılanma tablosu:

SONUÇ

İslami Bankacılığın kendisini geliştirerek, faizci bankacılığa gerçek bir alternatif olması güvene dayalı finansman yöntemlerinin tarihte olduğu gibi yeniden güçlenmesine bağlıdır. Mudârabe gibi güvene dayalı finansman yönteminin dünyada % 4'ün, ülkemizde ise %1'in altında olması Müslüman ülkelerde ciddi bir güven sorunu olduğunu göstermektedir. Müslüman toplumların cemaat mantığından cemiyet anlayışına geçmeleri ile özetlenecek olan bu sekülerleşmenin tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmasa da, sayıları az da olsa, toplumdaki güvenilir ve yetkin girişimcilerin bulunması ve onların yetiştirilmesi ile finans sektöründeki bu güven krizinin etkilerini kısmen ortadan kaldırmak mümkün olabilir. Tarihteki başarılı örneklerinden hareketle İslami referanslara sahip ekonomi alanında faaliyet gösteren bazı Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) İslam bankacılığına entegre olması veya en azından onlarla eşgüdümlü çalışmalarını sağlamak gerekmektedir.

STK'ların bu süreçte dahil olmasının çok kolay olmadığı ve iki bağımsız kurumun entegrasyonunun ve işleyişinin bazı zorlukları beraberinde getirebileceği açıktır. Ancak birbirini tamamlayan üç ayrı adımda bu entegrasyonun sağlanması bu zorlukların aşılmasında yardımcı olacaktır.

Başta mudârabe olmak üzere güvene dayalı finansman yöntemlerinin daha yaygın hale getirilmesi için STK'ların gıda sektöründe olduğu gibi finans sektöründe de sertifikasyon anlamına gelecek şekilde kişileri "finans edilemesi helal olan girişimci", "güvenilir girişimci" şeklinde tanımlaması gerekecektir. Buradaki suiistimallerin önüne geçilmesi için İslami bankalar muhatap olarak kabul edeceği STK'yı bir değerlendirmeden geçirmesi ve zamanla yozlaşmanın olmaması için tedbirler alması gerekmektedir.

STK'ların bu süreçte üstlenebilecekleri roller, kolaydan zora, reelden ideale doğru şu şekilde olabilir: 1- STK'ların Güvenilir Girişimcilerin Bulunması/Yetiştirilmesi Sürecine Dahil Olması. 2-

STK'ların Finanse Edilen Girişimin Faaliyetlerini Takip Etmesi. 3- STK'ların Kar ve Zarar Sürecine Dahil Olmaları.

STK'ların en etkili olacakları rol ise kanaatimizce onların kâr ve zarar sürecine dahil olmalarıdır. Bu durum hem onların bankalar nezdindeki inandırıcılığını arttıracak hem de üstlendikleri rolün gereğini daha ciddi ve profesyonel şekilde yapmalarına imkan verecektir. STK'nın kâr ve zarar sürecine dahil olması, İslami bankacılığın yeniden yapılanması anlamına gelmektedir. STK'ların dahil olduğu bu yeni İslami bankacılık modelinde yatırımcı sadece finansman verip geri çekilen taraf olmayıp, yatırımını yaptığı girişimi yakından izleyen ve gerektiğinde girişimciye teknik yardım sunabilen, sermaye akışını kontrol eden taraf olmaktadır. Bunun için finanse edilen girişimlerin başarısı için işletme fonksiyonları ve ilgili sektör üzerine bir teknik know-how zinciri oluşturacak şekilde işten anlayan uzman bir ekip oluşturacaktır.

STK'ların bu sürece dahil olmasının çok kolay olmadığı ve iki bağımsız kurumun entegrasyonunun ve işleyişinin bazı zorlukları beraberinde getirebileceği açıktır. Ancak *güvenilir girişimci modelinin* geliştirilememesi halinde, İslami bankacılığın konvansiyonel bankacılığa alternatif olması mümkün olmayacaktır. Biz bu çalışmamızla bu entegrasyonun veya en azından eşgüdümlü çalışmanın zamanla gerçekleşebilmesi için daha çok kişinin imal-i fikirde bulunması ve tarafların bu konuyu ciddi bir şekilde masaya yatırmaları gerektiğine dikkat çekmeyi amaçladık.

BİBLİYOGRAFYA

- 1- Ali Polat, Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı, Erkam Matbaası, İstanbul 2009.
- 2- Ali Rıza Gül, Faizsiz Bankacılığın Dini Temeli Açısından Mudârabe ile Selef Yöntemlerinin Mukayesesi, AÜİFD, Sy. I, 2005, ss. 43-83.
- 3- Bauman, Zygmunt, Küreselleşme, Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yay. İst. 1999.
- 4- *Bünyamin Er, Yunus Emre Şahin, Mesut Mutlu*, Girişimciler İçin Alternatif Finansman Kaynakları: Mevcut Durum ve Öneriler, Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, 2015.
- 5- Hamdi Döndüren, Ticaret Rehberi, Erkam Yay., İstanbul, 2001.
- 6- Mehmet Salih Kumaş, Faizsiz Bir Finans Yöntemi Olarak Venture Capital Sistemi ve İslam Bankacılığı İle Mukayesesi, UÜİFD, Cilt: 16, Sayı: 1, 2007.
- 7- Mehmet Şükrü Tekbaş, Araştırma Notları-1, İslami Finans: İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği, 2003, http://serpam.istanbul.edu.tr/wp-content/uploads/2012/09/İslami_Finans.pdf, (03.09.2015).
- 8- Murat Çizakça, İş Ortaklıkları Tarihi, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul,1999.
- 9- Servet Bayındır, Bir Finansman Yöntemi Olarak Kullanılan Sermaye Ortaklığının İslâm Hukuku Açısından Değerlendirilmesi, Usûl Dergisi,, 3 (2005/1), Ss. 139- 157.
- 10- Tayfun Deniz Kuzu, Finansman Yöntemi Olarak Risk Sermayesi, Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Cilt: 11, Sayı: 2, 2004, ss. 142-153.

Judicial Aspect of Fines (Gharamah) in Musharakah and Murabaha Contracts on Islamic Banking Practices in Indonesia

Dr. Gemala Dewi, SH., LL.M
gemaladw@yahoo.co.id

Ahmad Tohir, SH., MH.
ahmadthohir@gmail.com

Wismar Ain Marzuki, SH., MH
wismar.ain@gmail.com

Abstract

In contracts, the penalty is an inherent part, that would be agreed upon all parties. But the penalty clause is often determined by the proportion that are not balanced by giving onerous provisions of either party, such as the recipient's financing facilities. In this study, the focus is on the unfairness problem in the determination of penalty clauses in the contracts of Islamic finance, especially Musharaka. The author also examines the completeness of the rules in force in Indonesia penalty clause in the contract about sharia, penalty clauses and practices on Musharaka and murabaha contract in an Islamic banking. The authors use literary approach. The results of the study based on the literature in many books, magazines, treatise relating to financial penalties and sharia contracts, the authors analyzed based on analytic descriptive method and content analysis. In this research, was found that the penalty clause sharia justified and determination upon amount left on the agreement of the parties. Therefore, to avoid practices that oppress, needs to be made more detailed rules related to setting penalty clause in the sharia contract, given the existing rules, particularly undetailed cases.

Keywords: *Aqad, Sanctions, Mashlahah, Musharakah, Murabaha, Gharamah.*

Introduction

In any business contract, is always regulated in detail about the rights and obligations of the parties. This is a consequence of the existence of a contract law as a form of agreement. Book of Civil Law (KUHPerd) Section 1313 describes "A treaty is an act by which one or more persons bind themselves to one or more other persons".¹⁰⁷

In Islam, a contract commensurate with the word *al-aqdu*, which means bond (binding). Al Quran surah *al-Maida* (5): 1, God says that man was asked to meet *akadnya*. Furthermore, the laws and regulations in Indonesia related to economic Shari'ah, namely the Economic Shariah Law Compilation (KHES) also set a definitive agreement. In Book III, Chapter I, Article 20 paragraph (1), the contract is defined as an agreement between two or more parties to do or not do and certain legal action.¹⁰⁸

The experts of Islamic law (*jumhur scholars*) give the contract definition as: "the relationship between consent and granted justified by Personality 'the legal consequences of the object". *Abdoerraoef* suggests the occurrence of an engagement (*al-aqdu*) through three stages as follows; First, *al-'ahdu* (agreement, ie the statement of a person to do something or not do something and had nothing to do with the wishes of others. promise is binding on the person who put it to carry out his promise, as was spoken by God Almighty. within QS . *Ali Imran* (3): 76.¹⁰⁹

Second, approval, ie agreement of both parties to do something or not do something in response to the promise expressed by the first party. The approval must be in accordance with agreements between the parties. And third, if two appointments carried out by means of the parties, then there was what was called the *Qur'an aqdu* contained in QS. *Al-Maidah* (5): 1. Then binding each party after execution of the agreement or the agreement is no longer a *'ahdu* it, but *aqdu*.¹¹⁰

This engagement process is not too different from the process proposed by *Subekti* *prikatan* based on the Civil Code. *Subekti* give a sense of engagement is a legal nexus between two people or two parties, based on which party the right to demand something from the other party and the other party is obliged to meet those demands. Meanwhile, according to the agreement *Subekti* is an event in which a promise to one another or in which two men were each promised to implement something. This agreement raises events in the relationship between the people who called the engagement.¹¹¹

Furthermore, a rule or norm, in this case the contract, essentially has a philosophical basis and foundation principle or principles as his spirit. Discordance is ridiculous even if a norm has no foundation and footing philosophical principle or principles in an operational context. A norm without foundation and footing philosophical principles, like the humans who are "blind and lame". The position of the legal principle in all legal systems in which the legal norms regulating the system has an important role. The principle of law is the cornerstone or foundation that sustains *kukuhnya* a legal norm. As an illustration, for example, the principle of freedom of contract. Where this principle occupy a central position in the law of contract, although this principle is not poured into the rule of law, but has a very strong influence in the contractual relations of the parties.¹¹²

In Islam also known principle of freedom of contract in accordance with the provisions *sebagaiaman* concluded BW Article 1338, which is in the hadith of the Prophet which states *al-muslimuna 'ala syuruthihim* (every Muslim responsible, obey and execute, on the terms that they have

¹⁰⁷ Solahuddin, *Kitab Undang-Undang Hukum Pidana, Acara Pidana, dan Perdata*, Jakarta, Visimedia, 2012, Cet. ke VII, hlm. 466.

¹⁰⁸ Indonesia, Peraturan Mahkamah Agung RI No.02 tahun 2008 tentang Kompilasi Hukum Ekonomi Syariah (KHES) Buku III, Bab I Pasal 20 angka 1.

¹⁰⁹ Gemala Dewi, Wirdayaningsih, Yeni Salma Barlinti, *Hukum Perikatan Islam di Indonesia*, Cet. IV, (Kencana, Jakarta, 2013), hlm. 51-53.

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ *Subekti, Aneka Perjanjian*, Cet. Keenam, (Bandung, Alumni, 1995), hlm. 4-5.

¹¹² Agus Yudha Hernoko., *Hukum Perjanjian Asas Proporsionalitas dalam Kontrak Komersial*, (Kencana, Jakarta), hlm. 108-111.

made)¹¹³. The principle of freedom of contract law such as this, attractive when associated with the application of penalty clause in a civil contract, particularly in economic transactions Shari'ah (Muamalat). The application of Shari'ah economic penalties on the product (in this case the financing problems), if it is indeed true that freed permissible for the parties to decide. In the literature of classical Islamic law itself has not been discussed in detail on the application of these penalties. A more detailed review of fines in classical fiqh contained in criminal penalties for murder cases (diyat) and fines for pilgrims (dam).

Islamic law in the areas of flexibility mu'amalah itself adheres to the principle of law, namely the original law allowed provided no proof that prohibits. Legal principle that makes Islamic economics into a dynamic is always follow the development pattern of modern economic transactions. However, the problems associated with determining if the clause penalties (sanctions) in a civil contract. As in the conventional economy contracts, the fine is an inherent part which will be agreed upon by the parties. But often the penalty clause is determined by the proportion that is not balanced, the more onerous provisions of either party, as the receiving party financing facilities. Injustice in the determination of the penalty clause is potentially happen if you see the position of the parties to the contract financing relatively balanced, where one of the parties is more in need of financing (consumer / customer).

When the principle of flexibility in terms of Islamic civil law (mu'amalah) above, the determination of whether freedom of fines clause also part of the freedom of the parties to determine, as legitimized by several articles in the Civil Code as the legal norms in the field of civil Indonesia. Or, Islamic law has its own limitations in the determination of penalties in economic transactions.

In its application, found financing contract shariah economy, where clauses sanctions (fines) that may pose the question whether it has fulfilled the terms of the principles of Shari'ah, considering there is no reference standard for it. If everything refers to the principle of freedom of contract, even within certain limits will lead to injustice. As an illustration, a clause contained in the Agreement (contract) Musharaka financing dated June 27, 2008 at Bank of Sharia X Branch Central Jakarta. In one of the formula mentioned that Article 9 paragraph (1) Musharaka Financing Agreement No.. 45 dated June 27, 2008; "If the Client fails to return of principal or profit sharing financing as set out in Article 7 (2) and Article 8 paragraph (1) of this Financing Agreement, the Customer a penalty of 5% (five percent) per year of payments in arrears and must paid in full by the Customer to the Bank to be used or distributed for social purposes".

During its development, the clause is used as the arguments by the parties to demand Shariah Bank customers in the event of a dispute, as contained in the docket number 891/PDT.G/2009/PAJP in Central Jakarta Religious Court. Furthermore, apart from the question whether the amount of fines (5% / year) in the event of default has met the elements of justice, also raises a substantial question, given the clause would obscure the identification of the principle of the conventional banking system that adheres to the system of interest, the Shariah prohibits banking system interest. Therefore, it is important here conduct in-depth study of the clauses of sanctions (fines) in the financing contract from the aspects of Shari'ah compliance principle.

Determination of sanction or penalty clause is actually an important part of a Musharaka financing contract. Therefore, it is necessary to formulate rules that limit the determination of the sanctions clause in a contract that Musharaka financing while ensuring the conformity with the principles of Shari'ah, without reducing the flexibility of the economic law of Shari'ah (mu'amalah). In addition, it should also be seen how penentuan sanctions clause which has been applied in practice in the banking Shari'ah. From this, the question formulated in this study, as follows; First, how the completeness of the legislation in force in Indonesia on penalties in Islamic financing contracts?, second, how the application of the sanctions on Musharaka Financing Agreement No.. 45 dated June 27, 2008 at Bank of Sharia X Central Jakarta Branch viewed from the perspective of Islamic law? And third, how the application of the sanctions on Musharaka Financing Agreement No.. 45 dated June 27, 2008 at Bank of Sharia X Branch Central Jakarta in terms of the legislation applicable in Indonesia?.

¹¹³ Ahmad ibn al-Husain ibn Ali ibn Musa Abi Bakr al-Baihaqiy, *Sunan al-Baihaqiy al-Kubra*, juz VII, (Makkah al-Mukarromah, Maktabah Dar al-Baz, 1994), hlm. 248.

Theoretical

This study will examine the determination clauses economic sanctions on shariah finance products as well as to analyze its application in the Musharaka contract in Shari'ah banking. Based on this, the theoretical framework that will be used in this study, is mashlahah theory and philosophy of justice in the perspective of Islamic law.

Benefit (maslahah) as the ultimate goal of the application of Islamic Shari'ah becomes an important study in the discipline of Islamic legal methodology (usul fiqh). The essence of the principle of the benefit it is to realize the benefits and reject all forms of damage (jalb manfaah wa al-dar al-mafasid), which is then applied to the benefit of the five main principles, namely maintaining the religion (al-din hifz), nourish the soul (al-hifz nafs), intellect maintain (hifz al-aql), nurture offspring (hifz al-nasl), maintaining the property (hifz al-mal). According to al-Ghazali included mashlahah is to maintain and protect the basic needs of humanity (dharuriyah al-khamalah), as previously parsed.¹¹⁴ This means mashlahah dharuriyah which aims to preserve and protect the assets are put to her law, solely to avoid forfeiture of the right to property of others, and establish justice elements.¹¹⁵

Islamic law (Sharia) compatible for all the needs and demands of human life. Islamic law (Sharia)-through its sacred texts (al-al-muqaddasah nusus) can realize mashlahah on any legal provisions. None of the legal issues that arise unless there-in the al-Quran and Hadith-directions above solution.¹¹⁶ Islamic law (Sharia) in harmony with nature, attention to all sides of human life, and offer guidance to live with justice. Islamic law (Sharia) is also aligned with the sublime morality of humanity, which frees man from the clutches of the destructive power of lust. Islamic law (Sharia) vision and noble mission. Islamic law (Sharia) mashlahah always pay attention to the realization of all his servants. Therefore, the concept of giving mashlahah large share guidance for the realization of the mujtahid noteworthy to know God's law for cases that are not confirmed by Sharia holy NASS. It is clear that mashlahah be elan vital to Islamic law (Sharia) so that it always has relevance to the context of its time; and this in turn makes the Islamic law (Sharia) greets keep up to date with all the problems of human life light illuminating teachings.

Building foundations of Islamic law (Sharia) was represented by mashlahah intended for the benefit of human life as a servant of God, either in relation to earthly life and the life hereafter his. Islamic law (Sharia) upholding the principles of justice ('is), compassion (rahmah), and mashlahah. Every law that deviate from those principles are not inherently part of Islamic law (Sharia), although sought rationalization (ta'wil) to make it a part of Islamic law (Sharia). The majesty and greatness of Islamic law (Sharia) manifests itself on the compatibility of the doctrine of Islamic law (Sharia) in the development of human life because mashlahah the spirit moved him. Mashlahah existence in the building of Islamic law (Sharia) can not be denied because of al-mashlahah and al-Shari'ah had been bound and fused, so that the presence of al-mashlahah necessitates the demands of al-Shari'ah.

In-depth research over so many nass al-Quran and Hadith indeed produce a convincing conclusion that the doctrine of Islamic law (sharia) always clung to the wisdom and the 'gods are geared towards mashlahah, both for society and for individuals. In fact, the doctrine of Islamic law (sharia) is not only in the field of public Muamalat (non-worship mahdah), but also worship mahdah. So, all the various fields of law with the rule of law that has been outlined by the Qur'an and Hadith disgorge from, once geared towards, mashlahah for human life. This is because God does not need to nothing, though it mahdah worship. Strictly speaking, as a servant of God is man who benefited from the fact that mashlahah be the fulcrum board of Islamic law (Sharia) it. The presence of wisdom and the 'god of the legal norms of God (in the form of al-amr and al-nahy) that in turn ensures eksisnya mashlahah On the other hand, the formulation of a number of legal maxim (al-al-Syar'iyyah qawa'id) rests on the discovery

¹¹⁴ Abu Hamid al-Ghazali, *al-Mustasfa*, Jilid I, (Bairut, Dar al-Kutub al-'Ilmiyah, t.th.), hlm. 288.

¹¹⁵ Zaini Dahlan, dkk., *Filsafat Hukum Islam*, (Jakarta, Dirjen Pembinaan Kelembagaan Agama Islam, 1987), hlm. 83.

¹¹⁶ Husain Hamid Hisan, *Nazariyyat al-Mashlahah fi al-Fiqh al-Islamiy*, (Beirut, Dar al-Nahdah al-Arabiyyah, 1971), hlm. 607.

of wisdom and 'gods postscript become eksisnya masalah warranty. Thus, masalah is the pivot point and move to the formulation al-Ahkam al-Syar'iyah and al-qawa'id al-Syar'iyah.

Brought masalah is the main objective of Islamic law (Sharia). In any legal rule, al-shari'ah 'transmits masalah so was born the goodness / badness of expediency and unavoidable / damage, which in turn is the realization of prosperity and well-being in the face of the earth and purity of devotion to God. Therefore, it is in fact masalah maintain and pay attention to the objectives of Islamic law (Sharia) in the form of goodness and benefits desired by Islamic law (Sharia), not by human passions. Legal norms contained in the sacred texts of Sharia (nusûs al-shari'ah) can definitely realize masalah, so there is no outside text instructions masalah Sharia; and therefore, it is not valid masalah thought that states should be given priority when contrary to the sacred texts of Sharia. So, in essence is the axis masalah circulation and changes in Islamic law, in which the interpretation of the sacred texts of Sharia can rely on him.

Shari'ah economic transaction closely associated with maintaining the property as part of the five basic principles of the above benefit. Because of that, realizing the economic benefit of the transaction contract Shari'ah becomes a benefit inherent in maintaining the property. So it is with justice in Islam can not be separated with the benefit itself.

If the study of Islamic philosophy emphasizes the conclusion that God Almighty. as the main source of justice through revelation with his messenger to the earth, while in the study of Islamic legal methodology (usul fiqh), fairness is represented in the discourse about the ultimate goal pensyari'atan (maqashid al-shari'ah).

Research Methods

Type of Research

At first necessary to explain that the research to be conducted is a research library (library). In addition, this study is a descriptive research, which seeks to provide an overview of the application of Musharaka financing contract in Shari'ah banking world.

Therefore the object of this study is nothing but a determination kluasula sanctions in a contract financing, the type that will be used is surely the juridical-normative research, the research that focused on reviewing the implementation of the rules or norms of positive law. In addition, normative legal research is also intended to examine how library materials or secondary data alone. Moreover, to refine the analysis in this study, also conducted interviews with sources associated with this theme is the National Sharia Board MUI.

Legal materials

Legal materials that will be used in this study include primary legal materials, secondary, and tertiary. Primary legal materials (primary sources) in this study include legislation, including Law No.. 21 Year 2008 on Islamic Banking, Bank Indonesia Circular Letter, and the Supreme Court Rules (Perma) No.. 02 of 2008 on Economic Shariah Law Compilation (KHES). Secondary legal materials (secondary sources) is a legal substance most widely used in the study, including books, journals or scientific articles and papers related to the title of this research. Furthermore, legal materials tertiary (tertiary sources) that will be used, among other Indonesian dictionary and a dictionary of Islamic Business, or other legal dictionary.

Materials Collection Procedures Law

Primary and secondary legal materials were then collected by classification according to his discussion topics for later studied konprehensif.

Legal Materials Processing and Analysis

The study will be done this is a descriptive study with a qualitative approach. Or in other words, the data obtained in this study will be treated with a qualitative approach. Legal materials obtained in the research literature to further analyzed or systematized, by making a classification. In this research to be conducted, the legal materials selected to provide a picture of a clause determining sanctions (fines) in Musharaka financing contracts are applied in the world of shariah banking in Indonesia.

Results

Clause Penalties (Fines) in Decision No.. 891/PDT.G/2009/PAJP

In a part of the contract between the parties and PT Bank Syariah. A (client) that is contained in Decision No.. 891/PDT.G/2009/PAJP a clause stating that in the event of default and the deviation from the time period specified in the financing agreement, the Bank may terminate the term of the financing and take legal action, as in Article 15, paragraphs 1 and 2 of the Agreement No. Musharaka financing. 45 dated June 27, 2008). Shariah banks in suing anyway PT. A liability to pay outstanding fines plus interest of 5% per year of delay in payment, as Article 9, paragraph 1 No. Musharaka Financing Agreement. 45 dated June 27, 2008 and No. Musyarakah Akad. 46 dated June 27, 2008.

As cited in the above decision, namely: Article 9 paragraph (1) Musharaka Financing Agreement No.. 45 dated June 27, 2008 and No. Musyarakah Akad. 46 dated June 27, 2008 states:

1. If the Client fails to return of principal or profit sharing financing as set out in Article 7 (2) and Article 8 paragraph (1) of this Financing Agreement, the CUSTOMER then a penalty of 5% (five percent) per year of payments in arrears and CUSTOMER must be paid in full by the Bank to be used or distributed for social purposes;

"This is reaffirmed in Article 18 of this contract, as follows: Article 18 CUSTOMER RIGHTS and OBLIGATIONS

1. "... Etc.

2. Besides the rights as set forth in other provisions of this Financing Agreement, the CUSTOMER is obliged to:

a. Responsible for all legal consequences of a business relationship with the other party:

b. Restoring the entire principal amount of the financing to the Bank, in accordance with that required in this Financing Agreement;

c. Because the Customer's failure to run the business, Customer shall pay a penalty if it fails to pay back the principal funding ratio to the Bank; "

From the above clause certainly raises the question of the fulfillment aspects of Sharia principles in Musharaka contract is made between the Bank and the Customer. Clause that is the finding in this study that contain elements of injustice on one side. Therefore in this study is also discussed about the completeness of legislation related to financial penalties in the event of default in a Musharaka financing contract. Existing legal materials, among others, MUI Fatwa DSN. 17 on Penalties for customers who were able to delay the payment, Islamic Economic Law Compilation (KHES) and Bank Indonesia Circular Letter on Sharia contract.

In Fatwa No.. 17/DSN-MUI/IX/2000 on Sanctions for Customer Able procrastinating Payment, which is described in figures 1 to 6, among others: "... The sanctions are based on the principle ta'zir, which aims to make customers more disciplined in carrying out its obligations. Penalties may be

fined a sum of money which is determined on the basis of the agreement made when the contract is signed and. Funds generated from fines earmarked as social funds ".

While in the Compilation of Islamic Economic Law (KHES), the issue of breach of contract and a contract provision in sharia sanctions described in Article 36 to Article 39 KHES. KHES give formula forms of sanctions that can be imposed in the event of a broken promise action. As Article 38 which states that "the parties in the contract that did break a promise to impose sanctions; a) Pay compensation; b) Cancellation of the contract; c) Transition of risk; d) Fines, and / or e) Pay the cost of the case ".

Furthermore, the Circular Letter of Bank Indonesia (SEBI) No.. 10/14/DPbS dated March 17, 2008 Subject Implementation of Sharia principles in the Activity Fund Raising and Fund Distribution Services and Islamic Banking services are explicitly described in point III of the above Base Funding Agreement Qardh, the letter h: "In terms of customers but is not able to be classified refund part or all of its obligations on the agreed time, the Bank may impose sanctions in order to develop sharia-compliant clients ".

In addition to Bank of permissibility sanction defaulting customers, in the same BI Circular Letter also explained about the indemnity provision, as in the following terms:

1. Compensation charged to customers who deliberately or through ignorance do something yann deviate from the contract and result in losses to the bank. Therefore, the contract is a very useful guide in determining whether the customer has been negligent either intentionally or not.
2. Amount of compensation that can be recognized as revenue in accordance with the bank is the real losses (real loss) relating to the bank's efforts to obtain payment from the customer and not the losses that are expected to occur (potential loss) due to lost opportunities (opportunity loss / al-fusha al-dha'iah). This real loss is the real costs incurred by the bank in collecting the right of the bank to be paid by the customer.
3. Replace losses can only be charged to the ijara contract agreement that raises the debt and receivables (dain), such as greetings, istishna 'and murabaha which payment is not made in cash.
4. To mudharabah and Musharaka, banks as shahib al-mal may impose damages only on the profits of banks that have clearly not paid by the customer as mudharib.
5. Clause compensation should be clearly defined in the contract and understood by the customer.
6. Determining compensation for losses is determined based on the real agreement between the bank and the customer.

From the above description, a good translation contained in the Circular KHES and BI (SEBI), is not discussed in detail about sanctions such as fines. Existing provisions only discuss about the permissibility of fines, as the MUI Fatwa DSN. 17/DSN-MUI/IX/2000 on sanctions handed to the parties to determine the amount of fines in the event of default. According to the author, in this aspect of the need for firmness setting limits the amount of fines that are not prone to be a gap for practices that violate Islamic principles agreement, given the fines within the Islamic economic system serves as guidance and channeled to social interest, rather than as income in the bank as the system conventional economics. More details about the terms of the sanctions (fines) in Islamic finance, can be seen in the following table:

Table of Penalties (Fines) in a Regulation in Indonesia

Penalties (Fines)	Fatwa DSN MUI	SE BI	KHES
The existence of skill Sanctions	DSN is set in MUI. DSN-MUI 17/2000 on penalties for customers who were able to delay payment.	No. arranged in SEBI. 10/14/DPbS dated March 17, 2008 Subject Implementation of Sharia principles in the Activity Fund Raising and Fund Distribution Services and Islamic Banking Services, described in point III of the above Base Funding Agreement Qardh, the letter g and h.	Provided for in Article 38 and 39 KHES.
Limitation of Penalties (fines)	Set based on the agreement of the parties	Not Set	Not Set

The Discussion

As explained earlier in Chapter II, that the basic principle is is always used as a reference in the study of Islamic economics is the rule of law, which reads *الأصل في المعاملات الإباحة إلا أن يدل دليل على تحريمها* which means that "the origin of law in a muamalah is permissible, unless there is proof that forbid ". Therefore, in principle the formulation of a clause in a a contract (contract), including sanctions clause also allowed. As well as the principle of freedom (al-Hurriyah), where the parties do have the freedom to make a contract agreement, both in terms of material / content of the agreement, determining and implementing other requirements, an agreement with anyone, nor agreements (written or oral) including setting means in the event of dispute settlement.

Freedom of contract is justified as long as not contrary to the provisions of Islamic law. And what about the sanctions clause contained in Decision No.. 891/PDT.G/2009/PAJP, whether it has had a rapprochement with the legal principles of Islamic economics? As cited in the decision, the clause in question is Article 9, paragraph (1) Musharaka Financing Agreement No.. 45 dated June 27, 2008 and No. Musyarakah Akad. 46 dated June 27, 2008 states: 2. If the Client fails to return of principal or profit sharing financing as set out in Article 7 (2) and Article 8 paragraph (1) of this Financing Agreement, the CUSTOMER then a penalty of 5% (five percent) per year of payments in arrears and CUSTOMER must be paid in full by the Bank to be used or distributed for social purposes; "In the editorial, the above clause confirms the percentage of fines, which is 5% (five percent) per year of payments in arrears. That became the emphasis here, whether it's freedom of contract also allows the parties, or either party by making provisions incriminating others. At first glance, the editors explicitly 5% above the same as the contract contained a clause that investment in conventional systems, in which the emphasis on flowers as the main income of the conventional economic system. So even when there is a delay in the fulfillment of achievement by the customer, it will be converted in the form of compound interest penalties.

Therefore, the principle of freedom of contract in the preparation of the Islamic economy, the actual effect is not absolute. Freedom is still must work together with other principles, such as equality and the principle of equality (al-musawah), where both parties have entered into an agreement that the same position between one and the other, often also called the principle of the balance of the parties. Freedom in this context must not violate the principles of Sharia, as the rules *العقد الباطل لا يقبل الإجازة*, which means "transaction canceled (because it does not meet the requirement elements or pillars) does not turn out to be invalid because it permitted". For example, in this rule, a Muslim who committed in a economy behaves in Shari'ah conduct financial transactions with financial services that use the system of interest. Although the financial services allow and accept the transaction, but the transaction is still canceled.

In addition, there is also the principle of justice (al-'is), in which the parties to a contract are required to apply to the disclosure of the will and the right circumstances, fulfill the agreement they have made, and meet all its obligations. This principle is closely related to the principle of similarity, although the two are not the same, and is the opposite of tyranny. One form of oppression is freedom revoke the rights of others, and / or do not meet the obligations of the contract is made.

In addition to the above principles, it should be noted also the principle of willingness (al-ridha'iyah), or commonly known as konsensualisme. Jurisprudence Rule explained in this الأصل في العقد رضي المتعاقدين ونتيجته ما التزمه بالتعاقد, which means "a transaction must be based on the willingness basically both sides and the result is valid and binding on both parties in the transaction to the dictum". For the purposes of this rule, ie, if a transaction has reached an agreement based on the willingness of the parties, then the transaction is binding on the parties to fulfill the rights and obligations in the form of achievement.

The willingness of the parties to this principle states that all transactions carried out on the basis of willingness among each party. Shape the willingness of the parties has been in existence at the time the agreement without the need to fulfill certain formalities. In Islamic law, it is in general agreement willingness / consensual. And last in a this issue, which is not less important is the principle of the benefit (not burdensome). With the benefit principle meant that the agreement made by the parties is aimed at bringing benefit to them and should not cause any harm (harm) or aggravating circumstances (masyaqah). If in a execution of the contract there is a change in circumstances which can not be known in advance and bring a fatal loss for the concerned parties so burdensome, then the obligation can be changed and adjusted to a reasonable limit. While the terms of the agreement relating to the parties, based on the rules كل شرط كان من مصلحة العقد أو من مقتضاه فهو جائز, which means "any condition in a transaction aimed at success and purpose of the transaction, then it is permissible", the terms agreed it can be allowed. For example, in a sale of greeting, when in a transaction is required that the purchase funds deposited to the bank (third party) before the handover of the items purchased to avoid a default of one party, then it is permissible.

As reviewed previously, the National Fatwa Council of Sharia Indonesian Ulema Council (MUI DSN) No.. 17/DSN-MUI/IX/2000 explained that the sanctions imposed on defaulting customers is based on the principle ta'zir, which aims to make customers more disciplined. Regarding allotment of fines were also determined in a fatwa, which is a social fund. Similarly, in terms of magnitude, the fatwa fully submit to the parties to make an agreement about the amount of fines. This means that the fatwa choose more effective procedures to restore to the parties in determining the amount of sanctions, no need to wait for the decision of the judiciary, because the proceeds of the sanctions will be devoted entirely to the social interest.

Similarly, in Islamic Economics Law Compilation (KHES), the imposition of sanctions (fines) for those who are in default clearly regulated, as in Article 38 and 39 KHES: "Party in the contract that did break a promise to impose sanctions; a) Pay compensation; b) Cancellation of the contract; c) Transition of risk; d) Fines, and / or e) Pay the cost of the case ". And Article 39 KHES reads: "Sanctions can be imposed compensation payments if; a) Persons who do broken promise after broken promise stated, still did break a promise; b) Something to be given or made, can only be given or made within the time limit has dilampaukannya; c) Person who broke his promise not to prove that the act does not break a promise under duress ".

It reaffirmed in a Bank Indonesia Circular Letter No.. 10/14/DPbS dated March 17, 2008 Subject Implementation of Sharia principles in a Activity Fund Raising and Fund Distribution Services and Islamic Banking Services, described in point III of the above Base Funding Agreement Qardh, the letter g and h, is expressed as follows: g). Returns the amount of financing on the basis of Qardh, should be done by the customer at the agreed time; and h). In case the customer is classified but is not able to restore some or all of its obligations on the agreed time, the Bank may impose sanctions in order to develop sharia-compliant clients.

Departure of some basic laws, both Fatwa No.. 17 DSN MUI, Islamic Economic Law Compilation (KHES) and Bank Indonesia Circular Letter No.. 10/14/DPbS, then the clause in a a

contract sharia sanctions, such as a clause in a contract musyarakah sanctions that are the focus of this research can be legally justified. But the problem is the amount of sanctions contained in the clause, as stated in the contract as follows:

If the Client fails to return of principal or profit sharing financing as set out in Article 7 (2) and Article 8 paragraph (1) of this Financing Agreement, then the CUSTOMER a penalty of 5% (five percent) per annum of the outstanding payments and must be paid CUSTOMER paid by the Bank to be used or distributed for social purposes; "

If you look at the fine sound of clause 5% (five percent) above, at a glance, of course synonymous with the imposition of negligence penalties (*moratoire*) as the guidelines in a the provisions of the Civil Code, that the provisions for determining the amount of compensation in the event of default, the law provides some guidance, ie the magnitude of the amount of compensation determined by the law, for example, Article 1250 of the Civil Code, among others, says that: "in a every engagement that relate solely to the payment of a sum of money, reimbursements, damages and interest simply due to delay in execution by law, without prejudice to the rules specific legislation".

Designated Law Article 1250 of the Civil Code is the law contained in the State Gazette No. 22 of 1948 which establishes the large amount of interest rate of 6% (six percent) per year. Therefore, the interest is paid is what the debt due to negligence, then the flower was called "*moratoire* interest (interest due to negligence). From these provisions, it appears that once the contract penalty clause above Musharaka financing, following the reasoning as contained in the provisions of law in a State Gazette No.. 22 of 1948 on the amount of interest *kelalain* (*moratoire*) this. Provisions of this kind of course is contrary to Islamic principles, which can be categorized as an act of usury which is forbidden by Islamic law.

According Hassanuddin, Deputy Secretary of the National Islamic Council Indonesian Ulema Council (MUI DSN), provisions concerning limitations of financial penalties in a MUI Fatwa DSN. 17 were handed to the agreement of the parties, is a form of *ijtihad* DSN according to the context in the Indonesian legal system, in contrast with Islamic countries on the other. This is because the legal system in Indonesia is not an Islamic legal system, but the effect is positive legal system. Indeed according to Hasanuddin, the determination of the amount of fines entirely the judicial authority (*Wilayatul qadha* '), with reference to the civil penalty provisions of *fiqh* (*al-al-maliyah gharamah*), given the discussion of civil penalties is a product of contemporary jurisprudence. However, the provisions on penalties applicable in Indonesia, presented entirely on the freedom of the parties set forth in a contract and become a liability to the party in default.

Basically in Islamic law does not recognize civil fines, which exists precisely imprisonment (criminal fines) for those who deliberately do defaults. Therefore, according to Hasanuddin, DSN emphasis on coaching in terms of granting sanction for customers capable of deliberately delaying the fulfillment of his achievements. Thus, for customers who can prove that his condition obviously can not meet the achievement, for example, because there are certain emergency conditions, then the parties can not be penalized. Further according to Hasanuddin, if still impose fines for those who really can not afford, then it is also in the category of injustice, in accordance with sound that is *fatwas* sanctioned for customers capable of, it's not capable of.

So, what if the provisions of the fatwa that does not constrain the amount of sanctions that would lead to injustice for the customer, whether the decree should be reviewed or DSN issued more detailed provisions of the *smell*? According to Hasanuddin, the DSN will certainly respond if there is an official complaint from the public and the Islamic finance industry in Indonesia, to review the fatwa on sanctions. But so far there are no reports or feedback to DSN because the DSN theoretically be passive, not knowing the problems considered in the field, until the party requesting the DSN to give fatwa on a particular case.

Furthermore, although the MUI Fatwa DSN. 17 surrender completely to the parties to determine the amount of the sanctions, but according to the writer here still have no clear boundaries, at least in a two aspects, with reference to the principle of benefit to both parties. This needs to be clearly identified to avoid fines clause *pengkaburan* with conventional contract system. First, if the amount of

the sanction is determined using the percentage (%) of the principal debt or definite nominal amount, such as USD. 1,000 (one thousand dollars). According to the author, both can be used, although the need to be clarified here that the ratio of the percentage used as a measure for in a result and lost profit-sharing scheme, which is simply to create a benchmark, not a percentage as in the provision of bank interest. Percentage facilitate technically because it does not need to calculate back the customers who have a large or small amount of debt, stay refers to the percentage agreed. Meanwhile, when using a nominal amount, it is impressive the certainty of sanctions, and avoiding percentage terms commonly used in conventional systems.

Secondly, on the amount of sanctions to be referring to the size of fairness and justice, because in practice, the customer (debtor) has submitted a guarantee (collateral) to banks, which in the event of default, the collateral can be used as a tool for customer debts. Therefore, if in addition to the obligation to settle, and the risk of collateral assets would be auctioned if the customer is unable to pay, and coupled with large fines in a size of the financial economy, then this is precisely the position of customers in a very difficult situation, even customers tend mendzalimi . Coupled with an alleged attempt veiled when usury penalties imposed are too big, because his fines in this case only for social purposes, rather than owned by the bank as creditor.

In this context, the author refers to the Bank Indonesia Regulation Number: 10/16/PBI/2008 Amendments to Bank Indonesia Regulation Number 9/19/Pbi/2007 On the Implementation of Sharia principles in Fund Raising Events Fund Distribution And Services And Islamic Banking Services, which explains as follows: Article 2 (1) The operations of fund raising, fund distribution and bank services based on Sharia Principles conducted by the Bank is banking services. (2) In carrying out banking services through fund raising activities, disbursement of funds and bank services, the Bank shall comply with Sharia principles. (3) Compliance with Sharia principles as referred to in paragraph (2) shall comply with the provisions of Islamic law among other basic principles of fairness and balance ('*adl wa tawazun*), benefit (*maslahah*), and universalism (*Alamiyah*) and does not contain *gharar*, *maysir*, usury, unjust and unlawful object.

PBI above emphasizes the importance of the principle of fairness, balance ('*adl wa tawazun*), as well as the benefit (*al-maslahah*) in running a financial services product for Islamic Banking. Of course, fairness, balance and the benefit it should be reflected in every *kluasula* in any contract (contract) sharia, including sanctions clause in the contract *Musharaka* as the focus of this study.

Conclusion

After conducting an analysis of the basic problems in this research, by linking to materials relevant law, it can be concluded as follows:

1. Translation contained in KHES, BI Circular Letter (SEBI) and the MUI Fatwa DSN. 17/DSN-MUI/IX/2000 of sanctions does not discuss in detail about the limitations of sanctions such as fines. Existing provisions only explains about the permissibility of fines. Fatwa precisely leave it to the parties to determine the amount of fines in the event of default. In this aspect, the need for firmness setting of limits the amount of fines that are not prone to be a gap for practices that violate Islamic principles agreement, given the fines in a the Islamic economic system serves as guidance and channeled to social interest, rather than as income in a bank as the conventional economic system.
2. Clause sanctions on *Musharaka Financing Agreement No.. 45 X Shariah Bank Branch in Central Jakarta* legally justifiable as it is based on the provisions of Islamic law that sanctions for defaulting debtors emphasis on the criminal aspect, which is categorized *ta'zir*. But may be replaced with civil penalties (*bi al-ta'zir bi al-mal*), because the purpose of in a penalty is to be distributed on coaching and social interests. However, the amount of fines related, in part *ulama* 'argued that the decision to go through the courts to safeguard the practice of usury disguised. In addition, the determination of the amount of fines by the parties improperly, violating the principles of Islamic law on welfare (*al-maslahah*), justice (*al-'is*) and willingness (*al-ridhaiyah*).
3. Clause penalty of 5% (five percent) at No. *Musharaka financing agreement. 45 The Islamic Bank X*, seem to follow the law in a conventional economic system, which determines the rate of 6% per year for the negligence of the debtor in accordance with the state No. loaded in the sheet. 22, 1948. Referring to the provisions of Article 39 of the Compilation of Islamic Economic Law (KHES), Bank Indonesia

Circular Letter (SEBI) and No. DSN. 17/DSN-MUI/IX/2000, fines clause can be justified. However, look at the amount of fines specified in the clause, there is almost no difference with the provisions of interest to the conventional economic system. Therefore, provisions should be made more fine detail about the limitations that meet kesyariahan a substantive aspect.

Suggestion

At the end of the study, will be formulated some suggestions related conclusions, especially for the Islamic finance industry that a lot of contact with the financing contracts. Among other things:

1. At the Financial Services Authority (FSA) as an institution that is authorized to regulate and supervise the financial industry, in particular the Islamic finance, should formulate Financial Services Regulatory Authority (POJK) sharia-related contracts, especially in the determination of the sanctions clause, it refers to the principle of justice, avoid tyranny, as the principle of the Islamic economic system in general.
2. At the National Islamic Council of Indonesian Ulama Council (DSN-MUI), needs to be reassessed fatwa on sanctions for defaulting customers, the provision limits the sanctions (fines), when it is left entirely to the freedom of the parties to determine the amount of the fine, if it contains more elements positif for the benefit of the contract. Because if it poses any harm to either party in the future, will lead to tyranny precisely in a the contract. That's why, through his fatwa, DSN MUI need to reinforce the boundaries sanctions (fines) for the default client.
3. At the Islamic finance industry, in this case the banks, should understand the contract-agreement sharia more substantial, is not limited to a mere formality. However, Islamic economic system is totally different from conventional systems. Therefore, there should be no pengkaburan substance, just for the sake of obtaining the maximum profit without regard to the fulfillment element strictly Islamic principles, for example in a imposition of sanctions (fines) for customers who are in default. Islamic financial indsutri offender must be actively consult with the authorities, or DSN MUI, the technical things that still doubt kesyariahannya law.
4. At academics, lecturers and students, with a concentration in Economic Law of Islam, the authors hope that this study serve as an input for the benefit of the economic development of the discipline of sharia law. Efforts to develop this discipline is very important to continue to do, along with the growth of the Islamic finance industry is growing rapidly.

References

- Solahuddin, *Kitab Undang-Undang Hukum Pidana, Acara Pidana, dan Perdata*, Jakarta, Visimedia, 2012, Cet. ke VII, hlm. 466.
- Indonesia, Peraturan Mahkamah Agung RI No.02 tahun 2008 tentang Kompilasi Hukum Ekonomi Syariah (KHES) Buku III, Bab I Pasal 20 angka 1.
- Gemala Dewi, Wirdyaningsih, Yeni Salma Barlinti, *Hukum Perikatan Islam di Indonesia*, Cet. IV, (Kencana, Jakarta, 2013), hlm. 51-53.
- Subekti, *Aneka Perjanjian*, Cet. Keenam, (Bandung, Alumni, 1995), hlm. 4-5.
- Agus Yudha Hernoko., *Hukum Perjanjian Asas Proporsionalitas dalam Kontrak Komersial*, (Kencana, Jakarta), hlm. 108-111.
- Ahmad ibn al-Husain ibn Ali ibn Musa Abi Bakr al-Baihaqiy, *Sunan al-Baihaqiy al-Kubra*, juz VII, (Makkah al-Mukarromah, Maktabah Dar al-Baz, 1994), hlm. 248.
- Abu Hamid al-Ghazali, *al-Mustasfa*, Jilid I, (Bairut, Dar al-Kutub al-Ilmiyah, t.th.), hlm. 288.
- Zaini Dahlan, dkk., *Filsafat Hukum Islam*, (Jakarta, Dirjen Pembinaan Kelembagaan Agama Islam, 1987), hlm. 83.
- Husain Hamid Hisan, *Nazariyyat al-Maslahah fi al-Fiqh al-Islamiy*, (Beirut, Dar al-Nahdah al-Arabiyyah, 1971), hlm. 607.
- Manna' al-Qattan, *Raf' al-Haraj fi al-Syari'ah al-Islamiyyah*, (Riyad, al-Dâr al- Su'ûdiyyah, 1402 H/1982 M), hlm. 61-62.
- Sa'id Ramadan al-Buti, *Dawabit al-Maslahah fi al-Syari'ah al-Islamiyyah*, (Beirut, Mu'assasat al-Risalah wa al-Dar al-Muttahidah, 1421 H/2000 M), hlm. 69
- Ibn al-Qayyim al-Jauziyyah, *I'lam al-Muwaqqi'in 'an Rabb al-'Alamin*, (Kairo, Dar al-Hadits, 1425 H/2004 M), Juz ke-3, hlm. 5.
- Tahir ibn 'Âsyur, *Maqasid al-Syari'ah al-Islamiyyah*, (Tunis, Dar Suhnun, Kairo, Dar al-Salâm, 1427 H/2006 M), hlm. 12.
- Yusuf al-Qaradawi, *Madkhal li Dirâsat al-Syari'ah al-Islâmiyyah*, (Kairo, Maktabah Wahbah, 1421 H/2001 M), hlm. 58.
- 117Allal al-Fasiy, *Maqasid al-Syari'ah al-Islâmiyyah wa Makârimuha*, (Rabat, Maktabah al-Wihdah al-'Arabiyyah, t.thlm.), hlm. 138.
- Jalâl al-Din Abd al-Rahman, *al-Masalih al-Mursalah wa Makânatuha fi al-Tasyri'*, (t.tp, Matbat al-Sa'adah, 1403 H/1983 M), hlm.12 dan 13.
- 118Abû Ishaq al-Syatibi, *al-Muwafaqat fi Usul al-Syari'ah*, (Beirut, Dâr al-Kutub al-Ilmiyyah, t.th.), Jilid I, Juz ke-2, hlm. 42.
- Johny Ibrahim, *Teori dan Metodologi Penelitian Hukum Normatif*, Cet. 3, (Malang, Bayumedia Publishing 2007), hlm. 295.
- Soerjono Soekanto, Sri Mamudji, *Penelitian Hukum Normatif*, Cet ke 14, (Jakarta, Rajawali Pers), 2012, hlm. 14.
- Indonesia, Fatwa DSN MUI No. 17/DSN-MUI/IX/2000 tentang Sanksi bagi nasabah mampu yang menunda-nunda pembayaran.
- Indonesia, Surat Edaran Bank Indonesia No. 10/14/DPbS tanggal 17 Maret 2008 *Perihal Pelaksanaan Prinsip Syariah dalam Kegiatan Penghimpunan Dana dan Penyaluran Dana serta Pelayanan Jasa Bank Syariah*.
- Indonesia, Surat Edaran Bank Indonesia No. 10/14/DPbS tanggal 17 Maret 2008 *Perihal Pelaksanaan Prinsip Syariah dalam Kegiatan Penghimpunan Dana dan Penyaluran Dana serta Pelayanan Jasa Bank Syariah*.
- Wawancara dengan Dr. Hasanuddin, Wakil Sekretaris Dewan Syariah Nasional Majelis Ulama Indonesia, tanggal 7 Juli 2014.

¹¹⁷ The Pew Research Center reported that by the year 2010. Muslims constituted 1.6 billion or 23% of the world population. In terms of adherents, Islam is next only to Christianity which has 2.2 adherents or 31% of the total 6.9 world population. Based on the Pew projections, "by 2050 there will be near parity between Muslims (2.8 billion, or 30% of the population) and Christians (2.9 billion, or 31%), possibly for the first time in history". Visit www.pewforum.org/2015/religious-projections-2010-2050

¹¹⁸ See for instance, Chapra, (2008).

Islamic Banking and Economic Growth; The Case of Turkey

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Adak

Yalova University
Faculty of Economics and Administration Sciences
Department of Economics
Yalova, Turkey
mehmet.adak@yalova.edu.tr

Abstract

The relation between Islamic banking and economic growth in Turkey is analyzed in this paper. The ordinary least square method is used to estimate the causality of savings received by Islamic Financing Banks and the increase in GDP. This is followed by an examination of the long-run relation between two same time series variables predicted by the Engel Granger Method. The third part of the analysis will focus on the long-run equilibrium between the amounts of savings in Islamic Banks and economic growth, predicted by error correction model. All three evaluations point to a positive influence of savings in Islamic banks on economic growth.

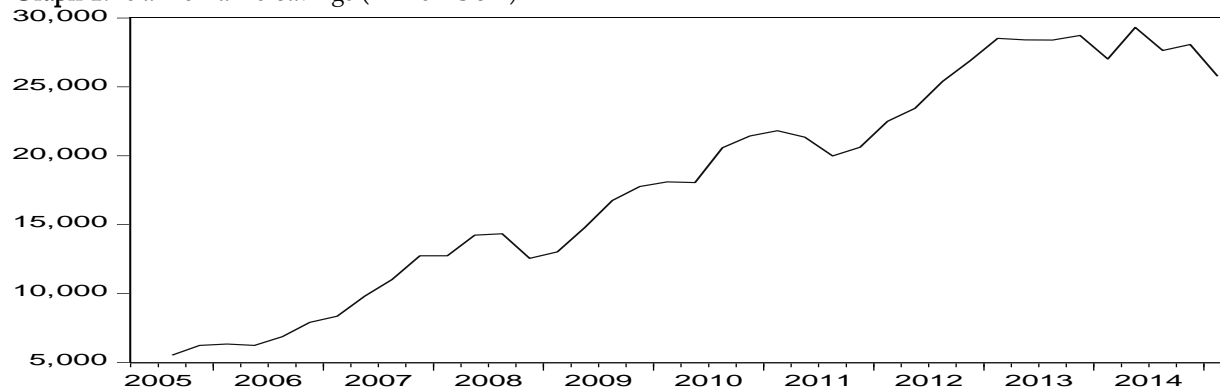
Key Words: *Islamic Banking, Economic Growth, Cointegration, Error Correction Model*

Introduction

The Islamic financial institutions (IFI) Act was accepted in 16th of December 1983 by the democratically elected government which took power after the 1980 revolution. The first Islamic bank Al-Baraka was founded in 1984 followed by Faisal Finance in 1985 and Kuveyt Türk in 1989. Other Islamic banking cooperations were established in the following years.

Because interest is prohibited in Islam, religious people were not able to keep their savings in banks. Thus, the main purpose of the IFI Act was to direct the savings of religious people into the production sector. The savings in Islamic Banks increased dramatically in the following years.

Graph 1: Islamic Banks Savings (million USD)

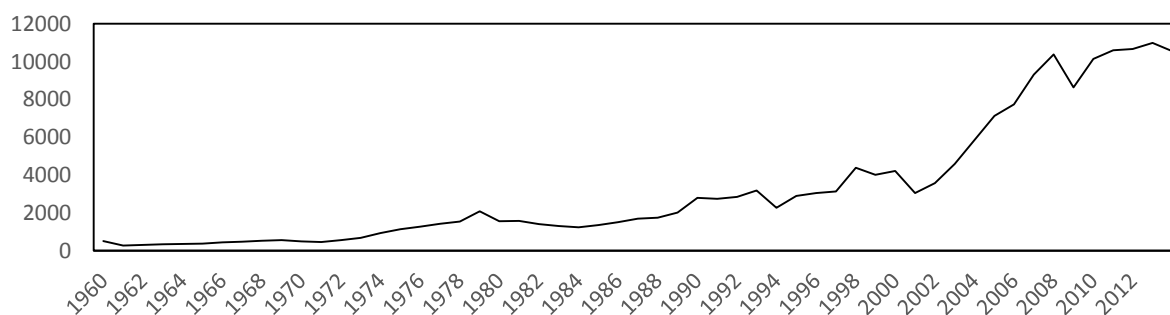

Source: Turkish Banking Reg. and Sup. Agen.

Although, savings in Islamic Banks only make up 6% of total savings in the country which is 1/15 of savings in conventional banks, the savings in Islamic Banks managed to reach a soring 26.2 billion USD in the second quarter of 2015 while savings in conventional banks were 411.8 billions USD at the end of the same period.

Due to the inclusion of high amounts of savings into the economy via Islamic banks, Turkey experienced much higher growth rates after the 1980s. The new saving channels became new finance opportunities for investments. These new investments brought high consumption and high production. Graph 2 highlights this production.

Graph 2: GDP per Capita (current USD)

Source: World Bank

This paper will start with a brief on savings and investments in section 2, followed by an explanation of the data set resources in section 3. An econometric model is designed in section 4, and a detailed time series analysis is given in section 5.

2. Literature

Much theoretical research has been done regarding Savings and economic growth relations. Saving and Growth correlation search by quantitative methods (Carroll, Overland, & Weil, 2000: 314). Rodrik’s research which does not apply the same pattern to every country (Rodrik, 2000: 481). Long run relation of two variable are focused on in Singh’s papers (Singh, 2010: 231). Saving rate changes effect on economic growth is found in Deaton’s research (Deaton & Paxson, 2000: 212). The Effect of saving rate changes on total factor productivity changes are found in Işcan’s paper (Işcan, 2011: 501).

Overlapping generation models aims to find house hold income, saving and economic growth inter-relation (Tullio Jappelli & Pagano, 1994: 83).

3. Data Set

The saving statistics are taken from the Turkish Banking Regulation and Supervision Agency. Turkish Banking Sector Interactive Monthly Bulletin classify the savings according to Total Banking Sector, Islamic Banking Sector and Saving Banking Sector. The series is announced in the current quarterly Turkish Lira Currency.

The GDP series was sourced from Turkish Republic Central Bank Electronic Data Delivery System. The series is in current Turkish Lira currency and served in quarterly form.

The Labour Force series represents the range of population between the ages of 15 plus. The series is announced monthly by Turkish Statistical Institute. The monthly series is converted into quarterly form for the time series analysis.

4. Model

The model was built on Solow’s growth function (Mankiw, Romer, & Weil, 1992: 409). Per capita capital is calculated by dividing Physical Capital K with Affective Labour AL .

$$k = \frac{K}{AL} \quad (1)$$

Effective Labour is the labour force L which is equipped by technology A . Deviation of k is calculated by each variable changes in equation 1.

$$\frac{dk}{dt} = \frac{dk}{dK} \frac{dK}{dt} + \frac{dk}{dA} \frac{dA}{dt} + \frac{dk}{dL} \frac{dL}{dt} \quad (2)$$

The changes in labour force rate and technological progress rate are constant:

$$\frac{dL}{dt} \frac{1}{L} = n \quad (3)$$

$$\frac{dA}{dt} \frac{1}{A} = g \quad (4)$$

The changes in capital K is calculated as:

$$\frac{dK}{dt} = I - \delta K \quad (5)$$

I is investment and δ is depreciation rate.

If we substitute equation 3, 4 and 5 with equation 2, the solution can be written as:

$$\frac{dk}{dt} = sy - (n + g + \delta)k \quad (6)$$

Investment is written as saving rate s times y per capita income. If $\frac{dk}{dt} = 0$ the break-even point is:

$$sy = (n + g + \delta)k \quad (7)$$

If we assume that the per capita output is:

$$y = (k)^\alpha \quad (8)$$

and substitute equation 9 with equation 8, we can solve k as:

$$k = \left(\frac{s}{n + g + \delta} \right)^{\frac{1}{1-\alpha}} \quad (9)$$

If we assume a constant to return cobb douglas production function as:

$$Y = K^\alpha (AL)^{1-\alpha} \quad (10)$$

and substitute equation 8 with equation 9:

$$Y = \left(\left(\frac{s}{n + g + \delta} \right)^{\frac{1}{1-\alpha}} AL \right)^{\alpha} (AL)^{1-\alpha} \tag{11}$$

$$\frac{Y}{L} = \left(\frac{s}{n + g + \delta} \right)^{\frac{\alpha}{1-\alpha}} A \tag{12}$$

The natural logarithm

of equation 11 would be:

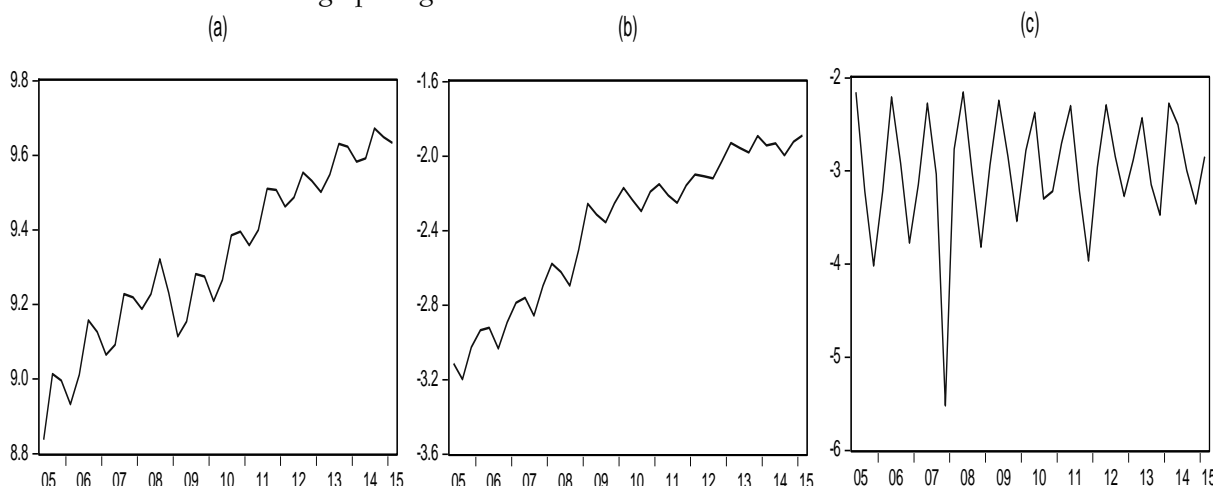
$$\ln\left(\frac{Y}{L}\right) = \ln(A) + \frac{\alpha}{1-\alpha} \ln(s) - \frac{\alpha}{1-\alpha} \ln(n + g + \delta) \tag{13}$$

If we assume that the initial level of

technology was in a certain level $A(0)$ and technological progress growth rate was constant g in equation 4 then $\ln(A)$ can be predicted as the intercept of regression model.

5. Analysis

The regression analysis is focused on in equation 13. s is the saving rate which is $\frac{S}{Y}$ while n is labour force growth rate. g is growth rate of technology and δ is depreciation rate. $g+\delta$ is assumed to be 0.05. Each variables time series graph is given below:

Graph 3: Time Series Variables, (a) $\ln(Y/L)$, (b) $\ln(s)$, (c) $\ln(n+g+\delta)$

Per capita income and saving rate series have positive trends. The sum of $n+g+\delta$ fluctuates during analysis period.

The Dickey-Fuller stationary test is employed for every series. The series were found stationary in first difference.

Table 1: Stationary Test of Time Series Variable

Variable	t-statistics	Probability		Model
$\ln(Y/L)$	-2.9158	0.17	in level	Trend and intercept
$\ln(s)$	-1.4893	0.81	in level	Trend and intercept
$\ln(n+g+\delta)$	-0.4333	0.51	in level	none
$d(\ln(Y/L))$	-3.8565	0.02	first dif.	Trend and intercept
$d(\ln(s))$	-3.1609	0.10	first dif.	Trend and intercept
$d(\ln(n+g+\delta))$	-11.3008	0.00	first dif.	none

The OLS model is used in level variable series. The OLS output is given below:

Table 2: OLS Model Output

Dependent Variable: $\ln(Y/L)$				
Sample: 2005Q2 2015Q1				
Included observations: 40				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
<i>Constant</i>	10.42400	0.118299	88.11540	0.0000
$\ln(s)$	0.511959	0.041717	12.27230	0.0000
$\ln(n+g+\delta)$	-0.039912	0.025486	-1.566004	0.1259
R-squared	0.802783	Mean dependent var	9.324303	
Adj. R-squared	0.792123	S.D. dependent var	0.225448	
S.E. of regression	0.102790	Akaike info criterion	-1.64022	
Sum squared resid	0.390933	Schwarz criterion	-1.51355	
Log likelihood	35.80445	Hannan-Quinn criter.	-1.59442	
F-statistic	75.30530	Durbin-Watson stat	1.121380	
Prob(F-statistic)	0.000000			

A significant relation was found between independent and dependent variables. Coefficients' signs were found as expected. Their t-statistics of coefficients are quite high. The probability of $\ln(n+g+\delta)$ shows that it is 87.5 percent significant. The Breusch-Pagan-Godfrey Heteroskedasticity test and Breusch-Godfrey Serial Correlation LM tests were run. Null hypothesis of no heteroskedasticity is accepted at the 95% confidence level. However, serial correlation was found at the 95% confidence level. The residual is distributed normally.

We can summarize the model as;

$$\ln\left(\frac{Y}{L}\right) = 10.42 + 0.51 \ln(s) - 0.03 \ln(n + g + \delta) \quad (14)$$

The R-square

value is almost 80.3 percent and Durbin-Watson statistics is 1.12.

The second step is to check the residual. If the residual of OLS model is stationary at level I (0), then a long run relation between variables can be assumed.

The residual time series' graph and Augmented Dickey Fuller test results are given below: **Graph 4: Residual Series of OLS Model**

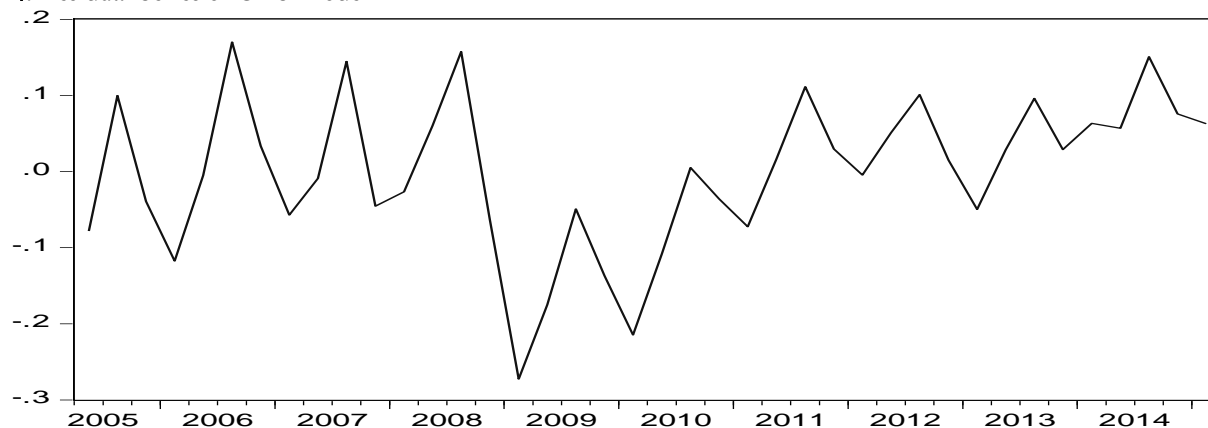

Table 3: Stationary Test of Residual

Variable	t-statistics	Probability		Model
<i>Residual</i>	-2.5202	0.01	in level	None

The critical value of Angel Granger test at 5 % is -1.95. The absolute value of t-statistic is greater than the absolute value of critical value. The residual is stationary. It means that $\ln\left(\frac{Y}{L}\right)$, $\ln(s)$ and $\ln(n+g+\delta)$ are co-integrated, they have a long run relationship.

The Error Correction Model is written as;

$$\Delta \ln\left(\frac{Y}{L}\right) = \beta_0 + \beta_1 \Delta \ln(s) + \beta_1 \Delta \ln(n + g + \delta) + ECT \quad (15)$$

The Error Correction model is written by first

difference of variable. Engel-Granger model provides a single equation. The variables become stationary after the first difference. One period lag of residual of the OLS model (equation 13) is error correction term (ECT).

Table 4: Error Correction Model

Dependent Variable: D(LOG(Y))				
Sample (adjusted): 2005Q3 2015Q1				
Included observations: 39 after adjustments				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.037306	0.005350	6.973194	0.0000
D(LOG(S))	-0.562704	0.063929	-8.802049	0.0000
D(LOG(NTA))	-0.031923	0.006183	-5.163183	0.0000
ECT	-0.125850	0.062638	-2.009172	0.0523
R-squared	0.821917	Mean dependent var		0.020405
Adjusted R-squared	0.806653	S.D. dependent var		0.069910
S.E. of regression	0.030740	Akaike info criterion		-4.029574
Sum squared resid	0.033074	Schwarz criterion		-3.858952
Log likelihood	82.57668	Hannan-Quinn criter.		-3.968356
F-statistic	53.84588	Durbin-Watson stat		1.992363
Prob(F-statistic)	0.000000			

Error correction term corrects the equilibrium system. The quarterly data is employed in the model. The speed of adjustment is 12.5% quarterly. The ECT is negative. Error correction term is correcting the model at the rate of 12.5 percent in quarterly periods. Error correction term is statistically significant in 95 percent.

Conclusion

The effects of Islamic Banking on Turkish economic growth was examined in this paper over three parts. In the first stage, the OLS method was used and we saw a positive short-term relation between the two variables of savings and economic growth. The Engel Granger co-integration model was then used in the second part, and a significant lon-term relation is evident. In the final stage, long run equilibrium between two variables was calculated using the error correction model and the variables were shown to come into equilibrium during short periods. Thus we can conclude that the effect of Islamic banking on the economy is indeed significant and positive.